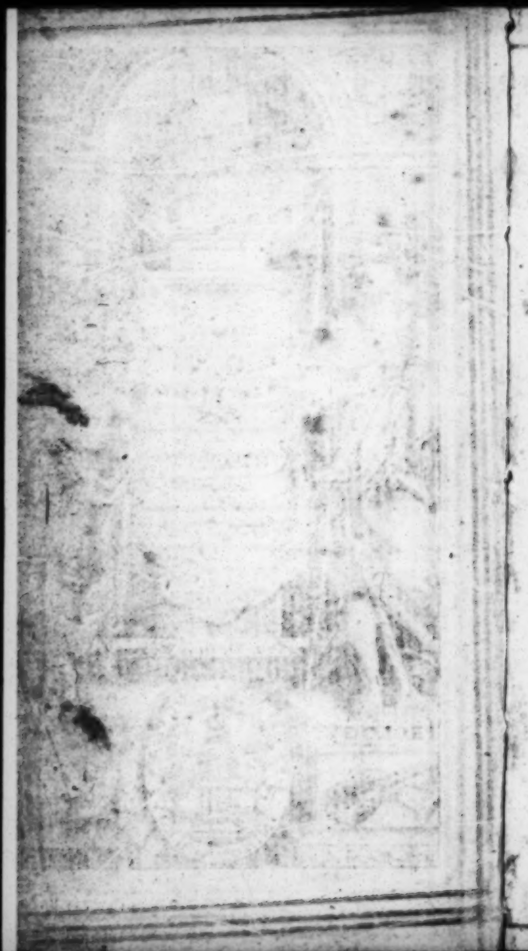

PVB.
ERENTI
OMŒDIÆ
SEX
R. Winterton
recognitæ
Cantabrigiæ
apud
Buck &
Anno Domini 1633
PROLOGVS
HINC LVCEM ET POCVLA SACRA
ALMA MATER CANTABRIGIA
Will: Marshall

¶ P. TERENTII VITA EX ÆLIO DONATO.

P. TERENTIUS Afer, Carthagine natus, servivit Romæ Terentio Lucano Senatori: à quo ob ingenium, & formam, non institutus modò liberaliter, sed & maturè est manumissus. Quidam captum esse existimant: quod fieri nullo modo potuisse Fenestella docet, cùm in fine secundi belli Punici, & ante initium tertii natus sit, & mortuus. Nec, si à Numidis, aut Getulis captus sit, ad ducem Romanum pervenire potuisset, nullo commercio inter Italicos & Afros, nisi post deletam Carthaginem, cœpto. Hic cum multis nobilibus familiariter vixit, sed maximè cum Scipione Africano, & cum Lælio: quibus etiam corporis gratiâ conciliatus existimatur; quod & ipsum Fenestella arguit, contendens utroque majorem natu fuisse: quamvis & Cornelius Nepos æquales omnes fuisse tradat, & Porcius suspicionem de consuetudine per hæc faciat:

Dum lasciviam nobilium, & fucosas laudes petit,
Dum Africani voci divinæ inhiat avidis auribus,
Dum ad Furium se cœnitare, & Lælium pulchrum putat,
Dum se amari ab hisce credit, crebrò in Albanum rapi,
Ob florem ætatis suæ, ad summam inopiam redactus est.

Itaque è conspectu omnium abiit Græciam in terram ultimam.
Mortuus est in Stymphalo Arcadiæ oppido: nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillimè.
Eorum ille operâ nè domum quidem habuit conductitiam,
Saltem ut esset, quò referret obitum domini servulus.

Scripsit Comœdias sex: ex quibus primam Andriam cum ædilibus daret, jussus ante Cæcilio recitare, ad cœnantem cùm venisset, dictus est initium quidem fabulæ, quod erat contemptiore vestitu, subsellio juxta lectulum residens, legisse: post paucos verò versus, invitatus ut accumberet, cœnasse unà, deinde cætera percurrisse, non sine magna Cæcilii admiratione: & hanc autem, & quinque reliquas æqualiter populo probavit. Quamvis Volcatius de enumeratione omnium ità scribit:

Sumetur Hecyra sexta ex his fabula.

Eunuchus quidem bis acta est, meruitque pretium, quantum nulla antea cujusquam comœdia, id est, octo millia nummûm. Propterea summo quoque titulo adscribitur. Nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. Non obscura fama est, adjutum Terentium in scriptis à Lælio & Scipione, quibuscum familiariter vixit. Eandem ipse auxit: nunquam enim, nisi leviter, se tutari conatur, ut in Prologo Adelphorum:

Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobiles
Hunc adjutare, assiduòque unà scribere;
Quod illi maledictum vehemens existimant:
Eam laudem hic ducit maximam; cùm illis placet,

Qui

Qui vobis universis, & populo placent:
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore usus est sine superbia.

Videtur autem se leviùs defendisse, quia sciebat, Lælio & Scipioni non ingratam esse hanc opinionem: quæ tamen magis, & usque ad posteriora tempora valuit. Q. Memmius in oratione pro se ait: P. Africanus, qui à Terentio personam mutuatus, quæ domi luserat, ipse, nomine illius in scenam detulit. Nepos auctore certo comperisse se ait, C. Lælium quondam in Puteolano Calendis Martiis admonitum ab uxore, temperiùs ut discumberet, petiisse ab ea, nè interpellaretur: seriùs tandem ingressum triclinium, dixisse, non sæpe in scribendo magis successisse sibi: deinde rogatum ut scripta illa proferret, pronuntiasse versus qui sunt in Heautont.

Satis pol proterve me Syri promissa huc induxerunt.

Santra Terentium existimat, si modo in scribendo adjutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio uti potuisse, qui tunc adolescentuli fuere, quàm Sulpitio Gallo, homine docto, & qui consularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum: vel Q. Fabio Labeone, & M. Popilio, consulari utroque ac poëtâ. Ideo ipsum non juvenes designasse, qui se adjuvisse dicerentur; sed viros, quorum operam & in bello, & in otio, & in negotio populus sit expertus. Post editas Comœdias nondum quintum atque trigesimum egressus annum, causâ vitandæ opinionis, qua videbatur aliena pro suis edere, seu percipiendi Græcorum instituta, morésque quos perinde exprimeret in scriptis, egressus urbe est, neque ampliùs rediit. De morte ejus Volcatius tradit:

Sed ut Afer sex populo edidit Comœdias,
Iter hinc in Asiam fecit: navim cùm semel
Conscendit, visus nunquam est. sic vitâ vacat.

Q. Consetius redeuntem è Græcia periisse in mari dicit cum centum & octo fabulis conversis à Menandro. Cæteri, mortuum esse in Arcadiæ Stymphalo, sive Leucadia, tradunt, Cn. Cornelio Dolabella, & M. Fulvio Nobiliore Consulibus, morbo implicitum acri, dolore ac tædio amissarum fabularum, quas in navi præmiserat, ac simul fabularum quas novas fecerat. Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore fusco. Reliquit filiam, quæ equiti Romano nupsit. Item hortulos viginti jugerum, via Appia, ad Martis villam: quò magis miror Porcium scribere:

—Nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillimè.
Eorum ille opera nè domum quidem habuit conductitiam:
Saltem ut esset, quò referret obitum domini servulus.

Hunc Afranius quidem omnibus comicis præfert, scribens in Compitalibus:

Terentio non similem dices quempiam.

Volcatius autem non solùm Nævio, & Plauto, & Cæcilio, sed Licinio quóque postponit. Cicero in Limone hactenus laudat:

Tu quoque, qui solus lecto sermone Terenti,
Conversum, expressúmque Latina voce Menandrum
In medio populi sedatis vocibus effers,
Quicquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

Item C. Cæsar:

Tu quoque tu in summis, ô dimidiate Menander,
Poneris, & meritó, puri sermonis amator.

Leni-

Lenibus atque utinam scriptis adjuncta foret vis
Comica, ut æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac despectus parte jaceres!
Unum hoc maceror, & doleo tibi deesse Terenti.

Hæc Suetonius Tranquillus, nam duos Terentios Poëtas fuisse scribit Metius: quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo; alter Libertinus Terentius, Afer patriâ, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidisse Terentium, Valgius in Actæone ait:

Hæ quæ vocantur fabulæ, cujus sunt?
Non has, qui jura populis recensens dabat
Summo honore affectus, fecit fabulas?

Duæ ab Apollodoro translatæ esse dicuntur comico, Phormio, & Hecyra: quatuor reliquæ à Menandro: ex quibus magno successu, & pretio stetit Eunuchus: Hecyra sæpe exclusa, vix acta est.

¶ DE PUB. TERENTII vita, & ejusdem comœdiis, ex ipsius Personis.

HEXASTICHON.

Natus in excelsis tectis Carthaginis altæ,
Romanis ducibus bellica præda fui.
Descripsi mores hominum, juvenumque senumque,
Qualiter & servi decipiant dominos:
Quid meretrix, quid leno dolis confingat avarus.
Hæc quicunque leget, sic puto, cautus erit.

P. TERENTII

ANDRIA

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS M. FULVIO ET M. GLABRIONE AEDILIBUS CURULIBUS. EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILIUS PRAENESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS, CLAUDII F, TIBIIS PARIBUS DEXTRIS ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRAECA EDITA M. MARCELLO ET C. SULPITIO COSS.

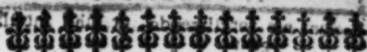
Personæ.

PROLOGUS.
SIMO senex.
SOSIA servus.
DAVUS servus.
MYSIS ancilla.
PAMPHILUS adolescens.
CHARINUS adolescens.
BYRRHIA servus.
LESBIA obstetrix.
GLYCERIUM, alias PASIBULA, Chremetis filia.
CHREMES senex.
CRITO hospes.
DROMO servus.

Personæ mutæ.

ARCHILLIS ancilla.
CHRYSIS meretrix.
NICERATUS adolescens.

ANDRIA

ANDRIAE ARGUMENTUM,
C. Sulpitio Apollinari autore.

SOrorem falsò creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus:
Gravidàque factâ, dat fidem uxorem sibi
Fore hanc: nam aliam pater ei desponderat,
Gnatam Chremetis: atque, ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Davi suasu, non repugnat Pamphilus.
Sed ex Glycerio natum ut vidit puerulum,
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat:
Mox filiam Glycerium insperatò agnitam,
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino conjugem.

PROLOGUS.

POëta, cùm primùm animum ad scribendum appulit,
Id sibi negotî credidit solum dari,
Populo ut placerent, quas fecisset fabulas.
Verùm aliter evenire multò intelligit:
Nam in prologis scribundis operam abutitur,
Non qui argumentum narret, sed qui malevoli
Veteris poëtæ maledictis respondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quæso animum advortite.
Menander fecit Andriam, & Perinthiam;
Qui utramvis rectè nôrit, ambas noverit:
Non ità sunt dissimili argumento; sed tamen
Dissimili oratione sunt factæ, ac stylo.
Quæ convenêre, in Andriam ex Perinthia
Fatetur transtulisse, atque usum pro suis.
Id isti vituperant factum, atq; in eo disputant,
Contaminari non decere fabulas.

Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant.
Qui cùm hunc accusant, Nævium, Plautum, Ennium
Accusant, quos hic noster autores habet:
Quorum æmulari exoptat negligentiam
Potiùs quàm istorum obscuram diligentiam.
Dehinc ut quiescant, porrò moneo, & desinant
Maledicere, malefacta nè noscant sua.
Favete, adeste æquo animo, & rem cognoscite,
Ut pernoscatis, & quid reliquum sit spei,
Posthac quas faciet de integro Comœdias,
Spectandæ, an exigendæ sint vobis priùs.

ACTUS I. SCENA I.

SIMO, SOSIA.

SI. Vos isthæc intrò auferte: abite. Sosia
Adesdum: paucis te volo. SO. dictum puta.
Nempe ut curentur rectè hæc. SI. immo aliud. SO. quid est,
Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?
SI. Nihil isthac opus est arte ad hanc rem quam paro:
Sed iis, quas semper in te intellexi sitas,
Fide & taciturnitate. SO. expecto quid velis.
SI. Ego postquam te emi à parvulo, ut semper tibi
Apud me justa & clemens fuerit servitus,
Scis: feci, è servo ut esses libertus mihi,
Propterea quòd serviebas liberaliter.
Quod habui summum pretium, persolvi tibi.
SO. In memoria habeo. SI. haud muto factum. SO. gaudeo,
Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo; &,
Id gratum fuisse advorsum te, habeo gratiam.
Sed mî hoc molestum est: nam isthæc commemoratio
Quasi exprobratio est immemoris beneficî.
Quin tu uno verbo dic, Quid est, quod me velis?

SI.

SI. Ità faciam. Hoc primùm in hac re prædico tibi,
Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ.
SO. Cur simulas igitur? SI. rem omnem à principio audies,
Eo pacto & gnati vitam, & consilium meum
Cognosces, & quid facere in hac re te velim.
Nam is postquam excessit ex ephebis, Sosia,
Liberiùs vivendi fuit potestas: nam antea
Quî scire posses, aut ingenium noscere,
Dum, ætas, metus, magister, prohibebant? SO. ità est.
SI. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
Ut animum ad aliquod studium adjungant, aut equos
Alere, aut canes ad venandum, aut ad Philosophos:
Horum ille nihil egregiè præter cætera
Studebat; & tamen omnia hæc mediocriter.
Gaudebam. SO. non injuriâ: nam id arbitror
Adprimè in vita esse utile, ut NE QUID nimis.
SI. Sic vita erat: facilè omnes perferre, ac pati,
Cum quibus erat cumque unà, iis sese dedere,
Eorum obsequi studiis, adversus nemini,
Nunquam præponens se aliis: ità facillimè
Sine invidia invenias laudē, & amicos pares.
SO. Sapienter vitam instituit: namque hoc tempore
OBSEQUIUM amicos, veritas odium parit.
SI. Interea mulier quædam abhinc triennium
Ex Andro commigravit huc viciniæ,
Inopiâ, & cognatorum negligentiâ
Coacta, egregiâ formâ, atque ætate integrâ.
SO. Hei! vereor, nè quid Andria apportet mali.
SI. Primùm hæc pudicè vitam, parcè ac duriter
Agebat, lanâ ac telâ victum quæritans.
Sed, postquam amans accessit, pretium pollicens,

Unus, & item alter (ITA ut ingenium est omnium
Hominum, à labore proclive ad libidinem)
Accepit conditionem, dein quæstum occipit.
Qui tum illam amabant, fortè, ità ut fit, filium
Perduxêre illuc secum, ut una esset, meum.
Egomet continuò mecum, Certè captus est,
Habet. Observabam manè illorum servulos
Venientes, aut abeuntes: rogitabam, Heus puer,
Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? nam Andriæ
Illi id erat nomen. SO. teneo. SI. Phædrum, aut Cliniam
Dicebant, aut Niceratum: nam hi tres tum simul
Amabant. Eho! quid Pamphilus? quid? symbolum
Dedit, cœnavit: gaudebam. Item alio die
Quærebam: côperiebam nihil ad Pamphilum
Quicquam attinere. enimvero spectatum satis
Putabam, & magnum exemplum continentiæ.
Nam, qui cum ingeniis conflictatur ejusmodi,
Neque commovetur animus in ea re tamen,
Scias posse habere jam ipsum suæ vitæ modū.
Cùm id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus est? hac famâ impulsus Chremes
Ultro ad me venit, unicam gnatam suam
Cum dote summa filio uxorem ut daret.
Placuit: despondi: hic nuptiis dictus est dies.
SO. Quid obstat, cur non veræ fiant? SI. Audies:
Ferè in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
Chrysis vicina hæc moritur. SO. ô factum bene!
Beâsti: metui à Chryside. SIM. ibi tum filius
Cum illis, qui amabant Chrysidem, unà aderat frequens,
Curabat unà funus, tristis interim,

Non.

Nonnunquam conlacrumabat: placuit tum id
mihi.
Sic cogitabam: hem! hic parvæ consuetudinis
Causâ mortem hujus tam fert familiariter:
Quid, si ipse amâsset? quid mihi hic faciet
patri?
Hæc ego putabam esse omnia humani ingenî
Mansuetiq; animi officia. Quid multis moror?
Egomet quoque ejus causâ in funus prodeo,
Nihil suspicans etiam mali. SO. hem! quid est?
SI. scies.
Effertur: imus. interea inter mulieres,
Quæ ibi aderant, forte unam adspicio ado-
lescentulam,
Formâ. SO. bonâ fortasse. SI. & voltu, Sosia,
Adeò modesto, adeò venusto, ut nihil suprà.
Quia tum mihi lamentari præter cæteras
Visa est, & quia erat formâ præter cæteras
Honestâ, & liberali; accedo ad pedissequas;
Quæ sit, rogo: Sororem esse aiunt Chrysidis.
Percussit illico animum. at at, hoc illud est,
Hinc illæ lacrumæ, hæc illa misericordia.
SO. Quàm timeo, quorsum evadas! SI. funus
interim
Procedit; sequimur: ad sepulcrum venimus:
In ignem posita est: fletur. interea hæc soror,
Quam dixi, ad flammâ accessit imprudentiùs
Satis cum periclo. Ibi tum exanimatus Pam-
philus
Bene dissimulatum amorem, & celatum in-
dicat:
Accurrit, mediam mulierem complectitur:
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is
perditum?
Tum illa, ut consuetum facilè amorem cer-
neres,
Rejecit se in eum flens quàm familiariter.
SO. Quid ais? SI. redeo inde iratus, atque
ægrè ferens.
Nec satis ad objurgandum causæ. Diceret,
Quid feci? quid commerui, aut peccavi, pater?
Quæ sese voluit in ignem injicere, prohibui;
servavi. Honesta oratio est. SO. rectè putas;
Nam si illum objurges, vitæ qui auxilium
tulit,

Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
SI. Venit Chremes postridie ad me, clamitans,
Indignum facinus comperisse, Pamphilum
Pro uxore habere hanc peregrinam. Ego illud sedulò
Negare factum: ille instat factum. Denique
Ità tum discedo ab illo, ut qui se filiam
Neget daturum. SO. non tu ibi gnatum? SI. nè hæc quidem
Satìs vehemens causa ad objurgandum. SO. qui, cedo?
SI. Tûte ipse his rebus finem præscrip'sti, pater;
Propè adest, cùm alieno more vivendum est mihi:
Sine nunc meo me vivere interea modo.
SO. Quis igitur relictus est objurgandi locus?
SI. Si propter amorem uxorem nolit ducere,
Ea primùm ab illo animadvertenda injuria est,
Et nunc id operam do, ut per falsas nuptias
Vera objurgandi causa sit, si deneget;
Simul, sceleratus Davus si quid consilî
Habet, ut consumat nunc, cùm nihil obsint doli:
Quem ego credo manibus pedibúsque obnixè omnia
Facturum, magìs id adeò, mihi ut incommodet,
Quàm ut obsequatur gnato. SO. quapropter? SI. rogas?
MALA mens, malus animus: quem quidem ego si sensero.
Sed quid opu'st verbis? sin eveniat, quod volo,
In Pamphilo ut nil sit moræ, restat Chremes,
Qui mihi exorandus est: & spero confore.
Nunc tuum est officium, has bene ut adsimules nuptias,
Perterrefacias Davum, observes filium,
Quid agat, quid cum illo consilî captet. SO. Sat est:
Curabo: eamus jam nunc intrò. SI. i præ, sequar.

Non

Non dubium eſt, quin uxorem nolit filius:
Ità Davum modò timere ſenſi, ubi nuptias
Futuras eſſe audivit. Sed ipſe exit foras.

ACTUS I. SCENA II.

DAVUS, SIMO.

D. MIrabar, hoc ſi ſic abiret: & heri ſemper lenitas,
Verebar, quorſum evaderet.
Qui poſtquam audierat non datum iri filio uxorem ſuo,
Nunquam cuiquam noſtrûm verbum fecit, neque id ægrè tulit.
S. At nunc faciet: neque, ut opinor, ſine tuo magno malo.
D. Id voluit, nos ſic nec opinantes duci falſo gaudio,
Sperantes jam amoto metu, interea oſcitantes opprimi,
Ut nè eſſet ſpatium cogitandi ad perturbandas nuptias:
Aſtutè. S. carnufex quæ loquitur? D. herus eſt, neque prævideram.
S. Dave. D. Hem! quid eſt? S. ehodum, ad me. D. quid hic volt? S. quid ais? D. qua de re? S. rogas?
Meum gnatum rumor eſt amare. D. id populus curat ſcilicet.
S. Hoccine agis, an non? D. ego verò iſthuc. S. ſed, nunc ea me exquirere,
Iniqui patris eſt: nam, quod antehac fecit, nihil ad me attinet.
Dum tempus ad eam rem tulit, ſivi animum ut expleret ſuum:
Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores poſtulat.
Dehinc poſtulo, ſive æquum eſt, te oro, Dave, ut redeat jam in viam.
D. Hoc quid ſit? S. omnes qui amant, graviter ſibi dari uxorem ferunt.
D. Ità aiunt. S. tum ſiquis magiſtrum cepit ad eam rem improbum,

Ipſum

Ipsum animum ægrotum ad deteriorem partem plerunque applicat.

D. Non hercle intelligo. S. non? hem! D. non: DAVUS sum, non Oedipus.

S. Nempe ergò apertè vis, quæ restant, me loqui. D. sanè quidem.

S. Si sensero hodie, quidquam in his te nuptiis Fallaciæ conari, quò fiant minus, (dus, Aut velle in ea te ostendere, quàm sis callidus, Verberibus cæsum te in pistrinum, Dave, dedam usque ad necem,

Eâ lege, atque omine, ut si te indè exemerim, ego pro te molam.

Quid? hoc intellextin'? an nondum etiam ne hoc quidem? D. immo callidè:

Ità apertè ipsam rem modò locutus, nihil circuitione usus es.

S. Ubivis faciliùs passus sim, quàm in hac re, me deludier.

D. Bona verba, quæso. S. irrides? nihil me fallis: sed dico tibi?

Nè temerè facias, neque tu hoc dicas tibi non prædictum, cave.

ACTUS I. SCENA III.

DAVUS.

ENimvero, Dave, nihil loci est segnitiæ, neque socordiæ,

Quantum intellexi modò senis sententiam de nuptiis.

Quæ si non astu providentur, me aut herum pessundabunt.

Nec, quid agam, certum est, Pamphilúmne adjutem, an auscultem seni.

Si illum relinquo, ejùs vitæ timeo: sin opitulor, hujus minas:

Cui verba dare, difficile est: primum jam de amore hoc comperit:

Me infensus servat, nè quam faciam in nuptiis fallaciam.

Si senserit, perii: aut si libitum fuerit, causam ceperit,

Quo jure, quâque injuriâ præcipitem me in pistrinum dabit.

Ad

Ad hæc mala hoc mihi accedit etiam: hæc Andria,
Sive ista uxor, sive amica est, gravida è Pamphilo est:
Audireq; eorum est operæpretium audaciam:
Nam inceptio est amentium, haud amantium:
Quicquid peperisset, decreverunt tollere:
Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,
Civem Atticam esse hanc. Fuit olim quidam senex
Mercator: navem is fregit apud Andrum insulam:
Is obiit mortem: ibi tum hanc ejectam, Chrysidis
Patrem recepisse orbam, parvam. Fabulæ.
Mihi quidem non hercle fit verisimile.
Atqui ipsis commentum placet.
Sed Mysis ab ea egreditur. At ego hinc me ad forum, ut
Conveniam Pamphilum, nè de hac te pater imprudentem opprimat.

ACTUS I. SCENA IIII.

MYSIS, ARCHILLIS.

M. Audivi, Archillis, jamdudum: Lesbiam adduci jubes.
Sanè pol illa temulenta est mulier, & temeraria,
Nec sati' digna, cui committas primo partu mulierem:
Tamen eam adducam: importunitatem spectate aniculæ:
Quia compotrix ejus est. Di date facultatem, obsecro,
Huic pariundi, atque illi in aliis potiùs peccandi locum.
Sed quidnam Pamphilum exanimatum video? vereor, quid siet.
Opperiar, ut sciam, num quidnam hæc turba tristitiæ adferat.

ACTUS

ACTUS I. SCENA V.

PAMPHILUS, MYSIS.

P. HOccine est humanum factum, aut inceptum? hoccine officium patris?
M. Quid illud est?
P. Prô Deûm, atque hominum fidem! quid est, si non hæc contumelia est?
Uxorem decrêrat dare sese mî hodie: nónne oportuit
Præscisse me ante? nónne priùs communicatum oportuit?
M. Miseram me! quod verbum audio? P. quid? Chremes, qui denegaverat
Se commissurum mihi gnatam suam uxorem, id mutavit,
Quoniam me immutatum videt?
Itáne obstinatè operam dat, ut me à Glycerio miserum abstrahat?
Quod si fit, pereo funditus.
Adeon' hominem invenustum esse, aut infelicem quenquam, ut ego sum?
Prô Deûm atq; hominum fidem! nullon' ego Chremetis pacto affinitatem effugere potero? quot modis
Contemptus, spretus? facta, transacta omnia. hem!
Repudiatus repetor, quamobrem? nisi si id est, quod suspicor:
Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi potest,
Itur ad me. M. oratio hæc me miseram exanimavit metu.
P. Nam quid ego nunc dicam de patre? ah!
Tantámne rem tam negligenter agere? præteriens modò
Mihi apud forum, Uxor tibi ducenda est, Pamphile hodie, inquit; para,
Abi domum. Id mihi visus est dicere, Abi citò & suspende te.
Obstupui. censen' ullum me verbum potuisse proloqui?
Aut ullam causam, ineptam saltem, falsam, iniquam? obmutui.

Quód

Quod si ego prius id rescissem, quid facerem,
si quis nunc me roget;
Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. Sed nunc
primùm quid exequar?
Tot me impediunt curæ, quæ meum animum
diversè trahunt,
Amor, misericordia hujus, nuptiarum follici-
tatio,
Tum patris pudor, qui me tam leni passus est
animo usque adhuc,
Quæ meo cunque animo libitum est, facere:
eine ego ut advorser? hei mihi!
Incertum est quid agam. M. misera timeo, hoc
incertum quorsum accidat.
Sed nunc peropu'est aut hunc cum ipsa, aut me
aliquid de illa advorsum hunc lo-
qui.
Dum in dubio est animus, paulo momento
huc illuc impellitur.
P. Quis hic loquitur? Mysis, salve. M. ô salve
Pamphile. P. quid agit? M. rogas?
Laborat è dolore: atque ex hoc misera solli-
cita est. diem
Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ:
tum autem hoc timet,
Nè deseras se. P. hem! egóne isthuc conari
queam?
Ego propter me illam decipi miseram sinam,
Quæ mihi suum animum, atque omnem vitam
credidit,
Quam ego animo egregiè charam pro uxore
habuerim?
Bene, & pudicè ejus doctum, atque eductum,
sinam
Coactum egestate ingenium immutarier?
Non faciam. M. haud vereor, si in te solo sit
situm:
Sed vim ut queas ferre. P. adeon' me igna-
vum putas?
Adeon' porrò ingratum, aut inhumanum, aut
ferum,
Ut neque me consuetudo, neque amor, neque
pudor
Commoveat, neq; cõmoneat, ut servem fidē?
M. Unum

M. Unum hoc scio, hanc meritam esse, ut memor esses sui.
P. Memor essem? ô Mysis, Mysis, etiam nunc mihi
Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis
De Glycerio. Jam ferme moriens me vocat:
Accessi, vos semotæ, nos soli: incipit,
Mi Pamphile, hujus formã, atq; ætatem vides.
Nec clam te est, quàm illi utræq; res inutiles
Et ad pudicitiam, & ad tutandam rem sient.
Quod ego per hanc te dextram oro, & ingenium tuum,
Per tuam fidem, perque hujus solitudinem
Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deseras:
Si te in germani fratris dilexi loco,
Sive hæc te solum semper fecit maxumi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus;
Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem:
Bona nostra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.
Hanc mihi in manum dat: mors continuò ipsam occupat.
Accepi: acceptam servabo. M. ita spero quidem.
P. Sed cur tu abis ab illa? M. obstetricem accerso. P. propera:
Atque audin'? verbum unum cave de nuptiis,
Ne ad morbum hoc etiam. M. teneo.

ACTUS II. SCENA I.

CHARINUS, BYRRHIA, PAMPHILUS.

C. QUid ais, Byrrhia?
Daturne illa Pamphilo hodie nuptum? B. sic est. C. qui scis, Byrrhia?
B. Apud forum modò de Davo audivi. C. væ, væ misero mihi!
Ut animus in spe atque in timore usque antehac attentus fuit,
Ità, postquam adempta spes est, lassus, curâ confectus stupet.
B. Quæso, ædepol, Charine, quoniam id fieri, quod vis, non potest,

Velle id, quod possit. C. nihil aliud, nisi Philumenam, volo.
B. Aliquanto satius est, te id operam dare,
Qui istum amorem ex animo amoveas tuo, quàm id loqui,
Quo magìs libido frustra incendatur tua!
C. FACILE omnes, cùm valemus, recta consilia ægrotis damus:
Tu si hîc sis, aliter sentias. B. age, age, ut libet. C. sed Pamphilum
Video. omnia experiri certum est priùs quàm pereo. B. quid hic agit?
C. Ipsum hunc orabo, huic supplicabo, amorem huic narrabo meum:
Credo, impetrabo, ut aliquot saltem nuptiis prodat dies.
Interea fiet aliquid, spero. B. id aliquid nihil est. C. Byrrhia,
Quid tibi videtur? adeon' ad eum? B. quid ni? si nihil impetres,
Ut te arbitretur sibi paratum mœchum, si illam duxerit.
C. Abi hinc in malam rem cum suspicione isthac, scelus.
P. Charinum video; salve. C. ô salve Pamphile:
Ad te advenio, spem, salutem, auxilium, consilium expetens.
P. Neque pol consilii locum habeo, neque auxilii copiam.
Sed isthuc quidnam est? C. hodie uxorem ducis? P. aiunt. C. Pamphile,
Si id facis, hodie postremum me vides. P. quid ita? C. hei mihi!
Vereor dicere. huic dic, quæso, Byrrhia. B. ego dicam. P. quid est?
B. Sponsam hic tuam amat. P. ne iste haud mecum sentit. ehodum dic mihi,
Num quidnam amplius tibi cum illa fuit, Charine? C. ah! Pamphile,
Nihil. P. quàm vellem! C. nunc te per amicitiam, & per amorem obsecro,
Principio ut ne ducas. P. dabo equidem operam. C. sed si id non potes,

Aut

Aut tibi nuptiæ hæ sunt cordi. P. cordi? C. saltem aliquot dies
Profer, dum proficiscor aliquò, nè videam. P. audi nunc jam:
Ego, Charine, neutiquam officium esse liberi puto,
Cùm is nil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi.
Nuptias effugere ego istas malo, quàm tu adipiscier.
C. Reddidisti animum. P. nunc, siquid potes aut tu, aut hic Byrrhia,
Facite, fingite, invenite, efficite, quî detur tibi.
Ego id agam, mihi quî nè detur. C. sat habeo. P. Davum optume
Video: hujus consilio fretus sum. C. at tu hercle haud quidquam mihi,
Nisi ea quæ nihil opus sunt sciri: fugin' hinc? B. ego verò ac lubens.

ACTUS II. SCENA II.

DAVUS, CHARINUS, PAMPHILUS.

D. DI boni, boni, quid porto! Sed ubi inveniam Pamphilum,
Ut metum, in quo nunc est, adimam, atque expleam animum gaudio?
C. Lætus est, nescio quid. P. nihil est, nondum hæc rescivit mala.
D. Quem ego nunc credo, si jam audierit sibi paratas nuptias,
C. Audin' tu illum? D. toto me oppido exanimatum quærere.
Sed ubi quæram? aut quò nunc primùm intendam? C. cessas alloqui?
D. Abeo. P. Dave, ades, resiste. D. quis homo est, qui me? ô Pamphile,
Teipsum quæro. euge ô Charine! ambo opportunè: vos volo.
P. Dave, perii. D. quin tu hoc audi. P. interii. D. quid timeas, scio.

C. Mea

C. Mea quidem hercle certè in dubio vita est.
D. & tu quid, scio.
P. Nuptiæ mihi. D. & id scio. P. hodie.
D. obtundis, tametsi intelligo.
Id paves, ne ducas tu illam: tu autem, ut ducas. C. rem tenes.
P. Isthuc ipsum. D. atque isthuc ipsum, nil pericli est; me vide.
P. Obsecro te, quamprimum hoc me libera miserum metu. D. hem!
Libero: uxorem tibi jam non dat Chremes.
P. qui scis? D. scio.
Tuus pater modò me prehendit: ait, tibi uxorem dare
Se hodie, item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus.
Continuò ad te properans percurro ad forum, ut dicam tibi hæc.
Ubi te non invenio, ibi ascendo in quendam excelsum locum:
Circumspicio: nusquam. fortè ibi hujus video Byrrhiam;
Rogo: negat vidisse. mihi molestum: quid agam, cogito.
Redeunti interea ex ipsa re mihi incidit suspicio: hem!
Paululum obsoni, ipsus tristis, de improviso nuptiæ:
Non cohærent. P. quorsumnam isthuc? D. ego me continuò ad Chremem.
Cum illo advenio, solitudo ante ostium, jam id gaudeo.
P. Rectè dicis, perge. D. maneo: interea introire neminem
Video, exire neminem, matronam nullam: in ædibus
Nihil ornati, nihil tumulti; accessi, introspexi.
P. scio,
Magnum signum. D. num videntur convenire hæc nuptiis?
P. Non opinor, Dave. D. opinor, narras? non rectè accipis;
Certa res est: etiam puerum indè abiens conveni Chremis,

Olera, & pisciculos minutos ferre obolo in
cœnam seni.
C. Liberatus sum, Dave, hodie tuâ operâ. D. ac
nullus quidem.
C. Quid ita? nempe huic prorsus illam non
dat. D. ridiculum caput:
Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam uxo-
rem ducere.
Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis. C. be-
ne mones,
Ibo: etsi hercle sæpe jam me spes hæc fru-
strata est. Vale.

ACTUS II. SCENA III.

PAMPHILUS, DAVUS.

P. QUid igitur sibi volt pater? cur simulat?
D. ego dicam tibi.
Si id succenseat nunc, quia non dat tibi uxo-
rem Chremes,
Ipsus sibi esse injurius videatur: neque id in-
juriâ,
Prius quam tuum animum, ut sese habeat ad
nuptias, perspexerit.
Sed si tu negâris ducere, ibi culpam in te
transferet:
Tum illæ turbæ fient. P. quid? vis patiar?
D. Pater est, Pamphile:
Difficile est: tum hæc sola est mulier: dictum
ac factum, invenerit
Aliquam causam, quamobrem ejiciat oppido.
P. ejiciat? D. cito.
P. Cedo igitur quid faciam, Dave? D. dic te
ducturum. P. hem! D. quid est?
P. Egóne dicam? D. cur non? P. nunquam fa-
ciam, Dave. D. ne nega.
P. Suadere noli. D. ex ea re quid fiat, vide.
P. Ut ab illa excludar, huc concludar. D. non
ita est.
Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem,
Ducas volo hodie uxorem: tu, ducam, inquies.
Cedo, quid jurgabit tecum? hic reddes omnia,
Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta ut
fient,

Sine

Sine omni periclo: nam hocce haud dubium est, quin Chremes
Tibi non det gnatam: nec tu eà causâ minueris
Hæc quæ facis, nè is mutet suam sententiam.
Patri dic velle: ut cùm velit, tibi jure irasci non queat.
Nam quod tu speres, propulsabo facilè: uxorem his moribus
Dabit nemo: inopem inveniet potiùs quàm te corrumpi sinat.
Sed si te æquo animo ferre accipiet, negligentem feceris.
Aliam otiosus quæret: interea aliquid acciderit boni.
P. Itan' credis? D. haud dubium id quidem est. P. vide quò inducas. D. quin taces?
P. Dicam: puerum autem nè resciscat mihi esse ab illa, cautio est:
Nam pollicitus sum suscepturum. D. ô facinus audax! P. hanc fidem
Sibi me obsecravit, qui se sciret non deserturum, ut darem.
D. Curabitur. sed pater adest. cave te esse tristem sentiat.

ACTUS II. SCENA IV.

SIMO, DAVUS, PAMPHILUS.

S. Reviso quid agant, aut quid captent consilî.
D. Hic nunc non dubitat, quin te ducturum neges.
Venit meditatus alicunde ex solo loco;
Orationem sperat invenisse se,
Quâ differat te: proin' tu face, apud te ut sies.
P. Modò ut possim. D. crede mihi, hoc, inquam, Pamphile,
Nunquam hodie tecum commutaturum patrē
Unum esse verbum, si te dices ducere.

ACTUS

ACTUS II. SCENA V.

BYRRHIA, SIMO, DAVUS, PAMPHILUS.

B. Herus me, relictis rebus, jussit Pamphilum
Hodie observare, ut quid ageret de nuptiis
Scirem. id propterea nunc hunc venientem sequor.
Ipsum adeo præsto video cum Davo. hoc (agam.
S. Utrumque adesse video. D. hem! serva. S. Pamphile.
D. Quasi de improviso respice ad eum. P. hem pater.
D. Probè. S. hodie uxorem ducas, ut dixi, volo.
B. Nunc nostræ parti timeo, quid hic respondeat.
P. Neque isthîc, neque alibi tibi usquam erit in me mora. B. hem!
D. Obmutuit. B. quid dixit? S. facis, ut te decet,
Cùm isthuc, quod postulo, impetro cum gratia.
D. Sum verus? B. herus, quantum audio, uxore excidit.
S. I jam nunc intrò, ne in mora, cùm opus sit, sies.
P. Eo. B. nullâne in re esse homini cuiquam fidem?
Verum illud verbum est, vulgò quod dici solet;
OMNES sibi melius malle esse, quàm alteri.
Ego illam vidi virginem: formâ bonâ
Memini videre: quò æquior sum Pamphilo,
Si se illam in somnis, quàm illum, amplecti maluit.
Renuntiabo, ut pro hoc malo mihi det malum.

ACTUS II. SCENA VI.

DAVUS, SIMO.

D. Hic nunc me credit aliquam sibi falláciam
Portare, & eâ me hîc restitisse gratiâ.

S. Quid

S. Quid Davus narrat? D. æquè quicquam nunc quidem.
S. Nihilne? hem! D. nihil prorsus. S. atqui expectabam quidem.
D. Præter spem evenit: sentio: hoc malè habet virum.
S. Potin' es mihi verum dicere? D. nihil facilius.
S. Num illi molestæ quippiā hæ sunt nuptiæ,
Hujusce propter consuetudinem hospitæ?
D. Nihil hercle: aut si adeò, bidui est aut tridui
Hæc sollicitudo: nostin'? deinde desinet:
Etenim eam secum rem rectâ reputavit viâ.
S. Laudo. D. dum licitum est illi, dúmque ætas tulit,
Amavit: tum id clàm: cavit, nè unquam infamiæ
Ea res sibi esset, ut virum fortem decet.
Nunc uxore opus est; animum ad uxorem appulit.
S. Subtristis visus est esse aliquantulùm mihi.
D. Nihil propter hanc rem: sed est, quod succenseat tibi.
S. Quidnam est? D. puerile est. S. quid est? D. nihil. S. quin dic, quid est?
D. Ait nimiùm parcè facere sumptum. S. méne? D. te.
Vix, inquit, drachmis obsonatus est decem:
Num filio videtur uxorem dare?
Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum æqualium
Potissimùm nunc? &, quod dicendum hic siet,
Tu quoque perparcè nimiúm: non laudo. S. tace.
D. Commovi. S. ego, isthæc rectè ut fiant, videro.
Quidnam hoc rei est? quidnam hic volt veterator sibi?
Nam si hic mali est quicquam, hem illic est huic rei caput.

 ACTUS

ACTUS III. SCENA I.

MYSIS, SIMO, DAVUS, LESBIA, GLYCERIUM.

M. ITa pol quidem res est, ut dixti, Lesbia;
Fidelem haud ferme mulieri invenias virum.
S. Ab Andria est ancilla hæc; quid narras? D. ita est.
M. Sed hic Pamphilus. S. quid dicit? M. firmavit fidem. S. hem!
D. Utinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit!
M. Nam quod peperisset, jussit tolli. S. ô Jupiter!
Quid ego audio? actum est, siquidem hæc vera prædicat.
L. Bonum ingenium narras adolescentis. M. optumum.
Sed sequere me intrò, nè in mora illi sis. L. sequor.
D. Quod remedium nunc huic malo inveniam? S. quid hoc?
Adeon' est demens? ex peregrina? jam scio: ah!
Vix tandem sensi stolidus. D. quid hic sensisse se ait?
S. Hæc primùm affertur jam mihi ab hoc fallacia.
Hanc simulant parere, quò Chremetem absterreant.
G. Juno Lucina, fer opem: serva me, obsecro.
S. Hui, tam citò? ridiculum: postquam ante ostium
Me audivit stare, approperat. Non sat commodè
Divisa sunt temporibus tibi, Dave, hæc. D. mihin'?
S. Num immemor es discipuli? D. ego, quid narres, nescio.
S. Hiccine me si imparatum in veris nuptiis
Adortus esset, quos mihi ludos redderet?
Nunc hujus periclo fit. Ego in portu navigo.

ACT.

ACTUS III. SCENA II.

LESBIA, ARCHILLIS, SIMO, DAVUS.

L. Adhuc, Archillis, quæ assolent, quæque oportet
Signa ad salutem esse, omnia huic esse video.
Nunc primum fac, isthæc ut lavet: pòst deinde
Quod jussi, ei date bibere; & quantū imperavi
Date: mox ego huc revertor.
Perecastor scitus puer natus est Pamphilo.
Deos quæso, ut sit superstes: quandoquidem ipse est ingenio bono,
Cúmque huic veritus est optumæ adolescenti facere injuriam.
S. Vel hoc quis non credat, qui nôrit te, abs te esse ortum? D. quidnam id est?
S. Non imperabat corám, quid opus facto esset puerperæ:
Sed postquam egressa est, illis, quæ sunt intus, clamat de via.
O Dave, itán' contemnor abs te? aut itáne tandem idoneus
Tibi videor esse, quem tam apertè fallere incipias dolis?
Saltem accuratè, ut metui videar, certè si resciverim.
D. Certè hercle nunc hic se ipsus fallit, haud ego. S. edixin' tibi?
Interminatus sum, nè faceres? num veritus? quid rettulit?
Credón' tibi hoc, nunc peperisse hanc è Pamphilo?
D. Teneo, quid erret: quid ego agam, habeo. S. quid taces?
D. Quid credas? quasi non tibi renunciata sint hæc sic fore.
S. Mihín' quisquam? D. eho, an tute intellexti hoc assimulari? S. irrideor.
D. Renunciatum est: nam qui isthæc tibi suspicio incidit?
S. Qui? quia te nôram. D. quasi tu dicas, factum id consilio meo.

S. Certè enim scio. D. non satis me pernôsti etiam, qualis sim, Simo.
S. Egóne te? D. sed, si quid narrare occœpi, continuò dari
Tibi verba censes. S. falsò. D. itaque hercle nihil jam mutire audeo.
S. Hoc ego scio unum, neminem peperisse hîc. D. intellextin'?
Sed nihilò seciùs mox deferent puerum huc ante ostium.
Id ego jam nunc tibi renuncio, here, futurum, ut sis sciens:
Nè tu hoc posteriùs dicas, Davi factum consilio, aut dolis.
Prorsus à me opinionem hanc tuam ego esse amotam volo.
S. Unde id scis? D. audivi, & credo. S. multa concurrunt simul,
Qui conjecturam hanc nunc faciam: jam primùm hæc se è Pamphilo
Gravidam dixit esse: inventum est falsum. nunc, postquam videt
Nuptias domi apparari, missa est ancilla illico
Obstetricem accersitum ad eam, & puerum ut afferret simul.
D. Hoc nisi fit, puerum ut tu videas, nil moventur nuptiæ.
S. Quid ais? cùm intellexeras
Id consilii capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?
D. Quis igitur eum ab illa abstraxit, nisi ego? nam omnes nos quidem
Scimus, quàm miserè hanc amârit: nunc sibi uxorem expetit.
Postremò id mihi da negotii. tu tamen idem has nuptias
Perge facere ità ut facis: & id spero adjuturos Deos.
S. Immo abi intro: ibi me opperire: &, quod parato opus est, para.
Non impulit me, hæc nunc omnino ut crederem;
Atque haud scio, an, quæ dixit, sint vera omnia:

Sed parvi pendo, illud mihi multò maximum est,
Quod mihi pollicitus est ipsus gnatus. nunc Chremem
Conveniam: orabo gnato uxorem: id si impetro,
Quid aliàs malim, quàm hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitus est, haud dubium est mihi,
Si nolit, quin eum meritò possim cogere.
Atque adeò in ipso tempore eccum ipsum obviam!

ACTUS III. SCENA III.

SIMO, CHREMES.

S. Jubeo Chremetem. C. oh! teipsum quærebam. S. & ego te. C. optatò advenis.
Aliquot me adiêre, ex te auditum qui aiebant, hodie filiam
Meam nubere tuo gnato: id viso, tune an illi insaniant.
S. Ausculta paucis: & quid ego te velim, & tu quod quæris, scies.
C. Ausculto: loquere quid velis.
S. Per ego te Deos oro, & nostram amicitiam, Chreme,
Quæ incepta à parvis cum ætate accrevit simul;
Perque unicam gnatam tuam, & gnatum meum,
Cujus tibi potestas summa servandi datur;
Ut me adjuves in hac re, atq; ità, uti nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. C. ah! ne me obsecra:
Quasi hoc te orando à me impetrare oporteat.
Alium esse censes nunc me, atque olim, cùm dabam?
Si in rem est utrique, ut fiant, accersi jube:
Sed si ex ea re plus mali est, quàm commodi
Utrique; id oro te, in commune ut consulas,
Quasi illa tua sit, Pamphilíque ego sim pater.
S. Immo ità volo, itàque postulo ut fiat, Chreme:

Neque postulem abs te, nisi ipsa res moneat.
C. quid est?
S. Irae sunt inter Glycerium & gnatum.
C. audio.
S. Ità magnae, ut sperem posse avelli. C. fabulae.
S. Profectò sic est. C. sic hercle, ut dicam tibi;
AMANTIUM irae, amoris integratio est.
S. Hem! id te oro, ut antê eamus, dum tempus datur,
Dúmque ejus lubido occlusa est contumeliis:
Priusquam harum scelera, & lacrumae confictae dolis
Reducant animum aegrotum ad misericordiam,
Uxorem demus. spero consuetudine, &
Conjugio liberali devictum, Chreme,
Dehinc facilè ex illis esse emersurum malis.
C. Tibi ità videtur: at ego non posse arbitror
Neque illum hanc perpetuò habere, neque me perpeti.
S. Quî scis ergò isthuc, nisi periculum feceris?
C. At isthuc periculum in filia fieri, grave est.
S. Nempe incommoditas denique huc omnis redit:
Si eveniat, quod dî prohibeant, discessio:
At si corrigitur, quot commoditates, vide:
Principiò amico filium restitueris,
Tibi generum firmum, & filiae invenies virum.
C. Quid isthuc? si isthuc animum induxti esse utile,
Nolo tibi ullum commodum in me claudier.
S. Meritò te semper maxumi feci, Chreme.
C. Sed quid ais? S. quid? C. quî scis eos nunc discordare inter se?
S. Ipsus mihi Davos, qui intimus est eorum consiliis, dixit:
Et is mihi suadet, nuptias, quantum queam, ut maturem.
Num censes faceret, filium nisi sciret eadem haec velle?
Tûte adeò jam ejus verba audies. heus! evocate huc Davum.
Sed eccum! video ipsum foras exire.

ACTUS III. SCENA IV.

DAVUS, SIMO, CHREMES.

D. Ad te ibam. S. quidnam est?
D. Cur non accersitur? jam advesperascit. S. audin' tu illum?
Ego dudum non nihil veritus sum, Dave, abs te, nè faceres idem,
Quod volgus servorum solet, dolis ut me deluderes,
Propterea quòd amat filius. D. egón' isthuc facerem? S. credidi,
Idque adeò metuens vos celavi, quod nunc dicam. D. quid? S. scies:
Nam propemodum habeo jam tibi fidem. D. tandem cognôsti, qui siem.
S. Non fuerant nuptiæ futuræ. D. quid? non? S. sed eâ gratiâ
Simulavi, vos ut pertentarem. D. quid ais? S. sic est res. D. vide.
Nunquam quivi ego isthuc intelligere. vah! consilium callidum.
S. Hoc audi: ut hinc te jussi introire, opportunè hic fit mihi obviam,
D. Hem! numnam periimus? S. narro, quæ tu dudum narrâsti mihi.
D. Quidnam audio? S. gnatam ut det oro, vixque id exoro. D. occidi.
S. Hem! quid dixti? D. optumè, inquam, factū. S. nunc per hunc nulla est mora.
C. Domum modò ibo: ut apparentur, dicam: atque huc renuncio.
S. Nunc te oro, Dave, quoniam solus mihi effecisti has nuptias.
D. Ego verò solus. S. corrigere mihi gnatum porrò enitere.
D. Faciam hercle sedulò. S. potes nunc, dum animus irritatus est.
D. Quiescas. S. age igitur: ubi nunc est ipsus? D. mirum ni domi est.
S. Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi. D. nullus sum.
Quid causæ est, quin hinc in pistrinum rectâ proficiscar viâ?

Nihil est preci loci relictum. jam perturbavi omnia:
Herum fefelli; in nuptias conjeci herilem filium;
Feci hodie, ut fierent, insperante hoc, atque invito Pamphilo:
Hem astutias! quòd si quiêssem, nihil evenisset mali.
Sed eccum! ipsum video: occidi:
Utinam mihi esset aliquid hic, quo nunc me præcipitem darem.

ACTUS III. SCENA V.

PAMPHILUS, DAVUS.

P. UBi illic scelus est, qui me perdidit? D. Perii. P. atque hoc confiteor
Jure obtigisse: quandoquidem tam iners, tam nulli consili
Sum. servón' fortunas meas me commisisse futili?
Ergò pretium ob stultitiam fero: sed inultum id nunquam à me auferet.
D. Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si hoc devito malum.
P. Sed quid ego nunc dicam patri? negabón' velle me, modò
Qui sum pollicitus ducere? quâ fiduciâ id facere audeam?
Nec, quid me nunc faciam, scio. D. nec quid de me, atque id ago sedulò.
Dicam aliquid jam inventurum, ut huic malo aliquam producam moram. P. Oh!
D. Visus sum. P. ehodum bone vir, quid ais? vidén' me consiliis tuis
Miserum impeditum esse? D. at jam expediam. P. expedies? D. certè Pamphile.
P. Nempe ut modò. D. immo meliùs, spero. P. Oh! tibi ego ut credam, furcifer?
Tu rem impeditam, & perditam restituas? hem quo fretus sim,
Qui me hodie ex tranquillissima re conjecisti in nuptias.

An non dixi hoc esse futurum? D. dixti. P. quid meritus es? D. crucem.
Sed paululùm sine ad me ut redeam: jam aliquid dispiciam. P. hei mihi!
Cur non habeo spatium, ut de te sumam supplicium, utì volo?
Namque hocce tempus præcavere mihi me, haud te ulcisci sinit.

ACTUS IV. SCENA I.

CHARINUS, PAMPHILUS, DAVUS.

C. HOccine credibile est, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquã ut siet,
Ut malis gaudeat, atque ex incommodis
Alterius sua comparet ut commoda? ah!
Idne est verum? immo id genus est hominum pessumum,
In denegando modò queis pudor est paululũ;
Pòst ubi jam tempus est promissa perfici,
Tum coacti necessariò se aperiunt & timent,
Et tamen res cogit eos denegare. Ibi
Tum impudentissima eorum oratio est:
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus:
PROXIMUS sum egomet mihi. attamen, ubi fides est,
Si roges, nihil pudet: hîc ubi opus est,
Non verentur: illîc ubi nihil opus est, ibi verentur.
Sed quid agam? adeámne ad eum, & cum eo injuriam hanc expostulem?
Mala ingeram multa. Atque aliquis dicat, Nihil promoveris.
Multùm molestus certè ei fuero, atque animo morem gessero.
P. Charine, & me & te imprudens, nisi quid di respiciunt, perdidi.
C. Itáne imprudens? tandem inventa est causa: solvisti fidem.
P. Quid tandem? C. etiam nunc me seducere istis dictis postulas?
P. Quid isthuc est? C. postquam me amare dixi, complacita est tibi.

Heu me miserum, qui tuum animum ex animo spectavi meo!
P. Falsus es. C. non tibi satis esse hoc visum solidum est gaudium,
Nisi me lactâsses amantem, & falsâ spe produceres?
Habeas. P. habeam? ah! nescis quantis in malis verser miser,
Quantásque hic suis consiliis mihi confecit sollicitudines
Meus carnifex. C. quid? isthuc tam mirum est? de te exemplum capit.
P. Haud isthuc dicas, si cognôris vel me, vel amorem meum.
C. Scio: cum patre altercâsti dudum; & is nunc propterea tibi
Succenset, nec te quivit hodie cogere, illam ut duceres.
P. Immo etiam, quò tu minùs scis ærumnas meas,
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
Nec postulabat nunc quisquam uxorem dare.
C. Scio: coactus tuâ voluntate es. P. mane.
Nondum scis. C. scio equidem illam ducturum esse te.
P. Cur me enecas? hoc audi. nunquam destitit
Instare, ut dicerem esse ducturum patri,
Suadere, orare, usque adeò donec perpulit.
C. Quis homo isthuc? P. Davos. C. Davos? P. Davos omnia.
C. Quamobrem? P. nescio, nisi mihi Deos satis
Scio fuisse iratos, qui auscultaverim.
C. Factum est hoc, Dave? D. factū est. C. hem! quid ais, scelus?
At tibi di dignum factis exitium duint.
Eho! dic mihi, si omnes hunc conjectum in nuptias
Inimici vellent, quod, ni hoc consiliū darent?
D. Deceptus sum, at non defatigatus. C. scio.
P. Hâc non successit, aliâ aggrediemur viâ:
Nisi id putas, quia primò processit parùm,
Non posse jam ad salutem converti hoc malū.
P. Immo etiam: nam satis credo, si advigilaveris,

Ex

Ex unis geminas mihi conficies nuptias.
D. Ego, Pamphile, hoc tibi pro servitio debeo,
Conari manibus, pedibus, noctésque & dies
Capitis periculum adire, dum prosim tibi.
Tuum est, si quid præter spem evenit, mihi ignoscere.
Parum succesfit quod ago: at facio sedulò.
Vel melius tu aliud reperi: me missum face.
P. Cupio. restitue, in quem me accepisti locum.
D. Faciam. P. at jam hoc opus est. D. hem, st, mane:
Crepuit à Glycerio ostium,
P. Nihil ad te. D. quæro. P. hem! nunc demum?
D. at jam hoc tibi inventum dabo.

ACTUS IV. SCENA II.

MYSIS, PAMPHILUS, CHARINUS, DAVUS.

M. JAm, ubi ubi erit, inventum tibi curabo, & mecum adductum
Tuum Pamphilum: tu modò, anime mi, noli te macerare.
P. Mysis. M. quid est? hem Pamphile! optumè mihi te offers. P. quid est?
M. Orare jussit, si se ames, hera, jam ut ad sese venias:
Videre ait te cupere. P. vah perii: hoc malum integrascit.
Siccine me atque illam operâ tuâ nunc miseros sollicitarier?
Nam idcirco accersor, nuptias quod mî apparari sensit.
C. Quibus quidem quàm facilè poterat quiesci, si hic quiesset.
D. Agè, si hic non insanit satis suâ sponte, instiga. M. atque ædepol
Ea res est, propter quam nunc misera in mœrore est. P. Mysis,
Per omnes tibi adjuro deos, nunquam eam me deserturum;
Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omnes homines.

Hanc mihi expetivi; contigit : conveniunt mores; VALEANT

Qui inter nos dissidium volunt. hanc, nisi mors, mihi adimet nemo.

C. Resipisco. P. non Apollinis magis verum atque hoc responsum est.

Si poterit fieri, ut nè pater per me stetisse credat,

Quò minùs hæ fierent nuptiæ, volo : sed si id non poterit,

Id faciam,in proclivi quod est,per me stetisse ut credat.

Quis videor? C.miser æquè atque ego.D.consilium quæro. C.fortis es.

Scio quid conere. D. hoc ego tibi profectò effectum reddam.

P.Jam hoc opus est.D.quin jam habeo.C.quid est ? D. huic, non tibi, habeo, nè erres.

C. Sat habeo. P. quid facies ? cedo. D. dies hic mî ut satis sit vereor

Ad agendum : nè vacuum esse me nunc ad narrandum credas.

Proinde hinc vos amolimini : nam mî impedimento estis.

P. Ego hanc visam. D. quid tu ? quò hinc te agis ? C.verum vis dicam? D.immo etiam

Narrationis incipit mihi initium. C. quid me fiet ?

D.Eho tu impudens,non satis habes,quod tibi dieculam addo,

Quantum huic promoveo nuptias? C. Dave, attamen. D. quid ergó ?

C. Ut ducam. D. ridiculum. C. hoc face,ad me ut venias,si quid poteris.

D. Quid veniam ? nihil habeo. C. attamen si quid. D.agé,veniam. C.si quid,

Domi ero. D. tu Mysis, dum exeo, parumper me hic opperire.

M. Quapropter? D. ità facto opus est. M.matura. D. jam, inquam, hic adero.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA III.

MYSIS.

M. NIhilne esse proprium cuiquam? Di vostram fidem!
Summum bonum esse heræ putabam hunc Pamphilum,
Amicum,amatorem,virum in quovis loco
Paratum: verùm ex eo nunc misera quem capit
Dolorem! facilè hîc plus mali est,quàm illic boni.
Sed Davus exit. mi homo, quid isthuc,obsecro, est?
Quò portas puerum?

ACTUS IV. SCENA IV.

DAVUS, MYSIS.

D. MYsis, nunc opus est tuâ
Mihi ad hanc rem exprompta memoriâ,atque astutiâ.
M. Quidnam incepturus? D. accipe à me hunc ocyùs,
Atque ante nostram januam appone. M. obsecro,
Humine? D. ex ara hinc sume verbenas tibi,
Atque eas substerne. M. quamobrem id tute non facis?
D. Quia, si fortè opus ad herum jusjurandum mihi
Non apposuisse,ut liquidò possim. M. intelligo.
Nova nunc religio unde te isthæc incessit? cedo.
D. Move ocyùs te,ut,quid agam,porrò intelligas.
Prô Jupiter! M. quid? D. sponsæ pater intervenit.
Repudio consilium, quod primùm intenderam.
M. Nescio quid narres. D. ego quoque hinc ab dextera
Venire me assimulabo: Tu,ut subservias

Orationi, utcunque opus sit verbis, vide.
M. Ego, quid agas, nihil intelligo: sed, si quid est,
Quod mea opera opus sit vobis, aut tu plus vides,
Manebo, ne quid vostrum remorer commodum.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES, MYSIS, DAVUS.

C. Revertor, postquam, quae opus fuere ad nuptias
Gnatae, paravi, ut jubeam accersi. sed quid hoc?
Puer hercle est. mulier, tun' apposuisti hunc? M. ubi
Illic est? C. non mihi respondes? M. hem! nusquam est. vae miserae mihi!
Reliquit me homo, atque abiit. D. Di vostram fidem!
Quid turbae est apud forum? quid illic hominum litigant?
Tum annona cara est. quid dicam aliud, nescio.
M. Cur tu, obsecro, hic me solum? D. hem! quae haec est fabula?
Eho Mysis, puer hic unde est? quisve huc attulit?
M. Satin' sanus es, qui me id rogites? D. quem igitur rogem,
Qui hic neminem alium video? C. miror unde sit.
D. Dicturan' quod rogo? M. au! D. concede ad dexteram.
M. Deliras: non tute ipse? D. verbum si mihi
Unum, praeterquam quod te rogo, faxis, cave.
M. Male dicis. D. unde est? dic clare. M. à vobis. D. ha ha he!
Mirum vero impudenter mulier si facit.
C. Ab Andria est ancilla haec, quantum intelligo.
D. Adeon' videmur vobis esse idonei,

In quibus sic illudatis? C. veni in tempore.
D. Propera adeò puerũ tollere hinc ab janua.
Mane: cave quoquam ex isthoc excessis loco.
M. Dî te eradicent, ità me miseram territas.
D. Tibi ego dico, an non? M. quid vis? D. at etiam rogas?
Cedo, cujum puerum hîc apposuisti, dic mihi?
M. Tu nescis? D. mitte id quod scio: dic quod rogo.
M. Vestri. D. cujus? nostri? M. Pamphili.
D. hem! quid? Pamphili?
M. Eho! an non est? C. rectè ego semper fugi has nuptias.
D. O facinus animadvertendum! M. quid clamitas?
D. Quémne ego herì vidi ad vos afferri vesperi?
M. O hominem audacem! D. verùm vidi Cantharam
Suffarcinatam. M. Diis pol habeo gratias,
Cùm in pariundo aliquot affuerunt liberæ.
D. Næ illa illum haud novit, cujus causâ hæc incipit.
Chremes, si positum puerum ante ædes viderit,
Suam gnatam non dabit: tantò hercle magìs dabit.
C. Non hercle faciet. D. nunc adeò, ut tu sis sciens,
Ni puerum tollis, jam jam ego hunc mediam in viam
Provolvam, téque ibidem pervolvam in luto.
M. Tu pol homo non es sobrius. D. FALlacia
Alia aliam trudit. jam susurrari audio,
Civem Atticam esse hanc. C. hem! D. coactus legibus
Eam uxorem ducet. M. au! obsecro, an non civis est?
C. Jocularium in malum insciens penè incidi.
D. Quis hîc loquitur? ô Chreme, per tempus advenis:
Ausculta. C. audivi jam omnia. D. ánne tu omnia?
C. Audivi, inquam, à principio. D. audistin' obsecro? hem

Scelera! hanc jam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hic ille est: non te credas Davum ludere.
M. Me miseram! nihil pol falsi dixi, mi senex.
C. Novi rem omnem: sed est Simo intus? D. intus est.
M. Nè me attingas, sceleste. Si pol Glycerio non omnia hæc.
D. Eho inepta, nescis quid sit actum. M. quid sciam?
D. Hic socer est. alio pacto haud poterat fieri,
Ut sciret hæc, quæ volumus. M. hem! prædiceres.
D. Paullùm interesse censes, ex animo omnia,
Ut fert natura, facias, an de industria?

ACTUS IV. SCENA VI.

CRITO, MYSIS, DAVUS.

C. IN hac habitâsse platea dictum est Chrysidem,
Quæ inhonestè optavit hic parare divitias
Potiùs quàm in patria honestè pauper vivere.
Ejus morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos perconter video: salvete. M. obsecro,
Quem video? éstne hic Crito sobrinus Chrysidis?
Is est. C. ô Mysis, salve. M. salvos sis, Crito.
C. Itán' Chrysis? hem! M. nos quidem pol miseras perdidit.
C. Quid vos? quo pacto hic? satísne rectè? M. nósne? SIC
UT quimus, aiunt; quando, ut volumus, non licet.
C. Quid Glycerium? jam hic suos parentes repperit?
M. Utinam! C. an nondum etiam? haud auspicatò huc me appuli:
Nam pol, si id scissem, nunquam huc tetulissem pedem:
Semper enim ejus dicta est hæc, atque habita est soror:
Quæ illius fuerunt, possidet. nunc me hospitem

Lites sequi, quàm hîc mihi sit facile, atque utile,
Aliorum exempla commonent. simul arbitror,
Jam esse aliquem amicum, & defensorem eis nam ferè
Grandiuscula jam profecta est illinc. clamitent,
Me sycophantam hæreditatem persequi,
Mendicum:tum,ipsam despoliare non libet.
M. O optume hospes pol Crito,antiquum obtines.
C. Duc me ad eam,quando huc veni,ut videam. M. maxumè.
D. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.

ACTUS V. SCENA I.

CHREMES, SIMO.

C. SAtis jam, satis,Simo, spectata erga te amicitia est mea:
Satis pericli cœpi adire: orandi jam finem face.
Dum studeo obsequi tibi, penè illusi vitam filiæ.
S. Immo enim quàm maxumè abs te oro,atque postulo,Chreme,
Ut beneficium,verbis initum dudum,nunc re comprobes.
C. Vide quàm iniquus sis præ studio, dum efficias id quod cupis,
Neque modum benignitatis, neque quid me ores,cogitas:
Nam si cogites, remittas jam me onerare injuriis.
S. Quibus? C. ah! rogitas? perpulisti me,ut homini adolescentulo
In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoria,
Filiā darē in seditionē,atq; incertas nuptias;
Ejus labore,atque ejus dolore gnato ut medicarer tuo.
Impetrâsti: incepi, dum res tetulit: nunc non fert; feras.

Illam hinc civem esse aiunt? puer est natus e nos missos face.

S. Per ego te Deos oro, ut ne illis animum inducas credere.

Quibus id maxume utile est, illum esse quàm deterrimum.

Nuptiarum gratiâ hæc sunt ficta, atque incœpta omnia.

Ubi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit ademptâ his, desinent.

C. Erras: cum Davo egomet vidi jurgantem ancillam. S. scio. C. at

Vero voltu; cùm ibi me adesse neuter tum præsenserat.

S. Credo; & id facturos Davus dudum prædixit mihi:

Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac volui dicere.

ACTUS V. SCENA II.

DAVUS, CHREMES, SIMO, DROMO.

D. ANimo jam nunc otioso esse impero. C. hem Davom tibi:

S. Unde egreditur? D. meo præsidio, atque hospitis. S. quid illud mali est?

D. Ego commodiorem hominem, adventum, tempus non vidi. S. scelus,

Quemnam hic laudat? D. omnis res est jam in vado. S. cesso alloqui?

D. Herus est: quid agam? S. ô salve, bone vir. D. hem Simo, ô noster Chremes,

Omnia apparata jam sunt intus. C. curâsti probè.

D. Ubi voles, accerse. S. bene sanè: id enimvero hîc nunc abest.

Et jam tu hoc respondes: quid isthîc tibi negotii est? D. mihin'? S. itá.

D. Mihîne? S. tibi ego. D. modò introii. S. quasi ego, Quàm dudum, rogem.

D. Cum tuo gnato unà. S. ánne est intus Pamphilus? crucior miser:

Ehó,

Eho! non tu dixti esse inter eos inimicitias, carnufex?
D. Sunt. S. cur igitur hic est? C. quid illum censes? cum illa litigat.
D. Immo verò indignum, Chreme, jã facinus faxo ex me audias.
Nescio quis senex modò venit: ellum! confidens, catus:
Cum faciem videas, videtur esse quantivis preti:
Tristis severitas inest in voltu, atque in verbis fides.
S. Quidnam apportas? D. nil equidem, nisi quod illum audivi dicere.
S. Quid ait tandem? D. Glycerium se scire esse hanc civem Atticam.
S. Hem Dromo, Dromo. D. quid est? S. Dromo. D. audi. S. verbum si addideris. Dromo.
D. Audi obsecro. DR. quid vis? S. sublimem hunc intrò rape, quantum potes.
DR. Quem? S. Davum. D. quamobrem? S. quia lubet. rape, inquam. D. quid feci? S. rape.
D. Si quicquam mentitum invenies, occidito. S. nihil audio.
Ego jam te commotum reddam. D. tametsi hoc verum est? S. tu tamen
Cura asservandum vinctum: atque audin'? quadrupedem constringito.
Agè nunc: jam ego pol hodie, si vivo, tibi
Ostendam, herum quid sit pericli fallere, &
Illi patrem. C H. ah! nè sævi tantoperè. S. Chreme,
Pietatem gnati! nónne te miseret mei,
Tantum laborem capere ob talem filium?
Agè Pamphile; exi Pamphile: ecquid te pudet?

ACTUS V. SCENA III.

PAMPHILUS, SIMO, CHREMES.

P. QUis me volt? perii: pater est. S. quid ais omnium? C. ah! Rem

Rem potius ipsam dic, ac mitte male loqui.
S. Quasi quicquam in hunc jam gravius dici
possiet.
Ain' tandem? civis Glycerium est? P. ità
prædicant.
S. Ità prædicant? ingentem confidentiam!
Num cogitat quid dicat? num facti piget?
Num ejus color pudoris signum usquam in-
dicat? (vium
Adeón' impotenti esse animo, ut prӕter ci-
Morem, atq; legem, & sui voluntatem patris,
Tamen hanc habere studeat cum summo pro-
bro?
P. Me miserum! S. modóne id demum sen'sti,
Pamphile?
Olim isthuc, olim, cùm ità animum induxti
tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiundum tibi,
Eodem die isthuc verbum verè in te accidit.
Sed quid ago? cur me excrucio? cur me ma-
cero?
Cur meam senectam hujus sollicito amentia?
an (ram?
Pro hujus ego ut peccatis supplicium suffe-
Immo habeat, valeat, vivat cum illa. P. mi
pater. (patris:
S. Quid, mi pater? quasi tu hujus indigeas
Domus, uxor, liberi inventi, invito patre:
Adducti, qui illam civem hinc dicant. Viceris.
P. Pater, licétne pauca? S. quid dices mihi?
C. Attamen, Simo, audi. S. ego audiam? quid
ego audiam
Chreme? C. attamen dicat sine. S. agé, di-
cat sino.
P. Ego me amare hanc fateor: si id peccare
est, fateor id quoque.
Tibi pater me dedo: quidvis oneris impone:
impera:
Vis me uxorem ducere? hanc amittere? ut
potero, feram.
Hoc modò te obsecro, ut nè credas à me alle-
gatum hunc senem.
Sine me expurgem, atque illum huc coràm
adducam. S. adducas? P. sine
pater. C. Aequum

C. Aequum postulat: da veniam. P. sine te hoc exorem. S. sino.
Quidvis cupio, dum nè ab hoc me falli comperiam, Chreme.
C. PRO peccato magno paulum supplicii satis est patri.

ACTUS V. SCENA IV.

CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILUS.

CR. Mitte orare. una harum quævis causa me, ut faciam, monet,
Vel tu, vel quòd verum est, vel quòd ipsi cupio Glycerio.
CH. Andrium ego Critonē video? & certè is est. Salvos sis, Crito.
Quid tu Athenas insolens? CR. evenit, sed hiccine est Simo?
CH. Hic est. S. mène quæris? eho! tu Glycerium hinc civem esse ais?
CR. Tu negas? S. itáne huc paratus advenis? CR. quare? S. rogas?
Túne impunè hæc facias? túne hic homines adolescentulos
Imperitos rerum, eductos liberè, in fraudem illicis?
Sollicitando & pollicitando eorum animos lactas? CR. sanún' es?
S. Ac meretricios amores nuptiis conglutinas?
P. Perii: metuo ut substet hospes. C. si, Simo, hunc nôris satis,
Non ità arbitrere. bonus hic est vir. S. hic vir sit bonus?
Itáne attemperatè venit hodie in ipsis nuptiis,
Ut veniret antehac nunquam? est verò huic credendum, Chreme?
P. Ni metuam patrem, habeo pro illa re, illum quod moneam probé.
S. Sycophanta. CR. hem! CH. sic, Crito, est hic: mitte. CR. videat, qui siet.
Si mihi pergit, quæ volt, dicere; ea quæ non volt, audiet.

Ego isthæc moveo, aut curo? non tu tuum
malum æquo animo feres?
Nam ego quæ dixi, vera, an falsa audieris,
jam sciri potest.
Atticus quidam olim, navi fracta, apud Andrum ejectus est.
Et isthæc una parva virgo, tum ille egens forte applicat
Primum ad Chrysidis patrem se. S. fabulam
inceptat. CH. sine.
CR. Itáne vero obturbat? CH. perge.
CR. tum is mihi cognatus fuit
Qui eum recepit. ibi ego audivi ex illo sese
esse Atticum.
Is ibi mortuus est. CH. ejus nomen? CR. nomen tam citò tibi?
Phania. CH. hem perii! CR. verum hercle
opinor fuisse Phaniam:
Hoc certò scio, Rhamnusium se aiebat esse.
CH. ô Jupiter!
CR. Eadem hæc, Chreme, multi alii in Andro tum audivere. CH. utinam
id fiet, (Crito,
Quod spero! eho! dic mihi, quid is eam tum,
Suámne aiebat esse? CR. non. CH. cujam
igitur? CR. fratris filiam.
CH. Certè mea est. CR. quid ais? S. quid tu?
quid ais? P. arrige aures, Pamphile.
S. Qui credis? CH. Phania ille frater meus
fuit. S. nôram, & scio.
CH. Is hinc bellum fugiens, méque in Asiam
persequens proficiscitur.
Tum illam hîc relinquere est veritus: post
illa nunc primùm audio
Quid illo sit factum. P. vix sum apud me;
ità animus commotus est metu,
Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.
S. Næ istam multimodis tuam inveniri gaudeo. P. credo, pater.
CH. At mihi unus scrupulus etiam restat, qui
me malè habet. P. dignus es
Cum tua religione odio: NODUM in scirpo
quæris. CR. quid istud est?
CH. Nomen

CH. Nomen non convenit. CR. fuit hercle aliud huic parvæ. CH. quod, Crito?
Nunquid meministi? CR. id quæro. P. egone hujus memoriam patiar meæ
Voluptati obstare, cùm ego possim in hac re medicari mihi?
Non patiar. heus Chreme, quod quæris, Pasibula. CR. ipsa est. CH. ea est.
P. Ex ipsa millies audivi. S. omnes nos gaudere hoc, Chreme,
Te credo credere. CH. ità me dî ament, credo. P. quid restat, pater?
S. Jamdudum res reduxit me ipsa in gratiam. P. ô lepidum patrem!
De uxore, ità ut possedi, nihil mutat Chremes. CH. causa optuma est,
Nisi quid pater aliud ait. P. nempe. S. scilicet. CH. dos, Pamphile, est
Decem talenta. P. accipio. CH. propero ad filiam: eho mecum Crito:
Nam illam me haud nôsse credo. S. cur non illam huc transferri jubes?
P. Rectè admones. Davo isthuc dedam jam negoti. S. non potest.
P. Qui? S. quia habet aliud magìs ex sese, & majus. P. quidnam? S. vinctus est.
P. Pater, non rectè vinctus est. S. haud ità: jussi. P. jube solvi, obsecro.
S. Age, fiat. P. at matura. S. eo intrò. P. ô faustum & felicem hunc diem!

ACTUS V. SCENA V.

CHARINUS, PAMPHILUS.

C. PRoviso quid agat Pamphilus: atque eccum. P. aliquis forsan me putet
Non hoc putare verum: at mihi nunc sic esse hoc verum lubet.
Ego vitam Deorum propterea sempiternam esse arbitror,
Quòd voluptates eorum propriæ sunt: nam mihi immortalitas Parta est, si nulla huic ægritudo gaudio intercesserit.
Sed quem ego potissimum exoptem nunc mihi, cui hæc narrem, dari?

C. Quid

C. Quid illuc gaudi est? P. Davom video: nemo est, quem mallem omnium:
Nam hunc scio mea solidè solum gavisurum esse gaudia.

ACTUS V. SCENA VI.
DAVUS, PAMPHILUS, CHARINUS.

D. PAmphilus ubinam hic est? P. Dave. D. quisnam homo est? P. ego sum. D. ô Pamphile.
P. Nescis quid mihi obtigerit. D. certè: sed quid mihi obtigerit scio.
P. Et quidem ego. D. more hominum evenit, ego ut quod sum nactus mali
Prius rescisceres tu, quàm ego tibi quod evenit boni.
P. Mea Glycerium suos parentes repperit. D. ô factum bene!
C. Hem! P. pater, amicus summus nobis. D. quis? P. Chremes. D. narras probè.
P. Nec mora ulla est, quin eam uxorem ducam. C. num ille somniat
Ea, quæ vigilans voluit? P. tum de puero, Dave? D. ah! desine:
SOLUS est, quem diligunt dî. C. salvus sum, hæc si vera sunt.
Colloquar. P. quis homo est? Chariné, in tempore ipso mî advenis.
C. Bene factum. P. hem! audistine? C. omnia. agé, me in tuis secundis respice.
Tuus est nunc Chremes; facturum quæ voles scio omnia.
P. Memini: atque adeò longum est, nos illum expectare, dum exeat.
Sequere hàc me. intus apud Glycerium est: nunc tu, Dave, abi domum,
Propera, accerse hinc qui auferant eam: quid stas? quid cessas? D. eo.
Nè expectetis, dum exeant huc: intus despondebitur:
Intus transigetur, si quid est quod restet.
Plaudite.

P. TERENTII

EUNUCHUS.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS L. POSTHUMIO ALBINO ET L. CORNEL. MERULA AEDILIBUS CURULIBUS. EGERE L. AMBIVIUS TURPIO ET L. ATTILIUS PRAENESTINUS. MODULAVIT FLACCUS CLAUDII F. TIBIIS DUABUS, DEXTRA ET SINISTRA. GRAECA MENANDRU, ACTA II. M. VALERIO ET C. FANNIO COSS.

Personae.

PROLOGUS.
PHAEDRIA adolescens.
PARMENO servus.
THAIS meretrix.
GNATHO parasitus.
CHAEREA adolescens.
THRASO miles.
PYTHIAS ancilla.
CHREMES senex.
ANTIPHO adolescens.
DORIAS ancilla.
DORUS eunuchus.
SANGA servus.
SOPHRONA nutrix.
LACHES senex.

Personae mutae.

STRATO militis servus.
SIMALIO servus.
DONAX servus.
SYRISCUS servus.
SANNIO servus.
PAMPHILA adolescentula, omnibus amica.

EUNUCHI ARGUMENTUM
C. Sulpitio Apollinari
autore.

SOrorem falsò dictitatam Thaidis,
Id ipsum ignorans, miles advexit Thraso,
Ipsique donat. Erat hæc civis Attica.
Eidem Eunuchum, quem emerat, tradi jubet
Thaidis amator Phædria, ac rus ipse abit,
Thrasoni exoratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cùm deperiret dono missam Thaidi,
Ornatu Eunuchi induitur: suadet Parmeno:
Introiit: vitiat virginem. Sed Atticus
Civis repertus frater ejus collocat
Vitiatam Ephebo: Phædriam exorat Thraso.

PROLOGUS.

SI quisquam est, qui placere se studeat bonis
Quamplurimis, & minimè multos lædere:
In his poeta hic nomen profitetur suum.
Tum si quis est, qui dictum in se inclementius
Existimavit esse, sic existimet,
Responsum, non dictum esse; quia læsit prior,
Qui benè vertendo, & easdem describendo malè, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit,
Atque in Thesauro scripsit, causam dicere
Prius, unde petitur, aurum quare sit suum;
Quàm illic, qui petit, unde is sit thesaurus sibi,
Aut unde in patrium monumentũ pervenerit.
Dehinc nè frustretur ipse se, aut sic cogitet;
Defunctus jam sum, nihil est quod dicat mihi:
Is nè erret moneo, & desinat lacessere:
Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur;
Quæ proferentur pòst, si perget lædere,
Ita ut facere instituit. Nunc quã acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquã ædiles emerunt,
Perfecit,

Perfecit, sibi ut inspiciundi esset copia.
Magistratus cùm ibi adesset, occœpta est agi.
Exclamat, furem, non poëtam, fabulam
Dedisse, & nihil dedisse verborum tamen:
Colacem esse Nævi, & Plauti veterem fabulam,
Parasiti personam indè ablatam, & militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentiâ est
Poëtæ: non qui furtum facere studuerit.
Id ità esse vos jam judicare poteritis.
Colax Menandri est, in ea est parasitus Colax,
Et miles gloriosus: eas se non negat
Personas transtulisse in Eunuchum suam
Ex Græcâ; sed eas fabulas factas prius
Latinas scisse sese: id verò pernegat.
Quòd si personis iisdem uti aliis non licet:
Qui magis licet currentes servos scribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Parasitum edacem, gloriosum militem,
Puerum supponi, falli per servum senem,
Amare, odisse, suspicari? denique
NULLUM est jam dictum, quod non dictum sit prius.
Quare æquum est vos cognoscere, atque ignoscere,
Quæ veteres factitârunt, si faciunt novi.
Date operam, & cum silentio animadvertite,
Ut pernoscatis, quid sibi Eunuchus velit.

ACTUS I. SCENA I.

PHAEDRIA, PARMENO.

PH. QUid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,
Cùm accersor ultro? an potiùs ità me comparem,
Non perpeti meretricium contumelias?
Exclusit: revocat. Redeam? non, si me obsecret.
PA. Siquidem hercle possis, nil prius, neque fortius:
Verùm si incipies, neque perficies graviter,

Atque ubi pati non poteris, cùm nemo expetet,
Infectâ pace, ultro ad eam venies, indicans
Te amare, & ferre non posse: actum est, illicet,
Perîsti: eludet, ubi te victum senserit.
Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita.
Here, QUAE Res in se neque consilium, neq; modum
Habet ullum, eam consilio regere non potes.
IN AMore hæc omnia insunt vitia, injuriæ,
Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum: incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm si des operam, ut cum ratione insanias.
Et quod nunc tú te tecum iratus cogitas,
Egóne illam? quæ illum? quæ me! quæ non! sine modó,
Mori me malim: sentiet qui vir siem.
Hæc verba mehercule una falsa lacrumula,
Quam, oculos terendo miserè, vix vi expresserit,
Restinguet: & te ultro accusabis, & ei dabis
Ultro supplicium. PH. indignum facinus! nunc ego &
Illam scelestam esse, & me miserum sentio:
Et tædet, & amore ardeo: & prudens, sciens,
Vivus, vidénsque pereo: nec, quid agam, scio.
PA. Quid agas, nisi ut te redimas captum quàm queas
Minimo? si nequeas paululo, at quanti queas:
Et ne te afflictes. PH. itáne suades? PA. si sapis:
Neque, præterquam quas ipse amor molestias
Habet, addas; & illas, quas habet, rectè feras.
Sed ipsa egreditur nostri fundi calamitas:
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

ACTUS I. SCENA II.

THAIS, PHAEDRIA, PARMENO.

T. MIseram me! vereor nè illud graviùs Phædria

Tule-

Tulerit; néve aliorsum, atque ego feci, acceperit,
Quòd heri intromissus non est. PH. totus, Parmeno,
Tremo, horreóque, postquam adspexi hanc. PA. bono animo es.
Accede ad ignem hunc, jam calesces plùs satis.
T. Quis hîc loquitur? hem! tún' eras, mi Phædria?
Quid hîc stabas? cur non rectà introibas? PA. cæterùm
De exclusione verbum nullum. T. quid taces?
PH. Sanè quia vero hæ mihi patent semper fores:
Aut quia sum apud te primus. T. missa isthæc face.
PH. Quid? missa? ô Thais, Thais, utinam esset mihi
Pars æqua amoris tecum; ac pariter fieret, ut
Aut hoc tibi doleret itidem ut mihi dolet,
Aut ego isthuc abs te factum nihili penderem!
T. Nè crucia te, obsecro, anime mi, mi Phædria.
Non pol, quò quenquam plùs amem, aut plùs diligam,
Eò feci: sed ità erat res: faciundum fuit.
PA. Credo, ut fit, misera præ amore exclusit hunc foras.
T. Siccine ais, Parmeno? agé. sed huc quâ gratiâ
Te accersi jussi, ausculta. PH. fiat. T. dic mihi
Hoc primum, potin' est hic tacere? PA. egóne? optumé.
Verùm heus tu, lege hac tibi meam adstringo fidem:
Quæ vera audivi, taceo, & contineo optumé:
Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuò palàm est:
Plenus rimarum sum, hàc atque illàc perfluo.
Proin tu, taceri si vis, vera dicito.
T. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.
PA. Potest taceri hoc. T. ibi tum matri parvolam
Puellam dono quidam mercator dedit,

Ex Attica hinc abreptam. PH. civémne?
T. arbitror;
Certum non scimus: matris nomen & patris
Dicebat ipsa; patriam, & signa cætera
Neque scibat, neque per ætatem etiam potis erat.
Mercator hoc addebat, è prædonibus
Unde emerat, se audisse, abreptam è Sunio.
Mater ubi accepit, cœpit studiosè omnia
Docere, educere ità uti si esset filia.
Sororem plerique esse credebant meam.
Ego cum illo, quocum uno rem habebam tum, hospite,
Abii huc: qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.
PA. Utrumque hoc falsum est: effluet. T. qui isthuc? PA. quia
Neque tu uno eras contenta, neque solus dedit:
Nam hic quoque bonam magnámque partem ad te attulit.
T. Ità est: sed sine me pervenire quò volo.
Interea miles, qui me amare occœperat,
In Cariam est profectus: te interea loci
Cognovi. tute scis, post illa, quàm intumum
Habeam te, & mea consilia ut tibi credam omnia.
PH. Neq; hoc quidē tacebit Parmeno. PA. oh! dubiúmne id est?
T. Hoc agite, amabò. Mater mea illic mortua (est
Nuper: ejus frater aliquantùm ad rem est avidior:
Is ubi hancce formā videt honestā virginem,
Et fidibus scire, pretium sperans, illicò
Producit, vendit. Fortè fortunā affuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum ignarúsq; omnium.
Is venit: postquam sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit causas, nè det, sedulò:
Ait, si fidem habeat se iri præpositum tibi
Apud me, ac non id metuat, nè, ubi eam acceperim,
Sese relinquam, velle se illam mihi dare:
Verùm id vereri. sed, ego quantum suspicor,
Ad virginem animum adjecit. PH. etiámne amplius?
T. Nil

T. Nil: nam quæsivi. nunc ego eam, mi Phædria,
Multæ sunt causæ, quamobrem cupio abducere:
Primùm, quòd soror est dicta: præterea, ut suis
Restituam, ac reddam. sola sum: habeo hic neminem
Neque amicum, neque cognatum. quamobrem, Phædria,
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amabò adjuta me, quò id fiat facilius.
Sine illum priores partes hosce aliquot dies
Apud me habere. nihil respondes? PH. pessuma,
Ego quicquam cum istis factis tibi respondeam?
PA. Hei noster! laudo. tandem perdoluit: vir es.
PH. At ego nesciebam quorsum tu ires: Parvola
Hinc est abrepta: eduxit mater pro suâ:
Soror est dicta: cupio abducere, ut reddam suis.
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt denique:
Excludor ego, ille recipitur: quâ gratiâ?
Nisi illum plùs amas, quàm me: & istam nunc times,
Quæ advecta est, nè illum talẽ præripiat tibi.
T. Egón' id timeo? PH. quid te ergò sollicitat? cedo.
Num solus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem sensisti in te claudier?
Nónne, ubi mihi dixti cupere te ex Aethiopia
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæsivi? Eunuchum porrò dixti velle te;
Quia solæ utuntur his reginæ. Repperi:
Herì minas viginti pro ambobus dedi.
Tamen contemptus abs te. Hæc habui in memoriâ:
Ob hæc facta abs te spernor. T. quid isthuc, Phædria?
Quanquam illam cupio abducere, atque hac re arbitror
Id fieri posse maxumè: veruntamen,

Potiùs quàm te inimicum habeam, faciam ut jusseris.
PH. Utinam isthuc verbum ex animo ac verè diceres,
POTIUS quàm te inimicum habeam. si isthuc crederem
Sincerè dici, quidvis possem perpeti.
PA. Labascit, victus uno verbo, quàm cito?
T. Ego non ex animo misera dico? Quam joco
Rem voluisti à me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem ut concedas solùm. PH. siquidem biduum:
Verùm ne fiant isti viginti dies.
T. Profectò non plùs biduum, aut. PH. aut? nihil moror.
T. Non fiet. hoc modò sine te exorem. PH. scilicet
Faciundum est, quod vis. T. meritò amo te. PH. benè facis:
Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum.
Ità facere certū est. mos gerundus est Thaidi.
Tu huc, Parmeno, fac illi adducantur. PA. maxumè.
PH. In hoc biduum, Thais, vale. T. mi Phædria,
Et tu. nunquid vis aliud? PH. egóne quid velim?
Cum milite isto præsens absens ut sies:
Dies noctésque ames me: me desideres:
Me somnies: me expectes: de me cogites:
Me speres: me te oblectes: mecum tota sis:
Meus fac sis postremò animus, quando ego sum tuus.
T. Me miseram! forsitan hic mihi parvam habeat fidem,
Atque ex aliarum ingeniis nunc me judicet.
Ego pol, quæ mihi sum conscia, hoc certò scio,
Neque me finxisse falsi quicquam, neque meo
Cordi esse quenquam chariorem hoc Phædriâ:
Et quicquid hujus feci, causâ virginis
Feci: nam me ejus spero fratrem propemodum
Jam repperisse adolescentem adeò nobilem. Et
Is hodie venturum ad me constituit domum.

Conce-

Concedam hinc intró, atque expectabo dum venit.

ACTUS II. SCENA I.

PHAEDRIA, PARMENO.

PH. Fac ità, ut jussi: deducantur isti. PA. faciam. PH. at diligenter.
PA. Fiet. PH. at maturé. PA. fiet. PH. satin' hoc mandatum est tibi?
PA. Ah! rogitare? quasi difficile siet. utinam
Tam aliquid facilè invenire possis, Phædria,
Hoc quàm peribit. PH. ego quoque unà pereo, quod mi est charius.
Nè isthuc tam iniquo patiare animo. PA. minimé quin
Effectum dabo. sed nunquid aliud imperas?
PH. Munus nostrum ornato verbis, quod poteris: &
Istum æmulum, quod poteris, ab ea pellito.
PA. Memini; tametsi nullus moneas. PH. ego rus ibo, atque ibi manebo.
PA. Censeo. PH. sed heus tu. PA. quid vis? PH. censen' posse me obfirmare, &
Perpeti, nè redeam interea? PA. téne? non hercle arbitror:
Nam aut jam revertère, aut mox noctu te adigent horsum insomnia.
PH. Opus faciam, ut defatiger usque, ingratiis ut dormiam.
PA. Vigilabis lassus: hoc plus facies. PH. ah! nihil dicis, Parmeno.
Ejiciunda hercle hæc mollities animi: nimis me indulgeo.
Tandem ego non illà caream, si sit opus, vel totum triduum? PA. hui!
Universum triduum? vide quid agas. PH. stat sententia.
PA. Dii boni! quid hoc morbi est? adeón' homines immutarier
Ex amore, ut non cognoscas eundem esse? hoc nemo fuit
Minùs ineptus, magis severus quisquam, nec magis continens.

Sed quis hic est, qui huc pergit? at at, hic quidem est parasitus Gnatho
Militis: ducit secum unà virginem huic dono. papæ!
Facie honestâ. mirum, ni ego me turpiter hodie hic dabo
Cum meo decrepito hoc eunucho. Hæc superat ipsam Thaidem.

ACTUS II. SCENA II.

GNATHO, PARMENO.

G. Dii immortales! homini homo quid præstat! stulto intelligens
Quid interest! hoc adeò ex hac re venit in mentem mihi:
Conveni hodie adveniens quendam mei loci hinc atque ordinis,
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurierat bona.
Video sentum, squalidum, ægrum, pannis annisque obsitum.
Quid isthuc, inquam, ornati est? Quoniam miser, quod habui, perdidi.
Hem! quò redactus sum? Omnes noti me atque amici deserunt.
Hic ego illum contempsi præ me: Quid homo, inquam, ignavissime?
Itáne parasti te, ut spes nulla reliqua in te siet tibi?
Simul consilium cum re amisti? vidin' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis?
OMNIA habeo, neque quicquam habeo: nil cum est, nil deficit tamen.
At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati
Possum. Quid tu his rebus credis fieri? Tota erras via.
Olim isti fuit generi quondam quæstus apud seclum prius.
Hoc novum est aucupium: ego adeò hanc primus inveni viam.

Est

Est genus hominum qui esse primos se omnium rerum volunt,
Nec sunt: hos consector; hisce ego non paro me ut rideant,
Sed his ultro arrideo, & eorum ingenia admiror simul:
Quicquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoque:
Negat quis, nego: ait, aio: postremò imperavi egomet mihi
Omnia assentari. is quæstus nunc est multò ubertimus.
P. Scitum hercle hominem! Hic homines prorsum ex stultis insanos facit.
G. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum ubi venimus,
Concurrunt læti mi obviam cupedinarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, fartores, piscatores, aucupes,
Quibus & re salva & perdita profueram, & prosum sæpe:
Salutant: ad cœnam vocant: adventum gratulantur.
Ille ubi miser famelicus videt me esse in tantum honorem,
Et tam facile victum quærere; ibi homo cœpit me obsecrare,
Ut sibi liceret discere id de me. Sectari jussi:
Si pote, tanquam philosophorum habent disciplinæ ex ipsis
Vocabula, parasiti itidem ut Gnathonici vocentur.
P. Vidin' otium, & cibu' quid faciat alienus?
G. sed ego cesso
Ad Thaidem hanc deducere, & rogitare ad cœnam ut veniat?
Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video,
Rivalis servum. Salva res est: nimirum hic homines frigent.
Nebulonem hunc certum est ludere. P. hice hoc munere arbitrantur
Suam Thaidem esse. G. plurimâ salute Parmenonem

Summum

Summum suum impertit Gnatho. quid agitur?
P. statur. G. video:
Nunquidnam hîc, quod nolis, vides? P. te.
G. credo. at nunquid aliud?
P. Quî dum? G. quia tristis es. P. nihil
equidem. G. nè sis; sed quid videtur
Hoc tibi mancipium? P. non malum hercle.
G. uro hominem. P. ut falsus animi est.
G. Quam hoc munus gratum Thaidi arbitrare
esse? P. hoc nunc dices,
Ejectos hinc nos. OMNIUM rerum heus
vicissitudo est.
G. Sex ego te totos, Parmeno, hos menses quietum reddam;
Nè sursum deorsum cursites; néve usque ad
lucem vigiles.
Ecquid beo te? P. mén'? papæ! G. sic soleo
amicos. P. laudo.
G. Detineo te fortasse: tu profecturus aliò
fueras.
P. Nusquam. G. tum tu igitur paulum da
mihi operæ. fac ut admittar
Ad illam. P. agè modò, nunc tibi patent fores
hæ, quia istam ducis.
G. Num quem evocari hinc vis foras? P. sine
biduum hoc prætereat:
Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,
Næ tu istas, faxo, calcibus sæpè insultabis
frustra.
G. Etiam nunc hîc stas, Parmeno? eho! numnam tu hîc relictus custos,
Nè quis fortè internuncius clàm à milite ad
istam cursitet?
P. Facetè dictum. mira verò, militi quæ placeant.
Sed video herilem filium minorem huc advenire.
Miror quî ex Piræeo abierit: nam ibi custos
publicè est nunc.
Non temerè est: & properans venit: nescio
quid circumspectat.

ACTUS

ACTUS II. SCENA III.

CHAEREA, PARMENO.

C. OCcidi.
Neque virgo est usquam; neque ego, qui illam è conspectu amisi meo.
Ubi quæram? ubi investigem? quem percontet? quam insistam viam?
Incertus sum. una hæc spes est; ubi ubi est, diu celari non potest.
O faciem pulchram! deleo omnes dehinc ex animo mulieres:
Tædet quotidianarum harum formarum. P. ecce autem alterum!
De amore nescio quid loquitur. ô infortunatum senem!
Hic verò est, qui si amare occœperit; ludum, jocúmque
Dices fuisse illum alterum, præut hujus rabies quæ dabit.
C. Ut Dî illum Deæquè senium perdant, qui me hodie remoratus est:
Méque adeò, qui restiterim, tum autem qui illum flocci fecerim.
Sed eccum Parmenonem! salve. P. quid tu es tristis? quidve es alacris?
Unde is? C. ego hercle nescio neque unde eam, neque quorsum eam:
Ità prorsum oblitus sum mei.
P. Quî, quæso? C. amo. P. ehem! C. nunc Parmeno te ostendes, qui vir sies.
Scis te mihi sæpe pollicitum esse: Chærea, aliquid inveni
Modò quod ames: in ea re utilitatem ego faciam ut noscas meam:
Cùm in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.
P. Agè inepte. C. hoc hercle factum est. fac sis nunc promissa appareant.
Sive adeò digna res est, ubi tu nervos intendas tuos:
Haud similis virgo est virginum nostratum, quas matres student
Demissis humeris esse, vincto pectore, ut graciles sient.

Siqua est habitior paulo, pugilem esse aiunt: deducunt cibum:
Tametsi bona est natura, reddunt curaturâ junceas:
Itaque ergò amantur. P. quid tua isthæc? C. nova figura oris. P. papa!
C. Color verus, corpus solidum, & succi plenum. P. anni? C. sedecim.
P. Flos ipse. C. hanc tu mihi vel vi, vel clàm, vel precariò
Fac tradas: meâ nihil refert, dum potiar modò.
P. Quid virgo? cuja est? C. nescio hercle. P. unde est? C. tantundem. P. ubi habitat?
C. Nè id quidem. P. ubi vidisti? C. in via. P. qua ratione amisisti?
C. Id equidem adveniens mecum stomachabar modò:
Neque quenquam esse ego hominem arbitror, cui magis bonæ
Felicitates omnes adversæ sient.
P. Quid hoc est sceleris? C. perii. P. quid factum est? C. rogas?
Patris cognatum atque æqualem Archidemidem
Nôstin'. P. quid ni? C. is, dum sequor hanc, fit mihi obviàm.
P. Incommodè hercle. C. immò enim vero infeliciter:
Nam incommoda alia sunt dicenda, Parmeno.
Illum liquet mihi dejerare his mensibus
Sex vel septem prorsum non vidisse proxumis,
Nisi nunc, cùm minimè vellem, minimèque opus fuit.
Eho! nonne hoc monstri simile est? quid ais? P. maxumè.
C. Continuò accurrit ad me, quàm longè quidem,
Incurvus, tremulus, labiis demissis, gemens:
Heus, heus, tibi dico Chærea, inquit. Restiti.
Scin' quid ego te volebam? Dic. Cras est mihi
Judicium. Quid tum? Ut diligenter nuncies
Patri, advocatus manè mihi esse ut meminerit.

Dum

Dum hæc dicit, abiit hora, rogo nunquid velit.

Rectè, inquit. abeo. cùm huc respicio ad virginem,

Illa sese interea commodùm huc advorterat

In hanc nostram plateam. P. mirum, ni hanc dicit, modò

Huic quæ data est dono. C. huc cùm advenio, nulla erat.

P. Comites secuti scilicet sunt virginem?

C. Verùm parasitus cum ancilla. P. ipsa est, scilicet:

Desine: jam conclamatum est. C. alias res agis.

P. Isthuc ago quidem. C. nôstin' quæ sit? dic mihi: aut

Vidistin'? P. vidi, novi: scio quò abducta sit.

C. O Parmeno mi, nôstin'? P. novi. C. & scis ubi siet?

P. Huc deducta est ad Thaidem: ei dono data est.

C. Quis is est tam potens cum tanto munere hoc? P. miles Thraso,

Phædriæ rivalis. C. duras fratris partes prædicas.

P. Immo enim, si scias quod donum huic dono contrà comparet,

Tum magìs id dicas. C. quodnam, quæso hercle? P. eunuchum. C. illúmne obsecro,

Inhonestum hominem, quem mercatus est heri, senem, mulierem?

P. Isthunc ipsum. C. homo quatietur certè cum dono foras.

Sed istam Thaidem non scivi nobis vicinam. P. haud diu est.

C. Periì: nunquámne etiam me illam vidisse? ehodum, dic mihi,

Estne, ut fertur, forma? P. sanè. C. at nihil ad nostram hanc. P. alia res est.

C. Obsecro te hercle, Parmeno, fac ut potiar. P. faciam sedulò, ac

Dabo operam, adjutabo: nunquid me aliud vis? C. quò

C. quò nunc is? P. domum,
Ut mancipia hæc, ità ut jussit frater, deducam ad Thaidem.
C. O fortunatum istum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum!
P. Quid ità? C. rogitas? summâ formâ semper conservam domi
Videbit, colloquetur, aderit unà in unis ædibus,
Cibum nonnunquam capiet cum ea, interdum propter dormiet.
P. Quid si nunc tute fortunatus fias? C. quâ re, Parmeno?
Responde. P. capias tu illius vestem. C. vestem? quid tum postea?
P. Pro illo te ducam. C. audio. P. te esse illum dicam. C. intelligo.
P. Tu illis fruare commodis, quibus tu illum dicebas modò:
Cibum unà capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias.
Quandoquidem illarum neque quisquam te novit, neque scit qui sies.
Præterea forma, ætas ipsa est; facilè ut te pro eunucho probes.
C. Dixisti pulchrè: nunquam vidi melius consilium dari.
Age, eamus intrò: nunc jam orna me, abduc, duc, quantum potes.
P. Quid agis? jocabar equidem. C. garris. P. perii: quid ego egi miser?
Quò trudis? perculeris jam tu me? tibi equidem dico, mane.
C. Eamus. P. pergin'? C. certum est. P. vide ne nimiùm calidum hoc sit modò.
C. Non est profectò. sine. P. at enim isthæc in me cudetur faba. ah!
Flagitium facimus. C. an id flagitium est, si in domum meretriciam
Deducar, & illis crucibus, quæ nos, nostrámque adolescentiam
Habent despicatam, & quæ nos semper omnibus cruciant modis,

Nunc

Nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam, ut ab illis fallimur?
An potius hæc pati? Aequum est fieri, ut à me ludatur dolis.
Quod qui rescierint, culpent? Illud meritò factum omnes putent.
P. Quid isthuc? si certum est facere, facias: verùm ne pòst conferas
Culpam in me. C. non faciam. P. jubesne? C. Jubeo, cogo, atque impero.
P. Nunquam defugiam autoritatem: sequere. C. Dii vortant bene!

ACTUS III. SCENA I.

THRASO, GNATHO, PARMENO.

T. MAgnas verò agere gratias Thais mihi? G. Ingentes. T. ain' tu? læta est? G. non tam ipso quidem
Dono, quàm abs te datum esse: id verò seriò
Triumphat. P. huc prouiso, ut, ubi tempus siet,
Deducam. sed eccum militem! T. est isthuc datum
Profectò mihi, ut sint grata, quæ facio, omnia.
G. Advorti hercle animum. T. vel rex semper maxumas
Mihi agebat, quidquid feceram: aliis non item.
G. Labore alieno magnam partam gloriam
Verbis sæpe in se transmovet, qui habet salem,
Quod in te est. T. habes. G. rex te ergò in oculis. T. scilicet.
G. Gestire. T. verùm credere omnem exercitum,
Consilia. G. mirum. T. tum sicubi eum satietas
Hominum, aut negoti si quando odium ceperat,
Requiescere ubi volebat, quasi: nostin'? G. sciò.
Quasi ubi illam expueret miseriam ex animo. T. tenes.
Tum me convivam solum abducebat sibi. G. hui! Regem

Regem elegantem narras. T. immo sic homo est
Perpaucorum hominum. G. immo nullorum arbitror,
Si tecum vivit. T. invidere omnes mihi,
Mordere clanculum: ego non flocci pendere:
Illi invidere miserè: verùm unus tamen
Impensè, elephantis quem Indicis præfecerat,
Is ubi molestus magis est, Quæso, inquam, Strato,
Eóne es ferox, quia habes imperium in belluas?
G. Pulchrè mehercle dictum, & sapienter: papæ!
Jugularas hominem. quid ille? T. mutus illico.
G. Quid ni esset? P. Dii vostram fidem! hominem perditum,
Miserúmque & illum sacrilegum! T. quid? Illud, Gnatho,
Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio
Nunquid tibi dixi? G. nunquam: sed narra, obsecro.
Plus millies jam audivi. T. unà in convivio
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus.
Fortè habui scortum: cœpit ad id alludere,
Et me irridere. Quid ais, inquam, homo impudens?
LEPUS tute es, & pulpamentum quæris. G. ha, ha, hæ!
T. Quid est? G. facetè, lepidè, lautè, nihil suprà.
Tuúmne, obsecro, hoc dictum erat? vetus credidi.
T. Audieras? G. sæpe, & fertur in primis. T. meum est.
G. Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero.
P. At te Dii perdant! G. quid ille quæso? T. perditus.
Risu omnes, qui aderant, emoriri. denique
Metuebant omnes jam me. G. non injuriâ.
T. Sed heus tu! purgon' ego me de isthac Thaidi,
Quòd eam me amare suspicatur? G. nihil minùs.

Immo

Immo magis auge suspicionem. T. cur?
G. rogas?
Scin'? si quando illa mentionem Phædriæ
Facit, aut si laudat, te ut malè urat. T. sentio.
G. Id ut ne fiat, hæc res sola est remedio.
Ubi nominabit Phædriam: Tu Pamphilam,
Continuò. Si quando illa dicet, Phædriam
Comessatum intromittamus: Tu, Pamphilam
Cantatum provocemus. Si laudabit hæc
Illius formam: Tu, hujus contrà. Denique
Tu par pari referto, quod eam mordeat.
T. Siquidem me amaret, tum isthuc prodesset,
Gnatho.
G. Quando illud, quod tu das, expectat, atque
amat,
Jamdudum amat te; jamdudum illi facilè fit
Quod doleat: metuet semper, quem ipsa nunc
capit
Fructum, ne quando iratus tu aliò conferas.
T. Bene dixti: at mihi isthuc non in mentem
venerat.
G. Ridiculum: non enim cogitâras: cæterùm
Idem hoc tute meliùs quantò invenisses,
Thraso!

ACTUS III. SCENA II.

THAIS, THRASO, PARMENO, GNATHO, PYTHIAS.

THA. Audire vocem visa sum modò mi-
litis:
Atque eccum! salve, mi Thraso. THR. ô Thais
mea,
Meum suavium, quid agitur? ecquid nos
amas
De fidicina isthac? PAR. quàm venustè!
quod dedit
Principium adveniens! THA. plurimum me-
rito tuo.
GNA. Eamus ergò ad cœnam: quid stas?
PAR. hem alterum!
Ex homine hunc natum dicas. THA. ubi vis,
non moror.

PAR.

PAR. Adibo, atque assimulabo, quasi nunc exeam.
Iturâne, Thais, quopiàm es? THA. ehem Parmeno,
Bene fecisti: hodie itura. PAR. quò? THA. eccuid hunc vides?
PAR. Video, & me tædet. ubi vis, dona adsunt tibi
A Phædria. THR. quid stamus? cur non imus hinc?
PAR. Quæso hercle ut liceat, pace quod fiat tuâ,
Dare huic quæ volumus, convenire & colloqui.
THR. Perpulchra credo dona, haud nostris similia.
PAR. Res indicabit. heus jubete istos foras
Exire, quos jussi, ocyùs. procede tu huc.
Ex Aethiopia est usquè hæc. THR. hîc sunt tres minæ.
GN. Vix. PAR. Ubi tu es, Dore? accede huc: hem eunuchum tibi,
Quàm liberali facie, quàm ætate integra!
THA. Itâ me dî amet, honestus est. PAR. quid tu ais, Gnatho?
Nunquid habes quod contemnas? quid tu autem, Thraso?
Tacent: satìs laudant. fac periculum in literis,
Fac in palæstra, in musicis: quæ liberum
Scire æquum est adolescentem, solertem dabo.
THR. Ego illum eunuchum, si sit opus, vel sobrius.
PAR. Atq; hæc qui misit, non sibi soli postulat
Te vivere, & suâ causâ excludi cæteros:
Neque pugnas narrat, neque cicatrices suas
Ostentat: neque tibi obstat; quod quidam facit.
Verùm, ubi molestum non erit, ubi tu voles,
Ubi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.
THR. Apparet servum hunc esse domini pauperis,
Miserîque. GN. nam hercle nemo posset, sat scio,

Qui haberet, qui pararet alium, hunc perpeti.
PAR. Tace tu, quem ego puto esse infra omnes intimos
Homines: nam, qui huic animum assentari induxeris,
E flamma te petere cibum posse arbitror.
THR. Jamne imus? THA. hos prius intro ducam, &, quæ volo,
Simul imperabo: postea continuò exeo.
THR. Ego hinc abeo: tu istâ opperire. P. haud convenit
Vnà cum amica ire imperatorem in via.
THR. Quid tibi ego multa dicam? Domini similis es.
GN. Ha, ha, hæ! THR. quid rides? GN. isthuc, quod dixti modò,
Et illud de Rhodio dictum in mentem venit.
Sed Thaïs exit. THR. abi: præcurre, ut sint domi
Parata. GN. fiat. THA. diligenter, Pythias,
Fac cures, si Chremes huc forte advenerit,
Ut ores, primùm ut maneat; si id non commodum est,
Ut redeat: si id non poterit, ad me adducito.
PY. Ità faciam. THA. quid, quid aliud volui dicere?
Hem, curate istam diligenter virginem,
Domi adsitis facite. THR. eamus. THA. vos me sequimini.

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES, PYTHIAS.

CH. Profectò quantò magis magisque cogito,
Nimirum dabit hæc Thaïs mihi magnum malum:
Ità me video ab eâ astutè labefactarier,
Jam tum, cùm primùm jussit me ad se accersier,
(Roget quis, Quid tibi cum illa? Ne noram quidem)

Ubi

Ubi veni; cauſam, ut ibi manerem, repperit:
Aſt rem divinam feciſſe, & rem ſeriam
Velle agere mecum. Jam tum erat ſuſpicio
Dolo malo hæc fieri omnia: ipſa accumbere
Mecum, mihi ſeſe dare, ſermonem quærere.
Ubi friget, huc evaſit, quàm pridem pater
Mihi & mater mortui eſſent: dico, jam diu.
Rus Sunii ecquod habeam, & quàm longè à mari.
Credo ei placere hoc: ſperat ſe à me avellere.
Poſtremò, ecqua indè parva periiſſet ſoror,
Ecquis cum ea unà; quid habuiſſet, cùm periit;
Ecquis eam poſſet noſcere. Hæc cur quæritet?
Niſi illa fortè, quæ olim periit parvola
Soror, hanc ſe intendit eſſe, ut eſt audacia.
Verùm ea ſi vivit, annos nata eſt ſedecim.
Non major: Thais, ego quàm ſum, majuſcula eſt.
Miſit porrò orare, ut venirem ſeriò.
Aut dicat quid volt, aut moleſta ne ſiet,
Non hercle veniam tertiò. heus, heus! PY. hic quis eſt?
CH. Ego ſum Chremes. PY. ô capitulum lepidiſſimum!
CH. Dico ego mi inſidias fieri. PY. Thais maximo
Te orabat opere, ut cras redires. CH. rus eo.
PY. Fac, amabò. CH. non poſſum, inquam. PY. at apud nos hic mane,
Dum redeat ipſa. CH. nihil minùs. PY. cur mi Chremes?
CH. Malam rem! abis hinc? PY. ſi iſthuc ità certum eſt tibi,
Amabò, ut illùc tranſeas, ubi illa eſt. CH. eo.
PY. Abi Dorias, citò hunc deduce ad militem.

ACTUS III. SCENA IV.

ANTIPHO.

AN. HEri aliquot adoleſcentuli coiimus in Piræeo,
In hunc diem ut de ſymbolis eſſemus. Chæream ei rei

Præfe-

Perfecimus: dati annuli: locus, tempus constitutum est:
Præteriit tempus: quo in loco dictum est, parati nihil est.
Homo ipse nusquam est: neque scio quid dicam, aut quid conjectem.
Nunc mihi hoc negoti cæteri dedêre, ut illum quæram:
Idque adeò visam, si domi est: quisnam hinc à Thaide exit?
Is est, an non est? ipsus est. quid hoc hominis? qui est hic ornatus?
Quid illud mali est? nequeo satis mirari, neque conjicere.
Nisi quicquid est, procul hinc libet priùs, quid sit, sciscitari.

ACTUS III. SCENA V.

CHÆREA, ANTIPHO.

CH. NUmquis hic est? nemo est. numquis hinc me sequitur? nemo homo est.
Jámne erumpere hoc licet mihi gaudium? prô Jupiter!
Nunc est profectò interfici cùm perpeti me possum:
Nè hoc gaudium contaminet vita aliquâ ægritudine.
Sed neminémne curiosum intervenire nunc mihi,
Qui me sequatur, quóque eam rogitando obtundat, enecet?
Quid gestiam, aut quid lætus sim, quò pergam, unde emergam, ubi siem
Vestitum hunc nactus, quid mihi quæram, sanus sim, ánne insaniam?
AN. Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video velle, inibo.
Chærea, quid est quòd sic gestis? quid sibi hic vestitus quærit?
Quid est quòd lætus sis? quid tibi vis? satis'ne sanus? quid me
Aspectas? quid taces? CH. ô festus dies hominis! amice

Sal-

Salve: nemo omnium est, quem ego magis nunc cuperem videre.
AN. Narra isthuc, quæso, quid siet. CH. imme ego te obsecro hercle, ut audias.
Nôstin' hanc, quam frater amat? AN. novi, nempe opinor Thaidem.
CH. Istam ipsam. AN. sic commemineram. CH. quædã hodie est ei dono data
Virgo: quid ego ejus tibi nunc faciem prædicem, aut laudem Antipho,
Cùm ipsum me nôris, quàm elegans formarum spectator siem?
In hac commotus sum. AN. ain' tu? CH. primam dices, scio, si videris.
Quid multa verba? amare cœpi: fortè fortunâ domi
Quidam erat eunuchus, quem mercatus fuerat frater Thaidi:
Neque is deductus etiam tum ad eam: summonuit me Parmeno
Ibi servus, quod ego arripui. AN. quid id est? CH. tacitus citiùs audies:
Ut vestem cum illo mutem, & pro illo jubeam me illùc ducier.
AN. Pro eunuchôn'? CH. sic est. AN. quid tandem ex ea re ut caperes cõmodi?
CH. Rogas? viderem, audirem, essem unà quâcum cupiebam, Antipho.
Num parva causa, aut parva ratio est? traditus sum mulieri.
Illa illico ubi me accepit, læta verò ad se abducit domum,
Commendat virginem. AN. cui? tibine? CH. mihi. AN. satis tutò tamen.
CH. Edicit, nè vir quisquam ad eam adeat; & mihi, nè abscedam, imperat:
In interiore parte ut maneam solus cum solâ. Annuo,
Terram intuens modestè. AN. miser. CH. ego, inquit, ad cœnam hinc eo.
Abducit secum ancillas: paucæ, quæ circum illam essent, manent,
Novitiæ puellæ. continuò hæc adornant ut lavet,

properent. dum apparatur, virgo in conclavi sedet,
Suspectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pictura hæc, Jovem
Quo pacto Danaæ misisse aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoque id spectare cœpi: & quia consimilem luserat
Jam olim ille ludum, impendiò magìs animus gaudebat mihi,
Deum sese in hominem convertisse, atque per alienas tegulas
Venisse clanculum, per impluvium fucum factum mulieri.
At quem Deum! Qui templa cœli summa sonitu concutit.
Ego homuncio hoc non facerē? ego illud verò ità feci, ac lubens.
Dum hæc mecum reputo, accersitur lavatum interea virgo.
It, lavit, redit: deinde illam in lecto illæ collocârunt.
Sto expectans, si quid mihi imperent, venit una, Heus tu, inquit, Dore,
Cape hoc flabellum, & ventulum huic sic facito, dum lavamur.
Ubi nos laverimus, si voles, lavato. accipio tristis.
AN. Tum equidem isthuc os tuum impudens videre nimiùm vellem,
Status quis esset, flabellum tenere te asinum tantum.
CH. Vix elocuta est hoc, foras simul omnes proruunt se:
Abeunt lavatum. PERSTrepunt, ità ut fit, domini ubi absunt.
Interea somnus virginem opprimit. ego limis adspecto
Sic per flabellum clanculum, & simul alia circumspecto,
Satin' explorata sint. video esse: pessulum ostio obdo.
AN. Quid tum? CH. quid tum, fatue! AN. fateor. CH. egon' occasionem

Mihi ostentatam, tam brevem, tam optatam, tam insperatam,
Amitterem? tum pol ego is essem verè, qui assimulabar.
AN. Sanè hercle, ut dicis: sed interim de symbolis quid actum est?
CH. Paratum est. AN. frugi es: ubi? domin'? CH. immò apud libertum Discum.
AN. Perlongè est: sed tantò ocyùs properemus; muta vestem.
CH. Ubi mutem? perii: nam domo exulo nunc; metuo fratrem,
Nè intùs sit: porrò autem, pater nè rure redierit jam.
AN. Eamus ad me: ibi proximum est ubi mutes. CH. rectè dicis.
Eamus: & de isthac simul, quo pacto porrò possim
Potiri, consilium volo capere unà tecum. AN. fiat.

ACTUS IV. SCENA I.

DORIAS.

ITà me dii bene ament, quantum ego illum vidi, non nihil timeo
Misera, nè quam ille hodie insanu' turbam faciat, aut vim Thaidi.
Nam postquam iste advenit Chremes adolescens frater virginis,
Rogat illum admitti ut jubeat: ille continuò irasci, neque
Negare audere: Thais porrò instare, ut hominem invitet. id
Faciebat retinendi illius causâ; quia illa quæ cupiebat
De sorore ejus indicare, ad eam rem tempus non erat.
Invitat tristis: mansit ibi. illa cum illo sermonem illico.
Miles verò sibi putare adductum ante oculos æmulum.
Voluit facere contrà huic ægrè: Heus heus, inquit, puer, huc Pamphilam

Accer-

Accerse, ut delectet hîc nos. illa exclamat, Minimè gentium.
Tún' in convivium illam? miles tendere indè ad jurgium.
Interea aurum sibi clàm mulier demit, dat mihi ut auferam.
Hoc est signi: ubi primùm poterit, sese illinc subducet, scio.

ACTUS IV. SCENA II.

PHAEDRIA.

DUm rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,
Ità ut fit, ubi quid in animo est molestiæ,
Aliam rem ex alia cogitare, & ea omnia in
Pejorem partem. quid opu'st verbis? dum hæc puto,
Præterii imprudens villam, longè jam abieram:
Cùm sensi, redeo rursum, malè verò me habens.
Ubi ad ipsum veni diverticulum, constiti:
Occœpi mecum cogitare: hem! biduum hîc
Manendum est soli sine illâ? quid tum postea?
Nihil est: quid? nihil! si non tangendi copia est,
Eho! nè videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit. certè extremâ lineâ
Amare, haud nihil est. villam prætereo sciens.
Sed quid hoc, quòd timida subitò egreditur Pythias?

ACTUS IV. SCENA III.

PYTHIAS, DORIAS, PHAEDRIA.

PY. UBi illum ego scelerosum misera, atq; impium inveniam? aut ubi
Quæram? hoccine tam audax facinus facere esse ausum? PH. perii: hoc quid sit, vereor.

PY. Quin insuper etiam scelus, postquam ludificatus est virginem,
Vestem omnem miseræ discidit, tum ipsam capillo conscidit.
PH. Hem! PY. qui nunc si detur mihi,
Ut ego unguibus facilè illi in oculos involem venefico!
PH. Profectò nescio quid absente nobis turbatum est domi:
Adibo. quid isthuc? quid festinas? aut quem quæris, Pythias?
PY. Hem Phædria, egón' quem quæram! abi hinc quò dignus es cum donis tuis
Tam lepidis. PH. quid isthuc est rei?
PY. Rogas me! eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit!
Vitiavit virginem, quam heræ dederat dono miles. PH. quid ais!
PY. Perii. PH. temulenta es. PY. utinam sic sient, mihi qui malè volunt!
DO. Au obsecro, mea Pythias, quid isthuc nam monstri fuit?
PH. Insanis: qui isthuc facere eunuchus potuit? PY ego illum nescio,
Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.
Virgo ipsa lacrumat; neque, cum rogites quid sit, audet dicere.
Ille autem bonus vir nusquam apparet: etiam hoc misera suspicor
Aliquid domo abeuntem abstulisse. PH. nequeo mirari satis,
Quò abire ignavos ille posit longiùs, nisi domum
Fortè ad nos rediit. PY. vise amabò num sit. PH. jam faxo scias.
DO. Perii: obsecro, tam infandum facinus, mea tu, nè audivi quidem.
PY. At pol ego amatores audieram mulierum esse eos maxumos;
Sed nihil potesse: verùm miseræ non in mentem venerat.
Nam illum aliquò conclûssem, neque illi commisissem virginem.

ACTUS IV. SCENA IV.

PHAEDRIA, DORUS, PYTHIAS, DORIAS.

PH. EXi foras, scelestè: at etiam restitas?
Fugitive, prodi; malè conciliate.
DO. obsecro. PH. oh!
Illud vide os ut sibi distorsit carnufex.
Quid huc reditio est? quid vestis mutatio est?
Quid narras? paulùm si cessassem, Pythias,
Domi non offendissem: ità jam ornabat fugam.
PY. Habésne hominem, amabó? PH. quid ni?
PY. ô factum bene!
DOR. Isthuc pol verò bene. PY. ubi est?
PH. rogitas? non vides?
PY. Videam, obsecro, quem? PH. hunc scilicet.
PY. quis hic est homo?
PH. Qui ad vos deductus hodie est. PY. hunc oculis suis,
Nostrarum nunquam quisquam vidit, Phædria.
PH. Non vidit! PY. an tu hunc credidisti esse, obsecro,
Ad nos deductum? PH. namque alium habui neminem. PY. au!
Nè comparandus hic quidem ad illum est. ille erat
Honestâ facie & liberali. PH. ità visus est
Dudum, quia variâ veste exornatus fuit:
Nunc tibi videtur fœdus, quia illam non habet.
PY. Tace, obsecro: quasi verò paulùm intersiet.
Ad nos deductus hodie est adolescentulus,
Quem tu verò videre velles, Phædria.
Hic est vetus, vietus, veternosus, senex,
Colore mustelino. PH. hem! quæ hæc est fabula?
Eò redigis me, ut quid egerim egomet nesciam.
Eho tu, emin' ego te? DO. emisti. PY. jube mihi denuò
Respondeat. PH. roga. PY. venistin' hodie ad nos? negat.

Ac ille alter venit annos natus sedecim:
Quem secum adduxit Parmeno. PH. age dum, hoc mihi expedi,
Primùm unde habes istam quam habes vestem? taces?
Monstrum hominis non dicturus? DO. venit Chærea.
PH. Fratérne? DO. itâ est. PH. quando? DO. hodie. PH. quàm dudum? DO. modò.
PH. Quîcum? DO. cum Parmenone. PH. nôrásne eum priùs?
DO. Non: nec quis esset unquam audieram dicier.
PH. Unde igitur meum fratrem esse sciebas? DO. Parmeno
Dicebat eum esse: is dedit hanc mihi vestem. PH. occidi.
DO. Meam ipse induit: pòst unà ambo abierunt foras.
PY. Jam satìs credis sobriam esse me, & nil mentitam tibi?
Jam satìs certum est virginem vitiatam esse? PH. agè nunc bellua,
Credis huic quod dicat? PY. quid isti credam? res ipsa indicat.
PH. Concede isthùc paululùm: audin'? etiam paululùm: sat est.
Dic dum hoc rursum: Chæreán' tuam vestem detraxit tibi?
DO. Factum. PH. & eâ est indutus. DO. factum. PH. & pro te huc deductus est? DO. itá.
PH. Jupiter magne, ô scelestum atque audacem hominem! PY. væ mihi!
Etiam nunc non credis indignis nos esse irrisas modis?
PH. Mirum, ni tu credas quod iste dicat. quid agam nescio.
Heus tu negato rursum: possúmne ego hodie ex te exculpere
Verum? vidistin' fratrem Chæream? DO. non. PH. non potest sine
Malo fateri, video: sequere hâc: modò ait, modò negat.

Sta me. DO. obsecro te verò, Phædria.
PH. I intrò nunc jam. D. hoi, hem
PH. Alio pacto honestè quomodo hinc nunc abeam, nescio;
Actum est siquidem: tu me hîc etiam nebulo ludificabere?
PY. Parmenonis tam scio esse hanc technam, quàm me vivere.
DOR. Sic est. PY. inveniam hodie, parem ubi pol referam gratiam.
Sed nunc quid faciendum censes, Dorias? DOR. de isthac rogas
Virgine? PY. ità: utrùm taceam, an prædicem. DOR. POL, si sapis,
Quod scis nescis, neque de eunucho, neque de vitio virginis:
Hac re & omni turbâ evolves te, & illi gratum feceris,
Id modò dic, abiisse Dorum. PY. ità faciam. DOR. sed videón' Chremem?
Thais jam aderit. PY. quid ità? DOR. quia cum inde abeo, jam tunc inceperat
Turba inter eos, PY. aufer aurum hoc: ego scibo ex hoc, quid fiet.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES, PYTHIAS.

CH. At at, data hercle verba mihi sunt: vicit vinum quod bibi.
At dum accubabam, quàm videbar mihi esse pulchrè sobrius!
Postquam surrexi, neque pes, neque mens satis suum officium facit,
PY. Chreme. CH. quis est? ehem Pythia, vah! quanto nunc formosior
Videre, quàm dudum! PY. certè quidem tu pol multò alacrior.
CH. Verbum herclè verum hoc est: SINE Cerere & Libero friget Venus.
Sed Thais multò antè venit? PY. anne abiit jam à milite?
CH. Jamdudum ætatem. Lites sunt inter eos factæ maxumæ.

PY. Nil dixit tum, ut sequerêre sese? CH. nihil, nisi abiens mihi innuit.
PY. Eho! nonne id sat erat? CH. at nesciebam id dicere illam, nisi quia
Correxit miles, quod intellexi minùs: nam me extrusit foras.
Sed eccam ipsam! miror ubi huic ego antevorterim.

ACTUS IV. SCENA VI.

THAIS, CHREMES, PYTHIAS.

T. Credo equidem illum jam affuturum esse, illam ut eripiat: sine
Veniat: atqui, si illam digito attigerit uno, oculi illico
Effodientur. usquè eò ego illius ferre possum ineptias,
Et magnifica verba, verba dum sint: verùm enim si ad rem conferentur, vapulabit.
C. Thais, ego jamdudum hîc adsum. T. ô mi Chreme, teipsum expectabam:
Scin' tu turbam hanc propter te esse factam? & adeò ad te attinere hanc
Omnem rem? C. ad me! quî? quasi isthuc. T. quia dum tibi sororem studeo
Reddere, & restituere, hæc atque hujusmodi sum multa passa.
C. Ubi ea est? T. domi apud me. C. ehem! T. quid est?
Educta ità, uti téque illâque dignum est. C. quid ais? T. id quod res est:
Hanc tibi dono do, neque repeto pro illâ abs te quicquam pretii.
C. Et habetur, & referetur à me, Thais, tibi, ità uti merita es,
Gratia. T. at enim cave, nè priùs, quàm hanc à me accipias, amittas
Chreme: nam hæc ea est, quam miles à me vi nunc venit ereptum.
Abi tu, cistellam, Pythias, domo effer cum monumentis.

C. Viden' tu illum, Thais? P. ubi sita est?
T. in risco. odiosa, cessas?
C. Militem secum ad te quantas copias adducere!
Atat. T. num formidolosus, obsecro, es mi homo? C. apagesis.
Ego formidolosus! nemo est hominum qui vivat minus.
T. Atque ita opus est. C. au! metuo, qualem tu me esse hominem existumes.
T. Immo hoc cogitato: quicum res tibi est, peregrinus est,
Minus potens quam tu, minus notus, amicorum hic habens minus.
C. Scio isthuc. Sed TU QUOD cavere possis, stultum admittere est.
Malo ego nos prospicere, quam hunc ulcisci accepta injuria.
Abi tu, atque ostium obsera intus, dum ego hinc transcurro ad forum.
Volo ego adesse hic advocatos nobis in turba hac. T. mane.
C. Melius est. T. mane. C. omitte: jam adero. T. nil opus est istis, Chreme:
Hoc dic modo, Sororem illam tuam esse, & te parvam virginem
Amisisse, nunc cognosse: signa ostende. P. adsunt. T. cape.
Si vim faciet, in jus ducito hominem: intellextin'? C. probe.
T. Fac animo hæc præsenti dicas. C. faciam. T. attolle pallium.
Perii: HUIC ipsi opus patrono est, quem defensorem paro.

ACTUS IV. SCENA VII.

THRASO, GNATHO, SANGA, CHREMES, THAIS.

THR. Hanccine ego ut contumeliam tam insignem in me accipiam, Gnatho?

Mori me, satius est. Simalio, Donax, Syrisce, sequimini.
Primùm ædes expugnabo. G. rectè. THR. virginem eripiam. GN. probè.
THR. Malè multabo ipsam. GN. pulchrè. THR. in medium huc agmen cum vecti, Donax;
Tu, Simalio, in sinistrum cornu; tu, Syrisce, in dexterum.
Cedo alios: ubi centurio est Sanga, & manipulus furum? S. eccum! adest.
THR. Quid, ignave? peniculón' pugnare, qui istum huc portes, cogitas?
S. Egóne? imperatoris virtutem noveram, & vim militum:
Sine sanguine hoc fieri non posse, qui abstergerem vulnera.
THR. Ubi alii? S. qui, malùm, alii? solus Sannio servat domum.
THR. Tu hosce instrue: hîc ego ero post principia: indè omnibus signum dabo.
GN Illuc est sapere: ut hosce instruxit, ipsus sibi cavit loco.
THR. Idem hocce Pyrrhus factitavit. C. vidén' tu, Thais, quam hic rem agit?
Nimirum consilium illud rectum est de occludendis ædibus.
TH. Sanè, quòd tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo magnus est:
Nè metuas. THR. quid videtur? G. fundam tibi nunc nimis vellem dari,
Ut tu illos procul hinc ex occulto cæderes: facerent fugam.
THR. Sed eccam Thaidem! ipsam video. GN. quàm mox irruimus! THR. mane
OMNIA prius experiri verbis, quàm armis, sapientem decet.
Qui scis, an, quæ jubeam, sine vi faciat? G. Dî vostram fidem!
QUANTI est sapere! nunquam accedo, quin abs te abeam doctior.
THR. Thais, primùm hoc mihi responde: cum tibi do istam virginem,

Dix'tin' mihi hos dies soli dare te? TH. quid tum postea? THR. rogas,
Quæ mihi ante oculos amatorem coràm adux'ti tuum?
TH. Quid cum illo ut agas? THR. & cum eo te clàm subduxisti mihi.
TH. Libuit. THR. Pamphilam ergò huc redde, nisi vi mavis eripi.
C. Tibi illam reddat? aut tu eam tangas, omnium? G. ah! quid ais? tace.
C. Quid tu tibi vis? THR. ego non tangam meam? C. tuam autem, furcifer?
G. Cave sis: nescis, cui maledicas nunc viro. C. non tu hinc abis?
Scin' tu, ut tibi res se habeat? si quicquam hodie hic turbæ cœperis,
Faciam ut hujus loci, diesque, meique semper memineris.
G. Miseret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.
C. Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis. G. ain' verò canis?
Siccine agis? THR. quis tu es homo? quid tibi vis? quid cum illâ rei tibi est?
C. Scibis. principiò eam esse dico liberam. THR. hem! C. civem Atticam. THR. hui!
C. Meam sororem. THR. os durum. C. miles, nunc adeò edico tibi
Nè vim facias ullam in illam. Thais, ego eo ad Sophronam
Nutricem, ut eam adducam, & signa ostendam hæc. THR. tún' me prohibeas,
Meam nè tangam? C. prohibeo, inquam. G. audín' tu? hic furti se alligat.
C. Satín' hoc est tibi? THR. hoc idem tu ais, Thais? TH. quære qui respondeat.
THR. Quid nunc agimus? G. quin redeamus: jam hæc tibi aderit supplicans
Ultro. THR. credín'? G. immo certè: novi ingenium mulierum:
NOLUNT, ubi velis; ubi nolis, cupiunt ultro. THR. bene putas.

G. Jam

G. Jam dimitto exercitum? THR. ubi vis.
G. Sanga, ità utì fortes decet
Milites, domíque focíque fac vicissim ut memineris.
S. Jamdudum EST animus in patinis. G. frugi es. THR. vos me hàc sequimini.

ACTUS V. SCENA I.

THAIS, PYTHIAS.

T. PErgín', scelesta, mecum perplexè loqui?
Scio, nescio: abiit: audivi: ego non affui.
Non tu isthuc mihi dictura apertè es, quicquid est?
Virgo conscissâ veste lacrumans obticet.
Eunuchus abiit. quamobrem? quid factum est? taces?
P. Quid tibi ego dicam misera? illum eunuchum negant
Fuisse. T. quis fuit igitur? P. iste Chærea.
T. Qui Chærea? P. iste ephebus frater Phædriæ.
T. Quid ais, venefica! P. atqui certò comperi.
T. Quid is, obsecro, ad nos? quamobrem adductus est? P. nescio.
Nisi amâsse credo Pamphilam. T. hem misera occidi.
Infelix, siquidem tu isthæc vera prædicas.
Num id lacrumat virgo? P. id, opinor. T. quid ais, sacrilega?
Isthuccine interminata sum hinc abiens tibi?
P. Quid facerem? ità ut tu jussti, soli credita est.
T. Scelesta, OVEM lupo commisisti. dispudet,
Sic mihi data esse verba: quid hominis illic est?
P. Hera mea, tace, obsecro: salvæ sumus: hominem
Habemus ipsum. T. ubi is est? P. hem! ad sinistram: non vides?
En! T. video. P. comprehendi jube, quantum potest.
T. Quid illi facies, stulta? P. quid faciam, rogas?

Vide amabò, si non, cùm adspicias, os impudens
Videtur. T. non. P. tum, quæ ejus confidentia est.

ACTUS V. SCENA II.

CHAEREA, THAIS, PYTHIAS.

C. Apud Antiphonem uterque, mater & pater,
Quasi deditâ operâ, domi erant, ut nullo modo
Introire possem, quin viderent me; interim
Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obviàm
Venit: ubi vidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam desertum; indè item
In aliud, indè in aliud: ità miserrimus
Fui fugitando, nè quis me cognosceret.
Sed éstne hæc Thais, quam video? ipsa est. hæreo.
Ah! quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?
T. Adeamus. Bone vir, Dore, salve: dic mihi,
Aufugistin'? C. hera, factum. T. satin' id tibi placet?
C. Non. T. credín' te impunè habiturum? C. unam hanc noxiam
Mitte: si aliàm vnquam admisero ullam, occidito.
T. Num meam sævitiam veritus es? C. non. T. quid igitur?
C. Hanc metui, nè me criminaretur tibi.
T. Quid feceras? C. paululum quiddam. P. eho! paululum, impudens?
An paululum esse hoc tibi videtur, virginem
Vitiare civem? C. conservam esse credidi.
P. Conservam? vix me contineo quin involem in
Capillum: monstrum! etiam ultrò derisum advenit.
T. Abi hinc, insana. P. quid ità verò? debeam,
Credo, isti quicquam furcifero, si id fecerim;
Præsc-

Præsertim cùm se servum fateatur tuum.
T. Missa hæc faciamus. Non te dignum, Chærea,
Fecisti: nam si ego digna hâc contumeliâ
Sum maximè, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque ædepol, quid nunc consilî capiam, scio,
De virgine isthac: itâ conturbâsti mihi
Rationes omnes, ut eam non possim suis,
Itâ ut æquum fuerat, atque ut studui, tradere, ut
Solidum parerem hoc mihi beneficium, Chærea.
C. At nunc dehinc spero æternam inter nos gratiam
Fore Thais: sæpè ex hujusmodi re quapiam, &
MALO ex principio magna familiaritas
Conflata est. Quid, si hoc quispiam voluit Deus?
T. Equidem pol in eam partem accipióque, & volo.
C. Immo itâ quæso: unum hoc scito, contumeliæ
Non me fecisse causâ, sed amoris. T. scio,
Et pol propterea magis nunc ignosco tibi.
Non adeò inhumano ingenio sum, Chærea,
Neque tam imperita, ut, quid amor valeat, nesciam.
C. Te quoque jam, Thais, itâ me dî benè ament, amo.
P. Tum pol ab isto tibi, hera, cavendum intelligo.
C. Non ausim. P. nihil tibi quicquam credo. T. desinas.
C. Ego me tuæ commendo & committo fidei.
Nunc ego te in hac re mihi oro ut adjutrix sies:
Te mihi patronam cupio, Thais, te obsecro:
Emoriar, si non hanc uxorem duxero.
T. Tamen, si pater. C. quid, ah! volet, certò scio,
Civis modò hæc sit. T. paululùm opperirier

Si vis,

Si vis, jam frater ipse hîc aderit virginis:
Nutricem accersitum iit, quæ illam aluit parvolam:
In cognoscendo túte ipse aderis, Chærea.
C. Ego verò maneo. T. vísne interea, dum is venit,
Domi opperiamur potiùs quàm hîc ante ostium?
C. Immo, percupio. P. quam tu rem actura, obsecro, es?
T. Nam quid ita? P. rogitas? hunc tu in ædes cogitas
Recipere posthac? T. cur non? P. crede hoc meæ fidei,
Dabit hic aliquam pugnam denuo. T. au! tace, obsecro.
P. Parùm perspexisse ejus videre audaciam.
C. Non faciam, Pythias. P. Non pol, credo, Chærea,
Nisi si commissum non erit. C. quin, Pythias,
Tu me servato. P. neque pol servandum tibi
Quicquam dare ausim, neque te servare. apage te.
T. Optumè, adest ipse frater. C. perii hercle: obsecro,
Abeamus intro, Thais: nolo me in via
Cum hac veste videat. T. quamobrem tandem? an quia pudet?
C. Idipsum. P. idipsum? virgo verò. T. i præ, sequar.
Tu isthîc mane, ut Chremem introducas, Pythias.

ACTUS V. SCENA III.

PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

P. QUid? quid venire in mentem nunc possit mihi,
Quidnam, quî referam illi sacrilego gratiam,
Qui hunc supposuit nobis? C. move verò ocyùs
Te, nutrix. S. moveo. C. video, sed nil promoves.
P. Jámne ostendisti signa nutrici? C. omnia.

P.

P. Amabò, quid ait? cognoſcitne? C. ac memoriter.
P. Bene ædepol narras: nam illi faveo virgini.
Ite intrò: jam dudum hera vos expectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere.
Video: vide ut otioſus ſit, ſi diis placet.
Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo.
Ibo intrò, de cognitione ut certum ſciam:
Pòſt exibo, atque hunc perterrebo ſacrilegum.

ACTUS V. SCENA IV.

PARMENO, PYTHIAS.

P. REviſo quidnam Charea hîc rerum gerat.
Quòd ſi aſtu rem tractavit (dî voſtram fidem!)
Quantam, & quàm veram laudem capiet Parmeno!
Nam ut omittam, quòd ei amorem difficillimum, &
Cariſsimum ab meretrice avara, virginem
Quam amabat, eam confeci ſine moleſtia,
Sine ſumptu, ſine diſpendio: tum hoc alterum,
Id verò eſt, quod ego mihi puto palmarium,
Me repperiſſe, quomodo adoleſcentulus
Meretricum ingenia & mores poſſit noſcere;
Maturè ut cùm cognôrit perpetuò oderit.
Quæ dum forìs ſunt, nihil videtur mundius,
Nec magìs compoſitum quicquam, nec magìs elegans:
Quæ, cum amatore ſuo cùm cœnant, liguriunt.
Harum videre ingluviem, ſordes, inopiam,
Quàm inhoneſtæ ſolæ ſint domi, atque avidæ cibi,
Quo pacto ex jure heſterno panem atrum vorent,
Nôſſe omnia hæc, ſalus eſt adoleſcentulis.
P. Ego pol te pro iſtis dictis & factis, ſcelus,

Ulciscar, ut nè impunè in nos illuseris.

ACTUS V. SCENA V.

PYTHIAS, PARMENO.

PY. PRô deûm fidem! facinus fœdum. ô infelicem adolescentulum!
O scelestum Parmenonem, qui istum huc adduxit! PA. quid est?
PY. Miseret me: itaque, ut nè viderem, misera huc effugi foras.
Quæ futura exempla dicunt in eum indigna! PA. ô Jupiter!
Quæ illæc turba est? numnam ego perii? adibo. quid isthuc, Pythias?
Quid ais? in quem exempla fient? PY. rogitas, audacissime?
Perdidisti istum, quem addux'ti pro eunucho adolescentulum,
Dum studes dare verba nobis. PA. quid ità? aut quid factum est? cedo.
PY. Dicam. Virginem istam, Thaidi hodie quæ dono data est,
Scin' eam hinc civem esse? & ejus fratrem apprime nobilem?
PA. Nescio. PY. atqui sic inventa est: eam iste vitiavit miser.
Ille ubi id rescivit factum frater violentissimus.
PA. Quidnam fecit? PY. colligavit primùm eum miseris modis.
PA. Colligavit! hem! PY. atque equidem orante, ut nè id faceret, Thaide.
PA. Quid ais! PY. nunc minatur porrò sese id quod mœchis solet fieri,
Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim. PA. quâ audaciâ
Tantum facinus audet? PY. quid ità tantum? PA. an non hoc maxumum est?
Quis homo pro mœcho unquam vidit in domo meretricia
Deprendi quenquam? PY. nescio. PA. at nè hoc nesciatis, Pythias,
Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium. PY. hem! Obse-

Obsecro,an is est?PA.nè quam in illum Thais vim fieri sinat.
Atque adeò autem cur non egomet intrò eo? PY. vide, Parmeno,
Quid agas, nè neque illi prosis, & tu pereas: nam hoc putant,
Quicquid factum est, ex te esse ortum. PA. quid igitur faciam miser?
Quidve incipiam? ecce autem video rure redeuntem senem.
Dicam huic,an non? dicam hercle: etsi mihi magnum malum
Scio paratum: sed necesse est,huic ut subveniat. PY. sapis:
Ego abeo intrò: tu isti narrato ordine,ut factum siet.

ACTUS V. SCENA VI.

LACHES, PARMENO.

LA. Ex meo propinquo rure hoc capio commodi:
Neque agri, neque urbis odium me unquam percipit.
Ubi satias cœpit fieri,commuto locum.
Sed éstne ille noster Parmeno? & certè ipsus est.
Quem præstolare,Parmeno,hîc ante ostium?
PA. Quis homo est?hem!salvum te advenire, here,gaudeo.
LA. Quem præstolare? PA. perii: lingua hæret metu. LA. hem!
Quid est quod trepidas? satin'ne salvæ? dic mihi.
PA. Here, primùm te arbitrari id, quod res est, velim:
Quicquid hujus factum est, culpâ non factum est meâ.
LA. Quid? PA. rectè sanè interrogâsti: oportuit
Rem prænarrâsse me. Emit quendam Phædria
Eunuchum, quem dono huic daret. LA. cui? PA. Thaidi.

LA. E-

LA. Emita periî hercle: quanti? PA. viginti minis.
LA. Actum est. PA. tum quandam fidicinam amat hic Chærea.
LA. Hem! quid! amat? an scit jam ille quid meretrix siet?
An in astu venit? ALIUD ex alio malum.
PA. Here, nè me spectes: me impulsore hæc non facit.
LA. omitte de te dicere. ego te, furcifer,
Si vivo: sed isthuc, quicquid est, primùm expedi.
PA. Is pro isto eunucho ad Thaidem hanc deductus est.
LA. Pro eunuchon'! PA. sic est: hunc pro mœcho postea
Comprehendêre intus, & constrinxêre.
LA. occidi.
PA. Audaciam meretricum specta. LA. nunquid est
Aliud mali, damnive, quod non dixeris,
Reliquum? PA. tantum est. LA. cessón' huc intrò irrumpere?
PA. Non dubium est quin mihi magnum ex hac re sit malum,
Nisi, quia necesse fuit hoc facere, id gaudeo,
Propter me hisce aliquid esse eventurum mali:
Nam jamdiu aliquam causam quærebat senex,
Quamobrem insigne aliquid faceret: is nunc repperit.

ACTUS V. SCENA VII.

PYTHIAS, PARMENO.

PY. NUnquam ædepol quicquam jam diu, quod magis vellem evenire,
Mi evênit, quàm quod modò senex intrò ad nos venit errans.
Mihi solæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, scibam.
PA. Quid hoc autem est? PY. nunc id prodeo,

deo, ut conveniam Parmenonem.
Sed ubi, obsecro, est? PA. mén' quærit hæc? PY. atque eccum! video: adibo.
PA. Quid est, inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin'? PY. perij.
Defessa jam sum misera te ridendo. PA. quid ita? PY. rogitas?
Nunquam ædepol hominem stultiorem vidi, nec videbo. ah!
Non potest satis narrari, quos ludos præbueris intus.
At etiam primò callidum & disertum credidi hominem.
Quid? illicóne credere ea, quæ dixi, oportuit te?
An pœnitebat flagitij, te autore quod fecisset
Adolescens, ni miserum insuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuisse, ubi vestem vidit
Illam esse eum indutum pater? quid? jam scis te periisse?
PA. Ehem! quid dix'ti pessuma? an mentita es? etiam rides?
Itán' lepidum tibi visum est scelus, nos irridere? PY. nimiúm.
PA. Siquidem isthuc impunè habueris. PY. Verúm? PA. reddam hercle. PY. credò:
Sed in diem isthuc Parmeno est fortasse, quod minitare:
Tu jam pendebis, qui stultum adolescentulum nobilitas
Flagitiis, & eundem indicas: uterque in te exempla edent.
PA. Nullus sum. PY. hic pro illo munere tibi honos est habitus. abeo.
PA. Egomet meo indicio miser, quasi sorex, hodie perij.

ACTUS

ACTUS V. SCENA VIII.

GNATHO, THRASO.

GN. Quid nunc? quâ spe, aut quo consilio huc imus? quid inceptas, Thraso?
TH. Egone? ut Thaidi me dedam, & faciam quod jubeat. GN. quid est?
TH. Qui minùs huic, quàm Hercules servivit Omphalæ? GN. exemplum placet.
Utinam tibi commitigari videam sandalio caput!
Sed quid? fores crepuêre ab ea. quid autem hoc est mali?
Hunc ego nunquam videram etiam. quidnam properans hinc prosilit?

ACTUS V. SCENA IX.

CHAEREA, PARMENO, PHAEdria, Gnatho, Thraso.

CH. O Populares, ecquis me vivit hodie fortunatior?
Nemo hercle quisquam: nam in me planè dî potestatem suam
Omnem ostendêre, cui tam subitò tot congruerint commoda.
PA. Quid hic lætus est? CH. ô Parmeno mi, ô mearum voluptatum omnium
Inventor, inceptor, perfector, scin' me, in quibus sim gaudiis?
Scis Pamphilam meam inventam civem? PA. audivi. CH. scis sponsam mihi?
PA. Bene, ità me dî ament, factum. GN. audin' tu illum, quid ait? CH. tum autem Phædriæ,
Meo fratri, gaudeo amorem esse omnem in tranquillo: una est domus;
Thais patri se commendavit; in clientelam & fidem
Nobis dedit se. PA. fratris igitur Thais tota est. CH. scilicet.

PA. Jam

PA. Jam hoc aliud eſt,quod gaudeamus: miles pellitur foras.
CH. Tum tu,frater, ubi ubi eſt, fac quamprimum hæc audiat. PA. viſam domum.
T. Nunquid , Gnatho, dubitas, quin ego perpetuò perierim? GN. ſine
Dubio, opinor. CH. quid commemorem primùm ? aut quem laudem maxumè?
Illum, qui mihi dedit conſilium ut facerem; an me, qui id auſu' ſim
Incipere? an fortunam collaudem , quæ gubernatrix fuit,
Quæ tot res,tantas, tam opportunè in unum concluſit diem? an
Mei patris feſtivitatem & facilitatem ? ô Jupiter,
Serva,obſecro, hæc nobis bona. PH. Dî voſtram fidem! incredibilia,
Parmeno modò quæ narravit : ſed ubi eſt frater?C.præſtò eſt.PH.gaudeo.
C. Satìs credo. nihil eſt Thaide hac, frater, tuâ dignius
Quod ametur : ità noſtræ eſt omni fautrix familiæ. PH. hui!mihi
Illam laudas! T. perij:quanto ſpei eſt minu', tanto magìs amo.
Obſecro,Gnatho;in te ſpes eſt. GN. quid vis faciam? T. perfice hoc
Precibus, pretio, ut hæream in parte aliqua tandem apud Thaidem.
GN. Difficile eſt. T. ſi quid collibuit , novi te. hoc ſi effeceris,
Quodvis donum , præmium à me optato: id optatum feres.
GN. Itáne ? T. ſic erit. GN. hoc ſi efficio, poſtulo ut mihi tua domus
Te præſente,abſente, pateat; invocato ut ſit locus
Semper. T. do fidem ità futurum. GN. accingar.PH.quem hîc ego audio?
O Thraſo. T. Salvete. PH. tu fortaſſe, quæ facta hîc ſient,

Neſcis

Nescis. T. scio. PH. cur ergò in his te ego conspicor regionibus?
TH. Vobis fretus. PH. scin' quàm fretus? miles edico tibi,
Si in platea hac te offendero pòst unquam, nihil quod dicas mihi,
Alium quærebam, iter hàc habui: periisti. GN. eia haud sic decet.
PH. Dictum est. GN. non cognosco vostrum tam superbum. PH. sic erit.
GN. Priùs audite paucis: quod cùm dixero, si placuerit,
Facitote. PH. audiamus. GN. tu concede paulùm isthùc, Thraso.
Principiò ego vos credere ambos hoc mihi vehementer velim,
Me, hujus quicquid facio, id facere maxumè causâ meâ:
Verùm idem si vobis prodest, vos non facere insciria est.
PH. Quid id est? GN. militem rivalem ego recipiendum censeo. PH. hem!
Recipiendum? GN. cogita modó: tu hercle cum illa Phædria
Et libenter vivis, etenim bene libenter victitas:
Et quod des paulum: & necesse est multum accipere Thaidem,
Ut tuo amori suppeditare possit sine sumptu tuo.
Ad omnia hæc magis opportunus, nec magis ex usu tuo
Nemo est: principiò & habet quod det, & dat nemo largiús:
Fatuus est, insulsus, tardus, stertit noctésque & dies:
Neque tu istum metuas nè amet mulier: pellas facilé, ubi velis.
PH. Quid agimus? GN. præterea hoc etiam, quod ego vel primum puto,
Accipit hominem nemo meliùs prorsus, neque prolixiús.
PH. Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est. CH. idem arbitror.

GN. Re-

GN. Rectè facitis. unum etiam hoc vos oro,
ut me in vostrum gregem
Recipiatis : sat'l' diu hoc jam saxum volvo.
P. recipimus.
CH. Ac libenter. GN. at ego pro isthoc, Phædria, & tu Chærea,
Hunc comedendum, & deridendum vobis præbeo. CH. placet.
PH. Dignus est. G. Thraso, ubi vis, accedas.
T. obsecro te, quid agimus?
G. Quid? Isti te ignorabant. postquam eis mores ostendi tuos,
Et collaudavi secundum facta & virtutes tuas,
Impetravi. T. bene fecisti. gratiam habeo maxumam.
Nunquam etiam fui usquam, quin me omnes amarent plurimùm.
GN. Dixin' ego vobis, in hoc esse Atticam eloquentiam?
PH. Nihil præter promissum est. G. Ite hàc.
Vos valete, & PLAUDITE.

P. TE-

P. TERENTII
HEAUTONTI-
MORUMENOS.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS. L. CORNELIO LENTULO. L. VALERIO FLACCO AEDILIBUS CURULIBUS. EGIT AMBIVIUS TURPIO. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII F. GRAECA EST MENANDRU. ACTA PRIMUM TIBIIS IMPARIBUS, DEINDE DUABUS DEXTRIS. ACTA ETIAM TERTIO, TIT. SEMPRONIO, M. JUVENTIO COSS.

Personæ.

PROLOGUS.
CHREMES, senex.
MENEDEMUS, senex.
CLITIPHO, adolescens.
CLINIA, adolescens.
SYRUS, servus.
DROMO, servus.
SOSTRATA, matrona.
PHRYGIA, ancilla.
BACCHIS, meretrix.
ANTIPHILA, Chremetis filia.
NUTRIX.

Personæ mutæ.

ARCHONIDES, senex.
PHANOCRATES, senex.

Argumentum.

C. SULPITIO APOLLINARI
autore.

IN militiam proficisci gnatum Cliniam,
Amantem Antiphilã, compulit durus pater:
Animũque sese angebat, facti pœnitens.
Mox ut reversu' est, clàm patrem divortitur
Ad Clitiphonem. is amabat scortum Bacchidẽ.
Cùm accerseret cupitam Antiphilam Clinia,
Ut ejus Bacchis venit amica, ac servolæ
Habitũ gerens Antiphila. factũ id, quò patrem
Suum celaret Clitipho. hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert à sene.
Antiphila Clitiphonis reperitur soror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit.

PROLOGUS.

NE cui sit vostrûm mirum, cur partes seni
Poëta dederit, quæ sunt adolescentium:
Id primùm dicam: deinde, quòd veni, eloquar.
Ex integra Græca integram comœdiam
Hodie sum acturus Heautontimorumenon,
Duplex quæ ex argumento facta est simplici.
Novam esse ostendi, & quæ esset. nunc, qui scripserit,
Et cuja Græca sit, ni partem maxumam
Existimarem scire vostrûm, id dicerem.
Nunc, quam ob rem has partes didicerim, paucis dabo.
Oratorem voluit esse me, non prologum:
Vestrum judicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit à facundia,
Quantum ille potuit cogitare commodè,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum:
Nam, quod rumores distulerunt malevoli,
Multas contaminasse Græcas, dum facit
Paucas Latinas: factum hic esse id non negat,
Neque se id pigere; & deinde factu-rum autumat.

Habet bonorum exemplum: quo exemplo sibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum, quod malevolus vetus poëta dictitat,
Repentè ad studiũ hunc se applicâsse musicum,
Amicûm ingenio fretum, haud naturâ suâ:
Arbitrium vestrum, vestra existimatio
Valebit. quam ob rem omnes vos oratos volo,
Nè plus iniquûm possit quàm æquûm oratio.
Facite æqui siitis, date crescendi copiam
Novarum, qui spectandi faciunt copiam
Sine vitiis: nè ille pro se dictum existumet,
Qui nuper fecit servo currenti in via
Decêsse populum. cur insano serviat?
De illius peccatis plura dicet, cùm dabit
Alias novas, nisi finem maledictis facit.
Adeste æquo animo: date potestatem mihi,
Statariam agere ut liceat per silentium
Nè semper servus currens, iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Avarus leno, assiduè agendi sint mihi
Clamore summo, cum labore maxumo.
Meâ causâ, causam hanc justam esse, animum inducite,
Ut aliqua pars laboris minuatur mihi.
Nam nunc novas qui scribunt, nihil parcunt seni:
Laboriosa siqua est, ad me curritur:
Si levis est, ad alium mox defertur gregem.
In hac est pura oratio: experimini
In utramque partem ingenium quid possit meum.
Si nunquam avarè pretium statui arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quàm maxumè servire vostris commodis:
Exemplum statuite in me, ut adolescentuli
Vobis placere studeant potiùs quàm sibi.

ACTUS I. SCENA I.

CHREMES, MENEDEMUS, *SENES.*

CH. QUanquam hæc inter nos nupera notitia admodum est;

Indè adeò quòd agrum in proxumo hîc mercatus es,
Nec rei ferè sanè amplius quicquam fuit:
Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
(Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto)
Facit, ut te audacter moneam, & familiariter,
Quòd mihi vidêre præter ætatem tuam
Facere. & præterquam res te adhortatur tua.
Nam prô deûm atque hominum fidem! quid vis tibi?
Quid quæris? annos sexaginta natus es,
Aut plùs eo, ut conjicio. agrum in his regionibus
Meliorem, neque pretii majoris nemo habet:
Servos complures: proinde, quasi nemo siet,
Ità tûte attentè illorum officia fungere.
Nunquam tam manè egredior, neque tam vesperì
Domum revertor, quin te in fundo conspicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre: denique
Nullum remittis tempus, neque te respicis.
Hæc non voluptati esse satìs certò scio.
At enim me, Quantum hic operis fiat, pœnitet:
Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumas in illis exercendis, plus agas.
ME. Chreme, tantùmne ab re tua est otij tibi,
Aliena ut cures, eáque, nihil quæ ad te attinent?
CH. HOMO sum: humani nihil à me alienum puto.
Vel me monere hoc, vel percontari puta;
Rectum est, ego ut faciam: non, te ut deterream.
ME. Mihi sic est usus: tibi ut opus est facto, face.
CH. An cuiquam est usus homini, se ut cruciet? ME. mihi est.
CH. Si quid laboris est, nollem: sed isthuc quid mali est?
Quæso, quid de te tantum meruisti? ME. heu, hoi!
CH. Nè lacruma: atque isthuc, quicquid est, fac me ut sciam.
Nè retice, nè verêre crede, inquam, mihi,
Aut consolando, aut consilio, aut re juvero.

ME. Sol

ME. Scire hoc vis? CH. hâc causâ equidem,
quâ dixi tibi.
ME. Dicetur. CH. At istos rastros interea tamen
Depone, nè labora. ME. minimè. CH. quam
rem agis?
ME. Ah! sine me, vacuum tempus nè quod dem
mihi
Laboris. CH. non sinam, inquam. ME. ah! non
æquum facis.
CH. Hui! tam graves hos, quæso? ME. sic meritum est meum.
CH. Nunc loquere. ME. filium unicum adolescentulum
Habeo. (ah!) quid dixi? habere me? imò habui,
Chreme:
Nunc habeam, necne, incertum est. CH. quid ita
isthuc? ME. scies.
Est è Corintho hîc advena anus paupercula:
Ejus filiam ille amare cœpit perditè,
Propè jam ut pro uxore haberet. hæc clàm me
omnia.
Ubi rem rescivi, cœpi non humaniter,
Neque ut ægrotum animum decuit adolescentuli,
Tractare, sed vi & viâ pervolgatâ patrum:
Quotidie accusabam hem! Tibíne hæc diutiùs
Licere speras facere, me vivo patre,
Amicam ut habeas propè jam in uxoris loco?
Erras, si id credis, & me ignoras, Clinia.
EGO, te meum esse, dici tantisper volo,
Dum, quod te dignum est, facies: sed si id non
facis,
Ego, quod me in te sit facere dignum, invenero.
Nulla adeò ex re isthuc fit, nisi ex nimio otio.
Ego isthuc ætatis non amori operam dabam:
Sed in Asiam abii hinc propter pauperiem, atque ibi
Simul rem, & gloriam armis belli repperi.
Postremò adeò res rediit: adolescentulus
Sæpe eadem & graviter audiendo victus est:
Aetate me putavit & sapientiâ
Plus scire, & providere, quàm seipsum sibi:

In Asiam ad regem militatum abiit, Chreme.
CH. Quid ais? ME. clàm me profectus, menses tres abest.
CH. Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen
Animi est pudentis signum, & non instrenui.
ME. Ubi comperi ex iis, qui ei fuêre conscii,
Domum revortor mœstus, atque animo ferè
Perturbato atque incerto præ ægritudine:
Asido. accurrunt servi: soccos detrahunt,
Video alios festinare, lectos sternere,
Cœnam apparare, pro se quisque sedulo
Faciebant, quò illam mihi lenirent miseriam.
Ubi video hæc, cœpi cogitare, Hem! tot meâ
Solius solliciti sunt causâ, ut me unum expleant?
Ancillæ tot me vestiant? sumptus domi
Tantos ego solus faciam? sed gnatum unicum,
Quem pariter uti his decuit, aut etiam amplius,
Quòd illa ætas magìs ad hæc utenda idonea est,
Ego eum hinc ejeci miserum injustitiâ meâ.
Malo quidem me dignum quovis deputem,
Si id faciam: nam usquè dum ille vitam illam colet
Inopem, carens patria ob meas injurias,
Interea usquè illi de me supplicium dabo,
Laborans, quærens, parcens, illi serviens.
Ità facio prorsus: nihil relinquo in ædibus,
Nec vas, nec vestimentum: corrasi omnia.
Ancillas, servos, nisi eos qui opere rustico
Faciundo facilè victum exerceant suum,
Omnes produxi ac vendidi: inscripsi illico
Aedes mercede: quasi talenta ad quindecim
Coegi: agrum hunc mercatus sum: hìc me exerceo:
Decrevi, tantisper me minus injuriæ,
Chreme, meo gnato facere, dum fiam miser;
Nec fas esse ulla me voluptate hìc frui,
Nisi ubi ille huc salvus redierit meus particeps.
CH. Ingenio te esse in liberos leni puto, &
Illum obsequentem, si quis rectè aut commodè

Tractaret. verùm neque tu illum satis noveras,
Nec te ille: hoc ubi fit, ibi non verè vivitur.
Tu illum, nunquam ostendisti, quanti penderes:
Nec tibi ille est credere ausus quæ est æquum patri.
Quod si esset factum, hæc nunquam evenissent tibi.
ME. Ità res est, fateor: peccatum à me maxumum est. (tibi
CH. Menedeme, at porrò rectè spero: & illum
Salvum affuturum esse hîc confido propediem.
ME. Utinam ità dî faxint! CH. facient: nunc si commodum est,
Dionysia hic sunt, hodie apud me sis volo.
ME. Non possum. CH. cur non? quæso tandem aliquantulum
Tibi parce: idem absens facere te hoc volt filius.
ME. Non convenit, qui illum ad laborem impulerim,
Nunc me ipsum fugere: CH. siccine est sententia?
ME. Sic. CH. bene vale. ME. & tu. CH. lacrumas excussit mihi,
Miserétque me ejus: sed, ut diei tempus est,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cœnam ut veniat: ibo, ut visam si domi est.
Nil opus fuit monitore: jamdudum domi
Præstò apud me esse aiunt: egomet convivas moror.
Ibo adeò hinc intró: sed quid crepuerunt fores?
Hinc à me quisnam egreditur? huc concessero.

ACTUS I. SCENA II.

CLITIPHO, CHREMES.

CL. Nihil adhuc est, quod vereare, Clinia: haudquaquam etiam cessant:
Et illam simul cum nuntio tibi hîc affuturam
Hodie scio. proin tu sollicitudinem istam falsam, quæ te

Excruciat, omittas. CH. quîcum loquitur filius? CL. pater adest,
Quem volui. adibo. pater, opportunè advenis.
CH. Quid id est? CL. hunc Menedemum nôstin' nostrum vicinum? CH. probé.
CL. Huic filium scis esse? CH. audivi esse in Asia. CL. non est pater,
Apud nos est. CH. quid ais? CL. advenientem, è navi egredientem illico
Adduxi ad cœnā nam mihi magna cum eo jam indè usquè à pueritia
Semper fuit familiaritas. CH. voluptatem magnam nuncias.
Quàm vellem Menedemum invitatum, ut nobiscum hodie esset ampliùs,
Ut hanc lætitiam nec opinanti primus ei objicerem domi!
Atque etiam nunc tempus est. CL. cave faxis: non est opus, pater.
CH. Quapropter? CL. quia enim incertum est etiam, quid se faciat, modò venit.
Timet omnia, patris iram, & animum amicæ se erga ut sit suæ.
Eam miserè amat. propter eam hæc turba, atque abitio evenit. CH. scio.
CL. Nunc servolum ad eam in urbem misit, & ego nostrum unà Syrum.
CH. Quid narrat? CL. quid ille? se miserum esse. CH. miserum! quem minus credere est?
Quid reliqui est, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona?
Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias:
Atq; HAEC perinde sunt, ut illius animus, qui ea possidet.
Qui utì scit, ei bona: illi, qui non utitur rectè, mala.
CL. Immo ille senex fuit importunus semper: & nunc nihil magis
Vereor, quàm nè quid in illum iratus plùs satìs faxit pater.
CH. Illéna? sed reprimam me: nam, in metu esse hunc, illi est utile.

CL. Quid

CL. Quid tûte tecum? CH. dicam. utut erat, mansum tamen oportuit.
Fortasse aliquantò iniquior erat præter ejus lubidinem:
Pateretur: nam quem ferret, si parentem non ferret suum?
Hunccine erat æquum ex illius more, an illum ex hujus vivere? &
Quod illum insimulat durum, id non est: nam parentum injuriæ
Uniusmodi sunt ferme: paulò qui est homo tolerabilis,
Scortari crebrò nolunt: nolunt crebrò convivarier:
Præbent exiguè sumptum: & ea sunt tamen ad virtutem omnia.
Verùm ubi animus semel se cupiditate devinxit mala,
Necesse est, Clitipho, consilia consequi consimilia HOC
Scitum est, Periculum ex aliis facere, tibi quod ex usu siet.
CL. Ità credo. CH. ego ibo hinc intró, ut videam nobis quid cœnæ siet.
Tu, ut tempus est diei, vide sis nè quò hinc abeas longiús.
CL. Quàm iniqui sunt patres in omnes adolescentes judices:
Qui æquum esse censent, nos jam à pueris illicò nasci senes,
Neque illarum affines rerum esse, quas fert adolescentia.
Ex sua libidine moderantur, nunc quæ est, non quæ olim fuit.
Mihi si unquam filius erit, næ ille facili me utetur patre:
Nam & cognoscendi & ignoscendi dabitur peccati locus:
Non ut meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam.
Perii: is mihi, ubi adbibit plus paulo, sua quæ narrat facinora!
Nunc ait, PERICLUM ex aliis facito, tibi quod ex usu siet.

Astutus: næ ille haud scit quàm mihi nunc surdo narret fabulam.

Magis nunc me amicæ dicta stimulant: Da mihi, atque affer mihi:

Cui quid respondeam, nil habeo: neque me quisquam est miserior:

Nam Clinia hic, etsi is quoque suarum rerum satagit, attamen

Habet bene ac pudicè eductam, ignaram artis meretriciæ.

Mea est potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis.

Tum, quod dem ei, rectè est: nam nihil esse mihi, relligio est dicere.

Hoc ego mali non pridem invêni: neque etiam dum scit pater.

ACTUS II. SCENA I.

CLINIA, CLITIPHO.

CLIN. SI mihi secundæ res de amore meo essent, jamdudum scio

Venissent: sed vereor nè mulier, me absente, hic corrupta sit.

Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum exaugeant;

Occasio, locus, ætas, mater, cujus sub imperio est, mala;

Cui nihil præter pretium jam dulce est. CLIT. Clinia. CLIN. hei misero mihi!

CLIT. Etiam caves, nè videat fortè hinc te à patre aliquis exiens?

CLIN. Faciam: sed nescio quid profectò mihi animus præsagit mali.

CLIT. Pergin' isthuc prius dijudicare, quàm scis quid veri siet?

CLIN. Si nihil mali esset, jam hic adessent. CLIT. jam aderunt. CLIN. quando isthuc erit?

CLIT. Non cogitas hinc longiùs esse? & nosti mores mulierum,

Dum moliuntur, dum comuntur, annus est. CLIN. ò Clitipho,

Timeo.

Timeo. CLIT. respira : eccum Dromonem cum Syro unà adsunt tibi.

ACTUS II. SCENA II.

SYRUS, DROMO, CLINIA, CLITIPHO.

SY. Ain' tu? DR. sic est. SY. verùm interea dum sermones cædimus,
Illæ sunt relictæ. CLIT. mulier tibi adest: audin' Clinia?
CLIN. Ego verò audio nunc demum, & video, & valeo, Clitipho.
DR. Minimè mirum : adeò impeditæ sunt, ancillarum gregem
Ducunt secum. CLIN. perii. unde illi sunt ancillæ? CLIT. mén' rogas?
SY. Non oportuit relictas : portant quid rerum. CLIN. hei mihi!
SY. Aurum, vestem : & vesperascit, & non noverunt viam.
Factum à nobis stultè est. abi dum tu, Dromo, illis obviàm.
Propera : quid stas? CLIN. væ misero mihi: quanta de spe decidi!
CLIT. Quid isthuc? quæ res te sollicitat autem? CLIN. rogitas quid siet!
Viden' tu ancillas, aurum, vestem? quam ego cum una ancillula
Hîc reliqui, unde esse censes? CLIT. vah! nunc demum intelligo.
SY. Dii boni! quid turbæ est! ædes nostræ vix capient, scio.
Quid comedent? quid ebibent? quid seni erit nostro miserius?
Sed video, eccos quos volebam. CLIN. ô Jupiter! ubinam est fides?
Dum ego propter te errans patriâ careo demens, tu interea loci
Collocupletâsti te, Antiphila, & me in his deseruisti malis,
Propter quam in summa infamia sum, & meo patri minùs obsequens:
Cujus nunc pudet me, & miseret, qui harum mores cantabat mihi,

Mo-

Monuisse frustra, neque potuisse eum unquam me ab hac expellere.
Quod nunc faciam tamen: cùm gratum mihi esse potuit, nolui.
Nemo est miserior me. SY. hic de nostris verbis errat videlicet,
Quæ hic sumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem, atque est, accipis:
Nam & vita est eadem, & animus te erga idem ac fuit,
Quantum ex ipsa re conjecturam fecimus.
CLIN. Quid est, obsecro? nam mihi nunc nihil rerum omnium est
Quod malim, quàm me hoc falsò suspicarier.
SY. Hoc primùm, ut nè quid hujus ignores: Anus
Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit:
Ea obiit mortem: hoc ipsa in itinere alteræ
Dum narrat, fortè audivi. CLIT. quænam est altera?
SY. Mane, hoc, quod cœpi, primùm enarrem, Clitipho:
Pòst isthuc veniam. CLIT. propera. SY. jam primùm omnium,
Ubi ventum ad ædes est, Dromo pultat fores:
Anus quædam prodit: hæc ubi aperuit ostium,
Continuò hic se conjecit intró: ego consequor.
Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit.
Hinc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,
Quo studio vitam suam, te absente, exegerit:
Ubi de improviso est interventum mulieri:
(Nam ea res dedit tum existumandi copiam
Quotidianæ vitæ consuetudinem;
Quæ, cujusque ingenium ut sit, declarat maxumè)
Texentem telam studiosè ipsam offendimus,
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Ejus anuis causâ, opinor, quæ erat mortua,
Sine auro tum ornatam, ità uti quæ ornantur sibi:
Nullâ malâ re esse expolitam muliebri:
Capillus passus, prolixus, circum caput
Rejectus negligenter: pax. CLIN. Syre mi, obsecro,

Nè me

Nè me in lætitiam frustra conjicias. SY. anus
Subtegmen nebat: præterea una ancillula
Erat: ea texebat unà pannis obsita,
Neglecta, immunda illuvie. CLIT. si hæc sunt, Clinia,
Vera, ità utì credo, quis te est fortunatior?
Scín' tu hanc, quam dicit sordidatam & sordidam?
Magnum hoc quoque signum est dominam esse extra noxiam,
Cùm ejus tam negliguntur internuncii:
Nam disciplina est, eisdem munerarier
Ancillas primùm, ad dominas qui affectant viam.
CLIN. Perge, obsecro te, & cave nè falsam gratiam
Studeas inire. quid ait, ubi me nominas?
SY. Ubi dicimus rediisse te, & rogare utì
Veniret ad te, mulier telam deserit
Continuò, & lacrumis opplet os totum sibi, ut
Facilè scires desiderio id fieri tuo.
CLIN. Præ gaudio (ità me dî ament) ubi sim nescio:
Ità timui. CLIT. at ego nihil esse scibam, Clinia.
Agedum vicissim, Syre, dic, quæ illa est altera?
SY. Adducimus tuam Bacchidem. CLIT. hem! quid Bacchidem!
Eho! scelestе, quò illam ducis? SY. quò illam ego! ad nos scilicet.
CLIT. Ad patrémne? SY. ad eum ipsum. CLIT. ô hominis impudentem audaciam! SY. heus
Tu! NON fit sine periculo facinus magnum & memorabile.
CLIT. Hoc vide: in mea vita tu tibi laudem is quæsitum, scelus:
Ubi si paululū modò quid te fugerit, ego perierim.
Quid illo facias. SY. at enim. CLIT. quid enim? SY. si sinas, dicam. CLIN. sine.
CLIT. Sino. SY. ità res est, hæc nunc quasi cum. CLIT. quas, malúm, ambages mihi

Narra-

Narrare occipit? CLIN. Syre, verum hic dicit: mitte: ad rem redi.
SY. Enimvero reticere nequeo: multimodis injurius
Clitipho est: neque ferri potis est. CLIN. audiendum hercle est: tace.
SY. VIS amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici:
Tuum esse in potiundo peric'lum non vis. HAUD stultè sapis:
Siquidem id sapere est, velle te id, quod non potest contingere.
AUT hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his amittenda sunt.
Harum duarum conditionum nunc utram malis vide:
Etsi consilium, quod cepi, rectum esse & tutum scio:
Nam tua apud patrem amica tecum sine metu ut sit, copia est:
Tum, illi argentum quod pollicitus es, eàdem hâc inveniam viâ:
Quod ut efficerem, orando surdas jam aures reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis? CLIT. siquidem hoc fit. SY. siquidem! experiundo scies.
CLIT. Agé, agé, cedo isthuc tuum consilium: quod id est? SY. assimulabimus,
Tuam amicam hujus esse amicam. CLIT. pulchré: cedo: quid hic faciet sua?
An ea quoque hujus dicetur, si hæc una dedecori est parúm?
SY. Immo ad tuam matrem abducetur. CLIT. quid eó? SY. longum est, Clitipho,
Tibi si narrem, quam ob rem id faciam: vera causa est. CLIT. fabulæ:
Nihil satì' firmi video, quam ob rem accipere hunc mihi expediat metum.
SY. Mane, habeo aliud, si isthuc metuis, quod ambo confiteamini
Sine peric'lo esse. CLIT. hujusmodi, obsecro, aliquid reperi. SY. maxumé:
Ibo obviàm hinc: dicam, ut revortantur domum. CLIT. hem!

Quid

Quid dix'ti! SY. ademptum tibi jam faxo omnem metum,
In aurem utramvis otiosè ut dormias.
CLIT. Quid ago nunc? CLIN. tune? quod boni est. CLIT. Syre, dic modò
Verum. SY. agè modò: hodie serò ac nequicquam voles.
CLIN. Datur modó: fruere dum licet: nam nescias,
Eju' sit potestas posthac, an nunquam, tibi.
CLIT. Syre, inquam. SY. perge porrò. tamen isthuc ago.
CLIT. Verum hercle isthuc est: Syre, Syre inquam, heus, heus Syre.
SY. Concaluit: quid vis? CLIT. redi, redi.
SY. adsum: dic, quid est?
Jam hoc quoq; negabis tibi placere. CLIT. immò, Syre
Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi.
Tu es judex: nè quid accusandus sis, vide.
SY. Ridiculum est, te isthuc me admonere, Clitipho:
Quasi isthîc minor mea res agatur, quàm tua.
Hîc si quid nobis fortè advorsi evenerit,
Tibi erunt parata verba, huic homini verbera.
Quapropter neutiquam hæc res neglectu est mihi.
Sed istum exora, ut suam esse assimulet. CLIN. scilicet
Facturum me esse: in eum jam res rediit locum,
Ut sit necesse. CLIT. meritò amo te, Clinia.
CLIN. Verum illa nè quid titubet. SY. perdocta est probé.
CLIT. At hoc demiror, quî tam facilè potueris
Persuadere illi, quæ solet quos spernere!
SY. IN TEMpore ad eam veni, quod rerum omnium est
Primum: nam miserum quendam offendi ibi militem
Eju' noctem orantem. hæc arte tractabat virum,

Cupi-

Cupidum ut illius animum inopiâ incenderet,
Eadémque ut esset apud te hoc quàm gratissimum:
Sed heus tu vide sis, nè quid imprudens ruas.
Patrem novisti, ad has res quàm sit perspicax:
Ego te autem novi, quàm esse soleas impotens:
Inversa verba, eversas cervices tuas,
Gemitus, screatus, tusses, risus, abstine.
CLIT. Laudabis. SY. vide sis. CLIT. tutémet mirabere.
SY. Sed quàm citò sunt consecutæ mulieres!
CLIT. Ubi sunt? cur retines? SY. Jam nunc hæc non est tua.
CLIT. Scio, apud patrem: at nunc interim. SY. nihilò magis.
CLIT. Sine. SY. non sinam, inquam. CL. quæso, paulisper. SY. veto.
CLIT. Saltem salutare. SY. abeas, si sapis. CLIT. eo. quid
Isthic? SY. manebit. CLIT. ô felicem hominem! SY. ambula.

ACTUS II. SCENA III.

BACCHIS, ANTIPHILA, CLINIA, SYRUS.

B. Ædepol, Antiphila mea, laudo te & fortunatam judico,
Id cùm studuisti, isti formæ mores ut consimiles forent:
Miniméque (ità me dii ament) miror, si te sibi quisque expetit.
Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua.
Et cùm egomet nunc mecum in animo vitam tuam considero,
Adeóque vostrarum omnium, volgus quæ ab sese segregant;
Et vos esse istiusmodi, & nos non esse, haud mirabile est.
Nam vobis expedit esse bonas: nos, quibuscum res est, non sinunt.
Quippe formâ impulsi nostrâ nos amatores colunt:

Hæc ubi immutata est, illi suum animum aliò conferunt.
Nisi si prospectum est interea aliquid, desertæ vivimus.
Vobis cum uno semel ubi ætatem agere decretum est viro,
Cujus mos maxumè est consimilis vostrûm; hi se ad vos applicant:
Hoc beneficio utrique ab utrisque vero devincimini;
Ut nunquam ulla amori vostro incidere posſit calamitas.
AN. Nescio alias: me quidem semper scio fecisse sedulò,
Ut ex illius commodo meum compararem commodum. CL. ah!
Ergò, mea Antiphila, tu nunc sola reducem me in patriam facis.
Nam, dum abs te absum, omnes mihi labores fuère, quos cepi, leves,
Præterquam tui carendum quòd erat. SY. credo. CL. Syre; vix suffero.
Hoccine me miserum non licere meò modo ingenio frui!
SY. Immo, ut patrem tuum vidi esse habitum, diu etiam duras dabit.
BA. Quisnam hic adolescens est, qui intuetur nos? AN. ah! retine me, obsecro.
BA. Amabó, quid tibi est? AN. disperii. BA. perii misera: quid stupes,
Antiphila? AN. videón' Cliniam, an non? BA. quem vides? CL. salve anime mi.
AN. O mi expectate Clinia, salve. CL. ut vales?
AN. Salvum venisse gaudeo. CL. teneóne te, Antiphila, maxumè animo exoptatam meo?
S. Ite intró: nam vos jamdudum expectat senex.

ACTUS III. SCENA I.

CHREMES, MENEDEMUS.

CH. LUcescit: hoc jam cesso pultare ostium

Vicini? primùm ex me ut sciat, sibi filium
Rediisse: etsi adolescentem hoc nolle intelligo.
Verùm, cùm videam miserum hunc tam excruciarier
Eju' abitu, celem tam insperatum gaudium,
Cùm illi nihil peric'li ex indicio siet?
Haud faciam : nam, quod potero, adjutabo senem.
Item, ut filium meum amico atque æquali suo
Video inservire, & socium esse in negotiis,
Nos quoque senes est æquum senibus obsequi.
ME. Aut ego profectò ingenio egregio ad miserias
Natus sum, aut illud falsum est, quod vulgò audio
Dici, DIEM adimere ægritudinem hominibus :
Nam mihi quidem quotidie augescit magìs
De filio ægritudo; & quantò diutiùs
Abest, magì' cupio tantó, & magì' desidero.
CH. Sed ipsum egressum foràs video : adibo, alloquar.
Menedeme, salve: nuncium apporto tibi,
Cuju' maxumè te fieri participem cupis.
ME. Nunquidnam de gnato meo audisti, Chreme?
CH. Valet atque vivit. ME. ubinam est, quæso? CH. apud me domi.
ME. Meus gnatus ? CH. sic est. ME. vènit? CH. certé. ME. Clinia
Meus vènit? CH. dixi. ME. eamus: duc me ad eum, obsecro.
CH. Non volt te scire se rediisse: etiam & tuum
Conspectum fugitat ob peccatum: tum hoc timet,
Nè tua duritia antiqua illa etiam adaucta sit.
ME. Non tu ei dixisti, ut essem? CH. non. ME. quam ob rem, Chreme?
CH. Quia pessumè isthuc in te atque in illum consulis,
Si te tam leni & victo esse animo ostenderis.
ME. Non possum : satìs jam, satìs pater durus fui. CH. ah!

Vehe-

Vehemens in utramque partem, Menedeme, es nimis,
Aut largitate nimiâ, aut parsimoniâ.
In eandem fraudem ex hac re atque ex illa incides.
Primùm olim, potiùs commeare filium
Quàm paterere ad mulierculam, quæ paululo
Tum erat contenta, cuique erant grata omnia,
Proterruisti hinc. Ea coacta ingratiis
Post illa cœpit victum volgò quærere.
Nunc, cùm sine magno intertrimento non potest
Habere, quidvis dare cupis. Nam, ut tu scias
Quàm ea nunc instructa pulchrè ad perniciem siet,
Primùm, jam ancillas secum adduxit plùs decem,
Oneratas veste atque auro. Satrapes si siet
Sufferre amator nunquam ejus sumptus queat.
Nedum tu possis. ME. éstne ea intus? CH. sit rogas!
Sensi: nam ei unam cœnam atq; ejus comitibus
Dedi: quòd si iterum mihi sit danda, actum siet.
Nam, ut alia omittam, pitissando modò mihi
Quid vini absumpsit! sic, Hoc, dicens, asperum,
Pater, est: hoc aliud lenius: sodes vide,
Relevi dolia omnia, omnes serias.
Omnes habui sollicitos: atque hæc una nox.
Quid te futurum censes, quem assiduè exedēt?
Sic me dii amabunt, ut tuarum miseritum est,
Menedeme, fortunarum. ME. faciat, quod lubet:
Sumat, consumat, perdat. decretum est pati:
Dum illum modò habeam mecum. CH. si certum est tibi
Sic facere: illud permagni referre arbitror,
Ut nescientem sentiat te id sibi dare.
ME. Quid faciam? CH. quidvis potiùs quàm quod cogitas:
Per alium quemvis ut des: falli te sinas
Technis per servulum: etsi subsensi id quoque,
Illos ibi esse, id inter se agere clanculum.
Syru' cum illo vostro consusurrat: conferunt
Consilia adolescentes: & tibi perdere

Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minam.
Non nunc pecunia agitur, sed illud quo modo
Minimo periclo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum is intellexerit,
Priùs proditurum te tuam vitam, & priùs
Pecuniam omnem, quam abs te amittas filium: hui!
Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris!
Tibi autem porrò ut non sit suave vivere.
Nam DETERIORES omnes sumus licentiâ.
Quodcunque inciderit in mentem, volet: neque id
Putabit, pravúmne an rectum sit quod petet.
Tu, rem perire, & ipsum, non poteris pati.
Dare denegâris: ibit ad illud illico,
Quo maxumè apud te se valere sentiet.
Abiturum se abs te esse illicò minabitur.
ME. Videre verum, atque, ità uti res est, dicere.
CH. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,
Dum id quæro, tibi quî filium restituerem.
ME. Cedo dextram: porrò te oro idem ut facias, Chreme.
CH. Paratus sum. ME. scin' quid nunc facere te volo?
CH. Dic. ME. quod sensisti illos me incipere fallere,
Id ut maturent facere: cupio illi dare
Quod volt: cupio ipsum jam videre. CH. operam dabo,
Syrus est prehendendus, atque adhortandus mihi.
A me nescio quis exit: concede hinc domum,
Nè nos inter nos congruere illi sentiant.
Paulum hoc negotî mî obstat: Simus & Crito
Vicini nostri hîc ambigunt de finibus.
Me cepêre arbitrum: ibo, ac dicam, ut dixeram
Operam daturum me, hodie non posse his dare.
Continuò hîc adero. ME. ità quæso. dii vostram fidem'
Itán' comparatam esse hominum naturam omnium,

Aliena

Aliena ut meliùs videant, & dijudicent
Quàm sua? an eò fit, quia in re nostra aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine?
Hic mihi nunc quantò plùs sapit quàm egomet mihi!
CH. Dissolvi me, otiosus operam ut tibi darem.

ACTUS III. SCENA II.

SYRUS, CHREMES.

SY. HAc illàc circumcursa: inveniendum est tamen
Argentum, intendenda in senem est fallacia.
CH. Num me fefellit, hosce id struere? videlicet
Est Cliniæ ille servus tardiusculus:
Idcirco huic nostro tradita est provincia.
SY. Quis hic loquitur? perii. numnam hæc audiit? CH. Syre. SY. hem!
CH. Quid tu isthîc? SY. rectè equidem te demiror, Chreme,
Tam manè, qui herì tantum biberis. CH. nihil nimis.
SY. Nihil narras! visa verò est, quod dici solet,
AQUILAE senectus. CH. eja. SY. mulier commoda, &
Faceta hæc est meretrix. CH. sanè idem visa est mihi.
SY. Et quidem hercle forma luculenta. CH. sic satis.
SY. Ità non ut olim, sed utì nunc, sanè bona:
Miniméque miror, Clinia hanc si deperit:
Sed habet patrem quendam avidum, miserum, atque aridum,
Vicinum hunc: nôstin'? at quasi is non divitiis
Abundet, gnatu' ejus profûgit inopiâ.
Scin' esse factum, ut dico? CH. quid ego nesciâ?
Hominem pistrino dignum! SY. quem? CH. isthunc servolum
Dico adolescentis. SY Syre, tibi timui malé.
CH. Qui passus est id fieri. SY. Quid faceret? CH. rogas!
Aliquid reperiret, fingeret fallacias,

Unde esset adolescenti, amicæ quod daret,
Atque hunc difficilem invitum servaret senem.
SY. Garris. CH. hæc facta ab illo oportebant, Syre.
SY. Eho, quæso, laudas qui heros fallunt? CH. in loco
Ego verò laudo. SY. rectè sanè. CH. quippe quia
Magnarum sæpe id remedium ægritudinum est:
Jam huic mansisset unicus gnatus domi.
SY. Jocóne an seriò illæc dicat, nescio,
Nisi mihi quidem addit animum, quò lubeat magis.
CH. At nunc quid expectat, Syre? an dum hinc denuò
Abeat, cùm tolerare hujus sumptus non queat?
Nónne ad senem aliquam fabricam fingit? SY. stolidus est.
CH. At te adjutare oportet, adolescentuli
Causâ. SY. equidem facilè facere possum, si jubes;
Etenim, quo pacto id fieri soleat, calleo.
CH. Tanto hercle melior. SY. NON est mētiri meum.
CH. Fac ergó. SY. at heus tu, facito dum eadem hæc memineris,
Si quid hujus simile fortè aliquando evenerit,
Ut sunt humana, tuus ut faciat filius.
CH. Non usus veniet, spero. SY. spero hercle ego quoque:
Neque eò nunc dico, quò quicquam illum senserim:
Sed si quid, nè quid: quæ sit ejus ætas, vides.
Et næ ego te, si usus veniat, magnificè, Chreme,
Tractare possim. CH. de isthoc, cùm usus venerit,
Videbimus quid opus sit: nunc isthuc age.
SY. Nunquam commodiùs unquam herum audivi loqui,
Nec, cùm malefacerem, crederem mî impuniùs
Licere. Quisnam à nobis egreditur foras?

ACTUS

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS.

CH. QUid isthuc, quæso? qui isthic mos est, Clitipho? itáne fieri
Oportet? CL. Quid ego feci? CH. vidíne ego te modò manum in sinum huic
Meretrici inserere? SY. acta est res, perii. CL. méne? CH. hisce oculis. ne nega.
Facis adeò indignè injuriam illi, qui non abstineas manum:
Nam isthæc quidem contumelia est, hominem amicum ad te recipere,
Atque ejus amicam subagitare: Vel heri in vino quàm immodestus
Fuisti! S. factum est. CH. quàm molestus! ut equidem,
(Ità me di ament) metui quid futurum deniq; esset! novi ego
Amantium animos: graviter advertunt, quæ non censeas.
CL. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum, pater.
CH. Esto: at certè concedas ab ore eorum aliquantisper aliquò.
LIBIDO multa fert: ea facere prohibet tua præsentia.
Ego de me facio conjecturam. NEmo est meorum hodie,
Apud quem expromere omnia mea occulta, Clitipho, audeam:
Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipsius facti pudet,
Nè ineptus, nè protervus videar: quod illum facere credito.
Sed nostrum est intelligere, utcunque: atque, ubicunque opus sit, obsequi.
S. Quid isthic narrat? CL. perii. S. Clitipho, hæc ego præcipio tibi:
Hominis es frugi & temperantis functus officium. CL. tace

Sodes

Sodes. S. rectè sanè. CH. Syre, pudet me. S. credo: neque id injuriâ.
Quin mihi molestum est. CL. pergín' hercle? S. verùm dico, quod videtur.
CL. Nónne accedam ad illos? CH. eho, quæso, una accedundi via est?
S. Actum est. hic priùs se indicârit, quàm ego argentum effero.
Chreme, vín' tu homini stulto mihi auscultare? CH. quid faciam? S. jube hunc
Abire hinc aliquò. CL. quò ego hinc abeam? S. quó! quò lubet. da illis locum,
Abi deambulatum. CL. deambulatum! quo? S. vah! quasi desit locus.
Abi sane isthác, istorsum, quò vis. CH. rectè dicit: censeo.
CL. Dii te eradicent, Syre, qui me isthinc extrudas. S. at tu pol tibi
Posthàc comprimito istas manus.
Censén' verò? quid illum porrò credis facturum, Chreme,
Nisi eum, quantum dî dant opis tibi, servas, castigas, mones?
CH. Ego isthuc curabo. S. atqui nunc, here, hic tibi asservandus est.
CH. Fiet. S. si sapias: nam mihi jam minùs minúsque obtemperat.
CH. Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egisti, Syre? aut
Reperisti tibi quod placeat, an nondum etiam? S. de fallacia
Dicis? est. inveni quandam nuper. CH. frugi es: cedo, quid id est?
S. Dicam: verùm, ut aliud ex alio incidit. CH. quidnam, Syre?
S. Pessuma hæc est meretrix. CH. ità videtur. S. immo, si scias.
Vah! vide quod inceptet facinus. Fuit quædam anus Corinthia
Hic: huic drachmarum argenti hæc mille dederat mutuum.
CH. Quid tum? S. ea mortua est: reliquit filiam adolescentulam:
Ea relicta huic arrhaboni est pro illo argento. CH. intelligo. S. Hanc

S. Hanc secum huc adduxit, eáque est nunc ad uxorem tuam.
CH. Quid tum? S. Clinia orat, sibi utì nunc det illam: illi tamen
Pòst daturum mille nummûm poscit. CH. & poscit quidem! S. hui!
Dubiúmne id est? CH. ego sic putavi. quid nunc facere cogitas?
S. Egóne! ad Menedemum ibo: dicam hanc esse captam è Caria,
Ditem, & nobilem: si redimat; magnum inesse in ea lucrum.
CH. Erras. S. quid ità? CH. pro Menedemo nunc tibi ego respondeo,
Non emo: quid ais? S. optata loquere. CH. atqui non est opus.
S. Non opus est! CH. non hercle verò. S. quid isthuc, miror. CH. jam scies.
Mane, mane, quid est, quòd tam à nobis graviter crepuère fores?

ACTUS IV. SCENA I.

SOSTRATA, CHREMES, NUTRIX, SYRUS.

SO. Nisi me animus fallit, hic profectò est annulus, quem ego suspicor,
Is, quîcum exposita est gnata. CH. quid volt sibi, Syre, hæc oratio?
SO. Quid est? ísne tibi videtur? N. dixi equidem, ubi ostendisti, illico
Eum esse. SO. at ut satì' contemplata modò sis, mea nutrix. N. satís.
SO. Abi nunc jam intrò; atque, illa si jam laverit, mihi nuncia.
Hîc ego virum interea opperibor. SY. te volt: videas quid velit.
Nescio quid tristis est: non temerè est: metuo quid sit. CH. quid siet!
Næ ista hercle magno jam conatu magnas nugas dixerit.
SO. Ehem mi vir! CH. ehem mea uxor! SO. te ipsum quæro. CH. loquere quid velis.

SO. Primum hoc te oro, nè quid credas me adversus edictum tuum
Facere esse ausam. CH. vin' tibi me isthuc, etsi incredibile est, credere?
Credo. SY. nescio quid peccati portet hæc purgatio.
SO. Meministin' me esse gravidam, & mihi te maxumo opere dicere,
Si puellam parerem, nolle tolli? CH. scio quid feceris:
Sustulisti. SO. sic est factum. SY. Domina, ergò heru' damno auctus est.
SO. Minimè: sed hîc erat Corinthia anus haud impura: ei dedi
Exponendam. CH. ô Jupiter! tantam esse in animo inscitiam?
SO. Perii: quid ego feci? CH. at rogitas? SO. si peccavi, mi Chreme,
Insciens feci. CH. id quidem ego, etsi tu neges, certò scio,
Te inscientem atque imprudentem dicere, ac facere omnia:
Tot peccata in hac re ostendis: nam jam primùm, si meum
Imperium exequi voluisses, interemptam oportuit,
Non simulare mortem verbis, re ipsâ spem vitæ dare.
At id omitto: misericordia, animus maternus: sino.
Quàm bene verò abs te prospectum est! quid voluisti? cogita:
Nempe anui illi prodita abs te filia est planissimè.
Per te vel uti quæstum faceret, vel uti veniret palàm.
Credo, id cogitâsti: quid vis? satis est, dum vivat modò.
Quid cum illis agas, qui neque jus, neque bonum, atque æquum sciunt,
Melius, pejus, prosit, obsit, nil vident, nisi quod rubet?
SO. Mi Chreme, peccavi, fateor: vincor: nunc hoc te obsecro,

Quanto

Quanto tuus est animus natu gravior, ignoscentior,
Ut meæ stultitiæ justitia tua sit aliquid præsidî.
CH. Scilicet equidem isthuc factum ignoscam: verùm, Sostrata,
Malè docet te mea facilitas multa. sed isthuc quicquid est,
Quâ hoc occœptum est causâ, loquere. SO. ut stultæ & miseræ omnes sumus
Religiosæ! Cùm exponendam do illi, de digito annulum
Detraho; & cum dico ut unà cum puella exponeret;
Si moreretur, nè expers partis esset de nostris bonis.
CH. Isthuc rectè: conservâsti te atque illam. SO. is hic est annulus.
CH. Unde habes? SO. quam Bacchis secum adduxit adolescentulam. SY. hem!
CH. Quid ea narrat? SO. ea lavatum dum it, servandum mihi dedit
Annulum. non advorti primò: at postquam aspexi, illico
Cognovi: ad te exilui. CH. quid nunc suspicâre aut invenis
De illa? SO. Nescio, nisi ex ipsa quæras, unde hunc habuerit:
Si potis est reperiri. SY. interii: plus spei video, quàm volo:
Nostra est, ità si est. CH. vivítne illa cui tu dederas? SO. nescio.
CH. Quid renunciavit olim fecisse? SO. id quod jusseram.
CH. Nomen mulieris cedo quod sit, ut quæratur. SO. Philtere.
SY. Ipsa est. mirum, ni illa salva est, & ego perii. CH. Sostrata,
Sequere me intrò hàc. SO. ut præter spem evenit! quàm timui malè,
Nè nunc animo ità esses duro, ut olim in tollendo, Chreme!
CH. NON LICET hominem esse sæpè ità ut volt, si res non sinit,

Nunc ita tempus est mi, ut cupiam filiam: olim nil minùs.
SY. Nisi fallit me animus, haud multùm à me aberit infortunium.
Ità hercle in angustum oppidò nunc meæ coguntur copiæ:
Nisi aliquid video, nè esse amicam hanc gnati rescissat senex.
Nam quod sperem de argento, aut posse postulem me fallere,
Nihil est: TRIUmpho, si licet me latere tecto abscedere.
CRUCIOR, bolum tantum mihi ereptum tam subitò è faucibus.
Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de integro ineunda est mihi.
NIL TAM difficile est, quin quærendo investigari possiet.
Quid si hoc sic incipiam nunc? Nihil est. Si sic? Tantundem egero.
At sic, opinor: non potest. immo optumè. Euge, habeo optumam.
Retraham hercle, opinor, ad me idem illud fugitivum argentum tamen.

ACTUS IV. SCENA II.

CLINIA, SYRUS.

CL. NUlla mihi res posthac potest jam intervenire tanta,
Quæ mihi ægritudinem afferat: tanta hæc lætitia oborta est.
Dedo patri me nunc jam, ut frugalior sim quàm volt.
S. Nil me fefellit: cognita est, quantum audio hujus verba.
Isthuc tibi ex sententia tua obtigisse lætor.
CL. O mi Syre, audistíne, obsecro? S. quidni, qui usquè unà affuerim?
CL. Cui æquè audisti commodè quicquam evenisse? S. nulli.
CL. Atque ità me dii ament, ut ego nunc non tam meâpte causâ
Lætor, quàm illius: quam ego scio esse honore quovis dignam. Ità

S. Ità credo: sed nunc, Clinia, agé, da te mihi vicissim:
Nam amici quoque res est videnda, in tuto ut collocetur:
Nè quid de amica nunc senex. CL. ô Jupiter! S. quiesce.
CL. Antiphila mea nubet mihi. S. siccine me interloquère?
CL. Quid faciam, Syre mi? gaudeo: fer me. S. fero hercle veró.
CL. Deorum vitam adepti sumus. S. frustra operam hanc, opinor, sumo.
CL. Loquere; audio. S. at jam hoc non ages. CL. agam. S. videndum est, inquam,
Amici quoque res, Clinia, tui in tuto ut collocetur:
Nam si nunc à nobis abis, & Bacchidem hìc relinquis,
Senex resciscet illico esse amicam hanc Clitiphonis:
Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc (est.
CL. At enim isthoc nihil est magis, Syre, meis nuptiis advorsum:
Nam quo ore appellabo patrem? tenes quid dicam? S. quidni?
CL. Quid dicam? quam causam afferam? S. quin nolo mentiare:
Apertè, ità ut rés sese habet, narrato. CL. quid ais! S. jubeo,
Illam te amare, & velle uxorem hanc esse Clitiphonis.
CL. Bonam atque justam rem oppidò imperas, & factu facilem.
Et scilicet jam me hoc voles orare patrem, ut celet
Senem vostrum. S. Immo ut rectâ viâ rem narret ordine omnem. CL. hem!
Satin' sanus es, aut sobrius? tu quidem illum planè prodis:
Nam quî ille poterit esse in tuto? dic mihi.
S. Huic equidem consilio palmam do: hìc me magnificè effero,
Qui vim tantam in me & potestatem habeam tantæ astutiæ,

Vera dicendo ut eos ambos fallam: ut, cùm narrat senex
Voster nostro, esse istam amicam gnati, non credat tamen.
CL. At enim spem isthoc pacto rursum nuptiarum omnem eripis:
Nam dum amicam hanc meam esse credet, non committet filiam.
Tu fortasse, quid me fiat, parvi pendis, dum illi consulas.
S. Quid? (malum!) me tandem censes velle id assimularier?
Unus est dies, dum argentum eripio, pax, nihil ampliùs.
CL. Tantum sat habes? quid tum, quæso, si hoc pater resciverit?
S. Quid si redeo ad illos, qui aiunt, Quid si nunc cœlum ruat?
CL. Metuo quid agam. S. metuis? quasi non ea potestas sit tua,
Quo velis in tempore ut te exolvas, rem facias palám.
CL. Agê, agê, traducatur Bacchis. S. optumè ipsa exit foras.

ACTUS IV. SCENA III.

BACCHIS, CLINIA, SYRUS, DROMO, PHRYGIA.

B. SAtì' pol protervè me Syri promissa huc induxerunt,
Decem minas, quas mihi dare pollicitus est: quòd si is nunc me
Deceperit, sæpe obsecrans me ut veniam, frustra veniet:
Aut, cùm venturam dixero, & constituero; cùm is certè
Renunciârit; Clitipho cùm spe pendebit animi:
Decipiam, ac non veniam. Syrus mihi tergo pœnas pendet.
CL. Satìs scitè promittit tibi. S. atqui tu hanc jocari credis?
Faciet, nisi caveo. B. dormiunt: pol ego istos commovebo,

Mea

Mea Phrygia, audistin' modò iste homo quam villam demonstravit

Charini? PH. audivi. B. proxumam esse huic fundo ad dexteram? PH. memini.

B. Curriculò percurre: apud eum miles Dionysia agitat.

S. Quid inceptat? B. dic me hic oppidò esse invitam, atque asservari:

Verùm aliquo pacto verba me his daturam esse, & venturam.

S. Perii hercle: Bacchis mane, mane: quò mittis isthanc, quæso?

Jube maneat. B. abi. S. quin paratum est argentum. B. quin maneo.

S. Atqui jam dabitur. B. ut lubet: num ego insto? S. at scin' quid sodes?

B. Quid? S. transeundum nunc tibi ad Menedemum est, & tua pompa

Eò traducenda est. B. quam rem agis, scelus? S. egóne? argentum cudo

Quod tibi dem. B. dignam me putas, quam illudas? S. non est temerè.

B. Etiamne tecum hîc res mihi est? S. minimè: tuum tibi reddo.

B. Eatur. S. sequere hâc. heus Dromo! DR. quis me volt? S. Syrus. DR. quid est rei?

S. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos properè.

B. Quamobrem? S. nè quæras: & ferant, quæ secum huc attulerunt.

Sperabit sumptum sibi senex esse harum abitu levatum.

Næ ille haud scit, hoc paulum lucri quantum ei damni apportet.

Tu nescis id quod scis, Dromo, si sapies. D. mutum dices.

ACTUS IV. SCENA IV.

CHREMES, SYRUS.

CH. ITà me dî amabunt, ut nunc Menedemi vicem

Miseret me, tantum devenisse ad eum mali.

Illanccine mulierem alere cum illa familia?

Etsi, scio, hosce aliquot dies non sentiet,
Ità magno desiderio fuit ei filius:
Verùm ubi videbit tantos sibi sumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum,
Optabit rursum ut abeat ab se filius:
Syrum optumè eccum! S. cesso hunc adoriri?
CH. Syre. S. hem!
CH. Quid est? S. te mihi ipsum jamdudum optabam dari.
CH. Vidère egisse jam nescio quid cum sene.
S. De illo quod dudum? dictum ac factum reddidi.
CH. Bonân' fide? S. bonâ hercle. CH. non possum pati
Quin tibi caput demulceam. accede huc, Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens.
S. At si scias quàm scitè in mentem venerit.
CH. Vah! gloriâre evenisse ex sententia?
S. Non hercle veró: verum dico. CH. dic, quid est?
S. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem,
Menedemo dixit Clinia, & eâ gratiâ
Secum adduxisse, nè tu id persentisceres.
CH. Probé. S. dic sodes. CH. nimiùm, inquam. S. immo, si sciat.
Sed porrò ausculta quod superest fallaciæ.
Sese ipse dicet tuam vidisse filiam:
Sibi complacitam ejus formam, postquam aspexerit:
Hanc cupere uxorem. CH. modóne quæ inventa est? S. eam:
Et quidem jubebit posci. CH. quamobrem isthuc, Syre?
Nam prorsum nihil intelligo. S. vah! tardus es.
CH. Fortasse. S. argentum dabitur ei ad nuptias,
Aurum, atque vestem, quî: Tenésne? CH. comparet.
S. Id ipsum. CH. at ego illi nec do, nec despondeo.
S. Non! quamobrem? CH. quamobrem, me rogas! homini fugitivo dabo? S. ut lubet.

Non

Non ego perpetuò dicebam illam illi ut dares,
Verùm ut simulares. CH. NON mea est simulatio:
Ita tu isthæc tua misceto, nè me admisceas.
Ego cui daturus non sim, ut ei despondeam?
S. Credebam. CH. minimè. S. scitè poterat fieri:
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere jusseras,
Eò cœpi. CH. credo. S. cæterùm equidem isthuc, Chreme,
Aequi bonique facio. CH. atqui tum maxumè
Volo te dare operam ut fiat: verùm aliâ viâ.
S. Fiat: quæratur aliud. sed illud quod tibi
Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,
Id nunc reddendum est illi: neque tu scilicet
Eò nunc confugies, Quid meâ? num mihi datum est?
Num jussi? num illa oppignerare filiam
Meam me invito potuit? Verû illud, Chreme,
Dicunt, JUS summum, sæpe summa injuria est.
CH. Haud faciam. S. immo aliis si licet, tibi non licet.
Omnes in lauta te & bene parte aucta putant.
CH. Quin egomet jam ad eam deferam. S. immo filium
Jube potiùs. CH. quamobrem? S. quia enim in eum suspicio est
Translata amoris. CH. quid tum? S. quia videbitur
Magìs verisimile id esse, cùm hic illi dabit:
Et simul conficiam facilius ego, quod volo.
Ipse adeò adest: abi: effer argentum. CH. effero.

ACTUS IV. SCENA V.

CLITIPHO, SYRUS.

CL. NULLA est tam facilis res, quin difficilis siet,
Quam invitus facias. Vel me hæc deambulatio
Quàm non laboriosa ad languorem dedit:
Nec quicquam magìs nunc metuo, quàm nè denuo

Miser aliquò extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
Ut te quidem omnes dî, deæque, quantum est, Syre,
Isthoc cum invento, cúmque incepto perduint!
Hujusmodi mihi res semper comminiscere,
Ubi me excarnufices. S. i tu hinc quò dignus es.
Quàm penè tua me perdidit protervitas!
CL. Vellem hercle factum: ità meritu'. S. meritu'? quomodo?
Næ me isthuc ex te priùs audîsse gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus jam fui.
CL. Quid igitur dicam tibi vis? abiisti: mihi
Amicam adduxti, quam non licitū est tangere.
S. Jam non sum iratus. sed scin' ubi nunc sit tibi
Tua Bacchis? CL. apud nos. S. non. CL. ubi ergò? S. apud Cliniam.
CL. Perii. S. bono animo es: jam argentum ad eam deferes,
Quod ei es pollicitus. CL. garris: unde id? S. à patre.
CL. Ludis fortasse me. S. ipsâ re experibere.
CL. Næ ego fortunatus homo sum. deamo te, Syre.
S. Sed pater egreditur. cave quicquam admiratu' sis;
Quâ causâ id fiat, obsecundato in loco:
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

ACTUS IV. SCENA VI.

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS.

CH. Ubi Clitipho nunc est? S. eccum me: inque. CL. eccum hic tibi!
CH. Quid rei esset, dixti huic? S. dixi pleraque omnia.
CH. Cape hoc argentum, ac defer. S. I, quid stas, lapis?
Quin accipis? CL. cedo sané. S. sequere hàc me ocyús;
Tu hîc nos, cùm eximus, interea opperibere.

Nam

Nam nihil est illic, quod moremur diutiùs.
CH. Minas quidē jam decem habet à me filia
Quas pro alimentis esse nunc duco datas.
Hasce ornamentis consequentur alteræ.
Porrò hæc talenta dotis apposcent duo.
Quàm multa injusta ac prava fiunt moribus!
Mihi nunc, relictis rebus, inveniendus est
Aliquis, labore inventa mea cui dem bona.

ACTUS IV. SCENA VII.

MENEDEMUS, CHREMES.

ME. MUlto omnium nunc me fortunatissimum
Factum puto esse, gnate, cùm te intelligo
Resipisse. CH. ut errat! ME. te ipsum quærebam, Chreme:
Serva, quod in te est, filium, & me, & familiam.
CH. Cedo, quid vis faciam? ME. invenisti hodie filiam.
CH. Quid tum? ME. hanc uxorem sibi dari volt Clinia.
CH. Quæso, quid hominis es? ME. quid? CH. jàmne oblitus es
Inter nos quid sit dictum de fallacia,
Ut eâ viâ abs te argentum auferretur? M. scio.
CH. Ea res nunc agitur ipsa. ME. quid narras, Chreme!
CH. Erravi: sic res acta est. ME. quanta spe decidi!
CH. Immo hæc quidem quæ apud te est, Clitiphonis est
Amica. M. ità aiunt. CH. & tu credis? ME. omnia.
CH. Et illum aiunt velle uxorem, ut, cùm desponderim,
Des, qui aurum, ac vestem, atque alia, quæ opus sunt, comparet.
ME. Id est profectò: id amicæ dabitur. CH. scilicet
Daturum. ME. ah! frustra igitur gavisus sum miser.
Quidvis tamen jam malo, quàm hunc amittere.
Quid nunc renunciem abs te responsum, Chreme,

Ne sentiat me sensisse, atque ægrè ferat?
CH. Aegrè! nimiùm illi, Menedeme, indulges. ME. sine:
Inceptum est: perfice hoc mihi perpetuum, Chreme.
CH. Dic convenisse, egisse te de nuptiis.
ME. Dicam: quid deinde? CH. me facturum esse omnia:
Generum placere. postremò etiam, si voles,
Desponsam quoque esse dicito. ME. hem! isthuc volueram.
CH. Tantò ocyùs te ut poscat, & tu id, quod cupis,
Quàm ocyssimè ut des. ME. cupio. CH. næ tu propediem,
Ut istam rem video, istius obsaturabere.
Sed hæc utut sunt, cautim, & paulatim dabis,
Si sapies. ME. faciam. CH. abi intrò: vide quid postulet.
Ego domi ero, si quid me voles. ME. sanè volo:
Nam te sciente faciam, quicquid egero.

ACTUS V. SCENA I.

MENEDEMUS, CHREMES.

ME. EGo me non tam astutum, neque ità perspicacem esse id scio:
Sed hic adjutor meus, & monitor, & præmonstrator Chremes
Hoc mihi præstat. In me quidvis harum rerum convenit,
Quæ sunt dicta in stultum; CAUDEX, stipes, asinus, plumbeus:
In illum nil potest: nam exuperat ejus stultitia omnia hæc.
CH. Ohe! jam desine deos, uxor, gratulando obtundere.
Tuam esse inventam gnatam; nisi illos tuo ex ingenio judicas,
Ut nil credas intelligere, nisi idem dictum est centies.
Sed interim quid jamdudum illic gnatus cessat cum Syro?
ME. Quos ais homines, Chreme, cessare?

CH. hem! Menedeme, advenis?
Dic mihi; Cliniæ, quæ dixi, nunciâstin'? M. omnia.
CH. Quid ait? ME. gaudere adeò occœpit, quasi qui cupiunt nuptias.
CH. Ha,ha,hæ! ME. quid risisti? CH. servi venêre in mentem Syri
Calliditates. ME. itáne? CH. voltus quoque hominum fingit scelus.
ME. Gnatus quòd se assimulat lætum, id dicis? CH. id. ME. idem isthuc mihi
Venit in mentem. CH. veterator. ME. magi', si magi' nôris, putes
Ità rem esse. CH. ain' tu? ME. quin tu ausculta. CH mane prius hoc scire expeto,
Quid perdideris: nam, ubi desponsam nunciâsti filio,
Continuò injecisse verba tibi Dromonem, scilicet,
Sponsæ vestem, aurum, atque ancillas opus esse, argentum ut dares.
ME. Non. CH. quid non! ME. non, inquam. CH. neque ipse gnatus? ME. nil prorsus, Chreme.
Magìs unum etiam instare, ut hodie conficerentur nuptiæ.
CH. Mira narras. quid Syrus meus? nè is quidem quicquam? ME. nihil.
CH. Quamobrem? ME. nescio equidem: sed te miror, qui alia tam planè scias.
Sed tuum ille quoque Syrus idem mirò finxit filium,
Ut nè paululùm quidem suboleat amicam esse hanc Cliniæ.
CH. Quid ais! ME. mitto jam osculari, atque amplexari: id nil puto.
CH. Quid est, quod amplius simuletur? ME. vah! CH. quid est? ME. audi modò:
Est mihi ultimis conclave in ædibus quoddam retro:
Huc est intrò latus lectus; vestimentis stratus est.

CH.

CH. Quid, postquam hoc est factum? ME. dictum factum, huc abiit Clitipho.
CH. Solus? ME. solus. CH. timeo. ME. Bacchis consecuta est illico.
CH. Sola? ME. sola. CH. perii. ME. ubi abiêre intrò, operuêre ostium. CH. hem:
Clinia hæc fieri videbat? ME. quidni? unà mecum simul.
CH. Filii est amica Bacchis, Menedeme: occidi.
ME. Quamobrem? CH. decem dierum vix mihi est familia.
ME. Quid? isthuc times, quòd operam amico ille dat suo?
CH. Immo quòd amicæ. ME. si dat. CH. an dubium id tibi est?
Quenquámne animo tam comi esse, aut leni putas,
Qui, se vidente, amicam patiatur suam? ME. ha, ha, hæ!
Quidni? quò verba faciliùs dentur mihi.
CH. Derides? meritò mihi nunc ego suocenseo.
Quot res dedêre, ubi possem persentiscere,
Ni essem lapis, quæ vidi! væ misero mihi!
At næ illud haud inultum, si vivo, ferent:
Nam jam. ME. non tu te cohibes? non te respicis?
Non tibi ego exempli sati' sum? CH. præ iracundia,
Menedeme, non sum apud me. ME. téne isthuc loqui?
NONNE id flagitium est, te aliis consilium dare,
Foris sapere, tibi non posse auxiliarier?
CH. Quid faciam? ME. id, quod me fecisse aiebas parùm:
Fac te esse patrem sentiat: fac ut audeat
Tibi credere omnia, abs te petere, & poscere,
Nè quam aliam quærat copiam, ac te deserat.
CH. Immo abeat potiùs multò quovìs gentium,
Quàm hìc per flagitium ad inopiam redigat patrem:
Nam si illi pergo suppeditare sumptibus
Menedeme, mihi illæc verè ad rastros res redit.

ME.

ME. Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caves!
Difficilem ostendis te esse, & ignosces tamen
Post: & id ingratum. CH. ah! nescis quam doleam. ME. ut lubet.
Quid hoc, quod volo, ut illa nubat nostro? nisi quid est,
Quod malis. CH. immo & gener, & affines placent. ME. Quid dotis dicam te dixisse filio?
Quid obticuisti? CH. dotis! ME. ità dico. CH. ah! ME. Chreme,
Nè quid vereare, si est minus: nil dos nos movet.
CH. Duo talenta pro re nostra ego esse decrevi satis:
Sed ità dicto opus est, si me vis salvum esse, & rem, & filium,
Me mea omnia bona doti dixisse illi. ME. quam rem agis?
CH. Id mirari te simulato, & illum hoc rogitato simul,
Quamobrem id faciam. ME. quin ego verò, quamobrem id facias, nescio.
CH. Egóne? ut illius animum, qui nunc luxuriâ, & lasciviâ
Diffluit, retundam, redigam, ut, quò se vortat, nesciat.
ME. Quid agis? CH. mitte, ac sine me in hac re gerere mihi morem. ME. sino:
Itáne vis? CH. ità. ME. fiat. CH. age jam, ut uxorem accersat, paret.
Hic, ità ut liberos est æquum, dictis confutabitur.
Sed Syrum. ME. quid eum? CH. egóne? si vivo, adeò exornatum dabo,
Adeò depexum, ut, dum vivat, meminerit semper mei:
Qui sibi me pro ridiculo ac delectamento putat.
Non (ità me dî ament) auderet facere hæc viduæ mulieri,
Quæ in me fecit.

ACTUS

ACTUS V. SCENA II.

CLITIPHO, MENEDEMUS, CHREMES, SYRUS.

CLIT. ITáne tandem, quæso, est, Menedeme, ut pater
Tam in brevi spatio omnem de me ejecerit animum patris?
Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi miser?
Volgò id faciunt. ME. scio tibi esse gravius multo, ac durius
Cui fit: verùm ego haud minùs ægrè patior id, qui nescio,
Nec rationem capio, nisi quod tibi bene ex animo volo. CL. hic
Patrem esse aiebas? ME. eccum! CH. quid me incusas, Clitipho?
Quicquid ego hujus feci, tibi prospexi, & stultitiæ tuæ:
Ubi te vidi animo esse omisso, & suavia in præsentia
Quæ essent, prima habere, neque consulere in longitudinem:
Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut hæc posses perdere.
Ubi, cui decuit primò, tibi non licuit per te mihi dare,
Abii ad proxumos tibi qui erant: eis commisi, & credidi.
Ibi tuæ stultitiæ semper erit præsidium, Clitipho.
Victus, vestitus, quò in tectum te receptes. CL. hei mihi!
CH. Satius est, quam te ipso hærede hæc possidere Bacchidem.
S. Disperii: scelestus quantas turbas concivi insciens!
CL. Emori cupio. CH. priùs, quæso, disce, quid sit vivere.
Ubi scies, si displicebit vita, tum isthoc utitor.
S. Here, licétne? CH. loquere. S. at tutò? CH. loquere. S. quæ ista est pravitas,

Quæve

Quæve amentia est, quod peccavi ego, id obesse huic? CH. ilicet,
Nè te admisce, nemo accusat, Syre, te: nec tu aram tibi,
Neq; precatorem pararis. S. quid agis? CH. nil succenseo,
Nec tibi, nec huic: nec vos est æquum, quod facio, mihi.
S. Abiit. vah! rogâsse vellem. CL. quid, Syre? S. unde mihi peterem cibum.
Ità nos alienavit. tibi jam esse ad sororem intelligo.
CL. Adeóne rem rediisse, ut periculum etiam famê mihi sit, Syre?
S. Modò liceat vivere, spes est. CL. quæ? S. nos esurituros satis.
CL. Irrides in re tanta, neque me quicquam consilio adjuvas?
S. Immo & ibi nunc sum, & usque dudum id egi, dum loquitur pater:
Et, quantum ego intelligere possum. CL. quid? S. non aberit longiùs.
CL. Quid id ergò? S. sic est, non esse horum te arbitror. CL. quid isthuc, Syre?
Satin' sanus es? S. ego dicam, quod mi in mentem: tu dijudica.
Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,
Quæ propior esset te, indulgebant; tibi dabant: nunc, filia
Postquam est inventa vera, inventa est causa, quâ te expellerent.
CL. Est verisimile. S. an tu ob peccatum hoc esse illum iratum putas?
CL. Non arbitror. S. hunc aliud specta: MATRES omnes filiis
In peccato adjutrices, auxilio in paterna injuria
Solent esse: id non fit. CL. verum dicis. quid ergò nunc, Syre,
Faciam? S. suspicionem istam ex illis quære: rem profer palàm.
Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces citó, aut

Scibis

Scibis cujus sis. CL. rectè suades: faciam. S. sat rectè hoc mihi
In mentem venit: namque adolescens, quàm minima in spe situs erit,
Tam facillimè boni patri' pacem in leges conficiet suas.
Et jam haud scio ánne uxorem ducat, ac Syro nil gratiæ.
Quid autem hoc? senex exit foras: ego fugio, ob hoc factum quod est,
Miror non jussisse illico me arripi. ad Menedemum hinc pergam: eum
Precatorem mî paro: seni nostro fidei nihil habeo.

ACTUS V, SCENA III.

SOSTRATA, CHREMES.

SO. Profectò, nisi caves tu homo, aliquid gnato conficies mali
Idque adeò miror, qui tam ineptum quicquam potuerit tibi
Venire in mentem, mi vir. CH. oh! PERGIN' mulier esse? ullámne ego
Rem unquam volui, quin tu in ea mihi advorsatrix fueris, Sostrata? at
Si rogitem jam, Quid est quod peccem, aut quamobrem id faciam; nescias.
In qua re nunc tam confidenter restas stulta? S. ego nescio.
CH. Immo scis potiùs, quàm quidem redeat ad integrum eadem oratio.
SO. Oh! iniquus es, qui me tacere de re tanta postules.
CH. Non postulo: jam LOQUere, nihilominus ego hoc faciam tamen.
SO. Facies? CH. verum. SO. non vides quantum mali ex ea re excites?
Subditum se suspicatur. CH. subditum? aín' tu? SO. certè sic erit,
Mi vir. CH. confitere. SO. ah! obsecro te, isthuc inimicis fiet.
Egón' confitear meum non esse filium, qui sit meus?

CH.

CH. Quid? metuis nè non, cùm velis, convincas esse illum tuum?

SO. Quòd filia est inventa? CH. non, sed, quod magi' credendum siet,

Quòd est consimilis moribus,

Facilè convinces ex te natum: nam tui similis est probè:

Nam illi nihil vitii est relictum, quin id itidem sit tibi:

Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filiū.

Sed ipse egreditur; quàm severus! rem cùm videas, censeas.

ACTUS V. SCENA IV.

CLITIPHO, SOSTRATA, CHREMES.

CL. Si unquam ullum fuit tempus, mater, cùm ego voluptati tibi

Fuerim, dictus filius tuus tuâ voluntate, obsecro

Ejus ut memineris, atque inopis nunc te miserescat mei:

Quod peto, & volo, parentes meos ut commonstres mihi.

SO. Obsecro, mi gnate, nè isthuc in animum inducas tuum,

Alienum esse te. CL. sum. SO. miseram me! hoccine quæsîsti, obsecro?

Ità mihi, atque huic sis superstes, ut ex me, atque ex hoc natus es.

Et cave posthac, si me amas, unquam isthuc verbum ex te audiam. CH. at

Ego, si me metuis, mores cave in te esse istos sentiam.

CL. Quos? CH. si scire vis, ego dicam: gerro, iners, fraus, helluo,

Ganeo, damnosus: crede; & nostrum te esse credito.

CL. Non sunt hæc parentis dicta. CH. NON, si ex capite sis meo

Natus, item ut aiunt Minervam esse ex Jove, eâ causâ magis

Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me infamem fieri.

SO. Dî isthæc. CH. nescio Deos: ego, quod potero, evitar sedulò.
Quæris id quod habes, parentes: quod abest, non quæris, patri
Quomodo obsequare, & serves quod labore invenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere, hac præsente, verbum turpe: at te id nullo modo
Facere puduit. CL. eheu! quàm ego nunc totus displiceo mihi!
Quàm pudet! neque, quod principium inveniam ad placandum, scio.

ACTUS V. SCENA V.

MENEDEMUS, CHREMES, CLITIPHO, SOSTRATA.

ME. Enimvero Chremes, nimis graviter cruciat adolescentulum,
Nimisque inhumanè. Exeo ergó, ut pacem conciliem. optumè
Ipsos video. CH. ehem! Menedeme, cur non accersi jubes
Filiam, &, quod dixi dotis, firmas? SO. mi vir, te obsecro
Nè facias. CL. pater, obsecro ut mî ignoscas. ME. da veniam, Chreme.
Sine te exorem. CH. Egóne mea bona ut dem Bacchidi dono sciens?
Non faciam. ME. at id nos non sinemus. CL. si me vivum vis, pater,
Ignosce. SO. agé, Chreme mi. ME. agé, quæso, nè tam obsirma te, Chreme.
CH. Quid isthuc? video non licere, ut cœperam, hoc pertendere.
ME. Facis, ut te decet. CH. eâ lege hoc adeò faciam, si facit
Quod ego hunc æquum censeo. CL. pater, omnia faciam. impera.
CH. Uxorem ut ducas. CL. pater. CH. nihil audio. ME. ad me recipio,

Faciet. CH. nil etiam audio ipsum. CL. perii.
SO. an dubitas, Clitipho?
CH. Immo, utrum vult. ME. faciet omnia.
SO. hæc, dum incipias, gravia sunt,
Dúmque ignores: ubi cognôris, facilia. CL. faciam, pater.
SO. Nate mi, ego puellam tibi pol dabo lepidam, quam tu facilè ames,
Filiam Phanocratæ nostri. CL. rufámne illam virginem
Cæsiam, sparso ore, adunco naso! non possum, pater.
CH. Eia, ut elegans est! credas animum ibi esse. SO. aliam dabo.
CL. Quid isthuc? quandoquidem ducenda est, egomet habeo propemodum
Pol quam volo. SO. nunc te laudo, gnate.
CL. Archonidis filiam.
SO. Perplacet. CL. pater, hoc nunc restat.
CH. quid? CL. Syro ignoscas volo,
Quæ meâ causâ fecit. CH. fiat. vos valete, &
PLAUDITE.

P. TE-

P. TERENTII

ADELPHI.

ACTA LUDIS FUNEBRIBUS L. AEMILII PAULI, Q. FABIO MAXIMO ET P. CORNELIO AFRICANO AED. CUR. EGERE L. ATTILIUS PRAENESTINUS, ET MINUTIUS PROTIMUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII F. TIBIIS SARRANIS. FACTA E GRAECA MENANDRU, L. ANITIO, ET M. CORNELIO COSS.

Personæ.

MITIO senex,
DEMEA senex,
SANNIO leno,
AESCHINUS adolescens,
SYRUS servus,
CTESIPHO adolescens,
SOSTRATA matrona,
CANTHARA nutrix
PAMPHILA puerpera,
GETA servus,
HEGIO senex,
DROMO servus,

Personæ mutæ.

BABYLO,
STORAX servus,
PARMENO servus.

Adelpho-

Adelphorum Argumentum,

C. SULPITIO APOLLINARI autore.

DUos cùm haberet Demea adolescentulos,
Dat Mitioni fratri adoptandū Æschinum.
Sed Ctesiphonem retinet. Hunc citharistriæ
Lepore captum, sub duro ac tristi patre,
Frater celabat Aeschinus; famam quoque
Amoris in se transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit. Vitiaverat
Idem Aeschinus civem Atticam pauperculam;
Fidémque dederat,hanc sibi uxorem fore.
Demea jurgare,& graviter ferre:mox tamen,
Ut veritas patefacta est,ducit Aeschinus
Vitiatam: potitur Ctesipho citharistriam,
Exorato suo patre duro Demeâ.

PROLOGUS.

POstquam poëta sensit scripturam suam
Ab iniquis observari,& adversarios
Rapere in pejorem partem,quam acturi sumus,
Indicio de se ipse erit: vos eritis judices,
Laudi ne an vitio duci factum id oporteat.
SYNAPOTHNESCONTES Diphili comœdia est.
Eam COMMORIENTES Plautus fecit fabulam.
In Græca adolescens est,qui lenoni eripit
Meretricem,in prima fabula. eum Plautus locū
Reliquit integrum: eum hic locum sumpsit sibi
In Adelphos, verbum de verbo expressum extulit.
Eam nos acturi sumus novam:pernoscite,
Furtúmne factum existumetis, an locum
Reprehensum, qui præteritus negligentiâ est.
Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobiles
Eum adjutare, assiduéque unà scribere,
Quod illi maledictū vehemens esse ex'tumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cùm illis placet,
Qui

Qui vobis universis & populo placent;
Quorum operâ in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore usu' est sine superbia.
Dehinc nè exspectetis argumentum fabulæ;
Senes qui primi venient, hi partem aperient,
In agendo partem ostendent. Facite, æquanimitas
Vestra poëtæ ad scribendum augeat industriã.

ACTUS I. SCENA I.

MITIO.

STorax, non rediit hac nocte à cœna Aeschinus,
Neque servulorum quisquam, qui advorsum ierant?
Profectò hoc verè dicunt, Si absis uspiam,
Aut ubi si cesses evenire ea satiu' est,
Quæ in te uxor dicit, & quæ in animo cogitat
Irata, quàm illa, quæ parentes propitii.
Uxor, si cesses; aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi,
Et tibi bene esse soli, cùm sibi sit malè.
Ego, quia non rediit filius, quæ cogito!
Quibus nunc sollicitor rebus, nè aut ille alserit,
Aut uspiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid! Vah! Quenquámne hominem in animo instituere, aut
Parare, quod sit charius, quàm ipse est sibi?
Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre. Is adeo
Dissimili studio est, jam indè ab adolescentia.
Ego hanc clementem vitam urbanam, atque otium
Secutus sum: &, quod fortunatum isti putant,
Uxorem nunquã habui. ille contrà hæc omnia,
Ruri agere vitam, semper parcè ac duriter
Se habere: uxorem duxit: nati filii
Duo. indè ego hunc majorem adoptavi mihi:
Eduxi à parvulo, habui, amavi pro meo:
In eo me oblecto: solum id est charum mihi.
Ille ut item contrà me habeat, facio sedulò:
Do, prætermitto, non necesse habeo omnia
Pro meo jure agere: postremò, alii clanculum

Patres

Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia,
Ea nè me celet, consuefeci filium:
Nam qui mentiri, aut fallere insuêrit patrem, aut
Audebit; tantò magìs audebit cæteros.
PUDORE & liberalitate liberos
Retinere, satius esse credo quàm metu.
Hæc fratri mecum non conveniunt, neque placent.
Venit ad me sæpe clamans, Quid agis, Mitio?
Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumptus suggeris?
Vestitu nimio indulges: nimiùm ineptus es:
Nimiùm ipse est durus, præter æquúmque, & bonum.
Et ERRAT longè meâ quidem sententiâ,
Qui imperium credat gravius esse aut stabilius,
Vi quod fit, quàm illud quod amicitiâ adjungitur.
Mea sic est ratio, & sic animum induco meum.
MALO coactus qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet:
Si sperat fore clàm, rursum ad ingenium redit.
QUEM beneficio adjungas, ille ex animo facit,
Studet par referre, præsens absénsq; idem erit.
Hoc patrium est, potiùs consuefacere filium,
Suâ sponte rectè facere, quàm alieno metu.
Hoc pater ac dominus interest. Hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.
Sed éstne hic ipsus, de quo agebam? & certè is est.
Nescio quid tristem video. credo jam, ut solet,
Iurgabit. salvum te advenire, Demea,
Gaudemus.

ACTUS I. SCENA II.

DEMEA, MITIO.

DE. EHem! opportunè: te ipsum quærito.
MI. Quid tristis es? DE. rogas me, ubi nobis Aeschinus
Siet, quid tristis ego sim! MI. dixin' hoc fore?
Quid fecit? DE. quid ille fecerit! quem neque pudet

Quicquam, nec metuit quenquam, neque legem putat
Tenere se ullam: nam illa, quæ antehac facta sunt,
Omitto: modò quid designavit! MI. quidnam id est?
DE. Fores effregit, atque in ædes irruit
Alienas: ipsum dominum, atque omnem familiam
Multavit usque ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat. Clamant omnes indignissimè
Factum esse. Hoc advenienti quot mihi, Mitio,
Dixere! In ore est omni populo. Denique,
Si conferendum exemplum est, Non fratrem videt
Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?
Nullum hujus simile factum. Hæc cùm illi, Mitio,
Dico, tibi dico: tu illum corrumpi sinis.
MI. HOMINE imperito nunquam quicquam injustius,
Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.
DE. Quorsum isthuc? MI. quia tu, Demea, hæc malè judicas.
Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum
Scortari, neque potare, non est, neque fores
Effringere. Hæc si neque ego, neque tu fecimus,
Non sivit egestas facere nos. Tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum fecisti inopiâ.
Injurium est: nam, si esset unde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, si esses homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potiùs quàm, ubi te expectatum ejecisset foras:
Alieniore ætate pòst faceret tamen.
DE. Prô Jupiter! Tu me homo adigis ad insaniam.
Non est flagitium, facere hæc adolescentulum?
MI. ah!
Ausculta: nè me obtundas de hac re sæpius.
Tuum filium dedisti adoptandum mihi:
Is meus est factus. si quid peccat, Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Obsonat, potat, olet unguenta? De meo.
Amat? Dabitur à me argentum, ubi erit commodum:

Ubi non erit, fortasse excludetur foras.
Fores effregit? restituentur. Discidit
Vestem? resarcietur. Est, diis gratia,
Et unde hæc fiant; & adhuc non molesta sunt:
Postremò, aut desine, aut cedò quemvis arbitrum:
Te plura in hac re peccare ostendam. DE. hei mihi!
Pater esse disce ab illis qui verè sciunt.
MI. Naturâ tu illi pater es, consiliis ego.
DE. Tún' consulis quicquam? MI. ah! si pergis, abiero.
DE. Siccine agis? MI. an ego toties de eadem re audiam?
DE. Curæ est mihi. MI. & mihi curæ est: verùm, Demea,
Curemus æquam uterque partem; tu alterum,
Ego item alterum: nam ambos curare, propemodum
Reposcere illum est, quem dedisti. DE. ah Mitio!
MI. Mihi sic videtur. DE. quid isthuc! tibi si isthuc placet,
Profundat, perdat, pereat: nihil ad me attinet.
Jam si verbū unum posthac. MI. rursum, Demea,
Irascere? DE. an non credis? repetón' quem dedi?
Aegrè est: alienus nō sum. Si obsto, hem desino.
Unum vis curem: curo; & est diis gratia,
Cùm ità, ut volo, est. Iste tuus ipse sentiet
Posteriùs: nolo in illum graviùs dicere.
MI. Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ dicit: tamen
Nonnihil molesta hæc sunt mihi: sed ostendere,
Me ægrè pati, illi nolui: nam, ità est homo,
Cùm placo, advorsor sedulò, & deterreo:
Tamen humanè vix patitur. verùm si augeam,
Aut etiam adjutor sim ejus iracundiæ,
Insaniam profectò cum illo: etsi Aeschinus
Nonnullam in hac re nobis facit injuriam.
Quam hic non amavit meretricem? aut cui non dedit
Aliquid? postremò, nuper (credo, jam omnium

Tædebat) dixit velle uxorem ducere?
Sperabam jam defervisse adolescentiam:
Gaudebam. ecce autem de integro : nisi, quicquid est,
Volo scire, atque hominem convenire, si apud forum est.

ACTUS II. SCENA I.

SANNIO, ÆSCHINUS.

SA. OBsecro, populares, ferte misero atque innocenti auxilium:
Subvenite inopi. AES. otiosè nunc jam illico hîc consiste:
Quid respectas? nihil pericli est: nunquam, dum ego adero, hic te
Tanget. SA. ego istam inviti' omnibus.
AES. Quanquam est scelestus; non committet hodie unquam iterum ut vapulet.
SA. Audi, Aeschine: nè ignarum fuisse te dicas morum meorum,
Ego leno sum. AES. scio. SA. at ità ut usquam fuit fide quisquam optumâ,
Tu quòd te posteriùs purges, Nolle hanc injuriam mihi
Factam esse; hujus non faciam. crede hoc, EGO meum jus persequar:
Neque tu verbis solves unquam, quod re mihi malefeceris.
Novi ego vestra hæc, Nollem factum, Dabitur jusjurandum esse te
Indignum injuriâ hâc; indignis cùm egomet sim acceptus modis.
AES. Abi præ strenuè, ac fores aperi. SA. cæterùm hoc nihil facis.
AES. I intrò nunc jam. SA. at enim non sinam. AES. accede illùc, Parmeno;
Nimiùm abiisti isthóc: hîc propter hunc afsiste. hem: sic volo.
Cave nunc jam oculos à meis oculis quoquàm dimoveas tuos:
Nè mora sit, si innuero, quin pugnus continuò in mala hæreat.

SA.

SA. Isthuc volò ergò ipsum experiri. AE. hem!
serva: omitte mulierem.
SA. O facinus indignum! AES. geminabit, nisi
caves. SA. hei misero mihi!
AES. Non innueram : verùm in istam partem
potiùs peccato tamen.
I nunc jam. SA. quid hoc rei est? Regnúmne,
Aeschine, hîc tu possides?
AES. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.
SA. Quid tibi rei mecum est? AES. nihil.
SA. quid? nôstin' qui sim? AES. non
desidero.
SA. Tetigíne tui quicquam? AES. si attigisses,
ferres infortunium.
SA. Quî tibi magìs licet meam habere, pro qua
ego argentum dedi?
Responde. AES. ante ædes non fecisse erit
melius hîc convitium:
Nam si molestus pergis esse, jam intrò abripiêre, atque ibi
Usque ad necem operière loris. SA. loris liber?
AES. sic erit.
SA. O hominem impurum! hîccine libertatem
aiunt æquam esse omnibus?
AES. Si satìs jam debacchatus es, leno, audi si
vis nunc jam.
SA. Egône debacchatus sum autem, an tu in
me? AES. Mitte ista, atque ad rem
redi.
SA. Quam rem? quò redeam? AES. jámne me
vis dicere id quod ad te attinet?
SA. Cupio, æqui modò aliquid. AES. vah! leno
iniqua me non volt loqui.
SA. LENO sum, fateor, PERnicies communis
adolescentium,
Perjurus, pestis: tamen tibi à me nulla est orta
injuria.
AES. Nam hercle etiam hoc restat. SA. illûc,
quæso, redi, quò cœpisti, Aeschine.
AES. Minis viginti tu illam emisti; quæ res tibi vortat malé:
Argenti tantum dabitur. SA. quid, si ego illam
nolo vendere?

Coges me? AES. minimé. SA. namque id metui. AES. neque vendundam censeo,
Quæ libera est : nam ego illam liberali assero causâ manu.
Nunc vide utrum vis, argentum accipere, an causam meditari tuam.
Delibera hoc, dum ego redeo, leno. SA. prô supreme Jupiter!
Minimè miror, qui insanire occipiunt ex injuria.
Domo me eripuit, verberavit: me invito abduxit meam:
Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.
Ob malefacta hæc tantidem emptam postulat sibi tradier.
Verùm enim, quando bene promeruit, fiat: suum jus postulat.
Agé, jam cupio, modò si argentum reddat: sed ego hæc hariolor,
Ubi me dixero dare tanti, testes faciet illico,
Vendidisse me: de argento somnium: mox, cras redi.
Id quoque possem ferre, si modò reddat: quanquam injurium est.
Verùm cogito id quod res est, quando eum quæstum occeperis,
Accipiunda & mussitanda injuria adolescentium est.
Sed nemo dabit: frustra egomet mecum has rationes deputo.

ACTUS II. SCENA II.

SYRUS, SANNIO.

SY. TAce; egomet conveniam jam ipsum: cupidè accipiat faxo, atque etiam
Bene dicat secum esse actum. quid isthuc Sannio est, quod te audio
Cum hero nescio quid concertâsse? SA. nunquam vidi iniquiùs
Concertationem comparatam quàm quæ hodie inter nos fuit.
Ego vapulando, ille verberando, usque ambo defessi sumus. SY.

SY. Tua culpa. SA. quid agerem? SY. adolescenti morem gestum oportuit.
SA. Quid potui melius, hodie qui usque os præbui? SY. age, scis quid loquar?
PECUNIAM in loco negligere, maxumum interdum est lucrum. hui!
Metuisti, si nunc de tuo jure concessisses paululum,
Atque adolescenti esses morigeratus, hominum homo stultissime,
Ne non tibi isthuc fœneraret. SA. EGO spem pretio non emo.
SY. Nunquam rem facies: abi, nescis inescare homines. Sannio.
SA. Credo isthuc melius esse: verum EGO nunquam adeò astutus fui,
Quin, quicquid possem, mallem auferre potius in præsentia.
SY. Age, novi tuum animum: quasi quicquam tibi sint viginti minæ,
Dum huic obsequare: præterea autem te aiunt proficisci Cyprum. SA. hem!
SY. Coëmisse hinc, quæ illuc veheres, multa; navem conductam: hoc scio,
Animus tibi pendet: ubi illinc, spero, redieris, tamen hoc ages.
SA. Nusquam pedem: perii hercle: hâc illi spe hoc inceperunt. SY. timet:
Injeci scrupulum homini. SA. ô scelera, illud vide,
Ut in ipso articulo oppressit: emptæ mulieres
Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum.
Ni eò ad mercatum veniam, damnum maxumum est.
Nunc si hoc omitto, ubi illinc rediero, actum agam;
Nihil est, refrixerit res: Nunc demum venis?
Cur passus? ubi eras? ut sit satius perdere,
Quàm aut hîc manere tam diu, aut tū persequi.
SY. Jámne enumerâsti id quod ad te rediturum putes?
SA. Hoccine illo dignum est? hoccine incipere Aeschinum?

Per oppressionem ut hanc mi eripere postulet?
SY. Labascit. unum hoc habeo: vide, si satis placet,
Potiùs quàm venias in periculum, Sannio,
Servésne an perdas totum, dividuum face.
Minas decem corradet alicunde. SA. hei mihi!
Etiam de sorte nunc venio in dubium miser.
Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi:
Præterea colaphis tuber est totum caput:
Etiam insuper defraudet? nusquam abeo. SY. ut lubet.
Nunquid vis, quin abeam? SA. immo hercle hoc quaso, Syre,
Utut hæc sunt facta, potiùs quàm lites sequar,
Meum mihi reddat, saltem quanti empta est, Syre.
Scio te non usum antehac amicitiâ meâ:
Memorem me dices esse, & gratum. SY. sedulò
Faciam: sed Ctesiphonem video; lætus est
De amica. SA. quid quod te oro? SY. paulisper mane.

ACTUS II. SCENA III.

CTESIPHO, SYRUS.

CT. ABS quivis homine, cùm est opus, beneficium accipere gaudeas:
Verùm enimvero id demum juvat, si, quem æquum est facere, is bene facit.
O frater frater! quid ego nunc te laudem? satìs certò scio,
Nunquam ità magnificè quicquam dicam, id virtus quin superet tua.
Itaque unam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror,
Fratrem homini nemini esse primarum artium magìs principem.
SY. O Ctesipho. CT. ô Syre, Aeschinus ubi est? SY. ellum! te expectat domi. CT. hem!
SY. Quid est? CT. quid sit? illius operâ, Syre, nunc vivo festivum caput,
Omnia sibi qui pòst putarit esse præ meo commodo,

Male-

Maledicta, famam, meum laborem, & peccatum in se transtulit.
Nihil pote suprà : sed quisnam? foris crepuit, SY. mane, ipse exit foras.

ACTUS II. SCENA IV.

AESCHINUS, SANNIO, CTESIPHO, SYRUS.

AES. UBi ille est sacrilegus? SA me quærit. num quidnam effert? occidi:
Nil video. AES. ehem! opportunè: te ipsum quærito: quid fit, Ctesipho?
IN TUTO est omnis res : omitte verò tristitiam tuam.
CT. Ego illam verò omitto, qui te fratrem habeam quidem, ô mi Aeschine,
O mi germane: (ah!) vereor coràm in os te laudare ampliùs,
Nè id assentandi magìs quàm quod habeam gratum facere existumes.
AES. Age inepte, quasi nunc non nôrimus nos inter nos, Ctesipho.
Hoc mihi dolet, nos penè serò scisse, & penè in eum locum
Rediisse, ut, si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliarier.
CT. Pudebat. AES. ah! stultitia est isthæc, non pudor, tam ob parvolam
Rem penè è patria; turpe dictu : deos quæso, ut isthæc prohibeant.
CT. Peccavi. AES. quid ait tandem nobis Sannio? SY. jam mitis est.
AES. Ego ad forum ibo, ut hunc absolvam : tu intrò ad illam, Ctesipho.
SA. Syre, insta. SY. eamus: namque hic properat in Cyprum. SA. nè tam quidem,
Quamvìs etiam maneo otiosus hîc. SY. reddetur: nè time.
SA. At ut omne reddat. SY. omne reddet: tace modò ac sequere hàc. SA. sequor.
CT. Heus heus Syre. SY. hem quid est? CT. obsecro hercle, hominem istum impurissimum

Quamprimum absolvito te, nè, si magis irritatus fiet,
Aliquà ad patrem hoc permanet, atque ego tum perpetuò perierim.
SY. Non fiet: bono animo esto. tu cum illa te intus oblecta interim,
Et lectulos jube sterni nobis, & parari cætera.
Ego jam transactâ re convortam me domum cum obsonio.
CT. Ità quæso. quando hoc bene succesit, hilarem hunc sumamus diem.

ACTUS III. SCENA I.

SOSTRATA, CANTHARA.

SO. OBsecro, mea tu nutrix, quid nunc fiet? CA. quid fiet, rogas?
Rectè ædepol, spero. SO. modò dolores, mea tu, occipiunt primulùm.
CA. Jam nunc times, quasi nunquam affueris, nunquam tute pepereris!
SO. Miseram me! neminem habeo; solæ sumus: Geta autem hîc non adest;
Nec habeo quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat Aeschinum.
CA. Pol is quidem jam hîc aderit: nam nunquam unum intermittit diem,
Quin semper veniat. SO. solus mearum miseriarum est remedium.
CA. E re nata meliùs fieri haud potuit, quàm nunc factum est, hera:
Oblatum quando vitium est, quod ad illum attinet potissimùm,
Talem, tali genere, tali animo, natum ex tanta familia.
SO. Ità pol est, ut dicis. salvus nobis, deos quæso, ut fiet.

ACTUS III. SCENA II.

GETA, SOSTRATA, CANTHARA.

GE. NUnc illud est, quòd, si omnes omnia sua consilia conferant,

Atque huic malo salutem quærant, auxilii nihil afferant,
Quod mihique heræque, filiæque herili est. væ misero mihi!
Tot res repentè circumvallant, unde emergi non potest:
Vis, egestas, injustitia, solitudo, infamia.
Hoccine seclum? ô scelera! ô genera sacrilega! ô hominem impium!
SO. Me miseram! quidnam est, quod sic video timidum & properantem Getam?
GE. Quem neque fides, neque jusjurandum, neque ulla misericordia
Repressit, neque reflexit: neque quòd partus instabat propè,
Cui miseræ indignè per vim vitium obtulerat. SO. non intelligo
Satìs, quæ loquatur. CA. propiùs, obsecro, accedamus, Sostrata. GE. ah,
Me miserum! vix sum compos animi: ità ardeo iracundiâ.
Nihil est, quod malim, quàm totam familiam dari mihi obviam,
Ut iram hanc in eos evomam omnem, dum ægritudo hæc est recens.
Satìs mihi id habeam supplicii, dum illos ulciscar modò.
Seni animam primùm extinguerem ipsi, qui illud produxit scelus:
Tum autem Syrum impulsorem (vah!) quibus illum lacerarem modis!
Sublimem medium arriperem, capite primùm in terram statuerem,
Ut cerebro dispergat viam:
Adolescenti ipsi eriperem oculos, post hæc præcipitem darem:
Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & prosternerem.
Sed cesso hoc malo heram impertiri properè? SO. revocemus: Geta. GE. hem!
Quisquis es, sine me. SO. ego sum Sostrata. G. ubi ea est? te ipsam quærito.
Te expecto: oppidò opportunè te obtulisti mi obviàm,

Hera. SO. quid est? quid trepidas? GE. hei mihi!
SO. quid festinas, mi Geta?
Animam recipe. GE. prorsu'. SO. quid isthuc prorsus ergò est? GE. periimus:
Actum est. SO. obsecro te quid sit. GE. jam.
SO. quid jam, Geta?
GE. Aeschinus. SO. quid ergò is? GE. alienus est ab nostra familia. SO. hem!
Perii. quare? GE. amare occepit aliam. SO. væ miseræ mihi!
GE. Neque id occultè fert: à lenone ipsus eripuit palàm.
SO. Satín' hoc certum? GE. certum. hisce oculis egomet vidi, Sostrata. SO. ah,
Me miseram! quid credas jam, aut cui credas? nostrúmne Aeschinum,
Nostram vitam omnium, in quo nostræ spes opésque omnes sitæ
Erant, qui sine hac jurabat se unum nunquam victurum diem,
Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat patris,
Ità obsecraturum, ut liceret hanc uxorē ducere?
GE. Hera, lacrumas mitte, ac potiùs quod ad hanc rem opu', porrò prospice,
Patiamúrne, an narremus cuipiam. CA. au, au mi homo, sanúsne es? an
Hoc proferendum tibi usquam esse videtur?
GE. mihi quidem non placet.
Jam primùm, illum alieno animo à nobis esse, res ipsa indicat.
Nunc si hoc palàm proferimus, ille inficias ibit, sat scio:
Tua fama, & gnatæ vita in dubium veniet: tum si maxumè
Fateatur, cùm amet aliam, non est utile hanc illi dari.
Quapropter quoquo pacto tacito est opus.
SO. ah! minimè gentium:
Non faciam. GE. quid ages? SO. proferam.
GE. hem, mea Sostrata, vide quam rem agas.
SO. Pejore res loco non potis est esse, quàm in hoc, quo nunc sita est.

Primùm

Primúm, indotata est: tum præterea, quæ secunda ei dos erat,
Periit: pro virgine dari nuptum non potest. Hoc reliquum est,
Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quem amiserat.
Postremó, quando ego conscia mî sum, à me culpam hanc procul esse, nec
Pretium, neque rem ullam intercêsse illâ aut me indignam; experiar Geta.
GE. Quid isthuc? accedo, ut meliùs dicas. SO. tu, quantum potes, abi,
Atque Hegioni cognato hujus rem omnem narrato ordine:
Nam is nostro Simulo fuit summus, & nos coluit maxumé.
GE. Nam hercle alius nemo respicit nos. SO. propera tu, mea Canthara,
Curre, obstetricem accerse: ut, cùm opus sit, nè in mora nobis siet.

ACTUS III. SCENA III.

DEMEA.

DE. Disperii: Ctesiphonem audivi filium
Unà fuisse in raptione cùm Æschino.
Id misero restat mihi mali, si illum potest,
Qui alicui rei est, etiam eum ad nequitiam abducere.
Ubi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
Aliquó. persuasit ille impurus, sat scio.
Sed eccum ire Syrum video: hinc scibo jam ubi siet.
Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit
Eum quæritare, nunquam dicet carnufex,
Non ostendam id me velle.

ACTUS III. SCENA. IV.

SYRUS, DEMEA.

SY. Omnem rem modò seni,
Quo pacto haberet, enarrâmus ordine.

Nil quicquam vidi lætius. D. prô Jupiter
Hominis stultitiam! S. collaudavit filium:
Mihi, qui dedissem consilium, egit gratias.
D. Disrumpor. S. argentum adnumeravit illico:
Dedit præterea in sumptum dimidium minæ:
Id distributum sanè est ex sententia. DE. hem!
Huic mandes, si quid rectè curatum velis.
S. Hem, Demea! haud aspexeram te: quid agitur?
DE. Quid agatur! vostram nequeo mirari satis
Rationem. S. est hercle inepta, nè dicàm dolo, &
Absurda. Pisces cæteros purga, Dromo:
Congrum istum maxumum in aqua sinito ludere
Paulisper: ubi ego rediero, exossabitur:
Priùs nolo. DE. hæccine flagitia? S. mihi quidem non placent:
Et clamo sæpe, Salsamenta hæc Stephanio
Fac macerentur pulchré. DE. di vostram fidem!
Utrùm studióne id sibi habet, an laudi putat
Fore, si perdiderit gnatum? væ misero mihi!
Videre videor jam diem illum, cùm hinc egens
Profugiet aliquò militatum. S. ô Demea,
ISTHUC est sapere, non, quod ante pedes modò est,
Videre, sed etiam illa, quæ futura sunt,
Prospicere. DE. quid? isthæc jam penes vos psaltria est?
S. Ellam intus! DE. eho! an domi est habiturus? S. credo, ut est
Dementia. DE. hæccine fieri? S. inepta lenitas
Patris, & facilitas prava. D. fratris me quidem
Pudet, pigétque. S. nimiùm inter vos, Demea; ac
Non, quia ades præsens, dico hoc, pernimiùm interest.
TU, QUAntus quantus, nihil nisi sapientia es:
Ille futilis, somnium. sineres verò illum tuum
Facere hæc? DE. sinerem illum! an non sex totis mensibus
Priùs olfecissem, quàm ille quicquam cœperit?
SY. Vigilantiam tuam tu mihi narras? DE. sic siet

Modò

Modò ut hunc est. SY. UT QUISQUE suum volt esse, ita est.
DE. Quid eum? vidistin' hodie? SY. tuúmne filium?
D. Abigam hunc rus. SY. jamdudum aliquid ruri agere arbitror.
DE. Sati' scis ibi esse? SY. oh! quem egomet produxi. DE. optumè est.
Metui, nè hæreret hic. SY. atque iratum admodum.
DE. Quid autem? SY. adortus jurgio fratrem apud forum
De psaltria isthac. DE. aín' verò? SY. vah! nil reticuit:
Nam, ut numerabatur fortè argentum, intervenit
Homo de improviso, cœpit clamare, Aeschine,
Hæccine flagitia facere te? hæc te admittere
Indigna genere nostro? DE. oh! lacrumo gaudio.
S. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.
DE. Salvos sit: spero, est similis majorum suûm, S. hui!
DE. Syre, præceptorum plenus istorum ille. S. phy!
Domi habuit unde disceret. DE. fit sedulò:
Nil prætermitto: consuefacio: denique
Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omniū
Jubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi.
Hoc facito. S. rectè sané. DE. hoc fugito. SY. callidé.
DE. Hoc laudi est. S. isthæc res est. DE. hoc vitio datur.
S. Probissimé. DE. porrò autem. S. non hercle otium est
Nunc mihi auscultandi: pisces ex sententia
Nactus sum: hi mihi nè corrumpantur, cautio est:
Nam id nobis tam flagitium est, quàm illa, Demea,
Non facere vobis, quæ modò dix'ti: & quod queo,
Conservis ad eundem isthunc pracipio modum.

Hoc salsum est, hoc adustum est, hoc lautum est parúm:
Illud rectè: iterum sic memento: sedulò
Moneo quæ possum pro mea sapientia:
Postremó, tanquam in speculum, in patinas, Demea,
Inspicere jubeo, & moneo quid facto usu' sit.
Inepta hæc esse, nos quæ facimus, sentio:
Verùm quid facias? ut homo est, ità morem geras.
Nunquid vis? DE. mentem vobis meliorem dari.
S. Tu rus hinc abis? DE. rectá. S. nam QUID tu hîc agas,
Ubi, si quid bene præcipias, nemo obtemperet?
DE. Ego verò hinc abeo, quando is, quamobrem huc veneram,
Rus abiit: illum curo unum. ille ad me attinet:
Quando ità volt frater, de isthoc ipse viderit.
Sed quis illic est, quem video procul? éstne hic Hegio
Tribulis noster? si satìs cerno, is hercle est. vah!
Homo amicu' nobis jam indè à puero. di boni!
Næ illiusmodi jam magna nobis civium
Penuria est: antiquâ homo virtute ac fide.
Haud citò mali quid ortum ex hoc sit publicé.
Quàm gaudeo, ubi etiam hujus generis reliquias
Restare video! (vah!) vivere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hîc, ut salutem, & colloquar.

ACTUS III. SCENA V.

HEGIO, GETA, DEMEA, PAMPHILA.

HE. PRô dî immortales! facinus indignum. Geta,
Quid narras! GE. sic est factum. HE. ex illân' familia
Tam illiberale facinus esse ortum! ô Aeschine,
Pol haud paternum isthuc dedisti. DE. videlicet
De psaltria hac audivit: id illi nunc dolet
Alieno: pater is nihili pendit: hei mihi!
Utinam hîc propè adesset alicubi, atque audiret hæc!

HE. Ni facient quæ illos æquum est, haud sic
auferent.
GE. In te spes omnis, Hegio, nobis sita est.
Te solum habemus: tu es patronus, tu parens:
Ille tibi moriens nos commendavit senex.
Si deseris tu, periimus. HE. cave dixeris:
Nec faciam; neque me satis piè posse arbitror.
DE. Adibo. salvere Hegionem plurimùm
Jubeo. HE. oh! te quærebam ipsum: salve, Demea.
DE. Quid autem? HE. major filius tuus Æschinus,
Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,
Neque liberalis functus officium viri est.
DE. Quid isthuc? HE. nostrum amicum nôras
Simulum, atque
Æqualem? DE. quidni? HE. filiam ejus virginē
Vitiavit. DE. hem! HE. mane, nondum audisti,
Demea,
Quod est gravissimum. DE. an quid est etiam
amplius?
HE. Verò amplius: nam hoc quidem ferundum aliquo modo est:
Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia:
Humanum est. ubi scit factum, ad matrem virginis
Venit ipsus ultro, lacrumans, orans, obsecrans,
Fidem dans, jurans se illam ducturum domū.
Ignotum est, tacitum est, creditum est: virgo
ex eo
Compressu gravida facta est: mensis hic decimus est:
Ille bonus vir nobis psaltriam, si diis placet,
Paravit, quicum vivat: illam deserit.
DE. Pro certón' tu isthæc dicis? HE. mater
virginis
In medio est, ipsa virgo, res ipsa: hic Geta
Præterea, ut captus est servorum, non malus,
Neque iners, alit illas, solus omnem familiam
Sustentat: hunc abduce, vinci, quære rem.
GE. Immo hercle extorque, nisi ità factum
est, Demea:
Postremó, non negabit: coràm ipsum cedó.
DE. Pudet: nec quid agam, neque quid huic
respondeam,

Scio. PAM. miseram me! differor doloribus.
Juno Lucina, fer opem, serva me, obsecro!
HE. hem!
Numnam illa, quæso, parturit? GE. certè Hegio. HE. hem!
Illæc fidem nunc vostram implorat, Demea:
QUOD vos jus cogit, id voluntate impetret:
Hæc primùm ut fiant, deos quæso, ut vobis decet.
Sin aliter animus voster est; ego, Demea,
Summâ vi defendam hanc atque illum mortuum.
Cognatus mihi erat: unà à pueris parvoli
Sumus educti: unà semper militiæ, & domi
Fuimus: paupertatem unà pertulimus gravem.
Quapropter nitar, faciam, experiar, denique
Animam relinquam potiùs, quàm illas deseram.
Quid mihi respondes? DE. fratrem conveniam, Hegio:
Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.
HE. Sed, Demea, hoc tu facito cum animo cogites,
Quàm vos facillimè agitis, quàm estis maxumè
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maxumè vos æquo animo æqua noscere
Oportet, si vos voltis perhiberi probos.
DE. Redito: fient, quæ fieri æquum est, omnia.
HE. Decet te facere, Geta; duc me intrò ad Sostratam.
DE. Non me indicente hæc fiunt: utinam hoc sit modo
Defunctum! verùm nimia illæc licentia
Profectò evadet in aliquod magnum malum.
Ibo, requiram fratrem, ut in eum hæc evomam.

ACTUS III. SCENA VI.

HEGIO.

BOno animo fac sis, Sostrata: & istam, quòd potes,
Fac consolere. ego Mitionem, si apud forum est,

Conve-

Conveniam: atque, ut res gesta est, narrabo ordine,
Si est, ut facturus officium siet suum,
Faciat. sin aliter de hac re ejus sententia est,
Respondeat mi, ut, quid agam, quamprimum sciam.

ACTUS IV. SCENA I.

CTESIPHO, SYRUS.

CT. An' patrem hinc abiisse rus? S. jamdudum. CT. dic sodes. S. apud
Villam est. nunc eum maxumè operis aliquid facere credo. CT. utinam quidem!
Quod cum salute eju' fiat, ità se defatigârit velim,
Ut triduo hoc perpetuo è lecto prorsus nequeat surgere.
S. Ità fiat, & isthoc si quid potis est rectius. CT. itá: nam hunc diem
Miserè nimi' perpetuum, ut cœpi, cupio in lætitia degere: (quia
Et illud rus nullâ aliâ causâ tam malè odi, nisi
Propè est: quòd si abesset longiùs,
Priùs nox oppressisset illîc, quàm huc reverti posset iterum.
Nunc, ubi me illîc non videbit, jam huc recurret, sat scio:
Rogitabit me, ubi fuerim: quem ego hodie toto non vidi die.
Quid dicam? S. nihilne in mentem? CT. nunquam quicquam. S. tanto nequior.
Cliens, amicus, hospes nemo est vobis? C. sunt: quid postea?
S. Hisce opera ut data sit. CT. quæ non data sit! non potest fieri. S. potest.
CT. Interdiu: sed si hîc pernocto, causæ quid dicam, Syre?
S. Vah! quàm vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari!
Quin tu otiosus es: ego illius sensum pulchrè calleo.
Cùm fervit maxumé, tam placidum quàm ovem reddo. CT. quo modo?

S. Laudarier te audit libenter: facio te apud illum deum:
Virtutes narro. CT. meas! S. tuas. homini illico lacrumæ cadunt,
Quasi puero, gaudio. hem tibi autem! CT. quidnam est? S. LUPUS in fabula.
CT. Pater adest? S. ipsu' est. CT. Syre, quid agimus? S. fuge modò intrò. ego videro.
CT. Si quid rogabit; nusquam tu me: audistin'? S. potin' ut desinas?

ACTUS IV. SCENA II.

DEMEA, CTESIPHO, SYRUS.

DE. NÆ ego homo infelix, primùm fratrem nusquam invenio gentium:
Præterea autem dum illum quæro, à villa mercenarium
Vidi: is filium negat esse ruri: nec quid agam scio.
CT. Syre. S. quid ais? CT. mén' quærit? S. verum. CT. perii. S. quin tu animo bono es.
DE. Quid hoc (malum!) infelicitatis? nequeo satì' decernere:
Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miseriis.
Primus sentio mala nostra: primus rescisco omnia:
Primus porrò obnuncio: ægrè solus, si quid fit, fero.
S. Rideo hunc: primùm ait se scire: is solus nescit omnia.
D. Nunc redeo: si fortè frater redierit, viso. C. Syre,
Obsecro, vide nè ille huc prorsus se irruat. S. etiam taces!
Ego cavebo. CT. nunquam hercle hodie ego isthuc committam tibi:
Nam me jam in cellam aliquam cum illa concludam. id tutissimum est.
S. Agé, tamen ego hunc amovebo. DE. sed eccum sceleratum Syrum!

S. Non

S. Non hercle hîc quidem durare quisquam, si sic fit, potest.

Scire equidem volo, quot mihi sint domini. quæ hæc est miseria?

DE. Quid ille gannit? quid volt? quid ais, bone vir? hem! est frater domi?

S. Quid (malûm!) bone vir mihi narras? equidem perii. DE. quid tibi est?

S. Rogitas! Ctesipho me pugnis miserum, & istam psaltriam

Usquê occidit. DE. hem! quid narras! S. hem! vide ut discidit labrum.

DE. Quamobrem? S. me impulsore hanc emptam esse ait. DE. non tu eum rus hinc modò

Produxe aiebas? S. factum: verùm pòst venit insaniens:

Nil pepercit. non puduisse verberare hominem senem,

Quem ego modò puerum tantillum in manibus gestavi meis!

DE. Laudo, Ctesipho: patrissas: abi: virum te judico.

SY. Laudas! næ ille continebit posthac, si sapiet, manus.

DE. Fortiter. SY. perquam: quia miseram mulierem, & me servolum,

Qui referire non audebam, vicit. hui! perfortiter.

DE. Non potuit meliùs: idem sensit quod ego, te esse huic rei caput:

Sed éstne frater intus? SY. non est. DE. ubi illum quæram cogito.

SY. Scio ubi sit. verùm hodie nunquam monstrabo. DE. hem! quid ais! SY. itá.

DE. Diminuetur tibi quidem jam cerebrum. S. at nomen nescio

Illius hominis, sed locum novi ubi sit. DE. dic ergò locum.

S. Nôstin' porticum apud macellum hanc deorsum? DE. quidni noverim!

S. Præterito hàc rectâ plateâ sursum: ubi eò veneris,

Clivos deorsum vorsum est: hàc te præcipitato: postea

Est ad hanc manum sacellum: ibi angiportum propter est.

DE. Quonam? S. ubi etiam caprificus magna est: nôstin'? DE. novi. S. hàc pergito.

DE. Id quidem angiportum non est pervium.

S verùm hercle (vah!)

Censén' hominem me esse? erravi: in porticum rursum redi.

Sanè hàc multò propiùs ibis, & minor est erratio.

Scín' Cratini hujus ditis ædes? DE. scio. S. ubi eas præterieris,

Ad sinistram hàc rectâ plateâ: ubi ad Dianæ veneris,

Ito ad dextram: priusquam ad portam venias, apud ipsum lacum

Est pistrilla, & exadvorsum est fabrica: ibi est. DE. quid ibi facit?

S. Lectulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit,

Ubi potetis vos DE. bene sanè. sed cesso ad eum pergere?

S. I sanè; ego te exercebo hodie, ut dignus es, silicernium.

Æschinus odiosè cessat: prandium corrumpitur:

Ctesipho autem in amore est totus. ego jam prospiciam mihi:

Nam jam adibo, atque unumquodque, quod quidem erit bellissimum,

Carpam, & cyathos sorbillans paulatim hunc producam diem.

ACTUS IV. SCENA III.

MITIO, HEGIO.

M. Ego in hac re nihil reperio, quamobrem lauder tantopere, Hegio.

Meum officium facio: quod peccatum à nobis ortum est, corrigo:

Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ità putant

Sibi fieri injuriam, ultro si quam fecêre ipsi: expostulant,

Et ultro accusant. id quia non est à me factum, agis gratias! HE.

HE. Ah! minimè: nunquam te aliter, atque es, in animum induxi meum.
Sed quæso, ut unà mecum ad matrem virginis eas, Mitio,
Atque isthæc eadem, quæ mihi dix'ti, tute dicas mulieri,
Suspicionem hanc propter fratrem ejus esse, & illam psaltriam.
M. Si ità æquum censes, aut si ità opus est facto, eamus. HE. bene facis:
Nam & illi animum jam relevabis, quæ dolore ac miseriâ
Tabescit; & tu officio fueris functus: sed si aliter putas,
Egomet narrabo quæ mihi dix'ti. M. immo ego ibo. HE. bene facis:
OMNES, quibu' res sunt minù' secundæ, magi' sunt nescio quo modo
Suspiciosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis (negligi.
Propter suam impotentiam: se semper credunt
Quapropter, te ipsum purgare ipsis coràm, placabilius est.
M. Et rectè, & verum dicis. HE. sequere me ergò hàc intrò. M. maxumè.

ACTUS IV. SCENA IV.

ÆSCHINUS.

DIscrucior animi. hoccine de improviso mali mihi objici
Tantum, ut neque quid de me faciam, neque quid agam, certum siet?
Membra metu debilia sunt: animu' timore obstupuit: pectore
Consistere nihil consilî quicquam potest. Vah! quo modo
Me ex hac turba expediam tanta? Nunc suspicio de me incidit,
Neque ea immeritò. Sostrata credit, mihi me emisse hanc psaltriam:
Anus indicium id fecit mihi.
Nam ut hinc fortè ea ad obstetricem missa erat, ubi eam vidi, illico

Acce-

Accedo: rogito Pamphila quid agat; jam partus adsiet:
Eóne obstetricem accersat. Illa exclamat, Abi, abi, jam, Æschine,
Sati' diu dedisti verba, sat adhuc tua nos frustrata est fides.
Hem! quid isthuc, obsecro, inquam, est? valeas, habeas illam quæ placet.
Sensi illico id illas suspicari: sed me repressi tamen,
Nè quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palám.
Nunc quid faciam? dicámne fratris esse hanc? quod minimè est opus
Usquam efferri. agé, mitto: fieri potis est, utì nè quà exeat.
Ipsum id metuo ut credant: tot concurrunt verisimilia:
Egomet rapui: ipse egomet solvi argentum: ad me abducta est domum.
Hæc adeò meà culpâ fateor fieri. non me hanc rem patri, ut ut
Erat gesta, indicâsse? exorâssem ut eam ducerem domum.
Cessatum usquè adhuc est: nunc porrò, Æschine, expergiscere:
Nunc hoc primum est: ad illas ibo, ut purgem me: accedam ad fores.
Perii: horresco semper, ubi fores pultare hasce occipio miser.
Heus, heus! Æschinus ego sum: aperite aliquis actutum ostium.
Prodit nescio quis: concedam huc.

ACTUS IV. SCENA V.

MITIO, ÆSCHINUS.

M. Ità utì dixi, Sostrata,
Facito: ego Æschinum conveniam, ut, quo modo acta hæc sint, sciat.
Sed quis ostium hoc pultavit? Æ. pater hercle est: perii. M. Æschine.
Æ. Quid huic hìc negotî est? M. túne has pepulisti fores? tacet.

Cur

Cur hunc aliquantisper non ludo? melius est:
Quandoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit
credere.
Nil mihi respondes? Æ. non equidem istis,
quod sciam.
M. Itá! nam mirabar, quid hîc negotî esset tibi.
Erubuit: salva res est. Æ. dic sodes pater,
Tibi verò quid isthîc est rei? M. Nihil mihi
quidem.
Amicus quidam me à foro abduxit modò
Huc advocatum sibi. Æ. quid? M. ego dicam
tibi.
Habitant hîc quædam mulieres pauperculæ:
Opinor eas non nôsse te, & certò scio:
Neque enim diu huc commigrârunt. Æ. quid
tum postea?
M. Virgo est cum matre. Æ. perge. M. hæc vir-
go orba est patre:
Hic meus amicus illi genere est proxumus:
Huic leges cogunt nubere hanc. Æ. perii.
M. quid est?
Æ. Nil rectè: perge. M. is venit, ut secū avehat:
Nam habitat Mileti. Æ. hem! virginem ut se-
cum avehat!
M. Sic est. Æ. Miletum usque, obsecro! M. ita.
Æ. animo malè est.
Quid ipsæ? quid aiunt? M. quid illas censes? ni-
hil enim:
Commenta mater est, esse ex alio viro
Nescio quo puerum natum, neque eum nominat:
Priorem esse illum, non oportere huic dari.
Æ. Eho! nonne hæc justa tibi videntur postea?
M. Non. Æ. obsecro, non! an illam hinc abdu-
cet pater?
M. Quidni illam abducat? Æ. factum à vobis
duriter,
Immisericorditérque, atque etiam, si est, pater,
Dicendum magìs apertè, illiberaliter.
M. Quamobrem? Æ. rogas me! quid illi tan-
dem creditis
Fore animi misero, qui illi consuevit priùs,
(Qui infelix, haud scio, an illam miserè nunc
amat)
Cùm hanc sibi videbit præsens præsenti eripi,

Abduci ab oculis? facinus indignum, pater.
M. Quâ ratione isthuc? quis despondit? quis dedit?
Cui, quando nupsit? autor his rebus quis est?
Cur duxit alienam? Æ. an sedere oportuit
Domi virginem tam grandem, dum cognatus hinc
Illinc veniret, expectantem? hæc, mi pater,
Te dicere æquum fuit, & id defendere.
M. Ridicule, advorsúmne illum causam dicerem,
Cui veneram advocatus? sed quid ista, Æschine
Nostra? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid est?
Quid lacrumas? Æ. pater, obsecro, ausculta. M. Æschine, audivi omnia,
Et scio; nam amo te: quò magis, quæ agis, curæ sunt mihi.
Æ. Ità velim me promerentem ames, dum vivas, mi pater,
Ut, me hoc delictum admisisse in me, id mihi vehementer dolet,
Et me tui pudet. M. credo hercle: nam ingenium novi tuum
Liberale: sed vereor nè indiligens nimiùm sies.
In qua civitate tandem te arbitrare vivere?
Virginem vitiâsti, quam te jus non fuerat tangere.
Jam id peccatum primùm magnum; at humanum tamen.
Fecêre alii sæpe, item boni. at postquam evenit, cedo,
Nunquid circumspex'ti? aut nunquid túte prospex'ti tibi,
Quid fieret? quà fieret? Si te ipsum mihi puduit dicere,
Quà rescisceerem? hæc dum dubitas, menses abierunt decem,
Prodidisti te, & illam miseram, & gnatum, quod quidem in te fuit.
Quid? credebas dormienti hæc tibi confecturos deos?
Et sine tua opera illam in cubiculum iri deductum domum?

Nolim

Nolim cæterarum rerum te socordem eodem
modo.
Bono animo es, duces uxorem hanc. Æ. hem!
M. bono animo es, inquam. Æ. pater,
Obsecro, non ludis tu nunc me? M. ego te? quamobrem? Æ. nescio:
Nisi, quia tam miserè hoc esse cupio verum, eò
vereor magis.
M. Abi domum, ac deos comprecare, ut uxorem accersas: abi.
Æ. Quid? jam uxorem? M. jam Æ. jam? M. jam
quantum potes. Æ. dî me, pater,
Omnes oderint, ni magi' te quàm oculos nunc
amo meos.
M. Quid? quam illam? Æ. æquè. M. perbenignè.
Æ. quid? ille ubi est Milesius?
M. Abiit, periit, navem ascendit: sed cur cessas?
Æ. abi, pater:
Tu potiùs Deos comprecare: nam tibi eos certò scio,
Quò vir melior multò es quàm ego sum, obtemperaturos magis.
M. Ego eo intró, ut, quæ opu' sunt, parentur:
fac tu, ut dixi, si sapis.
Æ. Quid hoc negotî! hoc est patrem esse, aut
hoc est filium esse!
Si frater, aut sodalis esset, quî magi' morem
gereret?
Hic non amandus? hiccine non gestandus in
sinu est! hem,
Itaque adeò magnam mî injecit suâ commoditate curam,
Nè fortè imprudens faciam, quod nolit. sciens
cavebo.
Sed cesso ire intró, nè mora meis nuptiis egomet sim!

ACTUS IV. SCENA VI.

DEMEA.

Defessus sum ambulando: ut, Syre, te cum tua
Monstratione magnus perdat Jupiter!
Perreptavi usquè omne oppidum, ad portum,
ad lacum:

Quæ non? neque fabrica ulla erat, neque fratrem homo
Vidisse aiebat quisquam. nunc verò domi
Certum obsidere est usquè donec redierit.

ACTUS IV. SCENA VII.

MITIO, DEMEA.

M. IBo, illis dicam nullam esse in nobis moram.
D. Sed eccum ipsum! te jamdudum quæro, Mitio.
M. Quidnam? D. fero alia flagitia ad te ingentia
Boni illius adolescentis. M. ecce autem. D. nova
Capitalia. M. ohe, jam! D. ah! nescis qui vir sit. M. scio.
D. O stulte! tu de psaltria me somnias
Agere. Hoc peccatum in virginem est civem. M. scio.
D. Ohe! scis, & patere? M. quidni patiar? D. dic mihi,
Non clamas? non insanis? M. hō. malim quidem.
Puer natu' est. M. dî bene vortant. D. virgo nihil habet.
M. Audivi. D. & ducenda indotata est? M. scilicet.
D. Quid nunc futurum est? M. id enim, quod res ipsa fert:
Illinc huc transferetur virgo. D. ô Jupiter!
Isthoccine pacto oportet! M. quid faciam amplius?
DE. Quid facias, rogitas! si non re ipsâ tibi dolet,
Simulare certè est hominis. M. quin jam virginem
Despondi: res composita est: fiunt nuptiæ:
Dempsi metum omnem: hæc magis sunt hominis. D. cæterùm
Placet tibi factum, Mitio? M. non, si queam
Mutare: nunc, cùm non queo, æquo animo fero.
ITA VITA est hominum, quasi cùm ludas tesseris;

Si il-

Si illud, quod maxumè opus est jactu, non cadit,
Illud quod cecidit forte, id arte ut corrigas.
D. Corrector: nempe tuâ arte viginti minæ
Pro psaltria periêre: quæ, quantum potest,
Aliquò abjicienda est, si non pretio, at gratiis.
M. Neque est, neque illam sanè studeo vendere.
D. Quid igitur facies? M. domi erit. D. prô divûm fidem!
Meretrix & materfamilias unà in domo!
M. Cur non? D. sanum te credis esse? M. equidem arbitror.
D. Ità me dî ament, ut video ego tuam ineptiam;
Facturum credo, ut habeas quîcum cantites.
M. Cur non? D. & nova nupta eadem hæc discet? M. scilicet.
D. Tu inter eas restim ductans saltabis. M. probé!
Et tu nobiscum unà, si opus sit. D. hei mihi!
Non te hæc pudent? M. jam verò omitte, Demea,
Tuam isthanc iracundiam, atque, ità uti decet,
Hilarem ac lubentem fac te gnati in nuptiis.
Ego hos conveniam, pòst huc redeo. D. ô Jupiter!
Hanccine vitam! hoscine mores! hanc dementiam!
Uxor sine dote veniet: intus psaltria est:
Domu' sumptuosa: adolescens luxu perditus:
Senex delirans: IPSA, si cupiat, Salus
Servare prorsus non potest hanc familiam.

ACTUS V. SCENA I.

SYRUS, DEMEA.

S. ÆDepol, Syrisce, te curâsti molliter,
Lautéque munus administrâsti tuum:
Abi. sed postquam intus sum omnium rerum satur,
Prodeambulare huc lubitum est. D. illud sis vide
Exemplum disciplinæ. S. Ecce autem hîc adest senex

Noster. quid fit? quid tu es tristis? D. ohe scelus?
S. Eho! jam tu verba fundes hic, sapientia?
D. Tun'? Si meus esses. S. dis quidem esses, Demea,
Ac tuam rem constabilisses. DE. exemplum omnibus
Curarem ut esses. SY. quamobrem? quid feci? D. rogas!
In ipsa turba, atque in peccato maxumo,
Quod vix sedatum satis est, potâsti, scelus,
Quasi re bene gestâ. S. sanè nollem hunc exitum.

ACTUS V. SCENA II.

DROMO, SYRUS, DEMEA.

DR. HEus Syre, rogat te Ctesipho ut redeas. S. abi.
DE. Quid Ctesiphonem hic narrat? S. nihil. DE. eho carnufex!
Est Ctesipho intus? S. non est. DE. cur hic nominat?
S. Est alius quidam parasitaster parvolus,
Nôstin'? DE. jam scibo. S. quid agis? quò abis? DE. mitte me.
S. Noli, inquam. DE. non manum abstines, mastigia?
An tibi jam mavis cerebrum dispergam hic? S. abit.
Ædepol comessatorem haud sanè commodum,
Præsertim Ctesiphoni. quid ego nunc agam?
Nisi, dum hæ silescunt turbæ, interea in angulū
Aliquò abeam, atque edormiscam hoc villi. Sic agam.

ACTUS V. SCENA III.

MITIO, DEMEA.

M. PArata à nobis sunt, ut dixi, Sostrata,
Ubi vis. Quisnam à me pepulit tam graviter fores?
D. Hei mihi! quid faciam? quid agam? quid clamem? aut querar?
O cœlum! ô terra! ô maria Neptuni! M. hem tibi,

Rescivit omnem rem: id nunc clamat scilicet.
Paratæ lites: succurrendum est. D. eccum adest
Communis corruptela nostrûm liberûm.
M. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.
D. Repressi, redii, mitto maledicta omnia:
Rem ipsam putemus. dictum hoc inter nos fuit,
Ex te adeò est ortum, nè tu curares meum,
Néve ego tuum. responde. M. factum est: non nego.
D. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
Cur emis amicam, Mitio? nam qui minùs
Mihi idem jus æquum est esse, quod mecum est tibi?
Quando ego tuum non curo, nè cura meum.
M. Non æquum dicis, non: nam vetus verbum hoc quidem est,
COMMUNIA esse amicorum inter se omnia.
D. Facetè: nunc demum isthæc nata oratio est.
M. Ausculta paucis, nisi molestum est, Demea.
Principiò, si id te mordet, sumptum filii
Quem faciunt, quæso facito hoc tecum cogites.
Tu illos duos olim pro re tolerabas tua,
Quòd satis putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum uxorem credidisti scilicet
Ducturum: eandem illam rationem antiquam obtine:
Conserva, quære, parce. fac quamplurimum
Illis relinquas: gloriam tu istam obtine:
Mea, quæ præter spem evenêre, utantur sine.
De summa nihil decedet: quod hinc accesserit,
Id de lucro putato esse. omnia si hæc voles
In animo verè cogitare, Demea,
Et mihi, & tibi, & illis dempseris molestiam.
D. Mitto rem: consuetudinem ipsorum. M. mane:
Scio. isthûc ibam, MULTA in homine, Demea,
Signa insunt, ex quibu' conjectura facilè fit,
Duo cùm idem faciunt, sæpè ut possis dicere,
Hoc licet impunè facere huic, illi non licet:
Non quòd dissimilis res sit, sed quòd, qui facit:
Quæ ego esse in illis video: ut confidam fore ità

Ut volumus. video sapere, intelligere, in loco
Vereri, inter se amare: scire est liberum
Ingenium, atque animum: quovis illos tu die
Reducas. at enim metuas, nè ab re sint tamen
Omissiores paulò. ô noster Demea,
AD OMNIA aliâ ætate sapimus rectiùs:
SOLUM UNUM hoc vitium affert senectus hominibus,
Attentiores sumus ad rem omnes quàm sat est;
Quod illos sat ætas acuet. D. nè nimiùm modò
Bonæ tuæ istæ nos rationes, Mitio,
Et tuus iste animus æquus subvortat. M. tace,
Non fiet. mitte jam isthæc: da te hodie mihi,
Expor'ge frontem. D. scilicet, ità tempu' fert,
Faciundum est: cæterum rus cras cum filio
Cum prima luce. M. immo de nocte censeo:
Hodie modò hilarum te face. D. & istam psaltriam
Unà illùc mecum hinc abstraham. M. pugnaveris.
Eo prorsus pacto illi alligâris filium.
Modò facito, ut illam serves. D. ego isthuc videro:
Atque ibi favillæ plena, fumi, ac pollinis
Coquendo sit saxo, & molendo: præter hæc,
Meridie ipso faciam ut stipulam colligat:
Tam excoctam reddam atque atram, quàm carbo est. M. placet.
Nunc mihi videre sapere. atque equidem filium,
Tum etiam si nolit, cogas, cum illa unà cubet.
D. Derides? fortunatus, qui isto animo sies:
Ego sentio. M. ah! pergisne? D. jam jam desino.
M. I ergò intrò, &, cui rei est, ei rei hunc sumamus diem.

ACTUS V. SCENA IV.

DEMEA.

NUnquam ità quisquam bene subductâ ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, usus, semper aliquid apportet novi,

Aliquid

Aliquid moneat : ut illa, quæ te scire credis, nescias,
Et, quæ tibi putâris prima, in experiundo repudies.
Quod mî evênit nunc: nam ego vitam duram, quam vixi usquè adhuc,
Propè jam decurso spatio mitto : id quamobrem? re ipsâ repperi,
FACILITATE nihil esse homini melius, neque clementiâ. id
Esse verum, ex me, atque ex fratre cuivis facile est noscere.
Vitam ille suam semper egit in otio, in conviviis:
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus:
Sibi vixit, sibi sumptum fecit: omnes bene dicunt, amant.
Ego ille agrestis, sævus, tristis, parcus, truculentus, tenax,
Duxi uxorem. quam ibi miseriam vidi! nati filii,
Alia cura. porrò autem, illis dum studeo ut quamplurimum
Facerem; contrivi in quærundo vitam atque ætatem meam.
Nunc exactâ ætate hoc fructi pro labore ab iis fero
Odium. ille alter sine labore patria potitur commoda;
Illum amant; me fugitant: illi credunt consilia omnia,
Illum diligunt, apud illum sunt ambo; ego desertu' sum:
Illum ut vivat optant; meam autem mortem expectant scilicet:
Ità eos meo labore eductos maxumo, hic fecit suos
Paulo sumptu: miseriam omnem ego capio; hic potitur gaudia.
Agé, agé, jam experiamur porrò contrá, & quid ego possiem
Blandè dicere, aut benignè facere, quando huc provocat.

Ego quoque à meis me amari & magni pendi postulo.
Si id fit dando atque obsequendo, non posteriores feram.
Deerit: id meâ minimè refert, qui sum natu maxumus.

ACTUS V. SCENA V.

SYRUS, DEMEA.

S. HEus Demea! rogat frater, nè abeas longiùs.
D. Quis homo? ô Syre noster! salve: quid fit? quid agitur?
S. Rectè. D. optimè est. jam nunc hæc tria primùm addidi
Præter naturam: ô noster! quid fit? quid agitur?
Servum haud illiberalem præbes te, & tibi
Lubens bene faxim. S. gratiam habeo. D. atqui, Syre,
Hoc verum est, & ipsa re experière propediem.

ACTUS V. SCENA VI.

GETA, DEMEA.

G. HEra, ego huc ad hos proviso, quam mox virginem
Accersant: sed eccum Demeam! salvos sies.
D. Oh! quî vocâre? G. Geta. D. Geta! hominem maxumi
Pretii esse te hodie judicavi animo meo:
Nam is mihi est profectò servus spectatus satis,
Cui dominus curæ est, ità uti tibi sensi, Geta:
Et tibi ob eam rem, si quid usus venerit,
Lubens bene faxim. meditor esse affabilis,
Et bene procedit. G. bonus es, cùm hæc existumas.
D. Paulatim plebem primulùm facio meam.

ACTUS

ACTUS V. SCENA VII.

ÆSCHINUS, DEMEA, SYRUS, GETA.

ÆS. OCcidunt me quidem, dum nimis sanctas nuptias
Student facere: in apparando consumūt diem.
DE. Quid agitur, Æschine? ÆS. hem, pater mi, tu hîc eras!
DE. Tuus hercle verò & animo, & naturâ pater,
Qui te plùs quàm oculos hosce. sed cur non domum
Uxorem accersis? ÆS. cupio: verùm hoc mihi moræ est,
Tibicina, & hymenæum qui cantent. DE. eho!
Vin' tu huic seni auscultare? ÆS. quid? D. missa hæc face,
Hymenæum, turbas, lampadas, tibicinas;
Atque hanc in horto maceriam jube dirui,
Quantùm potest: hàc transfer; unam fac domum:
Traduce & matrem, & familiam omnem ad nos. ÆS. placet,
Pater lepidissime. DE. euge, jam lepidus vocor.
Fratri ædes fient perviæ. turbam domum
Adducet, sumptum admittet: multa: quid meâ?
Ego lepidus ineo gratiam. jube nunc jam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.
Syre, cessas ire, ac facere! SY. quid ago? DE. dirue:
Tu, illas, abi, & traduce. GE. dî tibi, Demea,
Bene faxint, cùm te video nostræ familiæ
Tam ex animo factum velle. DE. dignos arbitror.
Tu quid ais? ÆS. sic, opinor. DE. multò rectius est,
Quàm illam puerperam nunc duci huc per viam
Ægrotam. ÆS. nihil enim vidi melius, mi pater.
DE. Sic soleo: sed eccum! Mitio egreditur foras.

ACTUS

ACTUS V. SCENA VIII.

MITIO, DEMEA, ÆSCHINUS.

MI. JUbet frater! ubi is est? tu jubes hoc, Demea!
DE. Ego verò jubeo, & hac re, & aliis omnibus
Quàm maxumè unam facere nos hanc familiam,
Colere, adjuvare, adjungere. ÆS. ità quæso, pater.
MI. Haud aliter censeo. DE. immo hercle ità nobis decet.
Primùm hujus uxoris est mater. M. quid postea?
DE. Proba, & modesta. MI. ità aiunt. DE. natu grandior.
MI. Scio. DE. parere jamdiu hæc per annos non potest:
Nec, qui eam respiciat, quisquam est: sola est. MI. quam hic rem agit?
DE. Hanc te æquum est ducere, & te operam, ut fiat, dare.
MI. Me ducere autem! DE. te. MI. me! DE. te, inquam. MI. ineptis. DE. si tu sis homo,
Hic faciat. ÆS. mi pater. MI. quid? tu autem huic, asine, auscultas! DE. nihil agis.
Fieri aliter non potest. MI. deliras. ÆS. sine te exorem, mi pater.
MI. Insanis! aufer. DE. agé, da veniam filio. MI. sati' sanus es!
Ego novus maritus anno demum quinto & sexagesimo
Fiam, atque anum decrepitam ducam? idne estis autores mihi?
ÆS. Fac. promisi ego illis. MI. promisti autem! de te largitor, puer.
DE. Agé, quid si quid te magis oret? MI. quasi non hoc sit maxumum.
DE. Da veniam. ÆS. nè gravare. DE. fac, promitte. MI. non omittis!
ÆS. Nisi te exorem. MI. vis hæc quidem est. DE. age prolixé, Mitio.

MI. Etsi hoc mihi pravum, ineptum, absurdum, atque alienum à vita mea
Videatur; si vos tantopere isthuc vultis, fiat. ÆS. bene facis:
Meritò te amo. DE. verùm quid? quid ego dicam? hoc confit quod volo.
Quid nunc quod restat? Hegio cognatus his est proxumus,
Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet.
MI. Quid facere? DE. agelli est hîc sub urbe paulum, quod locitas foras:
Huic demus, qui fruatur. MI. paulum id autem? DE. si multum tamen,
Faciundum est: pro patre huic est, bonus est, noster est: rectè datur.
Postremó, non meum illud verbum facio, quod tu Mitio
Bene & sapienter dix'ti dudum: VITIUM commune omnium est,
Quòd nimiùm ad rem in senecta attenti sumus: hanc maculam nos decet
Effugere. dictum est verè, & re ipsâ fieri oportet, Mitio.
MI. Quid isthuc? dabitur, quandoquidem hic volt. ÆS. mi pater.
DE. Nunc tu mihi germanus es pariter corpore, & animo. MI. gaudeo.
DE. Suo sibi hunc gladio jugulo.

ACTUS V. SCENA IX.

SYRUS, DEMEA, MITIO, ÆSCHINUS.

SY. FActum est, quod ju'sti, Demea. DE. Frugi homo es. ego ædepol hodie meâ quidem sententiâ
Judico, Syrum fieri, æquum, liberum. MI. isthunc liberum?
Quodnam ob factum? DE. multa. SY. ô noster Demea, ædepol vir bonu' es:
Ego istos vobis usque à pueris curavi ambos sedulò.

Docui, monui, bene præcepi semper quæ potui omnia.
DE. Res apparet, & quidem hæc porrò, Obsonare, cum fide
Scortum adducere, apparare de die convivium:
Non mediocris hominis hæc sunt officia. SY. ô lepidum caput!
DE. Postremò, hodie in psaltria ista emunda hic adjutor fuit,
Hic curavit: prodesse æquum est: alii meliores erunt;
Denique hic volt fieri. MI. vin' tu hoc fieri? ÆS. cupio. MI. siquidem
Tu vis, Syre eho accede huc ad me, liber esto. SY. bene facis:
Omnibu' gratiam habeo, & seorsum tibi præterea, Demea.
DE. Gaudeo. ÆS. Et ego. SY. credo: utinam hoc perpetuum fiat gaudium, ut
Phrygiam uxorem meam una mecum videam liberam! DE. optumam
Mulierem quidem. SY. & quidem nepoti tuo hujus filio
Hodie primam mammam dedit hæc. DE. hercle verò seriò,
Siquidem primam dedit, haud dubium quin emitti æquum siet.
MI. Ob eam rem! DE. ob eam: postremò, à me argentum, quanti est, sumito.
SY. Dî tibi, Demea, omnes semper omnia optata offerant.
MI. Syre, processisti hodie pulchrè. DE. siquidem porrò, Mitio,
Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paulum præ manu
Dederis, unde utatur, reddet tibi citò. M. isthoc vilius.
ÆS. Frugi homo est. SY. reddam hercle: da modò. ÆS. agè pater. MI. pòst consulam.
DE. Faciet. SY. ô vir optume! ÆS. ô pater mi festivissime!
MI. Quid isthuc? quæ res tam repentè mores mutavit tuos?

Quod prolubium? quæ isthæc subita est largitas? DE. dicam tibi.
Ut id ostenderem, quòd te isti facilem, & festivum putant,
Id non fieri ex vera vita, neque adeò ex æquo & bono,
Sed ex assentando, indulgendo, & largiendo, Mitio.
Nunc adeò si ob eam rem vobis mea vita invisa est, Æschine,
Quia non justa injusta, prorsus omnia omnino obsequor:
Missa facio, effundite, emite, facite quod vobis lubet.
Sed si id vultis potiùs, quæ vos propter adolescentiam
Minù' videtis, magis impensè cupitis, consulitis parùm,
Hæc reprehendere, & corrigere me, obsecundare in loco:
Ecce me, qui id faciam vobis! ÆS. tibi, pater, permittimus:
Plùs scis, quid facto opus est. sed de fratre quid fiet? DE. sino.
Habeat. finem in isthæc faciat. MI. isthuc rectè.
PLAUDITE.

P. TEREN-

P. TERENTII

HECYRA.

ACTA LUDIS ROMANIS SEX. JULIO CÆS. ET CN. CORNELIO DOLABELLA. ÆDIL. CUR. NON EST PERACTA TOTA. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII F. TIBIIS PARIBUS CN. OCTAVIO ET T. MANLIO COSS. RELATA EST ITERUM LUDIS FUNEBRIBUS. RELATA EST TERTIO Q. FULVIO, ET L. MARTIO ÆDILIBUS CURULIBUS.

Personæ.

PROLOGUS.
PHILOTIS meretrix.
SYRA anus.
PARMENO servus.
LACHES senex.
SOSTRATA mulier.
PHIDIPPUS senex.
PAMPHILUS adolescens.
MYRRHINA mulier.
SOSIA servus.
BACCHIS meretrix.

Personæ mutæ.

PHILUMENA.
SCIRTUS puer.

Hecy-

Hecyræ Argumentum,

C. SULPITIO APOLLINARI autore.

UXorem duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
Ejúsque per vim quem detraxit annulum,
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ.
Dein profectus in Imbrum est: nuptam haud attigit.
Hanc mater utero gravidam, nè id sciat socrus,
Ut ægram ad se transfert. Revertit Pamphilus;
Deprehendit; partum celat; uxorem tamen
Recipere non volt: pater incusat Bacchidis
Amorem. Dum se purgat Bacchis, annulum
Mater vitiatæ fortè agnoscit Myrrhina.
Uxorem recipit Pamphilus cum filiò.

PROLOGUS.

HEcyra est huic nomen fabulæ. Hæc cùm data
Est nova, novum intervênit vitium & calamitas:
Ut neque spectari, neque cognosci potuerit:
Ità populus studio stupidus in funambulo
Animum occupârat. Nunc hæc planè est pro nova:
Et is qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, ut iterum possit vendere.
Alias cognôstis ejus: quæso, hanc noscite.
Orator ad vos venio ornatu prologi:
Sinite exorator sim, eodem ut jure uti senem
Liceat, quo jure sum usus adolescentior,
Novas qui exactas feci ut inveterascerent,
Nè cum poëta scriptura evanesceret.
In his, quas primùm Cæcilî didici novas,
Partim sum earum exactus, partim vix steti.
Quia scibam dubiam fortunam esse scenicam,

Spe incertâ, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere cœpi, ut ab eodem alias discerem
Novas studiosè, ne illum ab studio abducerem.
Perfeci, ut spectarentur: ubi sunt cognitæ,
Placitæ sunt. Ità poëtam restitui in locum,
Propè jam remotum injuriâ advorsariûm
Ab studio, atque ab labore, atque arte musicâ.
Quòd si scripturam sprevissem in præsentia, &
In deterendo voluissem operam sumere,
Ut in otio esset, potiùs quàm in negotio:
Deterruissem facilè, nè alias scriberet.
Nunc quid petam, meâ causâ, æquo animo attendite.
Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium
Nunquam agere licitum est, ità eam oppressit calamitas.
Eam calamitatem vostra intelligentia
Sedabit, si erit adjutrix nostræ industriæ.
Cùm primùm eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eòdem accessit expectatio,
Comitum conventus, studium, clamor mulierum
Fecêre, ut ante tempus exirem foras.
Vetere in nova cœpi uti consuetudine,
In experiundo ut essem; refero denuo:
Primo actu placeo. Cùm interea rumor venit,
Datum iri gladiatores: populus convolat,
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est: otium, & silentium est:
Agendi tempus mihi datum est: vobis datur
Potestas condecorandi ludos scenicos.
Nolite sinere per vos artem musicam
Recidere ad paucos: facite, ut vestra autoritas
Meæ autoritati fautrix adjutrixque sit.
Si nunquam avarè statui pretium arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quàm maxumè servire vostris commodis:
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, & se in vostram commisit fidem,
Nè eum circumventum iniqui irrideant.

Meâ

Meâ causâ causam hanc accipite, & silentium
Date, ut Jubeat scribere aliis, mihiq; ut discere
Novas expediat posthac, pretio emptas meo.

ACTUS I. SCENA I.

PHILOTIS, SYRA.

PH. Perpol quàm paucos reperias meretricibus
Fideles evenire amatores, Syra!
Vel hic Pamphilu' jurabat quoties Bacchidi,
Quàm sanctè, ut quivis facile posset credere,
Nunquam illâ vivâ ducturum uxorem domum!
En! duxit. SY. ergò propterea te sedulò
Et moneo, & hortor, nè cujusquam misereat,
Quin spolies, mutiles, laceres, quemquem nacta sis.
PH. Utine eximium neminem habeam? SY. neminem:
Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit,
Quin ità paret sese, abs te ut blanditiis suis
Quàm minimo pretio suam voluptatem expleat.
Hiscine tu amabò non contrà insidiabere?
PH. Tamen eandem pol esse omnibus, injurium est,
SY. Injurium est autem ulcisci advorsarios!
Ac quâ viâ captent te illi, eâdem ipsos capi!
Eheu me miseram! cur non aut isthæc mihi
Ætas & forma est, aut tibi hæc sententia?

ACTUS I. SCENA II.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

PA. Senex si quæret me, modò isse dicito
Ad portum percontatum adventum Pamphili.
Audin' quid dicam, Scirte? si quæret me, uti
Tum dicas: si non quæret, nullus dixeris;
Aliàs ut uti possim causâ hâc integrâ.
Sed videon' ego Philotin? unde hæc advenit?
Philotis, salve multùm. PH. ô salve Parmeno.

SY.

SY. Salve mecastor, Parmeno. PA. & tu ædepol Syra.
Dic mihi Philoti', ubi te oblectâsti tam diu?
PH. Minimè me equidem oblectavi, quæ cum milite
Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo:
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.
PA. Ædepol te desiderium Athenarum arbitror
Philotium cepisse sæpe, & te tuum
Consilium contempsisse. PH. non dici potest,
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Vósque hîc videndi, antiquâ ut consuetudine
Agitarem inter vos liberè convivium:
Nam illic haud licebat, nisi præfinitò loqui
Quæ illi placerent. PA. haud opinor commodè
Finem statuisse orationi militem.
PH. Sed quid negotî hoc? modò quæ narravit mihi
Hîc intus Bacchis! quod ego nunquam credidi
Fore, ut ille hâc vivâ posset animum inducere
Uxorem habere. PA. habere autem! PH. eho tu, an non habet?
PA. Habet: sed firmæ hæ vereor ut sint nuptiæ.
PH. Ità dî deæque faxint, si in rem est Bacchidis.
Sed quî isthuc credam ità esse? dic mihi, Parmeno.
PA. Non est opus prolato hoc: percontarier
Desiste. PH. nempe eâ causâ, ut nè id fiat palàm.
Ità me dî amabunt, haud propterea te rogo, ut
Hoc proferam, sed tacita ut mecum gaudeam.
PA. Nunquam tam dices commodè, ut tergum meum
Tuam in fidem committam. PH. ah! noli, Parmeno:
Quasi non tu multò malis narrare hoc mihi,
Quàm ego, quæ percontor, scire. PA. vera hæc prædicat:
Et mî illud vitium maxumum est. Si mihi fidem
Das te tacituram, dicam. PH. ad ingenium redis.

Fidem

Fidem do: loquere. PA. auscülta. PH. isthîc sum.
PA. hanc Bacchidem
Amabat, ut cùm maxumè, tum Pamphilus,
Cùm pater, uxorem ut ducat, orare occipit:
Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,
Sese senem esse, dicere; illum autem unicum
Præsidium velle se senectuti suæ.
Ille se primò negare: sed postquam acriùs
Pater instat, fecit animi ut incertus foret,
Pudorin' ânne amori obsequeretur magis.
Tundendo atque odio denique effecit senex:
Despondit ei gnatam hujus vicini proxumi.
Usquè illud visum est Pamphilo neutiquam grave,
Donec jam in ipsis nuptiis. postquam videt
Paratas, nec moram ullam, quin ducat, dari:
Ibi demum ità ægrè tulit, ut ipsam Bacchidem,
Si adesset, credo ibi ejus commisereſceret.
Ubicunque datum erat spatium solitudinis,
Ut colloqui mecum unà posset: Parmeno,
Perii, quid ego egi! in quod me conjeci malum!
Non potero hoc ferre. Parmeno: perii miser.
PH. At te dî deæque perduint cum isto odio, Laches.
PA. Ad pauca ut redeam, uxorem deducit domum,
Nocte illâ primâ virginem non attigit:
Quæ consecuta est nox, eam nihilò magis.
PH. Quid ais! cum virgine unà adolescens cubuerit
Plus potus, se illâc abstinere ut potuerit?
Non verisimile dicis: nec verum arbitror.
PA. Credo ità videri tibi: nam nemo ad te venit,
Nisi cupiens tui: ille invitus illam duxerat.
PH. Quid deinde fit? PA. diebus sanè pauculis
Pòst Pamphilus me solum seducit foras,
Narrâtque, ut virgo ab se integra etiam tum siet:
Sèque, antè eam quàm uxorem duxisset domum,
Sperâsse eas tolerare posse nuptias.
Sed quam decrèrim me non posse diutiùs

Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,
Quin integram itidem reddam, ut accepi a suis,
Neque honestum mihi, neque utile ipsi virgini est.
PH. Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.
PA. Hoc ego proferre incommodum esse mihi arbitror:
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas viti,
Superbum est sed illam spero, ubi hoc cognoverit,
Non posse se mecum esse, abituram denique.
PH. Quid interea? ibátne ad Bacchidem? PA. quotidie:
Sed, ut fit, postquam hunc alienum ab sese videt,
Maligna multò & magi' procax facta illico est.
PH. Non ædepol mirum. PA. atque ea res multò maxumè
Disjunxit illum ab illa, postquam & ipse se,
Et illam, & hanc, quæ domi erat, cognovit satis,
Ad exemplum ambarum mores earum æstimans.
Hæc, ità uti liberali esse ingenio decet,
Pudens, modesta, incommoda atque injurias
Viri omnes ferre, & tegere contumelias.
Hic animus partim uxoris misericordiâ
Devictus, partim victus huju' injuriis,
Paulatim elapsu'st Bacchidi, atque huc transtulit
Amorem, postquam par ingenium nactus est.
Interea in Imbro moritur cognatus senex
Horum: ea ad hos redibat lege hæreditas.
Eò amantem invitum Pamphilum extrudit pater.
Reliquit cum matre hic uxorem: nam senex
Rus abdidit se: huc raròin urbem commeat.
PH. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?
PA. Nunc audies, primùm dies complusculos
Bene conveniebat sanè inter eas: interim
Miris modis odisse cœpit Sostratam,
Neque lites ullæ inter eas, postulatio
Nunquam. PH. quid igitur? PA. si quando ad eam accesserat

Con-

Confabulatum, fugere è conspectu illico;
Videre nolle: denique, ubi non quit pati,
Simulat se à matre accersi ad rem divinam; abit.
Ubi illic est dies complures, accersi jubet:
Dixere causam tunc nescio quam. iterum jubet:
Nemo remisit. postquam accersunt sæpius,
Ægram esse simulant mulierem. nostra illico
It visere ad eam: admisit nemo. hoc ubi senex
Rescivit, heri eâ causâ rure advênit huc,
Patrem continuò convenit Philumenæ.
Quid egerint inter se, nondum etiam scio:
Nisi sanè curæ est, quorsùm eventurum hoc siet.
Habes omnem rem: pergam quò cœpi hoc iter.
PH. Et quidem ego: nam constitui cum quodam hospite
Me esse illum conventuram. PA. dî vortant bene
Quod agas. PH. vale. PA. & tu bene vale, Philotium.

ACTUS II. SCENA I.

LACHES, SOSTRATA.

LA. Prô Deûm atque hominum fidem! quod hoc genus est, quæ hæc conjuratio,
Ut omnes mulieres eadem æquè studeant, nolíntque omnia,
Neque declinatam quicquam ab aliarum ingenio ullam reperias!
Itaque adeò uno animo omnes socrus oderunt nurus; viris
Esse advorsas æquè studium est, similis est pertinacia.
In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam: &
Ei ludo, si ullus est, magistram hanc esse satìs certò scio.
SO. Me miseram, quæ nunc quamobrem accuser nescio! LA. hem!
Tu nescis? SO. non, ità me dî bene ament, mi Laches,
Itáque unà inter nos agere ætatem liceat.
LA. dî mala prolubeant,

SO. Méque abs te immeritò esse accusatam, postmodo rescisces. LA. scio.
Te immerito! an quicquam pro istis factis dignum te dici potest,
Quæ me, & te, & familiam dedecoras? filio luctum paras:
Tum autem, ex amicis inimici ut sint nobis affines facis,
Qui illum decrêrunt dignum, suos cui liberos committerent,
Tu sola exorere, quæ perturbes hæc tuâ impudentiâ.
SO. Egóne? LA. tu, inquam, mulier, quæ me omnino lapidem, haud hominem, putas.
An, quia ruri esse crebrò soleo, nescire arbitramini,
Quo quæque pacto hîc vitam vostrarum exigat?
Multò meliùs hîc quæ fiunt, quàm illic ubi sum assiduè, scio:
Ideo quia, utì vos mihi domi eritis, proinde ego ero famâ forís.
Jampridem equidem audivi cepisse odium tui Philumenam:
Miniméque adeò mirum: &, ni id fecisset, magìs mirum foret.
Sed non credidi adeò, ut etiam totam hanc odisset domum:
Quod si scissem, illa hîc maneret potiùs, tu hinc isses foras.
At vide, quàm immeritò ægritudo hæc oritur mî abs te, Sostrata;
Rus habitatum abii, concedens vobis, & rei serviens;
Sumptus vostros otiúmque ut nostra res posset pati,
Meo labori haud parcens, præter æquum atque ætatem meam.
Non te pro his curâsse rebus, ne quid ægrè esset mihi!
SO. Non meâ operâ, neque pol culpâ evênit, LA. immo maxumè.
Sola hîc fuisti: in te omnis hæret culpa solâ, Sostrata.

Qua

Quæ hîc erant, curares; cùm ego vos solvi curis cæteris.
Cum puella anum suscepisse inimicitias non pudet!
Illius dices culpâ factum. SO. haud equidem dico, mi Laches.
LA. Gaudeo, ità me dii ament, gnati causâ: nam de te quidem
Satì' scio, peccando detrimenti nil fieri potest.
S. Quî scis, an eâ causâ, mi vir, me odisse assimulaverit,
Ut cum matre unà plùs esset? LA. quid ais! non signi hoc sat est,
Quòd herì nemo voluit visentem se ad eam intromittere!
SO. Eam lassam oppidò tum ajebant: eò ad eam non admissa sum.
LA. Tuos esse illi mores morbum magìs, quàm ullam aliam rem arbitror:
Et meritò adeò: nam vostrarum nulla est, quin gnatum velit
Ducere uxorem: &, quæ vobis placita conditio est, datur:
Ubi duxere impulsu vostro, vostro impulsu easdem exigunt.

ACTUS II. SCENA II.

PHIDIPPUS, LACHES, SOSTRATA.

PH. Etsi scio, Philumena, meum jus esse, ut te cogam,
Quæ ego imperem, facere: ego tamen patrio animo victus faciam
Ut tibi concedam, neque tuæ libidini advorsabor.
LA. Atque eccum Phidippum optumè video: ex hoc jam scibo quid fiet.
Phidippe, esse ego meis omnibus scio me apprimè obsequentem:
Sed non adeò, ut facilitas mea illorum corrumpat animos.
Quod si tu idem faceres, magìs in rem & nostram, & vostram id esset.

Nunc video in illarum potestate esse te. PH. eia verò.
LA. Adii te herì de filia: ut veni; itidem incertum amisti.
Haud ità decet, si perpetuam vis esse affinitatem hanc,
Celare te iras. Si quid est peccatum à nobis, profer:
Aut ea refellendo, aut purgando vobis corrigemus,
Te judice ipso: sin ea est causa retinendi apud vos,
Quia ægra est: te mî injuriam facere arbitror, Phidippe,
Si metuis, satìs ut meæ domi curetur diligenter:
At, ità me dii ament, haud tibi hoc concedo, etsi illi pater es,
Ut tu illam salvam magì' velis, quàm ego: id adeò gnati causâ,
Quem ego intellexi illam haud minùs, quàm seipsum magnificare.
Neque adeò me clam est, quàm esse eum graviter laturum credam,
Hoc si rescierit. eo domum: studeo hæc priùs quàm ille huc redeat.
PH. Laches, & diligentiam vestram, & benignitatem
Novi: & quæ dicis, omnia esse ut dicis, animum induco;
Et te hoc mihi cupio credere. illam ad vos redire studeo,
Si facere possim ullo modo. LA. quæ res te facere id prohibet?
Eho! nunquidnam accusat virum? PH. minimè: nam postquam attendi
Magìs, & vi cœpi cogere ut rediret, sanctè adjurat
Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.
Aliud fortasse alii vitii est: leni ego animo sum natus:
Non possum advorsari meis. LA. hem Sostrata.
SO. heu me miseram!

LA. Certisúmne

LA. Certúmne est isthuc? PH. nunc quidem, ut videtur: sed nunquid vis?
Nam est, quod me transire ad forum jam oportet. LA. eo tecum unà.

ACTUS II. SCENA III.

SOSTRATA.

ÆDepol næ nos æquè sumus omnes invisæ viris,
Propter paucas; quæ omnes faciunt dignæ ut videamur malo.
Nam, ità me ament dii, quod me accuset nunc vir, sum extra noxiam.
Sed non facile est expurgatu: ità animum induxerunt, socrus
Omnes esse iniquas. Haud pol me quidem: nam nunquam secùs
Habui illam, ac si ex me esset nata: nec, quî hoc mî eveniat, scio:
Nisi pol filium multimodis jam expecto ut redeat domum.

ACTUS III. SCENA I.

PAMPHILUS, PARMENO, MYRRHINA.

PAM. NEmini ego plura esse acerba ex amore homini unquam oblata credo,
Quàm mî. Heu me infelicem! Hanccine ego vitam parsi perdere?
Haccine causâ ego eram tantopere cupidus redeundi domum?
Cui quanto fuerat præstabiliu', ubivis gentium ætatem agere,
Quàm huc redire, atque hæc ità esse miserum me rescíscere!
Nam nos omnes, quibus est alicunde aliquis objectus labos,
Omne quod est interea tempus, priùs quàm id rescitum est, lucro est.
PAR. At sic, citiùs quî te expedias his ærumnis, reperies.

Si non rediisses, hæ iræ factæ essent multò am-
pliores:
Sed nunc adventum tuum ambas, Pamphile,
scio reverituras.
Rem cognosces, iram expedies, restitues rursum
in gratiam.
Levia sunt hæc quæ tu pergravia esse in ani-
mum indux'ti tuum.
PAM. Quid consolare me? an quisquam usquam
gentium est æquè miser?
Priùs quàm hanc uxorem duxi, habebam alibi
animum amori deditum:
Jam in hac re ut taceam, cuivis facile scitu est
quàm fuerim miser:
Tamen nunquam ausus sum recusare eam, quam
mî obtrudit pater.
Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in ea
expedivi animum meum,
Vixque huc contuleram: hem nova res orta est,
porrò ab hac quæ me abstrahat.
Tum matrem ex ea re me aut uxorem in culpa
inventurum arbitror:
Quæ cùm ità esse invenero, quid restat, nisi por-
rò ut fiam miser?
Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas
jubet:
Tum uxori obnoxius sum: ità olim suo me in-
genio pertulit:
Tot meas injurias quæ nunquam in ullo pate-
fecit loco.
Sed magnum nescio quid necesse est evenisse,
Parmeno,
Unde ira inter eas intercesśit, quæ tam per-
mansit diu.
PAR. Haud quidem hercle parvum est: si vis
veram rationem exequi,
Non maxumas, quæ maxumæ sunt interdum
iræ, injurias
Faciunt: nam sæpe est, quibus in rebus alius nè
iratus quidem est,
Cùm de eadem causa est iracundus factus ini-
micisśimus.
Pueri inter sese quàm pro levibus noxiis iras
gerunt!

Qua-

Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem mulieres sunt ferme, ut pueri, levi sententiâ:
Fortasse unum aliquod verbum hanc inter eas iram conciverit.
PAM. Abi, Parmeno, intrò, ac me venisse nuncia PAR. hem quid hoc? PAM. tace.
PAR. Trepidari sentio cursari sursum prorsum; agedum ad fores
Accede propiùs. Hem! sensistin'? PAM. noli fabularier.
Prô Jupiter! audio clamorem. PAR. tûte loqueris, me vetas?
MY. Tace, obsecro, mea gnata. PAM. matris vox visa est Philumenæ.
Nullus sum. PAR. quî dum? PAM. perii. PAR. quamobrem? PAM. nescio quod magnum malum
Profectò, Parmeno, me celas. PAR. uxorem Philumenam
Pavitare nescio quid dixerunt: id si forte est, nescio.
PAM. Interii: cur mihi id non dix'ti? PAR. quia non poteram unà omnia.
PAM. Quid morbi est? PAR. nescio. PAM. quid? nemóne medicum adduxit? PAR. nescio.
PAM. Cesso hinc ire intrò, ut hoc quamprimum, quicquid est, certum sciam,
Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam affectam?
Nam si periculum ullum in te est, periisse me unà haud dubium est.
PAR. Non usus facto est mihi nunc hunc intrò sequi,
Nam invisos omnes nos esse illis sentio:
Here, nemo voluit Sostratam intrò admittere,
Si fortè morbus amplior factus siet,
Quod sanè nolim, maxumè heri causâ mei:
Servum illico introîsse dicent Sostratæ,
Aliquid tulisse comminiscentur mali
Capiti, atque ætati illorum, morbus quî auctus sit:
Hera in crimen veniet, ego in magnum malum.

ACTUS III. SCENA II.

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILUS.

SO. NEſcio quid jamdudum hîc audio tumultuari miſera:
Malè metuo, nè Philumenæ magi' morbus aggraveſcat:
Quod te Æſculapi, & te Salus, nè quid ſit hujus, oro.
Nunc ad eam viſam. PAR. heus Soſtrata. SO. ehem! PAR. iterum iſthinc excludère.
SO. Ehem Parmeno! tune hîc eras? perii. quid faciam miſera?
Non viſam uxorem Pamphili, cùm in proxumo hîc ſit ægra?
PAR. Non viſas, nec mittas quidem viſendi cauſâ quenquam.
Nam QUI amat cui odio ipſus eſt, bis facere ſtultè duco:
Laborem inanem ipſus capit, & illi moleſtiam affert.
Tum autem, filius tuus introiit videre, ut venit, quid agat.
SO. Quid ais? an vênit Pamphilus? PAR. vênit. SO. Diis gratiam habeo.
Hem, iſthoc verbo animus mihi rediit, & cura ex corde exceſsit.
PAR. Jam eâ te cauſâ maxumè huc nunc introire nolo:
Nam ſi remittent quippiam Philumenæ dolores,
Omnem rem narrabit, ſcio, continuò ſola ſoli,
Quæ inter vos intervênit, unde ortum eſt initium iræ.
Atque eccum video ipſum egredi: quàm triſti' eſt. SO. ô mi gnate!
PAM. Mea mater, ſalve. SO. gaudeo veniſſe ſalvum. ſalvân'
Philumena eſt? PAM. meliuſcula. SO. utinam iſthuc ità dii faxint!
Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam triſtis? PAM. rectè mater.

SO.

SO. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repentè invasit?

PAM. Ità factum est. SO. quid morbi est? PAM. febris. SO. quotidiana? PAM. ità aiunt.

I sodes intró: consequar jam te, mea mater. SO. fiat.

PAM. Tu pueris curre, Parmeno, obviàm, atque his onera adjuta.

PAR. Quid! non sciunt ipsi viam, domum quà redeant? PAM. cessas!

ACTUS III. SCENA III.

PAMPHILUS.

NEqueo mearum rerum initium ullum invenire idoneum,
Unde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,
Partim quæ perspexi his oculis, partim quæ accepi auribus:
Qua me propter exanimatum citiùs eduxi foras.
Namque modò mè intrò ut corripui timidus, alio suspicans
Morbo me visurum affectam, ac sensi esse, uxorem (hei mihi!)
Postquam me aspexère ancillæ advenisse, illico omnes simul
Lætæ exclamant, Venit, id quod me repentè aspexerant.
Sed continuò voltum earum sensi immutari omnium,
Quia tam incommodè illis sors obtulerat adventum meum.
Una illarum interea properè præcurrit nuncians
Me venisse: ego ejus' videndi cupidus rectà consequor.
Postquam intrò advêni, extemplo ejus morbum cognovi miser.
Nam neque, ut celari posset, tempus spatium ullum dabat:

Neque voce aliâ, ac res monebat, ipsa poterat conqueri.
Postquam aspexi, O facinus indignum, inquam; & corripui illico
Me indè lacrumans, incredibili re, atque atroci percitus.
Mater consequitur: jam ut limen exirem, ad genua accidit,
Lacrumans misera. Miseritum est. profectò hoc sic est, ut puto.
OMNIBUS nobis ut res dant sese, ità magni atque humiles sumus.
Hanc habere orationem mecum à principio institit:
O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, causam vides:
Nam vitium est oblatum virgini olim ab nescio quo improbo:
Nunc huc confugit, te atque alios partum ut celaret suum.
Sed cum orata ejus reminiscor, nequeo quin lacrumem miser.
Quæque fors fortuna est, inquit, nobis quæ te hodie obtulit,
Per eam te obsecramus ambæ, si jus, si fas est, utì
Advorsa ejus per te tecta tacitáq; apud omnes sient:
Si unquam erga te animo esse amico sen'sti eam, mi Pamphile,
Sine labore hanc gratiam, te, utì sibi des pro illa nunc, rogat:
Cæterùm de redducenda id fac, quod in rem sit tuam,
Parturire eam, neque gravidam esse ex te, solus conscius:
Nam aiunt tecum pòst duobus concubuisse eam mensibus:
Tum, postquam ad te vènit, mensis agitur hic jam septimus:
Quod te scire, ipsa indicat res. nunc si potis est Pamphile,
Maxumè volo, dóque operam, ut clam partus eveniat patrem;

Atque

Atque adeò omnes: sed si fieri id non potest quin sentiant,
Dicam abortum esse. scio nemini aliter suspectum fore,
Quin, quod verisimile est, ex te rectè eum natum putent.
Continuò exponetur: hîc tibi nihil est quicquam incommodi: &
Illi miseræ indignè factam injuriam contexeris.
Pollicitus sum, & servare in eo certum est, quod dixi, fidem
Nam de redducenda, id verò neutiquam honestum esse arbitror,
Nec faciam: etsi amor me graviter consuetudóque tenet.
Lacrumo, quæ posthac futura est vita cùm in mentem venit,
Solitudóque; ô FORTUNA ut nunquam perpetuò es bona!
Sed jam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit:
Quem ego consilio missum feci, idem nunc operam huic dabo.
Adest Parmeno cum pueris; hunc minimè est opus
In hac re adesse: nam olim soli credidi,
Ea me abstinuisse in principio, cùm data est;
Vereor, si clamorem ejus hic crebrò audiat,
Nè parturire eam intelligat: aliquò mihi est
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

ACTUS III. SCENA. IV.

PARMENO, SOSIA, PAMPHILUS.

PAR. A In' tu tibi hoc incommodum evenisse iter?
SO. NON hercle verbis, Parmeno, dici potest
Tantum, quàm re ipsa navigare incommodum est.
PAR. Itáne est? SO. O FORTUNATE, nescis quid mali

Præterieris, qui nunquam es ingressus mare.
Nam alias ut omittam miserias, unam hanc vide:
Dies triginta, aut plùs eo, in navi fui,
Cùm interea semper mortem expectabam miser:
Ità usquè advorsâ tempestate usi sumus.
PAR. Odiosum. SO. haud clam me est: denique hercle aufugerim
Potiùs quàm redeam, si eò mî redeundum sciam.
PAR. Olim quidem te causæ impellebant leves,
Quod nunc minitare facere, ut faceres, Sosia.
Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium:
Ite intró: ego hunc adibo, si quid me velit.
Here, etiam tu hîc stas! PAM. equidem te expecto. PAR. quid est?
PAM. In arcem transcurso opus est. PAR. cui homini? PAM. tibi.
PAR. In arcem! quid eó? PAM. Callidemidem hospitem.
Myconium, qui mecum unà advectu'st, conveni.
PAR. Perii: vovisse hunc dicam, si salvus domum
Rediisset unquam, ut me ambulando rumperet.
PAM. Quid cessas? PAR. quid vis dicam? an Conveniam modó?
PAM. Immo, quod constitui me hodie conventurum eum,
Non posse; nè frustra illìc expectet: vola.
PAR. At non novi hominis faciem. PAM. at faciam ut noveris:
Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius,
Cadaverosâ facie. PAR. dì illum perduint.
Quid si non veniet? maneamne usquè ad vesperum?
PAM. Maneto: curre. PAR. non queo, ità defessu' sum.
PAM. Ille abiit. quid agam infelix? prorsus nescio
Quo pacto hoc celem, quod me oravit Myrrhina,

Suæ

Suæ gnatæ partum: nam me miseret mulieris:
Quod potero faciam tamen, ut pietatem colam:
Nam me parenti potiùs quàm amori obsequi
Oportet. at at eccum Phidippum, & patrem
Video horsum pergunt: quid dicam hisce, incertu' sum.

ACTUS III. SCENA V.

LACHES, PHIDIPPUS, PAMPHILUS.

LA. Dixtin' dudum, dixisse illam se expectare filium?
PH. Factum. LA. venisse aiunt: redeat. PA. quam causam dicam patri,
Quamobrem non reducam, nescio. LA. quem ego hìc audivi loqui?
PA. Certum obfirmare est viam me, quam decrevi persequi.
LA. Ipsus est, de quo hoc agebam tecum. PA. salve, mi pater.
LA. Gnate mi, salve. PH. bene factum, te advenisse Pamphile,
Et adeò, quod maximum est, salvum atque validum. PA. creditur.
LA. Advenis modò? PA. admodum. LA. cedo, quid reliquit Phania
Consobrinus noster? SANE hercle homo voluptati obsequens
Fuit, dum vixit; & qui sic sunt, haud multùm hæredem adjuvant:
Sibi verò hanc laudem reliquit, Vixit, dum vixit, bene.
LA. Tum tu igitur nihil attulisti huc plus unà sententià?
PA. Quicquid est id quod reliquit, profuit. LA. immo obfuit:
Nam illum vivum & salvum vellem. PA. impunè optare isthuc licet.
Ille reviviscet jam nunquam: & tamen utrum malis scio.
LA. Herì Philumenam ad se accersi hic jussit. dic jussisse te.

PH.

PH. Noli fodere. jussi. LA. sed eam jam remittet. PH. scilicet.
PA. Omnem rem scio, ut sit gesta: adveniens audivi omnia. LA. at
Istos invidos dî perdant, qui hæc libenter nunciant.
PA. Ego me scio cavisse, nē ulla meritò contumelia
Fieri à vobis posset: ídque si nunc memorare hîc velim,
Quàm fideli animo & benigno in illam & clementi fui,
Verè possim, nî te ex ipsa id magi' velim rescisceere:
Namque eo pacto maxumè apud te meo erit ingenio fides,
Cùm illa, quæ nunc in me iniqua est, æqua de me dixerit.
Neque meâ culpâ hoc dissidium evenisse, id testor Deos.
Sed quando sese esse indignam deputat matrî meæ,
Cui concedat, cujus mores toleret sua modestia;
Neque alio pacto potest componi inter eas gratia:
Segreganda aut mater à me est, Phidippe, aut Philumena:
Nunc me pietas matris potiùs commodum suadet sequi.
LA. Pamphile, ad aures haud invito sermo mihi accessit tuus,
Cùm te postputâsse omnes res præ parente intelligo:
Verùm vide, nē impulsus irâ pravè insistas, Pamphile.
PA. Quibus iris nunc in illam impulsus iniquu' sim,
Quæ nunquam quicquam erga me commerita est, pater,
Quod nollem; & sæpe, quod vellem, meritam scio!
Amóque, & laudo, & vehementer desidero:
Nam fuisse erga me miro ingenio, expertu' sum:

Illíque exopto, ut reliquam vitam exigat
Cum eo viro, me qui sit fortunatior:
Quandoquidem illam à me distrahit necessitas.
PH. Tibi in manu est, nè fiat. LA. si sanus sies,
Jube illam redire. PA. non est consilium, pater:
Matris servibo commodis. LA. quò abis? mane,
Mane inquam: quò vadis? PH. quæ hæc pertinacia est?
LA. Dixín', Phidippe, hanc rem ægrè laturum esse eum?
Quamobrem te orabam, ut filiam remitteres.
PH. Non credidi ædepol adeò inhumanum fore:
Ità nunc is sibi me supplicaturum putat?
Si est, ut velit reducere uxorem, licet:
Sin alio est animo, renumeret dotem huc, eat.
LA. Ecce autem, tu quoque protervè iracundus es.
PH. Percontumax redîsti huc nobis, Pamphile.
LA. Decedet jam ira hæc: etsi meritò iratus est.
PH. Quia paululum vobis accessit pecuniæ,
Sublati animi sunt. LA. etiam mecum litigas!
PH. Deliberet, renunciétque hodiè mihi
Velítne, an non; ut alii, si huic non sit, siet.
LA. Phidippe, ades, audi paucis. abiit: quid meâ?
Postremò inter se transigant ipsi, ut lubet:
Quando nec gnatu', neque hic mî quicquam obtemperant:
Quæ dico, parvipendunt. porto hoc jurgium ad
Uxorem, cujus fiunt consilio omnia hæc,
Atque in eam hoc omne, quod mihi ægrè est, evomam.

ACTUS IV. SCENA I.

MYRRHINA, PHIDIPPUS.

MY. Perii: quid agam? quò me vortam? quid meo respondebo viro
Misera? nam audîsse vocem pueri visu' est vagientis.

Ità corripuit derepente tacitus sese ad filiam:
Quod si resciverit peperisse, id quâ causâ clam habuisse me
Dicam, non ædepol scio.
Sed ostium concrepuit: credo ipsum ad me exire: nulla sum.
PH. Uxor ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras.
Atque eccam video. quid agis, Myrrhina? heus, tibi dico. MY. mihíne,
Mi vir? PH. vir ego tuus! tu virum me, aut hominem adeò esse deputas!
Nam si utrumvis horum, mulier, unquam tibi visus forem,
Non sic ludibrio tuis factis habitu' essem. MY. quibus? PH. at rogas!
Peperit filia? hem taces! ex quo? MY. isthuc rogare æquum est patrem!
Perii. ex quo censes, nisi ex illo, cui data est nuptum, obsecro?
PH. Credo; neque adeò arbitrari patris est aliter: sed demiror
Quid sit, quamobrem tantopere hunc omnes nos celare volueris
Partum; præsertim cùm & rectè, & suo pepererit tempore.
Adeón' pervicaci esse animo, ut puerum præoptares perire,
Ex quo inter nos scires posthac amicitiam fore firmiorem,
Potiùs quàm esset cum illo nupta advorsus animi lubidinem
Tui? ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes.
MY. Misera sum. PH. utinam sciam ità esse isthuc! sed nunc mihi in mentem venit
De hac re, quam locuta es olim, cùm illum generum cepimus:
Nam nuptam filiam negabas posse te pati tuam
Cum eo, qui meretricem amaret, qui pernoctaret forîs.
MY. Quamvis causam hunc suspicari, quàm ipsam veram mavolo.

PH. Multo

PH. Multò priùs scivi, quàm tu, illum amicam habere, Myrrhina;
Verùm id vitium ego nunquam decrevi esse adolescentiæ:
Nam id omnibus innatum est. at pol jam aderit, se quoque cùm oderit.
Sed ut olim te ostendisti eandem esse, nihil cessâsti usquè adhuc,
Ut filiam ab eo abduceres: neu, quod ego egissem, esset ratum.
Id nunc res indicium hæc fecit, quo pacto factum volueris.
MY. Adeón' me esse pervicacem censes, cui mater siem,
Ut eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc matrimonium?
PH. Tún' prospicere, aut judicare, nostram in rem quod sit, potes!
Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret
Exeuntem, aut introeuntem ad amicam. quid tum postea,
Si modestè ac rarò hoc fecit? nónne ea dissimulare nos
Magis humanum est, quàm dare operam id scire, quî nos oderit?
Nam si is posset ab ea sese derepente avellere,
Quîcum tot consuêsset annos; non eum hominem ducerem.
Nec virum sati' firmum gnatæ. MY. mitte adolescentem, obsecro,
Et quæ me peccâsse ais: abi, solum solus conveni:
Roga, velítne an non uxorem. si est, ut dicat velle se,
Redde; sin est autem, ut nolit, rectè consului meæ.
PH. Siquidem ille ipse non volt, & tu sen'sti esse in eo, Myrrhina,
Peccatum: aderam, cujus consilio ea par fuerat prospici:
Quam ob rem incendor irâ, te esse ausam hæc facere injussu meo.
Interdico, nè extulisse extra ædes puerum usquam velis.

Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui postulem;
Ibo intró, atque edicam servis, nè quoquàm efferri sinant.
MY. Nullam pol credo mulierem me miseriorem vivere.
Nam ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem, ut siet, resciverit,
Non ædepol clam me est; cùm hoc, quod leviu' est, tam animo iracundo tulit:
Nec, quâ viâ sententia ejus mutari possit, scio.
Hoc mî unum ex plurimis miseriis reliquum fuerat malum;
Si puerum ut tollam cogit, cujus qui sit nescimus pater:
Nâm cùm compressa est gnata, forma in tenebris nosci non quita est:
Neque detractum ei tum quicquam est, quî pòst possit nosci, qui siet:
Ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens annulum:
Simul vereor, Pamphilus nè orata nostra nequeat diutius
Celare, cùm sciet alienum puerum tolli pro suo.

ACTUS IV. SCENA II.

SOSTRATA, PAMPHILUS.

SO. NOn clam me est, mi gnatè, tibi me esse suspectam, uxorem tuam
Propter meos mores hinc abiisse; etsi ea dissimulas sedulò:
Verùm ità me dii ament, itâque obtingant ex te, quæ exopto mihi, ut
Nunquam sciens commerui, meritò ut caperet odium illam mei:
Téque antè quàm me amare rebar, ei rei firmâsti fidem:
Nam mihi intus tuus pater narravit modò, quo pacto me habueris
Præpositam amori tuo: nunc tibi me certum est contrà gratiam

Referre,

Referre, ut apud me præmium esse positum pietati scias.
Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodum famæ arbitror:
Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certò decrevi patre,
Nè mea præsentia obstet, neu causa ulla restet relliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. PA. quæso, quid isthuc consili est!
Illius stultitiâ victa, ex urbe tu rus habitatum migres?
Haud facies: neque sinam, ut qui nobis, mater, maledictum velit,
Meâ pertinaciâ esse dicat factum, haud tuâ modestiâ.
Tum, tuas amicas te & cognatas deserere, & festos dies
Meâ causâ, nolo. SO. nihil pol jam istæ res mî voluptatis ferunt:
Dum ætatis tempus tulit, perfuncta satìs sum: satias jam tenet
Studiorum istorum: hæc mihi nunc cura est maxuma, ut nè cui meæ
Longinquitas ætatis obstet, mortémve exoptet meam.
Hîc video me esse invisam immeritò: tempus est concedere:
Sic optumè, ut ego opinor, omnes causas præcidam omnibus,
Et me hac suspicione exolvam, & illis morem gessero.
Sine me, obsecro, hoc effugere volgus quod malè audit mulierum.
PA. Quàm fortunatus cæteris sum rebus, absquè una hæc foret,
Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem. SO. obsecro, mi Pamphile,
Non tú te incommodam rem, ut quæque est, in animum inducas pati.
Si cætera sunt ità ut tu vis, itáque ut esse ego illam existimo,
Mi gnate, da veniam hanc mihi, reduc illam. PA. væ misero mihi!

SO. Et mihi quidem: nam hæc res non minùs me malè habet, quàm te, gnate mi.

ACTUS IV. SCENA III.

LACHES, SOSTRATA, PAMPHILUS.

LA. QUem cum isthoc sermonem habueris, procul hinc stans accepi, uxor:
Isthuc est sapere, qui, ubicunque opus sit, animum possis flectere,
Quod faciundum fortasse sit póst, idem hoc nunc si feceris.
SO. Fors pol fuat. LA. Abi rus ergò hinc: ibi ego te, & tu me feres.
SO. Spero, ecastor. LA. I ergo intró, & compone, quæ tecum simul
Ferantur. dixi. SO. Ità ut jubes, faciam. PA. pater.
LA. Quid vis, Pamphile? PA. hinc abire matrem? minimé. LA. Quid ità isthuc vis?
PA. Quia de uxore incertus sum etiam, quid sim facturus. LA. quid est?
Quid vis nisi reducere? PA. equidem cupio, & vix contineo: sed
Non minuam meum consilium: ex usu quod est, id persequar.
Credo, si non reducam, eà gratiâ concordes magi' fore.
LA. Nescias: verùm tuâ refert nihil, utrum illæ fecerint,
Quando hæc abierit odiosa hæc ætas est adolescentulis:
E medio æquum est excedere: postremó, nos jam fabulæ
Sumu' Pamphile, senex atque anus.
Sed video Phidippum per tempus egredi: accedamus.

ACTUS IV. SCENA IV.

PHIDIPPUS, LACHES, PAMPHILUS.

PH. TIbi quoque æpol sum iratus, Philumena,
Graviter quidem: nam hercle abs te factum est turpiter:
Etsi tibi causa est de hac re; mater te impulit:
Huic verò nulla est. L. opportunè te mihi,
Phidippe, in ipso tempore ostendis. PH. quid est?
PA. Quid respondebo his? aut quo pacto hoc aperiam?
LA. Dic filiæ, rus concessuram hinc Sostratam:
Nè revereatur minùs jam quò redeat domum. PH. ah!
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A Myrrhina hæc sunt meâ uxore exorta omnia.
PA. Mutatio fit. PH. ea nos perturbat Laches.
PA. Dum nè reducam, turbent porrò quàm velint.
PH. Ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,
Affinitatem hanc sanè perpetuam volo:
Sin est, ut aliter tua siet sententia,
Accipias puerum. PA. sensit peperisse: occidi.
LA. Puerum! quem puerum? PH. natus est nobis nepos:
Nam abducta à vobis prægnans fuerat filia,
Neque fuisse prægnantem unquam ante hunc scivi diem.
LA. Bene, ità me dii ament, nuncias; & gaudeo
Natum illum, & tibi illam salvam: sed quid mulieris
Uxorem habes, aut quibus moratam moribus?
Nósne hoc celatos tamdiu! nequeo satìs,
Quàm hoc mihi videtur factum pravé, proloqui.
PH. Non tibi illud factum minùs placet, quàm mihi, Laches.
PA. Etsi jamdudum fuerat ambiguum hoc mihi,

Nunc

Nunc non est, cùm eam consequitur alienus
puer. (est.
LA. Nulla tibi, Pamphile, hîc jam consultatio
PA. Perii. LA. hunc videre sæpe optabamus
diem,
Cùm ex te esset aliquis qui te appellaret patrē;
Evenit: habeo gratiam diis. PA. nullus sum.
LA. Reduc uxorem, ac noli advorsari mihi.
PA. Pater, si ex me illa liberos vellet sibi,
Aut se esse mecum nuptam, satis certò scio,
Non me clam haberet, quæ celâsse intelligo.
Nunc cùm ejus alienum esse à me animum
sentiam,
Nec conventurum inter nos posthac arbitrer,
Quamobrem reducam? LA. mater quod suasit
sua,
Adolescens mulier fecit: mirandúmne id est?
Censen' te posse reperire ullam mulierem,
Quæ careat culpa? an quia non delinquunt viri?
PH. Vosmet videte jam, Lache, & tu Pamphile,
Remissân' opus sit vobis, an reductâ domum:
Uxor quid faciat, in manu non est mea;
Neutra in re vobis difficultas à me erit:
Sed quid faciemus puero? LA. ridiculè rogas.
Quicquid futurum est, huic reddas, suum scilicet,
Ut alamus nostrum. PA. quem ipsa neglexit,
pater,
Ego alam? LA. quid dix'ti? echo! an non alemus,
Pamphile?
Prodemus, quæso, potiùs? quæ hæc amentia est!
Enimvero prorsus jam tacere non queo:
Nam cogis ea, quæ nolo, ut præsente hoc loquar.
Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
Aut, quid sit id, quod sollicitere ad hunc modum?
Primùm hanc ubi dix'ti causam, te propter
tuam
Matrem non posse habere hanc uxorem domi;
Pollicita est ea, se concessuram ex ædibus.
Nunc, postquam ademptam hanc quoque tibi
causam vides;
Puer

Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi si me esse ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum ut adjungas tuum,
Quàm longum spatium amandi amicam tibi dedi! (tuli!
Sumptus, quos fecisti in eam, quàm animo æquo
Egi atque oravi tecum, uxorem ut duceres:
Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo.
Quæ tum, obsecutus mihi, fecisti ut decuerat.
Nunc animum rursum ad meretricem indux'ti tuum:
Cui tu obsecutus, facis huic adeò injuriam.
Nam in eandem vitam te revolutum denuo
Video esse. PA. méne! LA. te ipsum: & facis injuriam,
Cùm fingis falsas causas ad discordiam:
Ut cum illa vivas, testem hanc cùm abs te amoveris: (fuit,
Sensítque adeò uxor: nam ei causa alia quæ
Quamobrem abs te abierit? PH. planè hic divinat: nam id est.
PA. Dabo jusjurandum nihil esse istorum tibi. LA. ah! (cedo.
Reduc uxorem, aut quamobrem non opu' sit,
PA. Non est nunc tempus. LA. puerum accipias; nam is quidem
In culpa non est. pòst de matre videro.
PA. Omnibu' modis miser sum: nec, quid agam, scio:
Tot nunc me rebus miserum concludit pater.
Abibo hinc, præsens quando promoveo parùm.
Nam puerum injussu, credo, non tollet meo,
Præsertim in ea re cùm sit mihi adjutrix socrus.
LA. Fugis? hem! nec quicquam certi respondes mihi?
Num tibi videtur esse apud sese? sine:
Puerum, Phidippe, mihi cedo; ego alam. P. maxumé.
Non mirum fecit uxor, si hoc ægrè tulit:
Amaræ mulieres sunt, non facilè hæc ferunt.
Propterea hæc ira est: nam ipsa narravit mihi:
Id ego præsente hoc tibi nolebam dicere:

Neque ei credebam primò: nunc verò palàm est.
Nam omnino abhorrere animum huic video à nuptiis.
LA. Quid ergò agam, Phidippe? quid das consilî?
PH. Quid agas? meretricem hanc primùm adeundam censeo:
Oremus: accusemus graviùs: denique
Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.
LA. Faciam, ut mones. puer, eho, curre ad Bacchidem hanc
Vicinam nostram: huc evoca verbis meis.
Et te oro porrò, in hac re adjutor sis mihi. PH. ah!
Jamdudum dixi, itidémque nunc dico, Laches;
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si ullo modo est ut possit, quod spero, fore.
Sed vísne adesse me unà, dum istam convenis?
LA. Immo verò abi: aliquam puero nutricem para.

ACTUS V. SCENA I.

BACCHIS, LACHES.

B. NOn hoc de nihilo est, quod Laches me nunc conventam esse expetit:
Nec pol me multùm fallit, quin, quod suspicor, sit quod velit.
LA. Videndum est, ne minù' propter iram hanc impetrem, quàm possiem,
Aut nè quid faciam plus, quod pòst me minù' fecisse satiu' sit.
Aggrediar. Bacchis salve. B. Salve Laches.
L. Credo ædepol te nonnihil mirari, Bacchis,
Quid sit, quapropter te huc foras puerum evocare jussi.
BA. Ego pol quoque etiam timida sum, cùm venit in mentem, quæ sim,
Nè nomen mihi quæsti obstet: nam mores facilè tutor.
LA. Si vera dicis, nihil tibi pericli est à me, mulier: nam

Jam ætate eâ sum, ut non siet peccato mihi ignosci æquum:
Quò magis omnes res cautiùs, nè temerè faciam, accuro:
Nam si facis, facturáve es, bonas quod par est facere:
Inscitum offerre injuriam tibi me immerenti, iniquum est.
BA. Est magna ecastor gratia de hac re quam tibi habeam: nam qui
Post factam injuriam se expurget, mihi parùm prosit. sed,
Quid isthuc est? LA. meum receptas filium ad te Pamphilum. BA. ah!
L. Sine dicam. uxorem hanc priùs quàm duxit, vostrum amorem pertuli.
Mane: nondum etiam dixi id, quod volui: nunc hic uxorem habet.
Quære alium firmiorem tibi, dum consulendi tempus est,
Nam neque ille hoc animo erit ætatem, neque pol eadem istâ ætate tu.
BA. Quis id sit? L. socrus. B. mene? L. teipsam: & filiam abduxit suam,
Puerúmque ob eam rem clàm voluit, natus qui est, extinguere.
BA. Aliud si scirem, quî firmare meam apud vos possem fidem,
Sanctius quàm jusjurandum, id pollicerer tibi, Laches;
Me segregatum habuisse, uxorem ut duxit, à me Pamphilum.
LA. Lepida es. sed scin', quid volo potiùs sodes facias? BA. quid vis? cedo.
LA. Eas ad mulieres huc intrò, atque isthuc jusjurandum idem
Polliceare illis: exple animum iis, tēque hoc crimine expedi.
BA. Faciam quod pol, si esset alia ex hoc quæstu, haud faceret, scio,
Ut de tali causa nuptæ mulieri se ostenderet:
Sed nolo falsâ famâ esse gnatum suspectum tuum,
Nec leviorem vobis, quibus est minimè æquum, videri or Immeritò:

Immeritó: nam meritus de me eſt, quod queam, illi ut commodem.

LA. Facilem benevolúmque lingua tua jam tibi me reddidit:

Nam non ſunt ſolæ arbitratæ hæ: ego quoque hoc etiam credidi.

Nunc cùm ego te eſſe præter noſtram opinionem comperi,

Fac eadem ut ſis portò: noſtrâ utere amicitiâ, ut voles.

Aliter ſi facias: ſed reprimam me, nè ægrè quicquam ex me audias.

Verùm te hoc moneo unum, qualis ſim amicus aut quid poſsiem,

Potiùs quàm inimicus, peric'lum facias. BA. faciam ſedulò.

ACTUS V. SCENA II.

PHIDIPPUS, LACHES, BACCHIS.

PH. NIhil apud me tibi deſieri patiar, quin quod opu' ſit,

Benignè præbeatur.

Sed cùm tu ſatura atque ebria eris, puer ut ſatur ſit, facito.

LA. Noſter ſocer, video, venit: puero nutricem adducit.

Phidippe, Bacchis dejerat perſanctè. PH. hæccine ea eſt? LA. hæc eſt.

PH. Nec pol iſtæ metuunt deos, neque has reſpicere deos opinor.

BA. Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me exquire;

Licet. hæc res hic agitur: me facere Pamphilo, ut uxor redeat,

Oportet: quod ſi perficio, non pœnitet me famæ,

Solam feciſſe id, quod aliæ meretrices facere fugitant.

LA. Phidippe, noſtras mulieres ſuſpectas falſò nobis

In re ipſa invenimus: porrò hanc nunc experiamur. nam ſi

Com-

Comperecit falso crimini tua se uxor credidisse,
Missam iram faciet: sin autem est ob eam rem iratus gnatus,
Quod peperit uxor clàm, id leve est: citò ab eo hæc ira abscedet.
Profectò in hac re nihil mali est, quod sit dissidio dignum.
PH. Velim quidem hercle. LA. exquire: adest: quod satî' sit, faciet ipsa.
PH. Quid isthæc mihi narras? an quia non tute audîsti dudum,
De hac re animus meus ut sit, Laches? illis modò exple animum.
LA. Quæso æpol, Bacchis, quod mihi es pollicita tute, ut serves.
BA. Ob eam rem vis ergò intrò eam? LA. I, atq; exple animum his, ut credant.
BA. Eo: etsi scio pol his fore meum conspectum invisum hodie:
Nam nupta meretrici hostis est, à viro ubi segregata est.
LA. At hæ amicæ erunt, ubi, quamobrem adveneris, rescifcent. PH. atqui
Easdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognôrint:
Nam illas errore, & te simul suspicione exolves.
BA. Perii: pudet Philumenæ: me sequimini intrò huc ambæ.
LA. Quid mî est quod malim, quàm quod huic intelligo evenire,
Ut gratiam ineat sine suo dispendio, & mihi unà prosit?
Nam si est, ut hæc nunc Pamphilum verè ab se segregârit,
Scit sibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & gloriam esse;
Referétque gratiam ei, unâque operà nos sibi amicos junget.

ACTUS V. SCENA III.

PARMENO, BACCHIS.

PA. Æ Depol næ esse meam herus operam deputat parvi pretî,

Qui ob rem nullam misit, frustra ubi totum desedi diem,
Myconium hospitem dum expecto in arce Callidemidem.
Itaque ineptus hodie dum illic sedeo, ut quisq; venerat,
Accedebam: Adolescens, dic dum quæso, Túne es Myconius?
Non sum. At Callidemides? Non. Hospitem ecquem Pamphilum
Hîc habes? Omnes negabant: neque enim quenquam esse arbitror.
Denique hercle jam pudebat: abii. Sed, quid Bacchidem
Ab nostro affine exeuntem video? quid huic hîc est rei?
BA. Parmeno, opportunè te offers, properè curre ad Pamphilum.
PA. Quid eó? BA. dic me orare, ut veniat, PA. ad te? BA. immo ad Philumenã.
PA. Quid rei est? BA. tuâ quod nil refert, percontari desinas.
PA. Nil aliud dicam? BA. etiam: cognôsse annulum illum Myrrhinam
Gnatæ suæ fuisse, quem olim mî ipsus dederat. PA. scio.
Tantúmne est? BA. tantum: aderit continuó, hoc ubi ex te audiverit.
Sed cessas! PA. minimè equidem; nam hodie mihi potestas haud data est,
Ità cursando atque ambulando totum hunc contrivi diem.
BA. Quantam obtuli adventu meo lætitiam Pamphilo hodie!
Quot commodas res attuli! quot autem ademi curas!
Gnatum ei restituo, qui penè harum ipsiúsque operâ periit:
Uxorem, quam nunquam est ratus posthac se habiturum, reddo:
Quâ re suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exolvi:
Hic adeò his rebus annulus fuit initium inveniundis.
Nam memini, abhinc menses decem ferè ad me nocte primâ

Con-

Confugere anhelantem domum, sine comite, vini plenum,
Cum hoc annulo: extimui illico: mi Pamphile, inquam, amabò,
Quid exanimatus es, obsecro? aut unde annulum istum nactus?
Dic mi. Ille alias res agere, se simulare. Postquam id video,
Nescio quid suspicarier: magis cœpi instare, ut dicat.
Homo se fatetur vi in via nescio quam compressisse:
Dicitque sese illi annulum, dum luctat, detraxisse:
Eum hæc cognovit Myrrhina in digito modò me habentem:
Rogat unde sit: narro omnia hæc: indè est cognitio facta,
Philumenam compressam esse ab eo, & filium indè hunc natum.
Hæc tot propter me gaudia illi contigisse lætor:
Etsi hoc meretrices aliæ nolunt: neque enim est in rem nostram,
Ut quisquam amator nuptiis lætetur. verùm ecastor
Nunquam animum quæsti gratiâ ad malas adducam partes.
Ego, dum illo licitum est, usa sum benigno & lepido, & comi.
Incommodè mihi nuptiis evênit: factũ fateor:
At pol me fecisse arbitror, nè id meritò mihi eveniret.
MULTA ex quo fuerint commoda, ejus incommoda æquum est ferre.

ACTUS V. SCENA IV.

PAMPHILUS, PARMENO, BACCHIS.

PAM. Vide, mi Parmeno, etiam sodes, ut mi hæc certa & clara attuleris,
Nè me in breve hoc conjicias tempus, gaudio hoc falso frui.

PAR. Visum est. PAM. certóne? PAR. certè.
PAM. Deus sum, si hoc ità est.
PAR. verum reperies.
PAM. Mane dum, sodes: timeo ne aliud esse credam, atque aliud nuncies.
PAR. Maneo. PAM. sic te dixisse opinor, invenisse Myrrhinam,
Suum annulum habere Bacchidem. PAR. factum. PAM. eum quem ego olim ei dedi?
Eáque hoc te nunciare mihi jussit? itáne factum? PAR. itá, inquam.
PAM. Quis me est fortunatior, venustatísque adeò plenior! Egóne te
Pro hoc nuncio quid donem? quid? quid? nescio.
PAR. at ego scio. PAM. quid?
PAR. Nihil enim: nam neque in nuncio, neque in me ipso boni quid sit, scio.
PAM. Egóne, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,
Sinam sine munere à me abire? ah! nimium me ingratum putas.
Sed Bacchidem eccam video stare ante ostium:
Me expectat, credo, adibo. BA. Salve, Pamphile.
PAM. O Bacchis, ô mea Bacchis, servatrix mea!
BA. Bene factum, & volupe est. PAM. factis ut credam facis:
Antiquámque adeò tuam venustatem obtines,
Ut voluptati obitus, sermo, adventus tuus, quocunque adveneris,
Semper siet. BA. at tu ecastor morem antiquum, atque ingenium obtines,
Ut unus omnium homo te vivat nunquam quisquam blandior.
PAM. Ha, ha, hæ, tún' mihi isthuc! BA. rectè amâsti, Pamphile, uxorem tuam;
Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod nôssem, videram:
Perliberalis visa est. PAM. dic verum. BA. ità me dii ament, Pamphile.
PAM. Dic mihi, harum rerum nunquid dix'ti jam patri? BA. nil. PAM. neque opus est
Adeò mutito: placet hoc non fieri itidem, ut in comœdiis,

Omnia

Omnia ubi omnes resciscunt. hi, quos par fuerat resciscere,
Sciunt; quos non autem scire æquum est, neque resciscunt, neque scient.
BA. Immo etiam, hoc qui occultari posse faciliùs credas, dabo:
Myrrhina ità Phidippo dixit, jurijurando se meo
Fidem habuisse, & propterea te sibi purgatum. PAM. est optumé:
Speróque rem hanc esse eventuram nobis ex sententia.
PAR. Here, licétne me scire ex te, hodie quid sit quod feci boni?
Aut quid isthuc sit, quod vos agitis? PAM. non. PAR. suspicor tamen.
Egóne ab Orco hunc mortuum! quo pacto! PAM. nescis, Parmeno,
Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta ærumna extraxeris.
PAR. Immo verò scio, neq; hoc imprudens feci. PAM. ego isthuc satì' scio. PAR. an
Temerè quicquam Parmenonem prætereat, quod factu usu' sit?
PAM. Sequere me intrò, Parmeno. PAR. sequor. Equidem plus hodie boni
Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem unquam. PLAUDITE.

P. TERENTII

PHORMIO.

ACTA LUDIS ROMANIS, L. POSTHUMIO ALBINO, ET L. CORNELIO MERULA, ÆDIL. CUR. EGERE L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILLUS PRÆNESTINUS. MODOS FECIT FLAC. CLAUDII F. TIBIIS IMPARIBUS. TOTA GRÆCA APOLLODORU EPIDICAZOMENOS. FACTA IIII. C. FANNIO, ET M. VALERIO COSS.

Personæ.

PROLOGUS.
PHORMIO parasitus.
DEMIPHO senex.
ANTIPHO adolescens.
GETA servus.
DORIO leno.
CHREMES senex.
PHÆDRIA adolescens.
DAVUS servus.
SOPHRONA nutrix.
NAUSISTRATA matrona.
HEGIO advocatus.
CRATINUS advocatus.
CRITO advocatus.

Personæ mutæ.

DORCIUM ancilla.
PHANIUM adolescentula.

Phor-

Phormionis Argumentum,

C. SULPITIO APOLLINARI autore.

CHremetis frater aberat peregrè Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clàm habebat Lemni uxorem, & filiam.
Athenis aliam conjugem, & amantem unicè
Gnatum fidicinam. Mater è Lemno advenit
Athenas: moritur. Virgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat. Ibi eam visam Antipho
Cùm amaret, operâ parasiti uxorem accipit.
Pater, & Chremes reversi fremere: dein minas
Triginta dant parasito, ut illam conjugem
Haberet ipse: argento hoc emitur fidicina.
Uxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

PROLOGUS.

POstquam poëta vetus poëtam non potest
Retrahere à studio, & transdere hominem in otium,
Maledictis deterrere, nè scribat, parat:
Qui ità dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui esse oratione & scripturâ levi.
Quia nusquam insanum scripsit adolescentulum
Cervam videre, fugere, & sectari canes,
Et eam plorare, orare ut subveniat sibi.
Quòd si intelligeret, olim cùm stetit nova,
Actoris operâ magi' stetisse, quàm suâ:
Minùs multò audacter, quàm lædit, læderet;
Et magi' placerent, quas fecisset fabulas.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,
Vetu' si poëta non lacessisset prior,
Nullum invenire prologum potuisset novus
Quem diceret, nisi haberet cui malediceret:
Is sibi responsum hoc habeat; in mediꝰ omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.

Ille ad famem hunc ab studio studuit re'icere:
Hic respondere voluit, non lacessere.
Benedictis si certâsset, audîsset bene:
Quod ab illo allatum est, sibi id esse relatum putet.
De illo jam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cùm ipse de se finem non facit.
Nunc quid velim animum attendite. apporto novam
EPIDIcazomenon quam vocant comœdiam
Græci, Latini PHORmionem nominant,
Quia primas partes qui aget, is erit Phormio
Parasitus, per quem res agetur maxume.
Voluntas vestra si ad poëtam accesserit,
Date operam, adeste æquo animo per silentium,
Nè simili utamur fortunâ, atque usi sumus,
Cùm per tumultum noster grex motus loco est:
Quem actoris virtus nobis restituit locum,
Bonitásque vostra adjutans, atque æquanimitas.

ACTUS I. SCENA I.

DAVUS.

AMicus summus meus & popularis Geta
Herì ad me vênit: erat ei de ratiuncula
Jam pridem apud me relliquum pauxillulum
Nummorum: id ut conficerem. confeci: affero.
Nam herilem filium ejus duxisse audio
Uxorem: ei, credo, munus hoc corraditur.
QUAM iniquè comparatum est, hi qui minus habent,
Ut semper aliquid addant divitioribus!
Quod ille unciatim vix de menso de suo.
Suum defraudans genium, comparsit miser,
Id illa universum abripiet, haud existumans
Quanto labore partum: porrò autem Geta
Ferietur alio munere, ubi hera pepererit:
Porrò alio autem, ubi erit puero natalis dies:
Ubi initiabunt: omne hoc mater auferet;
Puer causa erit mittundi. Sed videon' Getam?

ACTUS I. SCENA II.

GETA, DAVUS.

G. SI quis me quæret rufus. DA. præstò est, desine. GE. Oh!
At ego obviàm conabar tibi, Dave. D. accipe, hem
Lectum est, conveniet numerus, quantum debui.
G. Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.
D. Præsertim ut nunc sunt mores: adeò res redit,
SI QUIS quid reddit, magna habenda est gratia.
Sed quid tu es tristis? G. egóne! nescis quo in metu, &
Quanto in peric'lo sim. DA. quid isthuc est? G. scies,
Modò ut tacere possis. D. abi sis insciens:
Cujus tu fidem in pecunia perspexeris,
Verere ei verba credere! ubi quid mihi lucri est
Te fallere? G. ergò ausculta. D. hanc operam tibi dico.
G. Senis nostri, Dave, fratrem majorem Chremem
Nôstín'? D. quídni? G. quid? ejus gnatum Phædriam?
D. Tanquam te. G. evenit senibus ambobus simul,
Iter illi in Lemnum ut esset, nostro in Ciliciam
Ad hospitem antiquum: is senem per epistolas
Pellexit, modò non montes auri pollicens.
Sic est ingenium. D. oh! regem me esse oportuit.
G. Abeuntes ambo hinc tum senes me filiis
Relinquunt quasi magistrum. D. ô Geta, provinciam
Cepisti duram. G. mî usu venit, hoc scio.
Memini relinqui me deo irato meo.
Cœpi advorsari primò: quid verbis opu'st?
Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.
D. Venere in mentem isthæc mihi: namque INSCITIA est,

Advorsum stimulum calces. G. cœpi his omnia
Facere, obsequi quæ vellent. D. SCIsti uti foro.
G. Noster mali nil quicquam primò: hic Phædria
Continuò quandam nactus est puellulam
Citharistriam; hanc amare cœpit perditè.
Ea serviebat lenoni impurissimo:
Neque quod daretur quicquam: id curârant patres.
Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere,
Sectari, in ludum ducere, & reducere:
Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc discebat ludo, ex advorso illico
Tonstrina erat quædam: hîc solebamus ferè
Plerunque eam opperiri, dum indè iret domum.
Interea dum sedemus illî, intervenit
Adolescens quidam lacrumans: nos mirarier:
Rogamus quid sit: Nunquam æquè (inquit) ac modò
Paupertas mihi onus visum est & miserum, & grave.
Modò quandam vidi virginem hîc viciniæ
Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
Ea sita erat ex adverso: neque illi benevolens,
Neque notus, neque cognatus, extra unam aniculam,
Quisquam aderat, qui adjutaret funus. misertum est.
Virgo ipsa facie egregiâ. quid verbis opu'st?
Commorat omnes nos: ibi continuò Antipho,
Voltisne eamus visere? alius, Censeo;
Eamus, duc nos sodes. Imus, venimus,
Videmus: virgo pulchra; & quò magi' diceres,
Nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem:
Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:
Lacrumæ, vestitus turpis, ut, ni vis boni
In ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
Satis scita, inquit: noster verò. D. jam scio:
Amare cœpit. G. scin' quàm: quò evadat vide:
Postridie ad anum rectà pergit: obsecrat,
Ut sibi ejus faciat copiam, illa enim se negat:
Neque eum æquum ait facere: illam civem esse Attigam,

Bonam, bonis prognatam: si uxorem velit,
Lege id licere facere: sin aliter, negat.
Noster, quid ageret, nescire: & illam ducere
Cupiebat, & metuebat absentem patrem.
D. Non si rediisset pater ei veniam daret?
G. Ille indotatam virginem atque ignobilem
Daret illi? nunquam faceret. D. quid fit deniq;
G. Quid fiat! est parasitus quidam Phormio,
Homo confidens. qui (illum dii omnes perduint)
D. Quid is fecit? G. hoc consilium, quod dicam, dedit.
Lex est, ut orbæ, qui sint genere proximi,
Iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex jubet,
Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam:
Paternum amicum me assimulabo virginis.
Ad judices veniemus: qui fuerit pater,
Quæ mater, quî cognata tibi sit, omnia hæc
Confingam: quod erit mihi bonum, atque commodum.
Cùm tu horum nihil refelles, vincam scilicet.
Pater aderit: mihi paratæ lites. quid mea?
Illa quidem nostra erit. D. Jocularem audaciam!
G. Persuasum est homini: factum est: ventum est: vincimur:
Duxit. D. quid narras! G. hoc quod audis. D. ô Geta,
Quid te futurum est? G. nescio hercle: unum hoc scio:
QUOD sors feret, feremus æquo animo. D. placet:
Hem isthuc viri est officium. G. in me omnis spes mihi est.
D. Laudo. G. ad precatorem abeam, credo, qui mihi
Sic oret: Nunc omitte, quæso, hunc: cæterùm
Posthac si quicquam, nihil precor: tantummodo
Non addat, Ubi ego hinc abiero, vel occidito.
D. Quid pædagogus ille, qui citharistriam?
Quid rei gerit? G. sic tenuiter. D. non multum habet
Quod det fortasse. G. immo nihil nisi spem meram.
D. Pater ejus rediit, an non? G. nondum. D. quid? senem

Quoad expectaris vostrum? G. non certum scio:
Sed epistolam ab eo allatam esse audivi modò, &
Ad portitores esse delatam: hanc petam.
D. Nunquid, Geta, aliud me vis? G. ut bene sit tibi.
Puer heus, nemón' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ACTUS I. SCENA III.

ANTIPHO, PHÆDRIA.

AN. Adeón' rem rediisse, ut, qui mihi consultum esse optumè velit,
Phædria, patrem extimescam, ubi in mentem ejus adventi venit?
Quòd ni fuissem incogitans, ità eum expectarem, ut par fuit.
P. Quid isthuc est? A. rogitas, qui tam audacis facinoris mihi conscius
Sis? quod utinam nè Phormioni id suadere in mentem incidisset,
Neu mè cupidum eò impulisset, quod mihi principium est mali!
Non potitus essem: fuisset tum illos mihi ægrè aliquot dies:
At non quotidiana cura hæc angeret animum. P. audio.
A. Dum expecto quàm mox veniat, qui adimat hanc mihi consuetudinem.
P. Aliis, quia deest quod amant, ægrè est; tibi, quia superest, dolet.
Amore abundas Antipho,
Nam tua quidem hercle certè vita hæc expetenda optandaque est:
Ità me dì bene ament; ut mì liceat tam diu, quod amo, frui,
Jam depacisci morte cupio. tu conjicito cætera,
Quid ego ex hac inopia nunc capiam, & quid tu ex isthac copia:
Ut nè addam, quòd sine sumptu, ingenuam, liberalem nactus es.
Quòd habes, ità ut voluisti, uxorem, sine mala fama. palàm
Beatus, nì unum desit, animus qui modestè isthæc ferat.
Quòd

Quòd si tibi res sit cum eo lenone, quôcum mihi est, tum sentias.
ITA PLERIque ingenio sumus omnes: nostri nosmet pœnitet.
A. At tu mihi contrà nunc vidère fortunatus, Phædria,
Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid velis
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,
Ut neque mì ejus sit amittendi nec retinendi copia.
Sed hoc quid est? videón' ego advenire huc currentem Getam?
Is ipsus est. timeo miser, quam nunc mihi hic rem nunciet.

ACTUS I. SCENA IV.

GETA, ANTIPHO, PHÆDRIA.

G. NUllu' es, Geta, nisi jam aliquod tibi consilium celere repereris:
Ità subitò nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quæ neque utì devitem scio, neque quo modo me indè extraham:
Nam non potest celari nostra diutius jam audacia:
Quæ si non astu providentur, me aut herum pessundabunt.
A. Quidnam ille commotus venit? G. tum, temporis punctum mihi
Ad hanc rem est: herus adest. A. quid isthuc est mali?
G. Quod cùm audierit, quod ejus remedium inveniam iracundiæ?
Loquárne? incendam? taceam? instigem? purgem me? LATEREM lavem.
Eheu me miserum! cùm mihi paveo, tum Antipho me excruciat animi:
Ejus me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet: nam absque eo
Esset, rectè ego mihi vidissem, & senis essem ultus iracundiam:
Aliquid

Aliquid convasâssem, atque hinc me conjicerem protinam in pedes.
A. Quam hic fugam, aut furtum parat?
G. Sed ubi Antiphonem reperiam? aut quâ quærere insistam viâ?
PH.. Te nominat. AN. nescio quod magnum hoc nuncio expecto malum.
PA. Ah! sanû'ne es?
GE. Domum ire pergam: ibi plurimùm est. PH. revocemus hominem. AN. ita illico. GE. hem!
Satìs pro imperio, quisquis es. AN. Geta. GE. ipse est, quem volui obviám.
AN. Cedo, quid portas, obsecro? atque id, si potes, verbo expedi.
GE. Faciam. AN. eloquere. GE. modò apud portum. AN. meúmne? GE. intellex'ti. AN. occidi. PH. hem!
AN. Quid agam? PH. quid ais? GE. huju' patrem vidisse me, patruum tuum.
AN. Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inveniam miser?
Quòd si eò meæ fortunæ redeunt, Phanium, abs te ut distrahar:
Nulla est mihi vita expetenda. GE. ergò isthæc cùm ità sint, Antipho,
Tantò magi' te advigilare æquum est. FORtes fortuna adjuvat.
AN. Non sum apud me. GE. atqui opus est nunc, cùm maxumé, ut sis Antipho:
Nam si senserit te timidum pater esse, arbitrabitur
Commeruisse culpam. PH. hoc verum est. AN. non possum immutarier.
GE. Quid si aliquid gravius tibi nunc faciundum foret?
AN. Cùm hoc non possum, illud minù' possem, GE. hoc nihil est, Phædria: ilicet,
Quid conterimus operam frustra? quin abeo? PH. & quidem ego. AN. obsecro,
Quid si assimulabo? satin' est? GE. garris. AN. voltum contemplamini. hem!
Satin' sic est? GE. non. AN. quid si sic? GE. propemodum. AN. quid si sic? GE. sat est:
Hem!

Hem! isthuc serva, & verbum verbo, par pari
ut respondeas,
Nè suis te iratus sævis dictis protelet. AN. scio.
GE. Vi coactum te esse invitum, lege, judicio:
tenes?
Sed quis hic est senex, quem video in ultima
platea? AN. ipsus est.
Non possum adesse. GE. ah! quid agis? quo
abis, Antipho? mane,
Mane inquam. AN. egomet me novi, & pec-
catum meum:
Vobis commendo Phanium & vitam meam.
PH. Geta, quid nunc fiet? GE. tu jam lites
audies:
Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed quod modò hîc nos Antiphonem monui-
mus,
Id nosmet ipsos facere oportet, Phædria.
PH. Aufer mihi Oportet. quin tu, quid faciam,
impera.
GE. Meministín' olim ut fuerit vostra oratio
In re incipiunda ad defendendam noxiam?
Justam illam causam, facilem, vincibilem, optu-
mam.
PH. Memini. GE. hem! nunc ipsâ est opus, aut,
si quid potest,
Meliore, & callidiore. PH. fiet sedulò.
GE. Nunc prior adito tu: ego in insidiis hîc
ero
Succenturiatus, si quid deficies. PH. agé.

ACTUS I. SCENA V.

DEMIPHO, GETA, PHÆDRIA.

DE. ITáne tandem, uxorem duxit Antipho
injussu meo!
Nec meum imperium (agé, mitto imperium.)
non simultatem meam
Revereri! saltem non pudere! ô facinus audax!
ô Geta
Monitor! GE. vix tandem. DE. quid mihi
dicent? aut quam causam reperient?
Demiror. GE. atqui repperi jam: aliud cura.
DE. an hoc dicet mihi?

Invitus feci: lex coegit. audio, & fateor. GE. placet.

DE. Verùm scientem, tacitum, causam tradere adversariis,

Etiámne id lex coegit? PH. illud durum. GE. ego expediam: sine.

DE. Incertum est quid agam, quia præter spem, atque incredibile hoc mihi obtigit.

Ità sum irritatus, animum ut nequeam ad cogitandum instituere.

Quamobrem OMNES, cùm secundæ res sunt maxumé, tum maxumè

Meditari secum oportet, quo pacto advorsam ærumnam ferant:

Peric'la, damna, exilia peregrè rediens semper cogitet,

Aut filî peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiæ;

Communia esse hæc, fieri posse. ut nè quid animo sit novum:

Quicquid præter spem eveniat, omne id deputare esse in lucro.

GE. O Phædria, incredibile est, quantò herum anteeo sapientiâ.

Meditata mihi sunt omnia mea incommoda: herus si redierit,

Molendum usquè in pistrino: vapulandum: habendæ compedes:

Opus ruri faciendum: horum nil quicquam accidit animo novum,

Quicquid præter spem eveniet, omne id deputabo esse in lucro

Sed quid hominem cessas adire, & blandè in principio alloqui?

DE. Mei fratris video filium ire mihi obviám.

PH. Mi patrue, salve. DE. salve: sed ubi est Antipho?

PH. Salvum venire. DE. credo: hoc responde mihi.

PH. Valet: hîc est: sed satin' omnia ex sententia?

DE. Vellem quidem. PH. quid isthuc? DE. rogitas, Phædria!

Bonas me absente hîc confecistis nuptias.

PH. Ehe

PH. Eho! an id succenses nunc illi? GE. artificem probum!
DE. Egóne illi non succenseam! ipsum gestio
Dari mî in conspectum, nunc suâ culpâ ut sciat
Lenem patrem illum factum me esse acerrimum.
PH. Atqui nil fecit, patrue, quod succenseas.
DE. Ecce autem SIMILIA omnia; omnes congruunt:
Unum cognôris, omnes nôris. PH. haud ità est.
DE. Hic in noxa est, ille ad defendendam causam adest.
Cùm ille est, hic præstò est: tradunt operas mutuas.
GE. Probè eorum facta imprudens depinxit senex.
DE. Nam nî hæc ità essent, cum illo haud stares, Phædria.
PH. Si est, patrue, culpam ut Antipho in se admiserit,
Ex qua re minus rei foret, aut famæ temperans;
Non causam dico, quin, quod meritus sit, ferat:
Sed si quis fortè malitiâ fretus suâ,
Insidias nostræ fecit adolescentiæ,
Ac vicit; nostrán' culpa ea est, an judicum,
Qui sæpe propter invidiam adimunt diviti,
Aut propter misericordiam addunt pauperi?
GE. Nî nôssem causam, crederem vera hunc loqui.
DE. An quisquam judex est, qui possit noscere
Tua justa, ubi tute verbum non respondeas,
Ità ut ille fecit? PH. functus adolescentuli est
Officium liberalis: postquam ad judices
Ventum est, non potuit cogitata proloqui:
Ità eum tum timidum ibi obstupefecit pudor.
GE. Laudo hunc: sed cesso adire quamprimum senem!
Here, salve: salvum te advenisse gaudeo. DE. oh!
Bone custos, salve, columen verò familiæ,
Cui commendavi filium hinc abiens meum,
GE. Jamdudum te omnes nos accusare audio
Immeritó, & me horum omnium immeritissimó.

Nam

Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
Servum hominem causam orare leges non sinunt:
Neque testimonii dictio est. DE. mitto omnia: adde
Isthuc: Imprudens timuit adolescens: sino:
Tu servus: verùm, si cognata est maxumé,
Non fuit necesse habere: sed, id quod lex jubet,
Dotem daretis; quæreret alium virum.
Quâ ratione inopem potiùs ducebat domum?
GE. Non ratio, verùm argentum deerat. DE. sumeret
Alicunde. GE. alicunde! Nihil est dictu facilius.
DE. Postremò, si nullo alio pacto, fœnore.
GE. Hui! dix'ti pulchré, siquidem quisquam crederet
Te vivo. D. non, non sic futurum est. non potest.
Egóne illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?
Nil suave meritum est. hominem commonstrarier
Mî istum volo, aut, ubi habitet, demonstrarier.
GE. Nempe Phormionem. DE. istum patronum mulieris.
GE. Jam, faxo, hîc aderit. DE. Antipho ubi nunc est? PH. forís.
DE. Abi Phædria, eum require, atque adduce huc. PH. eo
Rectâ viâ quidem illúc. GE. nempe ad Pamphilam.
DE. At ego deos penates hinc salutatum domum
Divortar: indè ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos advocabo, ad hanc rem qui adsient,
Ut nè imparatus sim, cùm adveniat Phormio.

ACTUS II. SCENA I.

PHORMIO, GETA.

PH. ITáne patris ais conspectum veritum hinc abiisse? GE. admodum.

PH. Phanium

PH. Phaniam relictam solam! GE. sic. PH. & iratum senem!
GE. Oppidò. PH. ad te summa solum, Phormio, rerum redit:
TUTE hoc intrîsti; tibi omne est exedendum: accingere.
GE. obsecro te. PH. si rogitabit. GE. in te spes est. PH. eccere.
Quid si reddet? GE. tu impulisti. PH. sic opinor. GE. subveni.
PH. Cedo senem: jam instructa sunt mihi in corde consilia omnia.
GE. Quid ages? PH. quid vis, nisi utì maneat Phanium, atque ex crimine hoc
Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram derivem senis?
GE. O vir fortis atque amicus! verùm hoc sæpe, Phormio,
Vereor, nè isthæc fortitudo in nervum erumpat denique. PH. ah'
Non ità est: FACTUM est peric'lum: jam PEDUM visa est via.
Quot me censes homines jam deverberâsse usque ad necem
Hospites? tum cives? quò magi' novi, tantò sæpius.
Cedo dum, en unquam injuriarum audîsti mî scriptam dicam?
GE. Quid isthuc? PH. quia NON rete accipitri tenditur neque milvio,
Qui malè faciunt nobis; illis, qui nil faciunt, tenditur:
Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur.
Aliis aliunde est peric'lum, undè aliquid abradi potest;
Mihi sciunt nihil esse. dices, Ducent damnatum domum.
Alere nolunt hominem edacem; & sapiunt meâ sententiâ,
Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere.
GE. Non potest satì' pro merito ab illo tibi referri gratia.
PH. Immo enim nemo satì' pro merito gratiam regi refert.

Tene asymbolum venire, unctum, atque lautum à balneis,
Otiosum ab animo, cùm ille & curâ, & sumptu absumitur,
Dum tibi sit quod placeat? ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas: cœna dubia apponitur?
GE. Quid isthuc verbi est? PH. ubi tu dubites, quid sumas potissimùm.
Hæc, cùm rationem ineas, quàm sint suavia, & quàm cara sint;
Ea qui præbet, non tu hunc habeas planè præsentem deum?
GE. Senex adest: vide quid agas: prima coitio est acerrima:
Si eam sustinueris, post illa jam, ut lubet, ludas licet.

ACTUS II. SCENA II.

DEMIPHO, GETA, PHORMIO.

DE. En unquam cuiquam contumeliosiùs Audîstis factam injuriam, quàm hæc est mihi?
Adeste, quæso. GE. iratus est. PH. quin tu hoc age:
Jam ego hunc agitabo, prô deûm immortalium!
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho!
Hanc Demipho negat esse cognatam! GE. negat.
PH. Neque ejus patrem se scire, qui fuerit! G. negat.
DE. Ipsum esse opinor, de quo agebam. sequimini.
PH. Nec Stilphonem ipsum scire qui fuerit! GE. negat.
P. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens.
Negligitur ipsa: VIDE, avaritia quid facit!
GE. Si herum insimulabis avaritiæ, malè audies.

DE. O audaciam! etiamne ultro accusatum advenit?
PH. Nam jam adolescenti nihil est quod succenseam,
Si illum minùs nôrat: quippe homo jam grandior,
Pauper, cui in opere vita erat, ruri ferè
Se continebat: ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat: sæpe interea mihi senex
Narrabat, se hunc negligere cognatum suum:
At quem virum! quem ego viderim in vita optumum.
GE. Videas te, atque illum, ut narras. PH. abi in malam crucem:
Nam ni ità eum existumâssem, nunquam tam graves
Ob hanc inimicitias caperem in nostram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.
GE. Pergín' hero absenti malè loqui, impurissime!
PH. Dignum autem hoc illo est. GE. aín' tandem, carcer! DE. Geta.
GE. Bonorum extortor, legum contortor. DE. Geta.
PH. Responde. GE. quis homo est? ehem! DE. tace. GE. absenti tibi
Te indignas, seque dignas contumelias
Nunquam cessavit dicere hodie. DE. ohe! desine.
Adolescens, primum abs te hoc bonâ veniâ peto.
Si tibi placere potis est, mihi ut respondeas:
Quem amicum tuum ais fuisse istum, explana mihi,
Et quî cognatum me sibi esse diceret.
PH. Proinde expiscare, quasi non nôsses. DE. nossem! PH. ità.
D. Ego me nego: tu qui ais, redige ad memoriam.
PH. Eho! tu sobrinum tuum non nôras! DE. enecas:
Dic nomen. PH. nomen! maxumè. DE. quid nunc taces?
PH. Perii hercle, nomen perdidi. DE. hem, quid ais! PH. Geta,

Si meministi id quod olim dictum est, subjice: hem,
Non dico: quasi non nôris, tentatum advenis.
DE. Egón' autem tento! GE. Stilpho. PH. atque adeò quid meâ?
Stilpho est. DE. quem dixti? PH. Stilphonem, inquam, noveras?
DE. Neque ego illum nôram, neque mihi cognatus fuit
Quisquam isto nomine. PH. itáne! non te horum pudet!
At si talentûm rem reliquisset decem.
DE. Dii tibi malefaciant. PH. primus esses memoriter
Progeniem vostram usquè ab avo atque atavo proferens.
DE. Ità ut dicis. ego tum si advenissem, quî mihi
Cognata ea esset dicerem: itidem tu face:
Cedo, quî est cognata? GE. heus noster, rectè: heus tu cave.
PH. Dilucidè expedivi, quibus me oportuit
Judicibus: tum, id si falsum fuerat, filius
Cur non refellit? DE. filium narras mihi,
Cujus de stultitia dici, ut dignum est, non po- (test!
PH. At tu, qui sapiens es, magistratus adi,
Judicium de eadem causa iterum ut reddant tibi:
Quandoquidem solus regnas & soli licet
Hic de eadem causa bis judicium adipiscier.
DE. Etsi facta mihi injuria est, veruntamen
Potiùs quàm lites secter, aut quàm te audiam,
Itidem ut cognata si sit, id quod lex jubet
Dotem dare; abduce hanc, minas quinque accipe.
PH. ha, ha, hæ, homo suavis! DE. quid est? num iniquum postulo?
An nè hoc quidem ego adipiscar, quod jus publicum est?
PH. Itáne tandem, quæso, civem ubi abusu' sis,
Mercedem dare lex jubet ei, atque amittere!
Ut nè quid turpe civis in se admitteret (an,
Propter egestatem, proxumo jussa est dari,
Ut cum uno ætatem degeret, quod tu vetas!
DE. Itá, proxumo quidem: at nos unde? aut quamobrem? PH. ohé! Actum,

ACTUM, aiunt, ne agas. DE. non agam? immo haud desinam,
Donec perfecero hoc. PH. ineptis. DE. sine modò.
PH. Postremò, tecum nihil rei nobis, Demipho, est:
Tuus est damnatus gnatus, non tu: nam tua
Præterierat jam ducendi ætas. DE. omnia hæc
Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere:
Aut quidem cum uxore hac ipsum prohibebo domo.
GE. Iratus est. PH. tute idem meliùs feceris.
DE. Itáne es paratus facere me advorsum omnia,
Infelix! PH. metuit hic nos, tametsi sedulò
Dissimulat. G. bene habent tibi principia. PH. quin quod est
Ferendum feras: tuis dignum factis feceris,
Ut amici inter nos simus. DE. egón' tuam expetam
Amicitiam? aut te visum, aut auditum velim?
PH. Si concordabis cum illa, habebis quæ tuam
Senectutem oblectet: respice ætatem tuam.
DE. Te oblectet: tibi habe. PH. minue verò iram. DE. hoc age:
Sati' jam verborum est: nisi tu properas mulierem
Abducere, ego illam ejiciam: dixi, Phormio.
PH. Si tu illam attigeris secùs quàm dignum est liberam,
Dicam impingam tibi grandem: dixi, Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. GE. intelligo.

ACTUS II. SCENA III.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, CRATINUS, CRITO.

DE. QVantâ me curâ & sollicitudine afficit
Gnatus, qui me & se hisce impedivit nuptiis,
Neq; mî in conspectû prodit, ut saltem sciam,
Quid de hac re dicat, quídve sit sententiæ.

Abi

Abi tu, vise redieritne jam, an nondũ, domum.
GE. Eo. DE. videtis quo in loco res hæc siet:
Quid ago? dic, Hegio. HE. ego! Cratinum censeo, (vis?
Si tibi videtur. DE. dic, Cratine. CRA. mene
DE. Te. CRA. ego, quæ in rem tuam sint, ea velim facias: mihi
Sic hoc videtur. quod te absente hîc filius
Egit, restitui in integrum æquum est, & bonum:
Et id impetrabis. dixi. DE. dic nunc, Hegio.
HE. Ego sedulò hunc dixisse credo: verùm ità est,
QUOT homines, tot sententiæ: suus cuique mos.
Mihi non videtur, quod sit factum, legibus
Rescindi posse: & turpe inceptu est. DE. dic, Crito.
CRI. Ego ampliùs deliberandum censeo:
Res magna est. HE. nunquid nos vis? DE. fecistis probé:
Incertior sum multò quàm dudum. GE. negant
Rediisse. DE. frater est expectandus mihi: is
Quod mihi dederit de hac re consilium, id exequar.
Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
GE. At ego Antiphonem quæram, ut quæ acta hîc sint sciat.
Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

ACTUS III. SCENA I.

ANTIPHO, GETA.

AN. ENimvero, Antipho, multimodis cum isthoc animo vituperandus ès:
Itáne te hinc abiisse, & vitam tutandam dedisse aliis tuam!
Alios tuam rem credidisti, quàm tete animadversuros magis!
Nam, ut ut erant alia, illi certè consuleres, quæ nunc tuæ est domi,
Nè quid propter tuam fidem decepta pateretur mali:
Cujus nunc miseræ spes, opésque sunt in te uno omnes sitæ. GE.

GE. Equidem, here, nos jamdudum hîc te absentem incusamus, qui abieris.
AN. Teipsum quærebam. GE. sed eâ causâ nihilò magis defecimus.
AN. Loquere, obsecro: quonam in loco sunt res & fortunæ meæ?
Nunquid patri subolet? GE. nil etiam. A. ecquid spei porrò est? GE. nescio. AN. ah!
GE. Nisi Phædria haud cessavit pro te eniti. AN. nihil fecit novi.
GE. Tum Phormio itidem in hac re, ut in aliis, strenuum hominem præbuit.
AN. Quid is fecit? GE. confutavit verbis admodum iratum senem.
AN. Heu Phormio! GE. ego quod potui porrò. AN. mi Geta, omnes vos amo.
GE. Sic sese habent principia, ut dico: adhuc tranquilla res est:
Mansurúsque patruum pater est, dum huc adveniat. AN. quid eum? GE. aiebat,
De ejus consilio velle sese facere, quod ad hanc rem attinet.
AN. Quantus metus est mihi, venire huc salvum nunc patruum, Geta!
Nam, ut audio, per unam ejus aut vivam, aut moriar, sententiam.
GE. Phædria tibi adest. AN. ubinam? GE. eccum à sua palæstra exit foras.

ACTUS III. SCENA II.
PHÆDRIA, DORIO, ANTIPHO, GETA.

PH. Dorio, audi obsecro. D. non audio. P. parumper. D. quin omitte me.
PH. Audi quid dicam. D. at enim tædet jam audire eadem millies.
P. At nunc dicam, quod lubenter audias. D. loquere: audio.
P. Nequeo te exorare, ut maneas triduum hoc quò nunc abis?
D. Mirabar, si tu mihi quicquam afferres novi.
A. Hei! metuo lenonem, nè quid suo suat capiti. GE. idem ego metuo.
P. Non mihi credis! D. hariolare. P. sin fidem do, D. fabulæ.

PH. Fœneratum isthuc beneficium tibi pulchrè dices. D. logi.
P. Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc est. D. somnium.
P. Experire, non est longum. D. CANTILENAM eandem canis.
P. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu. D. garris modò.
P. Adeón' ingenio esse te duro atque inexorabili,
Ut neque misericordiâ neque precibus molliri queas!
D. Adeón' te esse incogitantem atque impudentem, Phædria,
Ut phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratìs?
A. Miseritum est. P. hei! veris vincor. G. quàm similis uterque est sui! (citudine,
P. Neque aliâ Antipho cũ occupatus esset solli-
Tum esse hoc mî objectum malum! A. ah! quid isthuc autem est, Phædria!
P. O fortunatissime Antipho! A. egóne! P. cui quod amas domi est;
Nec cum hujusmodi unquam usus vênit ut conflictares malo.
A. Mihíne domi est! immo, id quod aiunt, AURIBUS teneo lupum:
Nam neque quò amittam à me, invenio, neque, utì retineam, scio. (leno sies.
D. Ipsum isthuc mihi in hoc est. A. eia, nè parùm
Num quid hic confecit? P. hiccine! quod homo inhumanissimus:
Pamphilam meam vendidit. G. quid! vendidit! A. ain', vendidit!
P. Vendidit. D. quàm indignum facinus, ancillam ære emptam suo!
P. Nequeo exorare, ut maneat, & cum illo ut mutet fidem,
Triduum hoc, dum id, quod est promissum ab amicis, argentum aufero.
Si non tum dedero, unam præterea horam nè oppertus sies.
D. Obtundi'. A. haud longum est id quod orat, Dorio: exoret sine.
Idem hoc tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicaverit.
D. Verba isthæc sunt. A. Pamphilámne hac urbe privari sines! Tum

Tum tu præterea horum amorem distrahi poterin' pati!
D. Neque ego, neque tu. G. dii tibi omnes id, quod est dignum, duint.
D. Ego te complures advorsum ingenium meum menses tuli,
Pollicitantem, flentem, & nil ferentem: nunc contrà, omnia hæc
Repperi qui det, neque lacrumet: da locum melioribus.
A. Certè hercle, ego sati' si commemini, tibi quidem est olim dies,
Quam ad dares huic, præstituta. P. factum. D. num ego isthuc nego?
A. Jámne ea præteriit? D. non, verùm ei hæc antecessit. A. non pudet
Vanitatis! D. minimé, dum ob rem. GE. sterquilinium! P. Dorio,
Itáne tandem facere oportet! D. sic sum: si placeo, utere.
A. Siccine hunc decipis! D. immo enimvero Antipho hic me decipit:
Nam hic me hujusmodi scibat esse: ego hunc esse aliter credidi.
Iste me fefellit: ego isti nihilò sum aliter ac fui.
Sed ut ut hæc sunt, tamen hoc faciam: cras manè argentum mihi
Miles dare se dixit: si mihi prior tu attuleris, Phædria,
Meâ lege utar, ut potior sit qui prior ad dandum est. vale.

ACTUS III. SCENA III.

PHÆDRIA, ANTIPHO, GETA.

PH. QVid faciam? unde ego nunc tam subitò huic argentum inveniam miser,
Cui minus nihilo est? quod si hic potuisset nunc exorarier
Triduum hoc, promissum fuerat. AN. itáne hunc patiemur, Geta,
Fieri miserum, qui me dudum, ut dix'ti, adjûrit comiter?
Quin, cùm opus est, beneficium rursum ei experimur reddere?

GE. Scio equidem hoc esse æquum. AN. agè ergò, solus servare hunc potes.
GE. Quid faciam? AN. invenias argentum. GE. cupio: sed, id unde, edoce.
AN. Pater adest hîc. GE. scio: sed quid tum? AN. ah! dictum sapienti sat est.
GE. Itáne! AN. itá. GE. sanè hercle pulchrè suades: etiam tu hinc abis!
Non triumpho, ex nuptiis tuis si nil nanciscor mali;
Nî etiam nunc me hujus quærere causâ in malo jubeas crucem!
AN. Verum hic dicit. PH. quid? ego vobis, Geta, alienus sum! GE. haud puto:
Sed parúmne est, omnibus quod nunc nobis succenset senex,
Nî instigemus etiam, ut nullus locu' relinquatur preci!
PH. Alius ab oculis meis illam in ignotum hinc abducet locum!
Hem! dum igitur licet, dúmq; adsum, loquimini mecum, Antipho:
Contemplamini me. AN. quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.
PH. Quoquò hinc asportabitur terrarum, certum est persequi,
Aut perire. GE. dî bene vortant, quod agas: pedetentim tamen.
AN. Vide, si quid opis potes afferre huic. GE. si quid! quid! AN. quære, obsecro,
Nè quid plus minúsve faxit, quod nos pòst pigeat, Geta.
GE. Quæro: salvos est, ut opinor. verùm enim metuo malum.
AN. Noli metuere. unà tecum bona, mala tolerabimus.
GE. Quantum argenti opus est tibi? loquere. PH. solæ triginta minæ.
GE. Triginta! hui! percara est, Phædria. PH. isthæc verò vilis est.
GE. Agé, agé, inventas reddam. PH. ô lepidum caput! GE. aufer te hinc. PH. jam opus est.
GE. Jam feres: sed opu'st mihi Phormionem adjutorem ad rem hanc dari.

AN. Præstò est: audacissimè oneris quidvis impone; & feret:
SOLUS est homo amico amicus. GE. eamus ergò ad eum ocyùs.
PH. Abi: dic, præstò ut sit domi.
AN. Nunquid est, quod operâ meâ vobis opus sit? GE. nil: verùm abi domum, &
Illam miseram, quam ego nunc intus scio esse exanimatam metu,
Consolare. cessas! AN. nihil est æquè quod faciam lubens.
PH. Quâ viâ isthuc facies? GE. dicam in itinere: modò te hinc amove.

ACTUS IV. SCENA I.

DEMIPHO, CHREMES.

DE: QVid? quâ profectus causâ hinc es Lemnum Chremes?
Addux'tín' tecum filiam? CHR. non. DE. quid ità non?
C. Postquam videt me ejus mater esse hic (diutius,
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam negligentiam; ipsam cum omni familia
Ad me esse profectam aiebant. DE. quid illic tam diu,
Quæso, igitur commorabare, ubi id audiveras?
CH. Pol me detinuit morbus. DE. unde? aut qui? CH. rogas!
SENECTUS ipsa est morbus. sed venisse eas
Salvas audivi ex nauta qui illas vexerat.
DE. Quid gnato obtigerit me absente, audistín' Chremes?
CH. Quod quidem me factum consilii incertum facit:
Nam hanc conditionem si cui tulero extraneo,
Quo pacto, aut unde mihi sit, dicendum ordine est. (mihi,
Te mihi fidelem esse æquè atque egomet sum
Scibam: ille si me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas:
Sin spreverit me, plus, quàm opus est scito, sciet.
Vereórque, nè uxor aliquâ hoc rescifcat mea.
Quod si fit, ut me excutiam atque egrediar domo,

mo, Id

Id restat: nam ego meorum solus sum meus.
DE. Scio ità esse, & isthaec mihi res sollicitudini est:
Neque defetiscar unquam ego experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

ACTUS IV SCENA II.

GETA.

EGo hominem callidiorem vidi neminem,
Quàm Phormionem. venio ad hominem, ut dicerem
Argento opus esse, & id quo pacto fieret.
Vix dum dimidium dixeram: intellexerat,
Gaudebat, me laudabat, quærebat senem,
Diis gratias agebat, tempus sibi dari,
Ubi Phædriæ se ostenderet nihilò minùs
Amicum esse quàm Antiphoni. hominem ad forum
Jussi opperiri: eò me esse adducturum senem.
Sed eccum! quis est ulterior? at at Phædriæ
Pater venit: quid pertimui autem bellua!
An quia, quos fallam, pro uno duo sunt mihi dati!
Commodius esse opinor duplici spe utier.
Petam hinc, unde à primo institui: is si dat, sat est;
Si ab hoc nil fiet, tum hunc adoriar hospitem.

ACTUS IV. SCENA III.

ANTIPHO, GETA, CHREMES, DEMIPHO.

AN. EXpecto quàm mox recipiat sese huc Geta: (mihi!
Sed patruum video cum patre astantem. hei
Quàm timeo, adventus hujus quò impellat patrem!
GE. Adibo hosce: ô noster Chremes! C. salve, Geta.
GE. Venire salvum, volupe est. CH. credo. GE. quid agitur? (ria.
CH. Multa advenienti, ut fit, nova hîc complu-
GE. Ità de Antiphone audîstin' quæ facta? CH. omnia. (Chreme,
GE. Tún' dixeras huic? facinus indignum,
Sic

Sic circumiri. DE. id cum hoc agebam commodum.
GE. Nam hercle ego quoque id quidem agitans mecum sedulò,
Invêni, opinor, remedium huic rei. DE. quid, Geta?
Quod remedium? GE. ut abii abs te, fit fortè obviàm
Mihi Phormio. CH. qui Phormio? GE. is qui isthanc. CH. scio.
GE. Visum est mihi, ut ejus tentarem sententiam.
Prendo hominem solum: cur non, inquam, Phormio,
Vides, inter vos sic hæc potiùs cum bona
Ut componantur gratia, quàm cum mala?
Heru' liberalis est, & fugitans litium:
Nam cæteri quidem hercle amici omnes modò
Uno ore autores fuere, ut præcipitem hanc daret.
AN. Quid hic cœptat? aut quò evadet hodie? GE. an legibus
Daturum pœnas dices, si illam ejecerit?
Jam id exploratum est. eia, sudabis satis,
Si cum illo inceptas homine: eâ eloquentiâ (est.
Verùm pone esse victũ eum: at tandem tamen
Non capitis ejus res agitur, sed pecuniæ.
Postquã hominem his verbis sentio mollirier,
Soli sumu' nunc hìc, inquam: eho! dic quid velis dari
Tibi in manum, ut herus his desistat litibus,
Hæc hinc facessat, tu molestus nè sies.
AN. Satín' illi dii sunt propitii? GE. nam sat (scio,
Si tu aliquam partem æqui boníque dixeris,
Ut ille est bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. D. quis te isthæc jussit loqui?
CH. Immo non potuit meliùs pervenirier
Eò quò nos volumus. AN. occidi. CH. perge eloqui.
GE. At primò homo insanìbat. CH. cedo, quid postulat?
GE. Quid? nimium: quantum lubuit. CH. dic. GE. si quis daret (ut nil pudet?
Talentum magnum. CH. immo malum hercle:

G. Quod dixi adeò ei: quæso, quid si filiam
Suam unicam locaret? parvi rettulit
Non suscepisse: inventa est, quæ dotem petat.
Ut ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias,
Hæc denique ejus fuit postrema oratio:
Ego, inquit, jam à principio amici filiam,
Ità ut æquum fuerat, volui uxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem eju' incommodum,
In servitutem pauperem ad ditem dari:
Sed mihi opus erat (ut apertè tibi nunc fabuler)
Aliquantulum quæ afferret, quî dissolverem
Quæ debeo: & etiam nunc, si volt Demipho
Dare quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi,
Nullam mihi malim, quàm isthanc, uxorem (dari.
A. Utrùm stultitiâ facere ego hunc an malitiâ
Dicam, scientem, an imprudentem, incertu' sum.
DE. Quid, si animam debet? G. ager opposi-tu'st pignori ob
Decem minas, inquit. D. agé, agé, jam ducat: dabo. (hui!
G. Ædiculæ item sunt ob decem alias. D. hoi,
Nimium est. CH. nè clama: petito hasce à me decem. (plusculâ
G. Uxori emunda ancillula est: tum autem
Supellectile opus est, opu' sumptu ad nuptias:
His rebus pone sanè, inquit, decem minas.
D. Sexcentas proin potiùs scribito jam mihi dicas:
Nil do: impuratus me ille ut etiam irrideat!
CH. Quæso, ego dabo, quiesce: tu modò filius
Fac ut illam ducat nos quam volumus. AN. hei mihi,
Geta! occidisti me tuis fallaciis.
CH. Meâ causâ ejicitur: me hoc est æquum amittere.
G. Quantum potes, me certiorem, inquit, face.
Si illam dant, hâc ut omittam, nè incertus siem:
Nam illi mî dotem jam constituerunt dare.
CH. Jam accipiat: illis repudium renunciet:
Hanc ducat. D. quæ quidem illi res vortat malé. (attuli,
CH. Opportunè adeò nunc mecum argentum

Fructum quem Lemni uxoris reddunt prædia,
Id sumam: uxori, tibi opus esse, dixero.

ACTUS IV. SCENA IV.

ANTIPHO, GETA.

A. GEta. G. hem! A. quid egisti? G. emunxi argento senes.
A. Satin' est id? G. nescio hercle: tantùm jussus sum.
A. Eho verbero aliud mihi respondes ac rogo?
G. Quid ergò narras? A. quid ego narrem! operâ tuâ ad
Restim mihi quidem res rediit planissimè:
Ut te quidem omnes dii, deæque, superi, inferi
Malis exemplis perdant. hem! si quid velis,
Huic mandes, qui te ad scopulum è tranquillo inferat.
Quid minùs utile fuit, quàm hoc ulcus tangere,
Aut nominare uxorem? injecta est spes patri,
Posse illam extrudi. cedo, nunc porrò Phormio
Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum:
Quid fiet? G. non enim ducet. A. novi: cæterùm
Cùm argentum repetent, nostra causa scilicet
In nervum potiùs ibit. G. Nihil est, Antipho,
Quin malè narrando possit depravarier.
Tu id quod boni est excerpis; dicis, quod mali est.
Audi nunc contrà jam, Si argentum acceperit,
Ducenda uxor, ut ais. concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandi nuptias,
Vocandi, sacrificandi dabitur paululum:
Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt:
Indè istis reddet. A. quam ob rem? aut quid dicet? G. rogas?
Quot res post illa monstra evenerunt mihi!
Introiit in ædes ater alienus canis:
Anguis per impluvium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus,
Haruspex vetuit ante brumam aliquid novi
Negoti incipere; quæ causa est justissima.
Hæc fient. A. ut modò fiant. G. fient: me vide.
Pater exit: abi, dic esse argentum Phædriæ.

ACTUS IV. SCENA V.

DEMIPHO, GETA, CHREMES.

D. QUietus esto, inquam: ego curabo, nè quid verborum duint.
Hoc temerè nunquam amittam ego à me, quin mihi testes adhibeam,
Cùm dem &, quam ob rem dem, commemorabo. G. ut cautus est, ubi nil opu'st!
CH. Atqui ità opus est facto: at matura, dum lubido eadem hæc manet
Nam si altera illa magìs instabit, forsitan nos rejiciat.
G. Rem ipsam putâsti. D. duc me ad eum ergó. G. non moror. CH. ubi hoc egeris,
Transito ad uxorem, ut conveniat hanc priùs quàm hinc abeat:
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, nè succenseat;
Et magìs esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior;
Nos nostro officio nihil egressos esse; quantum is voluerit,
Datum esse dotis. D. quid, malùm, tuâ id refert? CH. magni, Demipho.
D. Non sat, tuum te officium fecisse, si non id fama approbat?
CH. Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, nè se ejectam putet.
D. Idem ego isthuc facere possum. CH. mulier mulieri magì' congruet.
D. Rogabo. CH. ubi nunc illas ego reperire posśim cogito.

ACTUS V. SCENA I.

SOPHRONA, CHREMES.

S. QUid agam? quem amicum inveniam mihi misera? aut cui consilia
Hæc referam? aut unde nunc mihi auxilium petam?
Nam vereor, hera nè ob meum suasum indignâ injuriâ afficiatur:
Ità patrem adolescentis facta hæc tolerare audio violenter.
CH. Nam quæ hæc est anus exanimata, à fratre quæ egressa est meo?

S. Quod

S. Quod ut facerem, me egestas impulit, cùm scirem infirmas
Hasce esse nuptias: ut id consulerem, interea vita (mus fallit,
Ut in tuto foret. C. certè ædepol, nisi me ani-
Aut parùm prospiciunt oculi, meæ nutricem gnatæ video.
S. Neque ille investigatur. CH. quid ago? S. qui est eju' pater: CH. adeon',
An maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognosco? S. quòd si eum nunc
Reperire possim, nihil est quod verear. CH. ea ipsa est: colloquar.
S. Quis hic loquitur? CH. Sophrona. S. & meum nomen nominat! CH. ad me respice.
S. Dii, obsecro vos: éstne hic Stilpho? CH. non. S. negas!
CH. Concede hinc paululùm à foribus isthorsum sodes, Sophrona:
Nè me isthoc posthac nomine appellâssis. S. quid! non is obsecro es,
Quem semper te esse dictitâsti! CH. st. S. quid has metuis fores?
CH. Conclusam hic habeo uxorem sævam: verùm isthoc de nomine
Eò perperam olim dixi, nè vos fortè imprudentes foris
Effutiretis, atque id porrò aliquà uxor mea resciscerer.
S. Hem, Isthoc pol nos te hîc invenire miseræ nunquam potuimus.
CH. Eho! dic mihi, quid rei tibi est cum familia hac unde exis? aut ubi
Illæ sunt? S. miseram me! CH. hem quid est? vivítne? S. vivit gnata.
Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors consecuta est.
CH. Malè factum. S. ego autem, quæ essem anus deserta, egens, ignota,
Ut potui nuptum virginem locavi huic adolescenti,
Harum qui est dominus ædium. CH. Antiphonine? S. hem isti ipsi. CH. quid!
Duásne is uxores habet? S. au! obsecro, unam quidem hanc solam.

CH. Quid

CH. Quid illa altera, quæ dicitur cognata? SO. hæc ergò est. CH. Quid ais!
SO. Compositò est factum, quo modo hanc amans habere posset
Sine dote. CH. dii vostram fidem! quàm sæpe forte temerè
Eveniunt, quæ non audeas optare! offendi adveniens,
Quicum volebam, atque ut volebam, collocatam filiam:
Quod, nos ambo opere maxumo dabamus operam, ut fieret,
Sine nostra cura maxuma, suâ curâ hæc sola fecit.
SO. Nunc quid facto sit opus vide: pater adolescentis venit,
Eúmque animo iniquo hoc oppidò ferre aiunt. CH. nihil peric'li est.
Sed per deos atque homines, meam esse hanc, cave rescisсat quisquam.
SO. Nemo ex me scibit. CH. sequere me: cætera intus audies.

ACTUS V. SCENA II.

DEMIPHO, GETA.

DE. NOs nostràpte culpâ facimus, ut malos expediat esse,
Dum nimiùm dici nos bonos studemus & benignos.
ITA fugias, nè præter casam, quod aiunt. nónne id sat erat,
Accipere ab illo injuriam! etiam argentum est ultro objectum ei,
Ut sit quî vivat, dum aliud aliquid flagitii conficiat.
G. Planissimé. D. IIS nunc præmium est, qui recta prava faciunt.
G. Verissimè. D. ut stultissimè quidem illi rem gesserimus.
GE. Modò ut hoc consilio posset discedi, ut istam ducat.
D. Etiámne id dubium est? G. haud scio hercle, ut homo est, an mutet animum.
D. Hem, mutet autem! G. nescio; verùm, si forte, dico.

D. Ità faciam, ut frater censuit; uxorem ejus huc adducam,
Cùm ista ut loquatur. tu abi, Geta: prænuncia hanc venturam.
G. Argentum inventum est Phædriæ: de jurgio siletur:
Provisum est, nè in præsentia hæc hinc abeat: quid nunc porrò?
Quid fiet? IN EODEM luto hæsitas: vorsuram solvis.
Geta, præsens quod fuerat malum, in diem abiit: plagæ crescunt,
Nisi prospicis. nunc hinc domum ibo: ac Phanium edocebo,
Nè quid vereatur Phormionem, aut eju' orationem.

ACTUS V. SCENA III.

DEMIPHO, NAUSISTRATA, CHREMES.

DE. AGedum, ut soles, Nausistrata, fac illa ut placetur nobis;
Ut suà voluntate id, quod est faciundum, faciat. N. faciam.
D. Pariter nunc operâ me adjuves, ac dudum re opitulata es.
N. Factum volo: ac pol queo minù' viri culpâ, quàm me dignum est.
D. Quid autem? N. quia pol mei patris bene parta indiligenter
Tutatur: nam ex his prædiis talenta argenti bina
Statim capiebat: hem, vir viro quid præstat! D. bina, quæso!
N. Ac rebus vilioribu' multò, tamen talenta bina. D. hui!
N. Quid hæc videntur? D. scilicet. N. virum me natam vellem:
Ego ostenderem. D. certò scio. N. quo pacto? D. parce sodes,
Ut possis cum illa; nè te adolescens mulier defatiget.
N. Faciam, ut jubes: sed meum virum abs te exire video. CH. hem Demipho,

Jam illi datum est argentum! D. curavi illico.
CH. nollem datum.
Hei! video uxorem: penè plus quàm sat erat.
D. cur nolles, Chreme?
CH. Jam rectè. D. quid tu? ecquid locutus cum
ista es, quamobrem hanc ducimus?
CH. Transegi. D. quid ait tandem? C. abduci
non potest. D. quid non potest?
CH. Quia uterque utrique est cordi. D. quid
isthuc nostrâ? C. magni. præter hæc,
Cognatam comperi esse nobis. D. quid? deliras!
CH. sic erit:
Non temerè dico: redi mecum in memoriam.
D. satí'ne sanus es!
N. Au, obsecro, vide nè in cognatam pecces,
D. non est. CH. nè nega:
Patri aliud nomen dictum est: hoc tu errâsti.
D. non nôrat patrem!
CH. Nôrat. D. cur aliud dixit? CH. nunquam
hodie concedes mihi, neque
Intelliges! D. si tu nil narres. CH. pergis!
N. miror quid hoc siet
D. Equidem hercle nescio. CH. vín' scire? at
ità me servet Jupiter,
Ut propior illi quàm ego sum ac tu nemo est
homo. D. dii vostram fidem!
Eamus ad ipsam unà omnes nos: aut scire, aut
nescire hoc volo. CH. ah!
D. Quid est? CH. itáne parvam mihi fidem
esse apud te! D. vín' me credere?
Vín' satìs quæsitum mihi isthuc esse? agé, fiat,
quid illa filia
Amici nostri, quid futurum est? CH. rectè.
D. hanc igitur mittimus?
CH. Quidni! D. illa maneat. CH. sic. D. ite
igitur tibi licet, Nausistrata.
N. Sic pol commodius esse in omnes arbitror,
quàm ut cœperas,
Manere hanc: nam perliberalis visa est, cum
vidi, mihi.
D. Quid isthuc negotii est? CH. jámne operuit
ostium? D. jam. CH. ô Jupiter!
Dii nos respiciunt: gnatam inveni nuptam cum
tuo filio. D. hem!
Quo pacto id potuit? CH. non satì' tutus est
ad narrandum hic locus. D. At

D. At tu intrò abi. CH. heus, nè filii nostri quidem hoc resciscant, volo.

ACTUS V. SCENA IV.

ANTIPHO.

LÆtu' sum, ut ut meæ res sese habent, fratrì obtigisse quod volt.
Quàm scitum est, ejusmodi parare in animo cupiditates,
Quas, cùm res advorsæ fient, paulo mederi possis!
Hic simul argentum repperit, curâ sese expedivit:
Ego nullo possum remedio me evolvere ex his turbis,
Quin, si hoc celetur, in metu; sin patefiat, in probro sim.
Neque me domum nunc reciperem, nî mihi esset spes ostensa
Hujusce habendæ: sed ubinam Getam invenire possum, ut
Rogem, quod tempus conveniendi patris me capere jubeat?

ACTUS V. SCENA V.

PHORMIO, ANTIPHO.

PH. ARgentum accepi: tradidi lenoni: abduxi mulierem:
Curavi, propriâ eâ Phædria ut poteretur: nam emissa est manu.
Nunc una mihi res etiam restat, quæ est conficiunda, otium
A senibus ad potandum ut habeam: nam aliquot hos sumam dies.
AN. Sed Phormio est. quid ais? PH. quid? AN. quidnam nunc facturus Phædria?
Quo pacto satietatem amoris ait se velle sumere?
PH. Vicissim partes tuas acturus est. AN. quas? PH. ut fugitet patrem.
Te suam rogavit rursum ut ageres causam, ut pro se diceres:
Nam potaturus est apud me: ego me ire senibus Sunium
Dicam ad mercatum, ancillulam emptum, dudum quam dixit Geta;

Ne, cùm hic non videant me, conficere credant argentum suum.
Sed ostium concrepuit abs te. AN. vide quis egrediatur. PH. Geta est.

ACTUS V. SCENA VI.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

G. O Fortuna! ô fors fortuna! Quantis commoditatibus,
Quàm subitò meo hero Antiphoni ope vestrâ hunc onerâstis diem!
AN. Quidnam hic sibi volt? G. nósque amicos eju' exonerâstis metu!
Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio,
Atque hominem propero invenire, ut hæc, quæ contigerint, sciat!
AN. Num tu intelligis hic quid narret? P. num tu? AN. nil. PH. tantundem ego.
G. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc sunt. AN. heus Geta! G. hem tibi!
Num mirum aut novum est revocari, cursum cùm institueris? AN. Geta.
GE. Pergit hercle: nunquam tu odio tuo me vinces. AN. non manes?
GE. Vapulabis, curialis vernula est, qui me vocat.
A. Id tibi quidem jam fiet, nisi resistis, verbero.
G. Familiariorem oportet esse hunc, qui minitatur malum.
Sed ísne est quem quæro an non? ipsu' est. P. congredere actutum. A. quid est?
GE. O omnium, quantum est, qui vivant homo hominum ornatissime:
Nam sine controversia à diis solus diligere, Antipho.
AN. Ità velim: sed quî isthuc credam ità esse, mihi dici velim.
GE. Satin' est, si te delibutum gaudio reddo? AN. enecas.
PH. Quin tu hinc pollicitationes aufer; &, quod fers, cedo. GE. oh!
Tu quoque hîc aderas, Phormio! PH. aderam: sed cessas! GE. accipe: hem!

Ut modò argentum dedimus tibi apud forum, rectà domum
Sumu' profecti: interea mittit herus me ad uxorem tuam.
AN. Quamobrem? GE. omitto proloqui: nam nihil ad hanc rem est, Antipho.
Ubi in gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida:
Ponè apprehendit pallio, resupinat: respicio: rogo
Quamobrem retineat me. Ait esse vetitum intrò ad heram accedere:
Sophrona modò fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem,
Eúmque nunc esse intus cum illis. Hoc ubi ego audivi, ad fores
Suspenso gradu placidè ire perrexi: accessi, astiti,
Animam compressi, aurem admovi: ità animum cœpi attendere,
Hoc modo sermonem captans. AN. Euge Geta. GE. hîc pulcherrimum
Facinus audivi: itaque penè hercle exclamavi gaudio.
PH. Quod? GE. Quodnam arbitrare? A. nescio. GE. atqui mirificissimum:
Patruus tuus est pater inventus Phanio uxori tuæ. AN. hem!
Quid ais? GE. cum eju' olim consuevit matre in Lemno clanculum.
PH. Somnium: utín' hæc ignoraret suum patrem! GE. aliquid credito
Phormio esse causæ: sed me censén' potuisse omnia
Intelligere extra ostium, intus quæ inter sese ipsi egerint!
PH. Atque hercle ego quoque illam audivi fabulam. GE. immo etiam dabo,
Quò magi' credas: patruus interea indè huc egreditur foras:
Haud multò pôst cum patre idem recipit se intrò denuo.
Ait uterque tibi potestatem ejus habendæ se dare:
Denique ego sum missus, te ut requirerem, atque adducerem. A. Hem

AN. Hem! quin ergò rape me: cessas! GE. fecero. AN. O mi Phormio,
Vale. PH. vale, Antipho: bene, ità me dii ament, factum: & gaudeo.
Tantam fortunam de improviso esse his datam!
Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,
Et Phædriæ curam adimere argentariam,
Nè cuiquam suorum æqualium supplex siet:
Nam idem hoc argentum ità ut datum est ingratiis,
His datum erit: hoc quî cogam, re ipsâ repperi.
Nunc gestus mihi voltúsque est capiundus novus.
Sed hinc concedam in angiportum hunc proxumum:
Indè hisce ostendam me, ubi erunt egressi foras:
Quò me assimulâram ire ad mercatum, non eo.

ACTUS V. SCENA VII.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

DE. Diis magnas meritò gratias habeo atque ago,
Quando evenêre hæc nobis, frater, prosperé.
Quantum potest, nunc conveniendus Phormio est,
Priusquam dilapidet nostras triginta minas,
Ut auferamus. PH. Demiphonem, si domi est,
Visam, ut quod. D. at nos ad te ibamus, Phormio. (PH. credidi
PH. De eadem hac fortasse causa. D. ità hercle.
Quid ad me ibatis? ridiculum: an verebamini,
Nè non id facerem, quod recepissem semel?
Heus, quantaquanta hæc mea paupertas est, tamen
Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mî esset fides.
CH. Estne ea ità, ut dixi, liberalis? D. oppidò.
PH. Itaque ad vos venio nunciatum, Demipho,
Paratum me esse: ubi voltis, uxorem date,

Nam

Nam omnes posthabui mihi res, ita uti par fuit,
Postquam, tantopere id vos velle, animum advorteram.
DE. At hic dehortatus est me, nè illam tibi darem:
Nam, Qui rumor erit populi, inquit, si id feceris!
Olim cùm honestè potuit, tum non est data:
Nunc viduam extrudi, turpe est; ferme eadem omnia,
Quæ tute dudum coram me incusaveras.
PH. Satis superbè illuditis me. DE. quî? PH. rogas!
Quia nè alteram quidem illam potero ducere:
Nam quo redibo ore ad eam quam contempserim!
CH. Tum autem Antiphonem video ab sese amittere
Invitum eam, inque. DE. tum autem video filium
Invitum sanè mulierem ab se amittere.
Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi
Argentum jube rursum rescribi, Phormio.
PH. Quod? næ ego perscripsi porrò illis quibu' debui.
DE. Quid igitur fiet? PH. si vis mihi uxorem dare,
Quam despondisti, ducam: sin est, ut velis
Manere apud te illam, hic dos maneat, Demipho:
Nam non est æquum me propter vos decipi;
Cùm ego vestri honoris causâ repudium alteri
Remiserim, quæ tantundem dotis dabat.
DE. I hinc in malam rem cum isthac magnificentia,
Fugitive: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeò! PH. irritor. DE. túne hanc duceres,
Si tibi data esset? PH. fac peric'lum. D. ut filius
Cum illa habitet apud te, hoc vestrum consilium fuit.
PH. Quæso, quid narras! DE. quin tu mihi argentum cedo.
PH. Immo verò uxorem tu cedo. D. in jus ambula.
PH. In

PH. In jus? enimvero si esse odiosi pergitis.
DE. Quid facies? PH. egóne? vos me indotatis modò
Patrocinari fortasse arbitramini:
Etiam dotatis soleo. C. quid id nostrâ? P. nihil.
Hic quandam nôram, cujus vir uxorem. C. hem! D. quid est?
PH. Lemni habuit aliam. CH. nullus sum. PH. ex qua filiam
Suscepit: & eam clàm educat. CH. sepultu' sum.
PH. Hæc adeò ego illi jam denarrabo. C. obsecro,
Nè facias. PH. oh! tún' is eras? DE. ut ludos facit!
CH. Missum te facimus. PH. fabulæ. CH. quid vis tibi?
Argentum quod habes, condonamus te. PH. audio:
Quid vos, malúm, ergò me sic ludificamini
Inepti vostrâ puerili sententiâ?
NOLO, volo: volo, nolo rursum: cedo, cape:
Quod dictum, indictum est: quod modò erat ratum, irritum est.
CH. Quo pacto, aut unde hæc hic rescivit? DE. nescio,
Nisi; Me dixisse nemini, id certò scio.
CH. Monstri, ità me dii ament, simile. P. injeci scrupulum. DE. hem!
Hiccine ut à nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam apertè irridens! emori hercle satius est:
Animo virili præsentique ut sis, para.
Vides tuum peccatum esse elatum foras,
Neque jam id celare posse te uxorem tuam:
Nunc quod ipsa ex aliis auditura sit, Chreme,
Id nosmet indicare placabilius est.
Tum hunc impuratum poterimus nostro modo
Ulcisci. PH. at, at, nisi mihi prospicio, hæreo:
Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
CH. At vereor, ut placari possit. D. bono animo es:
Ego redigam vos in gratiam, hoc fretus, Chreme,
Cùm è medio excessit, unde hæc suscepta est tibi.
PH. Itáne mecum agitis? satis astutè aggre-

Non hercle ex re istiu' me instigâsti, Demipho,
An tu, ubi peregrè quæ libitum fuerit feceris,
Neque hujus sis veritus fœminæ primariæ,
Novo modo ei quin faceres contumelias,
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum!
Hisce ego illam dictis ità tibi incensam dabo,
Ut nè restinguas lacrumis, si extillaveris.
DE. Malum, quod isti dii, deæque omnes duint.
Tantâne affectum hominem quemquam esse audaciâ!
Non hoc publicitus scelus hinc deportarier
In solas terras! CH. in id redactus sum loci,
Ut nesciam prorsus quid agam cum illo. D. ego scio:
In jus eamus. PH. in jus! huc, si quid lubet.
DE. Assequere, ac retine, dum huc ego servos evoco.
CH. Solus enim nequeo: accurre huc. PH. una injuria est
Tecum. CH. lege agito ergó. PH. altera est tecum, Chreme.
DE. Rape hunc. PH. itáne agitis! enimvero voce est opus. (vide,
Nausistrata, exi. CH. os opprime. D. impurum
Quantum valet. PH. Nausistrata, inquam. CH. non taces!
PH. Taceam! DE. ni sequitur, pugnos in ventrem ingere,
Vel oculum exculpe. PH. est ubi vos ulciscar probé.

ACTUS V. SCENA VIII.

NAUSISTRATA, CHREMES, PHORMIO, DEMIPHO.

N. Quis nominat me? CH. hem! N. quid isthuc turbæ est, obsecro,
Mi vir? PH. hem quid nunc obticuisti? N. quis hic homo est?
Non mihi respondes! PH. hiccine ut respondeat,
Qui hercle, ubi sit, nescit! CH. cave isti quicquam credu is.
PH. Abi: tange: si non totus friget, me eneca.
CH. Nihil est. N. quid ergó? quid isthic narrat? PH. jam scies.

Ausculta. CH. pergin' credere! N. quid ego, obsecro,
Huic credam, qui nil dixit? PH. delirat miser
Timore. N. non pol temerè est, quod tu tam times.
CH. Ego timeo! PH. rectè sané, quando nihil times.
Et hoc nihil est quod dico ego: tu narra. D. scelus,
Tibi narret! PH. eho tu! factum est abs te sedulò
Pro fratre. N. mi vir non mî narras! CH. at. N. quid at?
CH. Non opus est dicto. PH. tibi quidem: at scito huic opu'st.
In Lemno. CH. hem quid ais! DE. non taces! PH. clam te. CH. hei mihi!
PH. Uxorem duxit. N. mi homo dii melius duint.
PH. Sic factum est. N. perii misera. PA. & indè filiam
Suscepit jam unam, dum tu dormis. CH. quid agimus?
N. Prô dii immortales! facinus indignum & malum.
PH. Hoc actum est. N. an quicquam hodie est factum indignius?
Qui mî, ubi ad uxores ventum est, tum fiunt senes.
Demipho, te appello: nam me cum hoc ipso distædet loqui.
Hæcine erant itiones crebræ & mansiones diutinæ
Lemni! hæccine erat quæ nostros fructus minuebat vilitas!
DE. Ego, Nausistrata, esse in hac re culpam meritam non nego:
Sed eam quæ sit ignoscenda. PH. VERBA fiunt mortuo.
DE. Nam neque negligentiâ tuâ, neque odio id fecit tuo.
Vinolentus ferè abhinc annos quindecim mulierculam
Eam compressit unde hæc nata est, neque pòst illam unquam attigit.

Ea mortem obiit: è medio abiit: qui fit in re hac scrupulus?
Quamobrem te oro, ut alia facta tua sunt, æquo animo hoc feras.
N. Quid ego æquo animo! cupio misera in hac re jam defungier.
Sed quid sperem? ætate porrò minu' peccaturum putem?
Jam tum erat senex, senectus si verecundos facit:
An mea forma atque ætas nunc magìs expetenda est, Demipho,
Quid mihi hîc affers, quamobrem expectem aut sperem porrò non fore?
PH. Exequias Chremeti: quibus est commodum ire, hem tempus est.
Sic dabo: agè nunc, Phormionem, qui volet, lacessito:
Faxo tali eum mactatum, atque hic est, infortunio.
Redeat sanè in gratiam: jam supplicii satìs est mihi.
Hæc habet, ei quod, dum vivat, usque ad aurem obganniat.
N. At meo merito, credo. quid ego nunc commemorem, Demipho,
Singillatim qualis in istum fuerim? DE. novi æquè omnia
Tecum. N. merito hoc meo hoc videtur factum? DE. minimè gentium:
Verùm, quando jam accusando fieri infectum non potest,
Ignosce: orat, confitetur, purgat: quid vis amplius?
PH. Enimvero, priùs quàm hæc dat veniam, mihi prospiciam, & Phædriæ.
Heus Nausistrata, priùs quàm huic respondes temere, audi. N. quid est?
PH. Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli:
Eas dedi tuo gnato. is pro sua amica lenoni dedit.
CH. Hem, quid ais! N. adeon' indignum tibi videtur, filius
Homo adolescens unam si habet amicam, tu uxores duas?

Nil

Nil pudere: quo ore illum objurgabis? responde
mihi.

DE. Faciet, ut voles. N. immo ut meam jam
scias sententiam,

Neque ego ignosco, neque promitto quicquam,
neque respondeo,

Prius quàm gnatum video: ejus judicio per-
mitto omnia: is

Quod jubebit, faciam. PH. mulier sapiens est
Nausistrata.

N. Satin' id est tibi? P. Immo verò pulchrè
discedo, & probé,

Et præter spem. N. tu tuum nomen, dic, quod
est? PH. mihín'? Phormio,

Vestræ familiæ hercle amicus, & tuo summus
Phædriæ.

N. Phormio, at ego ecastor posthac tibi, quod
potero, & quæ voles,

Faciámque, & dicam. PH. benignè dicis. N.
pol meritum est tuum,

PH. Vín' primù ii hodie facere quod ego gau-
deam, Nausistrata,

Et quod tuo viro oculi doleant? N. cupio.
PH. me ad cœnam voca.

N. Pol verò voco. DE. Eamus intrò hinc.
N. fiat. sed ubi est Phædria

Júdex noster? PH. jam hic, faxo, aderit. Vos
valete, & PLAUDITE.

FINIS.

STC 23889.3 Pub.

Terentii Comoediae

Before it was rebound (by R. Lunow) this work was in plain calf of about 1700, one board off. While it was in sheets, I collated it as follows:

$\pi^{2}(-\pi 2)$ A-L^{12}

All pairs of leaves were conjugate except L1:12, which were disjunct.

23 ja 68